

Bombay University Publications
(*Devanāgarī Pāli Texts Series, No. 3*)

दीघनिकायो (दुतियो विभागो)

OR

THE COLLECTION OF LONG SUTTAS
(PART II)

N. K. BHAGWAT.

Bombay University Publications

(Devanāgarī Pāli Texts Series, No. 3)

दीघनिकायो (दुतियो परिच्छेदो)

OR

THE COLLECTION OF LONG SUTTAS

(PART II)

For The First Time Published in Devanāgarī.

EDITED BY

N. K. BHAGWAT, M. A.

PROFESSOR, ST. XAVIER'S COLLEGE,

FELLOW OF THE BOMBAY UNIVERSITY

FIRST EDITION

(All rights reserved by the University)

BOMBAY

1936

Price **१०००००००**

Printed by S. V. Parulekar, at the Bombay Vaibhav Press, Servants
of India Society's Home, Sandhurst Road, Girgaon, Bombay.

AND

Published for the University
by Prof. N. K. Bhagwat, M. A. University of Bombay,
Fort, Bombay (1).

CONTENTS

1. Books for Consultation and Further Study ...
2. Preface.
3. Text in Devanāgarī Pages 1—260
परिच्छेद-निर्देशो (Table of chapters)

	पिटुङ्गा
१४ महापदानसुत्तं	१-४१
१५ महानिदानसुत्तं	४२-५८
१६ महा-परिनिब्बाणसुत्तं	५९-१३३
१७ मझा-सुदस्सनसुत्तं	१३३-१५४
१८ जनवसभसुत्तं	१५५-१६८
१९ महागोविन्दसुत्तं	१६८-१८७
२० महासमयसुत्तं	१८७-१९५
२१ सकपञ्चसुत्तं	१९५-२१३
२२ महासत्तिपट्ठानसुत्तं	२१३-२३०
२३ पायासिसुत्तं	२३१-२६०

Books for Consultation and Further Study.

(1) The Dīgha Nikāya, Vol II, (P. T. S.), edited by T. W. Rhys Davids and Carpenter, London, published 1903.

(2) The Sumaṅgala Vilāsinī, Buddhaghosa's Commentary on the Dīgha Nikāya (P. T. S.), edited by W. Stede, London published,

1931 Part II pages 407-696

1932 Part III pages 697-815.

(3) Dialogues of the Buddha (Sacred Books of the Buddhists) Translated from the Pāli of the Dīgha Nikāya by T. W. and C. A. F. Rhys Davids Part II, London 1910.

(4) A History of Pāli Literature, by B. C. Law,
published London, 1933 Vol I Pages 79-115.

(5) A History of Indian Literature, by M. Winternitz,
English Translation, by Mrs. Ketkar and Miss Kohn
published by the Calcutta University, 1933 Vol II,
Pages 34-46

(6) Buddhist India (Story of Nations) by Rhys Davids, Published London, 1903.

PREFACE

The Dīgha-Nikāya (Vol. II), which is presented here in the Devanāgarī, is the third volume of the series of Pāli Publications undertaken by the University. The aims and objects of this series are to place in the hands of Pāli students and Sanskritists in general cheap editions printed in the Devanāgarī and thus remove their difficulties in the matter of obtaining such Texts as are prescribed for University Examinations in Pāli and yet as are not ordinarily available. The Vice-Chancellor, in his Foreword to the Nidāna-Kathā, has clearly set forth these aims and objects. It is for the first time, that a Devanāgarī edition of the Dīgha Nikāya (Vol. II) is published.

The Dīgha-Nikāya literally means a 'Collection of Long Discourses' and forms the First of the Five Nikāyas or Collections, belonging to the Sutta Piṭaka of the Tipiṭṭaka or the Three Baskets. The Sutta Piṭaka, which is primarily concerned with the object of presenting the teachings of the Theravāda Buddhism, forms one of the three Baskets, the other two Piṭakas being the Vinaya and the Abhidhamma. According to the standard divisions of Pāli Literature, there is the Dhamma and the Vinaya.¹ In the Mahā Parinibbāna Sutta, Gotama tells Ānanda that after the departure of the former, the Dhamma and the Vinaya, which he has taught would constitute the Master of the Bhikkhu's Brotherhood (Saṅgha).² These belong to the Pāli canon, and may be taken to correspond to the Māgadhi canon of the third century B.C. This fact can be proved from the Inscriptions of the Emperor Asoka. In his Bhābrā edict are mentioned the titles of seven texts, which have

been traced to the Sutta Piṭaka. From the sculptures and remains of the Bharut and Sanchi Stūpas, containing the names of Jātaka stories and those of ' Bhāṇaka ' (reciter), Suttaṇṭika, Pañcanekāyika, Peṭakī, inscribed on the monuments, it can be clearly shown, that some time before the 2nd century B.C., there was already a collection of Buddhist Texts, divided into Nikāyas and Suttas and that prior to the 2nd century B.C. a Buddhist canon, largely resembling the present Pāli canon was in existence.³ Thus, the date of the Dīgha can be ascertained with a degree of certainty.

The Dīgha-Nikāya is divided into three parts. Silakkhandha, Mahāvagga and Pāṭheya or Pāṭikavagga.—There are 34 Suttas, contained in them, each treating fully of one or several points of Buddha's Doctrines. The general nature of the form and contents of the Sutta Piṭaka.—Prose dialogues, and narratives, sayings and songs, similes and parables—are to be found in this Nikāya as well. It contains speeches of the Buddha, preceded by a short introduction or dialogues with outline narratives (Itihāsa-Saṃvāda, Itihāsa dialogues,) found in the Upanisads and the Mahābhārata.⁴ These are, generally, in prose form, although verses, (gāthās) are found scattered, with various objects in view. The name Dīgha represents the length of the discourses, as opposed to the moderate length (Majjhima) of the Majjhima Nikāya or the collection of the medium—sized Suttas. The three parts, into which the Dīgha is divided "differ in contents and character, but all of which contain earlier and later strata of tradition".⁵ The present volume (No II) is composed of the longest Suttas (Mahāvagga) some of which have attained to this bulk owing to interpolations. In form, also, the Suttas form a mixture of prose and verse. No. 20, for example, is almost entirely in verse.

On coming to the nature of the subjects dealt with in Vol. I, we find them to be entirely ethical. These ethical doctrines are frequently set against the teachings of the Brāhmaṇas and those of other masters. The very first Sutta is the Brahmajāla or Brahma's net and sums up in a masterly manner the entire religious life and thought of ancient India. They contain the sixty-two heresies and speculative views about the soul. The second Sutta, viz., the Sāmaññaphalasutta or the Sutta, that sets forth the fruit of priest-hood. 'It acquaints us with the views of a whole series of prominent non-Buddhist teachers and founders of sects and silāni. The Ambaṭṭha Sutta touches the history of the caste system and Buddha's attitudes towards caste. The other Suttas contain discussion on the question of the essential quality of a Brāhmin; right and wrong modes of sacrifice, means of the attainment of the divine eye and ear; discussion on soul and body; asceticism; mastery of trance and individual soul; practice of wonders or miracles; ethics of teaching and teachers, and criticism of the position of the Brāhmaṇas, who, base their religious life on the system of the three Vedas (Tevijja or three Vedas).⁶ As we pass on to Vol. II, the first Sutta is the Mahāpadāna Sutta or the sublime story. It lays down the general conditions of the advent of the Buddha and introduces the detailed account of the previous six Buddhas. This may be put as the historical basis of the Mahāvastu.⁷ It further stresses the side of the ethical discipline of the Pātimokkha, as apart from its being a Penal Code and lastly, the doctrine of the Bodhisatta, or the Wisdom Being, is attempted to be set down here. This Sutta may have been an attempt on the part of a pious Bhikkhu to compose a life of the Buddha under the guise of describing the life of Vipassi.

The next Sutta, the *Mahānidānasutta* or the doctrine of the *Nidānas* or *Paṭiccasamuppāda* or Dependent Origination, is not refreshing reading. It explains the doctrine of *Paṭiccasamuppāda*, theories about the soul, the seven kinds of beings (*Viññānāthitīyo*) and eight kinds of *Vimokkhas*. Besides these, there are set forth the causes of birth, death, old age and disease. It tries to bring home to Ānanda the deep and profound character of Gotama's doctrine of *Paṭiccasamuppāda*, which finds its fullest exposition in this Sutta.

The next sutta, the *Mahā Parinibbānasutta* or the discourse on the great *Nibbāna* is the most important one in every respect. It is neither a dialogue nor a speech, but a continuous record of the later part of Buddha's life, his last utterances and finally passing away. The oldest parts of the record belong to the oldest part of the *Tipiṭaka*. Winternitz says "I do not hesitate to see the beginnings of a Buddha biography in the oldest part of this Sutta".⁸ There may have been a *Nibbānasutta*, which by means of interpolations and additions grew longer and longer, till it attained the name of 'Mahā,' on the analogy of the 'Bhārata' and the 'Mahābhārata'. The story of the Buddha's first illness: the openness of his teaching without any 'closed fist',⁹ his denying to himself the claims of being regarded as the leader of the *Samgha*, his last utterances, Ānanda's child-like simplicity, the kindly words of consolation of the Master, and the verses, strewn throughout—all these decidedly bear the stamp of antiquity and originality and present to the reader the Personality of the Buddha most effectively. Side by side with this, however, there are other parts, where he performs miracles like a demi-god or a magician; he also boasts of his power and expects a

request from Ānanda for the prolongation of his life, and enumerates the eight causes of earthquakes. These and similar others are certainly additions.¹⁰ The conditions of welfare of a saṃgha and of a people like the Vajjians have a value for us as bespeaking the developed ideas of perfect organisations or society. There are further bits like the Lineage of Faith, the Mirror of Dhamma, the Four Authorities, Four places of Pilgrimage, efficacy of erecting cetiyas, his sermons to lay—persons of Pātali-gāma, his meeting with Ambāpali and the Licchavis, and his meeting with the ministers of Ajātasattu.—these also may have been later. In spite of all these the 'Mosaic compound of earlier and later pieces', the essential character of the Sutta, viz., of its being a life history of the later part of the Buddha, has not suffered.

The next Sutta, the Mahāsudassanasutta, has come out of a Jātaka story and been developed into a narrative with a gorgeous description of the riches and glory of the king Mahāsudassana. It is regarded as a 'spiritualised Sun-myth.' It is at the same time essentially Buddhistic, as the last verse teaches the vanity of all riches and component things and the essential efficacy of righteousness. The whole Sutta reads like a Fairy tale and contains a wealth of description, rhetorical phrases and figurative expressions, employed in the description of the glory and majesty of the king Mahāsudassana. A partial description of this can be found in the Sukhāvati Vyūha.¹¹ The next Sutta, the Janavasabha, contains discussions on important topics, such as, re-birth of the faithful upāsakas of Gotama and the effect of his name on others. The gods of the Hindu Pantheon are made to assemble here, and the superiority of Gotama's creed is made to be accepted by them. The prologue is quite normal and afterwards the

story reads like a fairy tale 'quite well told and very edifying, and full of subtle humour.'¹²

The next Sutta, the *Mahā Govinda* sets forth the ideal of the companionship with the *Brahmā* (*Brahmasahavyatā*) as distinguished from the Arhatship. It also is sprung up from a *Jātaka* story. It further gives us an idea of ancient Indian History and Geography. The size and the shape of India, the idea of its being like *Sakaṭamukha*, the front portion of a cart, and India's division into seven equal parts—are very suggestive. It gives us an account of the renunciation of *Mahā Govinda* with a large number of followers and his seven wives. The *Tāvātimsa* gods are mentioned and *Sakka* is made to utter eight paragraphs in praise of the Buddha. Govinda's impartiality and straightforwardness and utter absence of greed and absolute freedom from corruption are typically exceptional from those of Brahmins, as the latter are hinted at as a class. The superiority of Buddhism and its acceptance as such by *Indra* and other gods, are shown more prominently in this Sutta. In the *Mahāvastu*, a Text of the *Mahāyāna*, this is traceable as the *Govindiya Sutta*.

The next Sutta, the *Māhā Samaya* is very peculiar from one point of view. Buddhism has been believed to be atheistic and, in a sense, Buddha's teachings admit of no consideration of this question of the existence of God. Before the rise of Buddhism, however, Brahmanism was prevalent and to satisfy the popular and mass mind, the Buddhist was not put to the necessity of inventing *Purāṇas*. Buddhists appropriated to themselves the older ideas of the Brahmins and therein effected due changes. Buddhism does not regard the gods as immortal. The Poet has tried here to describe all of them assembled together in the grove of *Kapilavastu* to see the Blessed

One. First are mentioned the gods, belonging to the Earth and denizens of caverns and dales. Then are mentioned the four guardian angels, Gandharvas, Nāgās, Asuras and 60 other gods, and lastly, are mentioned Sanankumāra and Tissa Brahmās. They include all the pantheon of Brahmanism; though some of them sound quite foreign. This Sutta affords us a good example as to how there is evolution in the ideas of gods, according to the stage of development of human thought and the continual change in animistic belief, then prevalent in India. The versification is hopeless, grammar questionable, and composition awkward and wanting in elegance. The mention of Venhu¹³ (Sk. Vishnu) is suggestive.

The next Sutta, the Sakkapañha or the Questions of Indra, is in some respects the most interesting of all the mythological Suttas of this collection. Indra, the lord of gods, scarcely dares approach the Buddha. He first sends Pañcasikha gandharva, who, strangely enough, sings a love-song! The Buddha, however, receives Indra with his usual geniality of temper and answers all the questions asked by him. The questions asked deal with ethics and psychology. The Story of Gopaka is introduced into the framework of the Sutta.

The group of Suttas from the Janavasabha to the Sakka Pañha may be mentioned as semi-poetical and mythological. Their great object is to prove the superiority of Buddhism and show to the masses that even the gods in Hinduism approve of and pay respect to the Buddha and his teachings and his disciples as well. Indra, gods and demi-gods are represented as devout worshippers of the Buddha. Popular gods and popular love-songs are introduced through these Suttas to serve this sole purpose.

The next Sutta, Mahāsatipatthāna is scarcely refreshing. It is a type of priestly suttas. The Four Intent meditations (Satipatthānas) are exhaustively dealt with. The development of mindfulness or 'attention' in modern psychology, is a surer guide on the Āryan Path. Sati (Sk. Smṛiti or consciousness) which always plays an important part in Buddhism is coupled with Sampajañña (awakening). Rhys Davids says 'Stress is laid on the Upanishad ideal of Intuition, especially as regards the relation between the soul, supposed to exist inside each human body and the Great Soul'.¹⁴ This and the Mahānīdāna Sutta are not in tune with the general spirit of these Suttas, in which stories and narrative elements (Itihāsa) predominate. These Suttas contain tedious repetitions and a mechanical method of presentation and to an average mind they are bound to prove uninteresting. The last Sutta, the Pāyāsi, is a real dialogue between the unbelieving Pāyāsi and the Bhikkhu Kumāra Kassapa. It is a real lively dialogue, recalling the Platonic style. Winternitz remarks, "Even this Sutta is not original, but is an Itihāsa dialogue, enlarged to its disadvantage, which has been borrowed from another sect."¹⁵ The chieftain Pāyāsi does not believe in this world or the next, there is no fruit of good or bad deeds, no development, no apparitional existence. Kumāra Kassapa, by employing similies and arguments, ultimately succeeds in converting him. It is in fact, a prototype of the Milinda Pañha and follows the same method. It is really interesting to go through this Sutta and read the questions proposed and explanations offered. The questions are such as occur to every thinking mind. We find in this Sutta an apparent admission of the existence of the soul theory; but after a careful reading we shall discover, that it is not necessary to presume the existence of soul, but as the

Buddha wanted to preach the importance of action, he introduced the Attachment Groups (Vāsanā) to account for the existence of this world or the next and the fruit of good or bad deeds. "This Sutta has a Jaina counterpart in the Rāya Pasenī, which is but a somewhat later and magnified legend of the chieftain Pāyāsi".¹⁶

This bare indication of the subject matter and contents of the Suttas in this volume will give the reader an idea of the variety, the importance, the comprehensiveness and the literary, social, religious, intellectual, commercial and political sidelights, these Suttas throw, especially with regard to Northern India. This collection further gives the reader a fairly good idea about the main teachings of Buddhism, which it is the chief object of the Sutta Piṭaka as a whole to give. The Dīgha and the Majjhima Nikāyas form a veritable mine of knowledge and information of the Buddha's doctrines. The Samyutta, the Anguttara and the Khuddaka presuppose *nothing new*, in point of teachings or doctrines, but deal with the method of arrangement of these teachings. Hence the importance of the Dīgha Nikāya. In fact, the Buddha and the Dhamma are fully enlightened in the course of this Nikāya.

This edition is not a mere reprint in the transliterated form, of the P. T. S. edition or a Burmese or a Singhelesa edition. There are a number of mistakes corrected, readings, accepted or rejected. The Peyyālam is used intelligently and where it is possible to do so, without causing any difficulties in the proper understanding of the Text. The method followed in the First book of this series has been continued. We have freely used commas (') to represent either the punctuation or the dropping of a letter or the merging of a letter in the process of Sandhi

or the beginning and the completion of direct speech. we have, as far as possible, discontinued, the use of an Anuswāra (◌̣) (Pāli: Niggahita) and have taken the corresponding nasal and joined it to the next letter. e. g. We have preferred to write चन्द्र and *not* चंद्र, सम्पत्ति and *not* संपत्ति. In the Burmese and Singhalese editions, this is a common feature. The introduction of bold types has been continued. Proper names, subjects and topics, enumerations or any technical word or an important sentence—these are, for the first time, indicated by the use of bold type, but small type is used, when repeated. The use of the comma and the bold type, has been generally attended to, but it does not profess to be absolutely faultless. Reference Paras and sections of the P. T. S. edition are retained to facilitate the work of the Pāli student in referring to the English translation of the Dīgha. We have not given the correction slip, because, the mistakes are so apparent that a scholar of Pāli will easily understand them. We have also not given the Index, because the bold type that is used should serve its purpose for the student.

To make a copy of this volume in Devanāgarī characters was the first thing to be done and Mr. D. M. Tatke, M.A. undertook as a labour of love, to do it to my entire satisfaction, and for this my thanks are due to him. Further, Mr. R. K. Acharya sat with me for hours together, when the Press copy had to be made and proof sheets had to be corrected. All this is a labour of love and proceeds out of a genuine desire to propagate a knowledge of Pāli by removing the handicaps in the way of Pāli students. My thanks are due to him.

The Bombay Vaibhav Press undertook this publication and has carried it through to my satisfaction.

In conclusion, I cannot but express my heartfelt thanks to the University for having given me an opportunity to carry out my ideas in editing these Pāli Texts and providing funds for their publication. I hope that the Syndicate will give some definite form to the scheme of publication and show to the public their readiness to undertake any work, that holds out an ideal of dissemination of knowledge and a study of culture.

Bombay University, }
June 1936. }

N. K. BHAGWAT.

NOTES TO THE PREFACE.

1. Cf. Bahira-Nidāna Vāṇṇanā, Kosambi, page 5.
 2. Vide : Text, Page 122..
 3. Winternitz, A History of Indian Literature, Vol. II, English Translation, Pages 14-18.
 4. Winternitz, Ibid, Page 34.
 5. Winternitz, Ibid, Page 35.
 6. B. C. Law, A History of Pāli Literature, Vol. I, For a Summary of Chapters, Pages 86-96.
 7. B. C. Law, Ibid, Page 97.
 8. Winternitz, A History of Indian Literature, Vol. II. English Translation, Page 39.
 9. Vide : Text : 'Acariya Muṭṭhi', Page 83.
 10. Winternitz : A History of Indian Literature, Vol. II, English Translation, for the original parts and later additions in this Sutta, Page 39-40.
 11. A name of a Mahāyāna. Sūtra. Sukhāvati is the heaven of the Buddha Amitābha.
 12. B. C. Law : A History of Pāli Literature, Vol. I. Page 103.
 13. Vide : Text : Page, 192 Correct to ँगु.
 14. English Translation of the Digha Nikāya, Vol. III, Introduction to the Mahāsatipatṭhāna Suttanta, Page 323.
 15. Winternitz : A History of Indian Literature, Vol. II, English Translation, Page 44.
 16. B. C. Law, A History of Pāli Literature, Vol. I, Page 109.
-

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस्स ।

दीघनिकायो

[दुतियो विभागो]

[१४ महापदान-सुत्तं]

१ १ एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे करेरिकुटिकायं । अथ खो सम्बहुलानं भिक्खून् पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तानं करेरिमण्डलमाळे सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं पुब्बेनिवासपटिसंयुत्ता धम्मी कथा उदपादिः—‘ इति पुब्बेनिवासो, इति पुब्बेनिवासो ’ति’ ।

२ अस्सोसि खो भगवा दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्त-मानुसिकाय तेसं भिक्खून् इमं कथासल्लापं । अथ खो भगवा उट्ठाया ’ सना येन करेरिमण्डलमाळो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—

“ काय नु’त्थ भिक्खवे, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता’ति ? ” ।

एवं वुत्ते ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुंः—

“ इध भन्ते, अम्हाकं पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तानं करेरिमण्डल-माळे सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं पुब्बेनिवासपटिसंयुत्ता धम्मी कथा

उदपादिः—‘ इति पुब्बेनिवासो, इति पुब्बेनिवासो’ति’ । अयं खो नो भन्ते अन्तरा कथा विप्पकता, अथ भगवा अनुप्पत्तो’ति” ।

३ “ इच्छेय्याथ नो तुम्हे भिक्खवे पुब्बेनिवासपटिसंयुत्तं धम्मिं कथं सोतुं’ ति ? ” ।

“ एतस्स भगवा कालो, एतस्स सुगत कालो, यं भगवा पुब्बेनिवासप-टिसंयुत्तं धम्मिं कथं करेय्य । भगवतो (च. १. वचनं) सुत्वा भिक्खु धारेस्सन्ती’ति ” । “ तेन हि भिक्खवे सुणाय, साधुकं मनसिकरोथ, भासिस्सामी’ति” ।

‘ एवं भन्ते’ ति खो ते भिक्खु भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोचः—

४ “ इतो सो भिक्खवे एकनवुति—कप्पे यं विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उदपादि । इतो सो भिक्खवे एकतिंसे कप्पे यं सिखी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उदपादि । तस्मिं येव खो भिक्खवे एकतिंसे कप्पे वेस्सभू भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उदपादि । इमस्मिं येव खो भिक्खवे भट्ठकप्पे ककुसन्धो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उदपादि । इमस्मिं येव खो भिक्खवे भट्ठकप्पे कोणागमनो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उदपादि । इमस्मिं येव खो भिक्खवे भट्ठकप्पे कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उदपादि । इमस्मिं येव खो भिक्खवे भट्ठकप्पे अहं एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो ।

५ “ विपस्सी भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो खत्तियो जातिया अहोसि, खत्तियकुले उदपादि । सिखी भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो खत्तियो जातिया अहोसि, खत्तियकुले उदपादि । वेस्सभू भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो खत्तियो जातिया अहोसि, खत्तियकुले उदपादि । ककुसन्धो भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो ब्राम्हणो जातिया अहोसि, ब्राम्हणकुले उदपादि । कोणागमनो भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो ब्राम्हणो

जातिया अहोसि, ब्राम्हणकुले उदपादि । कस्सपो भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो ब्राम्हणो जातिया अहोसि, ब्राम्हणकुले उदपादि । अहं भिक्खवे एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो खत्तियो जातिया अहोसिं, खत्तियकुले उप्पन्नो ।

६ “ विपस्सी भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कोण्डञ्जो गोत्तेन अहोसि । सिखी भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कोण्डञ्जो गोत्तेन अहोसि । वेस्सभू भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कोण्डञ्जो गोत्तेन अहोसि । ककुसन्धो भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कस्सपो गोत्तेन अहोसि । कोणागमनो भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कस्सपो गोत्तेन अहोसि । कस्सपो भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कस्सपो गोत्तेन अहोसि । अहं भिक्खवे एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो गोतमो गोत्तेन ।

७ “ विपस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स असीतिं वस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । सिखिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सत्ताति वस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । वेस्सभुस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सट्ठि वस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । ककुसन्धस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स चत्ताळीसं वस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । कोणागमनस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स तिस वस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । कस्सपस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स वीसतिं वस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । मय्हं भिक्खवे एतरहि अप्पकं आयुप्पमाणं परित्तं लहुकं । यो चिरं जीवति सो वस्ससत्तं अप्पं वा भिय्यो ।

८ “ विपस्सी भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो पाटलिया मूले अभिसम्बुद्धो । सिखी भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो पुण्डरीकस्स मूले अभिसम्बुद्धो । वेस्सभू भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो सालस्स

मूले अभिसम्बुद्धो । ककुसन्धो भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो
सिरीसस्स मूले अभिसम्बुद्धो । कोणागमनो भिक्खवे भगवा अरहं
सम्मासम्बुद्धो उडुम्बरस्स मूले अभिसम्बुद्धो । कस्सपो भिक्खवे भगवा
अरहं सम्मासम्बुद्धो निग्रोधस्स मूले अभिसम्बुद्धो । अहं भिक्खवे
एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो अस्सत्थस्स मूले अभिसम्बुद्धो ।

९ “ विपस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स खण्ड-
तिस्सं नाम सावकयुगं अहोसि अगं भद्दयुगं । सिखिस्स भिक्खवे भगवतो
अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अभिभू-सम्भवं नाम सावकयुगं अहोसि अगं
भद्दयुगं । वेस्सभुस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सोण-
उत्तरं नाम सावकयुगं अहोसि अगं भद्दयुगं । ककुसन्धस्स भिक्खवे
भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स विधुर-सञ्जीवं नाम सावकयुगं अहोसि
अगं भद्दयुगं । कोणागमनस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
भिद्योस-उत्तरं नाम सावकयुगं अहोसि अगं भद्दयुगं । कस्सपस्स
भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स तिस्स-भारद्वाजं नाम साव-
कयुगं अहोसि अगं भद्दयुगं । मय्हं भिक्खवे एतरहि सारिपुत्त-मोग्ग-
ल्लानं नाम सावकयुगं अहोसि अगं भद्दयुगं ।

१० “ विपस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स तयो
सावकानं सन्निपाता अहेसुं । एको सावकानं सन्निपातो अहोसि अट्ठ-
सट्ठिभिक्खुसतसहस्सं । एको सावकानं सन्निपातो अहोसि भिक्खुसत-
सहस्सं । एको सावकानं सन्निपातो अहोसि असीतिभिक्खुसहस्सानि ।
विपस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स इमे तयो सावकानं
सन्निपाता अहेसुं सव्वेसं येव खीणासवानं ।

‘ सिखिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स तयो सावकानं
सन्निपाता अहेसुं । एको सावकानं सन्निपातो अहोसि भिक्खुसतसहस्सं ।
एको सावकानं सन्निपातो अहोसि असीति भिक्खुसहस्सानि । एको सावकानं

सन्निपातो अहोसि सत्तति भिक्खुसहस्सानि । सिखिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स इमे तयो सावकानं सन्निपाता अहेसुं सब्बेसं येव खीणासवानं । वेस्सभुस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स तयो सावकानं सन्निपाता अहेसुं । एको सावकानं सन्निपातो अहोसि असीति भिक्खुसहस्सानि । एको सावकानं सन्निपातो अहोसि सत्तति भिक्खुसहस्सानि । एको सावकानं सन्निपातो अहोसि सट्ठि भिक्खुसहस्सानि । वेस्सभुस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स इमे तयो सावकानं सन्निपाता अहेसुं सब्बेसं येव खीणासवानं ।

‘ककुसन्धस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स एको सावकानं सन्निपातो अहोसि चत्ताळीसं भिक्खुसहस्सानि । ककुसन्धस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अयं एको सावकानं सन्निपातो अहोसि सब्बेसं येव खीणासवानं ।

‘कोणागमनस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स एको सावकानं सन्निपातो अहोसि तिसं भिक्खुसहस्सानि । कोणागमनस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अयं एको सावकानं सन्निपातो अहोसि सब्बेसं येव खीणासवानं ।

‘कस्सपस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स एको सावकानं सन्निपातो अहोसि वीसति भिक्खुसहस्सानि । कस्सपस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अयं एको सावकानं सन्निपातो अहोसि सब्बेसं येव खीणासवानं ।

‘मय्हं भिक्खवे एतरहि एको सावकानं सन्निपातो अहोसि अड्ढतेज्जसानि भिक्खुसतानि । मय्हं भिक्खवे अयं एको सावकानं सन्निपातो अहोसि सब्बेसं येव खीणासवानं ।

११ “विपस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स असोको नाम भिक्खु उपट्ठाको अहोसि अग्गुपट्ठाको । सिखिस्स भिक्खवे भगवतो

अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स खेमङ्करो नाम भिक्खु उपट्ठाको अहोसि अग्गुपट्ठाको । वेस्सभुस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स उपस-
न्नको नाम भिक्खु उपट्ठाको अहोसि अग्गुपट्ठाको । ककुसन्धस्स भिक्खवे
भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स बुद्धिजो (v. l. बुद्धिद्वजो) नाम
भिक्खु उपट्ठाको अहोसि अग्गुपट्ठाको । कोणागमनस्स भिक्खवे भगवतो
अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सोत्थिजो नाम भिक्खु उपट्ठाको अहोसि अग्गु-
पट्ठाको । कस्सपस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सच्च-
मित्तो नाम भिक्खु उपट्ठाको अहोसि अग्गुपट्ठाको । मय्हं भिक्खवे एतरहि
आनन्दो भिक्खु उपट्ठाको अग्गुपट्ठाको ।

१२ “ विपस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स बन्धुमा
नाम राजा पिता अहोसि, बन्धुमती नाम देवी माता अहोसि जनेत्ती ।
बन्धुमस्स रज्जो बन्धुमती नाम नगरं राजधानी अहोसि ।

‘ सिस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अरुणो नाम
राजा पिता अहोसि, पभावती नाम देवी माता अहोसि जनेत्ती । अरु-
णस्स रज्जो अरुणवती नाम नगरं राजधानी अहोसि ।

‘ वेस्सभुस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सुप्पतीतो
नाम राजा पिता अहोसि, यस्सवती नाम देवी माता अहोसि जनेत्ती ।
सुप्पतीतस्स रज्जो अनोपमं (v. l. अनोमं, अहोनापमं) नाम नगरं
राजधानी अहोसि ।

‘ ककुसन्धस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अग्गिदत्तो
नाम ब्राम्हणो पिता अहोसि, विसाखा नाम ब्राम्हणी माता अहोसि
जनेत्ती । तेन खो पन भिक्खवे समयेन खेमो नाम राजा अहोसि ।
खेमस्स रज्जो खेमवती नाम नगरं राजधानी अहोसि ।

‘ कोणागमनस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स यज्जदत्तो
नाम ब्राम्हणो पिता अहोसि, उत्तरा नाम ब्राम्हणी माता अहोसि जनेत्ती ।

तेन खो पन भिक्खवे समयेन सोभो नाम राजा अहोसि । सोभस्स रज्जो सोभवती नाम नगरं राजधानी अहोसि ।

‘कस्सपस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ब्रम्हदत्तो नाम ब्राम्हणो पिता अहोसि, धनवती नाम ब्राम्हणी माता अहोसि जनेत्ती । तेन खो पन भिक्खवे समयेन किकी नाम राजा अहोसि । किकिस्स रज्जो वाराणसी नाम नगरं राजधानी अहोसि ।

‘मय्हं भिक्खवे एतरहि सुद्धोदनो नाम राजा पिता अहोसि । माया देवी माता जनेत्ती । कपिलवत्थु नगरं राजधानी’ति ” ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्वा सुगतो उट्ठाया’सना विहारं पाविसि ।

१३ अथ खो तेसं भिक्खूनं अचिरपक्कन्तस्स भगवतो अयं अन्तरा कथा उदपादिः—

“अच्छरियं आवुसो, अब्भुतं आवुसो, तथागतस्स महिद्धिकता महानुभावता, यत्र हि नाम तथागतो अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवट्टुमे परियादिन्नवट्टे (v.l. परियादिण्णवट्टे) सब्बदुक्खवीतिवत्ते जातितो पि अनुस्सरिस्सति, नामतो पि अनुस्सरिस्सति, गोत्ततो पि अनुस्सरिस्सति’ आयुप्पमाणतो पि अनुस्सरिस्सति, सावकयुगतो पि अनुस्सरिस्सति ‘सावकसन्निपाततो पि अनुस्सरिस्सति-‘एवंजच्चा ते भगवन्तो अहेसुं इति पि, एवन्नामा, एवंगोत्ता, एवंसीला, एवंधम्मा, एवंपज्जा, एवंविहारी, एवंविमुत्ता ते भगवन्तो अहेसुं इति पी’ति । किन्नु खो आवुसो, तथागतस्स एवं नु खो एसा धम्मधातु सुप्पटिविद्धा यस्सा धम्मधातुया सुप्पटिविद्धत्ता तथागतो अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे...पे०...अनुस्सरति; ‘एवंजच्चा ते भगवन्तो अहेसुं इति पि...पे०...इति पी’ति; उदाहु देवता तथागतस्स एतमत्थं आरोचेसुं, येन तथागतो अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे...पे०...ते भगवन्तो अहेसुं इति पी’ति ?” ।

अयञ्च हि’दं तेसं भिक्खूनं अन्तरा कथा विप्पकता होति ।

१४ अथ खो भगवा सायण्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन करेरिम-
ण्डलमाळो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज
खो भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—‘काय नु’त्थ भिक्खवे एतरहि कथाय
सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तरा कथा विप्पकता’ति ?’ ।

एवं वुत्ते ते भिक्खू भगवन्तं एतद्वोचुः—

“इध भन्ते अम्हाकं अचिरपक्कन्तस्स भगवतो अयं अन्तरा कथ
उद्पादिः—‘अच्छरियं आवुसो अब्भुतं आवुसो तथागतस्स महिद्धिकता
महानुभावता, यत्र हि नाम तथागतो अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नप-
पञ्चे...पे०...ते भगवन्तो अहेसुं इति पी’ति ?’ ।

“अयं खो नो भन्ते अन्तरा कथा विप्पकता; अथ भगवा अनुप्पत्तो’ ति ।”

१५ “तथागतस्से’ व एसा भिक्खवे धम्मधातु सुप्पटिविद्धा यस्सा
धम्मधातुया सुप्पटिविद्धत्ता तथागतो अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे
...पे०...अहेसुं इति पी’ति । देवता पि तथागतस्स एतमत्थं आरोचेसुं,
येन तथागतो अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे...पे०...‘एवंजच्चा
ते भगवन्तो अहेसुं इति पी’ति ” ।

“इच्छेय्याथ नो तुम्हे भिक्खवे भिद्ध्योसोमत्ताय पुब्बेनिवासपटि-
संयुत्तं धम्मि कथं सोतुं’ति ?’ ।

“एतस्स भगवा कालो, एतस्स सुगत कालो, यं भगवा भिद्ध्योसो-
मत्ताय पुब्बेनिवासपटिसंयुत्तं धम्मि कथं करेय्य, भगवतो सुत्वा भिक्खू
धारेस्सन्ती’ति ” ।

“तेन हि भिक्खवे सुणाथ, साधुकं मनसिकरोथ, भासिस्सामी’ति ” ।

“एवं भन्ते’ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतद्वोचः—

१६ “इतो सो भिक्खवे एकनवुतो कप्पो यं विपस्सी भगवा अरहं
सम्मासम्बुद्धो लोके उद्पादि । विपस्सी भिक्खवे भगवा अरहं सम्मास-

म्बुद्धो खत्तियो जातिया अहोसि, खत्तियकुले उदपादि । विपस्सी भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कोण्डञ्जो गोतेन अहोसि । विपस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स असीतिवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । विपस्सी भिक्खवे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो पाटलिया मूले अभिसम्बुद्धो । विपस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स खण्डतिस्सं नाम सावकयुगं अहोसि अगं भद्दयुगं । विपस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स तयो सावकानं सन्निपाता अहेसुं । एको सावकानं सन्निपातो अहोसि अट्ठसट्ठिभिक्षुसतसहस्सं । एको सावकानं सन्निपातो अहोसि भिक्षुसतसहस्सं । एको सावकानं सन्निपातो अहोसि असीति भिक्षुसतसहस्सानि । विपस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स इमे तयो सावकानं सन्निपाता अहेसुं सञ्चेसं येव खीणासवानं । विपस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स असोको नाम भिक्षु उपट्ठाको अहोसि अग्गुपट्ठाको । विपस्सिस्स भिक्खवे भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स बन्धुमा नाम राजा पिता अहोसि, बन्धुमती नाम देवी माता अहोसि जनेत्ती । बन्धुमस्स रञ्जो बन्धुमती नाम नगरं राजधानी अहोसि ।

१७ “अथ खो भिक्खवे विपस्सी बोधिसत्तो तुसिता काया चवित्वा सतो सम्पजानो मातुकुच्छि ओक्कमि । अयं एत्थ धम्मता ।

“धम्मता एसा भिक्खवे, यदा बोधिसत्तो तुसिता काया चवित्वा मातु कुच्छि ओक्कमति अथ सदेवके लोके समारके सब्रम्हके सस्समण-ब्राम्हणिया पजाय सदेवमनुस्साय अप्पमाणो उच्चारो ओभासो पातुभवति अतिकम्मेव देवानं देवानुभावं । या'पि ता लोकन्तरिका अघा असं-वुता अन्धकारा अन्धकारतिमिसा, यत्थ पि'मे चन्दिमसुरिया एवं महिद्धिका एवं महानुभावा आभाय ना'नुभोन्ति, तत्थ पि अप्पमाणो उच्चारो ओभासो पातुभवति अतिकम्मेव देवानं देवानुभावं । ये 'पि तत्थ सत्ता उपपन्ना, ते पि तेनो'भासेन अञ्जमञ्जं सञ्जानन्ति:—

‘अञ्जे पि किर भो सन्ति सत्ता इधू’पपन्ना’ति’ । अयञ्च दससहस्सी लोकधातु सङ्कम्पति सम्पकम्पति सम्पवेधति । अप्पमाणो च उळारो ओभासो लोके पातुभवति अतिकम्मे’व देवानं देवानुभावं । अयं एत्थ धम्मता ।

१७ (अ) “ धम्मता एसा भिक्खवे, यदा बोधिसत्तो मातु कुच्छिं ओक्कन्तो होति, चत्तारो नं देवपुत्ता चतुद्दिसं रक्खाय उपगच्छन्ति:—‘ मा तं बोधिसत्तं वा बोधिसत्तमातरं वा मनुस्सो वा अमनुस्सो वा कोचि वा विहेठेसी’ति’ । अयं एत्थ धम्मता ।

१८ “ धम्मता एसा भिक्खवे, यदा बोधिसत्तो मातु कुच्छिं ओक्कन्तो होति, पकतिया सीलवती बोधिसत्तमाता होति, विरता पाणातिपाता, विरता अदिन्नादाना, विरता कामेसु मिच्छाचारा, विरता मुसावादा, विरता सुराभेरयमज्जपमादट्ठाना । अयं एत्थ धम्मता ।

१९ “ धम्मता एसा भिक्खवे, यदा बोधिसत्तो मातु कुच्छिं ओक्कन्तो होति, न बोधिसत्तमातु पुरिसेसु मानसं उप्पज्जति कामगुणूपसंहितं, अनतिक्रमनिया च बोधिसत्तमाता होति केनचि पुरिसेन रत्तचित्तेन । अयं एत्थ धम्मता ।

२० “ धम्मता एसा भिक्खवे, यदा बोधिसत्तो मातु कुच्छिं ओक्कन्तो होति, लामिनी बोधिसत्तमाता होति पञ्चन्नं कामगुणानं, सा पञ्चहि कामगुणेहि समप्पिता समङ्गिभूता परिवारेति । अयं एत्थ धम्मता ।

२१ “ धम्मता एसा भिक्खवे, यदा बोधिसत्तो मातु कुच्छिं ओक्कन्तो होति, न बोधिसत्तमातु कोचिदेव आबाधो उप्पज्जति, सुखिनी बोधिसत्तमाता होति अकिलन्तकाया, बोधिसत्तञ्च बोधिसत्तमाता तिरोकुच्छिगतं पस्सति सब्बङ्गपच्चङ्गिं, अहीनिन्द्रियं (v. l. अभिनिन्द्रियं) ।

‘ सेय्यथा ’ पि भिक्खवे मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अटुंसो सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो सब्बाकारसम्पन्नो । तत्र’स्स सुत्तं आवुत्तं नीलं

वा पीतं वा लोहितं वा ओदातं वा पण्डुसुत्तं वा । तमेनं चक्खुमा पुरिसो हत्थे करित्वा पञ्चवेक्खेय्यः—‘अयं खो मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अटुंसो सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो सब्बाकारसम्पन्नो । तत्रि’दं सुत्तं आवुत्तं नीलं वा पीतं वा लोहितं वा ओदातं वा पण्डुसुत्तं वा’ति’ । एवमेव खो भिक्खवे यदा बोधिसत्तो मातु कुच्छि ओक्कन्तो होति, न बोधिसत्तमातु कोचिदे’व आबाधो उप्पज्जति, सुखिनी बोधिसत्तमाता होति अकिलन्तकाया, बोधिसत्तञ्च बोधिसत्तमाता तिरोकुच्छिगतं पस्सति सब्बङ्गपच्चङ्गिं, अहीनिन्द्रियं । अयं एत्थ धम्मता ।

२२ “धम्मता एसा भिक्खवे, सत्ताहजाते बोधिसत्ते बोधिसत्तमाता कालं करोति, तुसितं कार्यं उप्पज्जति । अयं एत्थ धम्मता ।

२३ “धम्मता एसा भिक्खवे, यथा अज्जा इत्थिका नव वा दस वा मासे गब्भं कुच्छिना परिहरित्वा विजायन्ति, न हे’वं बोधिसत्तं बोधिसत्तमाता विजायति । दसे’व मासानि बोधिसत्तं बोधिसत्तमाता कुच्छिना परिहरित्वा विजायति । अयं एत्थ धम्मता ।

२४ “धम्मता एसा भिक्खवे, यथा अज्जा इत्थिका निसिन्ना वा निपन्ना वा विजायन्ति, न हे’वं बोधिसत्तं बोधिसत्तमाता विजायति, ठिता’ व बोधिसत्तं बोधिसत्तमाता विजायति । अयं एत्थ धम्मता ।

२५ “धम्मता एसा भिक्खवे, यदा बोधिसत्तो मातु कुच्छिम्हा निक्खमति, देवा पठमं पटिग्गणहन्ति, पच्छा मनुस्सा । अयं एत्थ धम्मता ।

२६ “धम्मता एसा भिक्खवे, यदा बोधिसत्तो मातु कुच्छिम्हा निक्खमति अप्पत्तो’व बोधिसत्तो पठविं होति, चत्तारो नं देवपुत्ता पटिग्गहेत्वा मातुपुरतो ठपेन्तिः—‘अत्तमना देवी होहि, महेसक्खो ते पुत्तो उप्पन्नो’ति’ । अयं एत्थ धम्मता ।

२७ “धम्मता एसा भिक्खवे यदा बोधिसत्तो मातु कुच्छिम्हा निक्खमति, विसदो’व निक्खमति, अमक्खितो उद्देन, अमक्खितो सेम्हेन,

अमक्खितो रुहिरेन, अमक्खितो केनचि असुचिना, सुद्धो, विसदो (v. 1. विसुद्धो) । ‘सेय्यथा पि भिक्खवे मणिरतनं कासिके वत्थे निक्खत्तं, ने’व मणिरतनं कासिकं वत्थं मक्खेति, न’पि कासिकं वत्थं मणिरतनं मक्खेति—तं किस्स हेतु ? उभिन्नं सुद्धत्ता । एवमेव खो भिक्खवे यदा बोधिसत्तो मातु कुच्छिम्हा निक्खमति, विसदो व निक्खमति, अमक्खितो उद्देन, अमक्खितो सेम्हेन, अमक्खितो रुहिरेन, अमक्खितो केनचि असुचिना, सुद्धो, विसदो (v. 1. विसुद्धो) । अयं एत्थ धम्मता ।

२८ “ धम्मता एसा भिक्खवे, यदा बोधिसत्तो मातु कुच्छिम्हा निक्खमति द्वे उदकस्स धारा अन्तलिक्खा पातुभवन्ति, एका सीतस्स, एका उण्हस्स; येन बोधिसत्तस्स उदककिच्चं करोन्ति मातु च । अयं एत्थ धम्मता ।

२९ “ धम्मता एसा भिक्खवे सम्पट्टिजातो बोधिसत्तो समेहि पादेहि पतिट्ठित्वा उत्तराभिमुखो सत्तपद्वीतिहारेन गच्छति, सेतम्हि छत्ते अनुधारियमाने (v. 1. अनुहीरमाने, अनुभिरमाने) सद्वा च दिसा विलोकंति, आसभिश्च वाचं भासतिः—‘अगो ह’मस्मि लोकस्स, जेट्ठो’ह मस्मि लोकस्स, सेट्ठो’हमस्मि लोकस्स, अयं अन्तिमा जाति’नत्थि दानि पुनब्भवो’ति’ । अयं एत्थ धम्मता ।

३० “ धम्मता एसा भिक्खवे यदा बोधिसत्तो मातु कुच्छिम्हा निक्खमति, अथ सदेवके लोके समारके सब्रम्हके सस्समणब्राम्हणिया पजाय सदेवमनुस्साय अप्पमाणो उळ्ळारो ओभासो पातुभवति ...पे०...(१.१७) ये’पि तत्थ सत्ता उपपन्ना, ते’पि तेन ...पे०...(१.१७) पातुभवति अतिक्रम्मे’व देवानं देवानुभावं । अयं एत्थ धम्मता । ’

३१ “ जाते खो पन भिक्खवे विपस्सिम्हि कुमारे, बन्धुमतो रज्जो पटिवेदंसुः—‘पुत्तो ते देव जातो, तं देवो पस्सतू’ति’ । अइसा खो भिक्खवे बन्धुमा राजा विपस्सीकुमारं । दिस्वा नेमित्ते ब्राम्हणे आमन्ता-

पेत्वा एतद्वोचः—‘पस्सन्तु भोन्तो नेमिन्ता ब्राम्हणा कुमारं’ति ।
 अइसासुं खो भिक्खवे नेमिन्ता ब्राम्हणा विपस्सीकुमारं; दिस्वा बन्धुमं
 राजानं एतद्वोचुं—‘अत्तमनो देव होहि, महेसक्खो ते देव पुत्तो
 उप्पन्नो, । लाभा ते महाराज, सुलद्धं ते महाराज, यस्स ते कुले एवरूपो
 पुत्तो उप्पन्नो । अयं हि देव कुमारो द्वत्तिस महापुरिसलक्खणेहि समन्ना-
 गतो, येहि समन्नागतस्स महापुरिसस्स द्वे (५. १. द्वे’व) गतियो भवन्ति
 अनञ्जा । सचे अगारं अज्झावसति, राजा होति चक्रवत्ति धम्मिको
 धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपदत्थावरियप्पत्तो सत्तरतनसमन्ना-
 गतो । तस्सि’ मानि सत्त रतनानि भवन्ति, सेय्यथीदं—चक्ररतनं, हत्थिरतनं,
 अस्सरतनं, मणिरतनं, इत्थिरतनं, गहपतिरतनं, परिणायकरतनमेव सत्तमं ।
 परो सहस्सं खो पन अस्स पुत्ता भवन्ति, सूरा, वीरङ्गरूपा, परसेनप्पमहना ।
 सो इमं पठविंसागरपरियन्तं अदण्ढेन असत्थेन धम्मेन अभिविजिय अज्झा-
 वसति । सचे खो पन अगारस्मा अनगारियं पब्बजति, अरहं होति
 सम्मासम्बुद्धो लोके विवट्छद्दो (५. १. विवत्तच्छद्दो; विवट्छद्दो) ।

३२ “कतमेहि चा’यं देव कुमारो द्वत्तिस महापुरिसलक्खणेहि
 समन्नागतो, येहि समन्नागतस्स द्वे गतियो भवन्ति अनञ्जा ? सचे अगारं
 अज्झावसति, राजा होति चक्रवत्ति धम्मिको धम्मराजा ...पे०...
 विवट्छद्दो ।

“अयं हि देव कुमारो सुप्पातिट्ठितपादो । यं पा’यं देव कुमारो सुप्पाति-
 ट्ठितपादो, इदं पि’ स्स महापुरिसस्स महापुरिसलक्खणं भवति ।

“ इमस्स देव कुमारस्स हेट्ठा पादतलेसु चक्कानि जातानि सहस्सा-
 रानि सनेमिकानि सनाभिकानि सब्बाकारपरिपूरानि । यम्पि देव इमस्स
 कुमारस्स हेट्ठा पादतलेसु चक्कानि जातानि सहस्सरानि सनेमिकानि
 सनाभिकानि सब्बाकारपरिपूरानि, इदं पि’स्स महापुरिसस्स महापुरि-
 सलक्खणं भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो आयतपण्ही । यं पा'यं...पे०...आयतपण्ही । इदं...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो दीघङ्गुली...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो मुदुतलुनहत्थपादो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो जालहत्थपादो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो उस्सङ्गपादो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो एणिजङ्घो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो ठितको' व अनोनमन्तो उभोहि पाणितलेहि जण्णुकानि परामसति परिमज्जति...पे०...भवति ।

अयं हि देव कुमारो कोसोहितवत्थगुह्यो...पे०...भवति ।

अयं हि देव कुमारो सुवण्णवण्णो कञ्चनसन्निभत्तचो...पे०...भवति ।

अयं हि देव कुमारो सुखुमच्छवी सुखुमत्ता छविया रजोजलं काये न उपलिम्पति...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो एकेकलोमो एकेकानि लोमानि लोमकूपेसु जातानि...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो उद्धग्गलोमो उद्धग्गानि लोमानि जातानि नीलानि अञ्जनवण्णानि कुण्डलवत्तानि दक्खिणावट्टकजातानि...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो ब्रम्हुजुगत्तो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो सतुस्सदो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो सीहपुब्बद्धकायो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो चितन्तरंसो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो निग्रोधपरिमण्डलो यावतक्'स्स कायो ताव-
तक्व'स्स व्यामो, यावतक्व'स्स व्यामो तावतक्व'स्स कायो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो समवत्तकखन्धो (v. l. समवट्टकखन्धो)
...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो रसगगसगी...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो सीहहनु...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो चत्ताळीसदन्तो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो समदन्तो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो अविरळदन्तो (v. l. अविवरदन्तो)
...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो सुसुक्रदाठो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो पट्टतजिह्वो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो ब्रम्हस्सरो कर्वाकभाणी...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो अभिनीलनेत्तो...पे०...भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो गोपखुमो...पे०...भवति ।

“ इमस्स देव कुमारस्स उण्णा भमुकन्तरे जाता ओदाता मुटुतूल
सन्निभा । यं पि देव इमस्स कुमारस्स उण्णा भमुकन्तरे जाता ओदाता
मुटुतूलसन्निभा, इंदं पि' स्स महापुरिसस्स महापुरिसलक्खणं भवति ।

“ अयं हि देव कुमारो उण्हीससीसो । यं पा'यं देव कुमारो उण्ही-
ससीसो, इंदं पि'स्स महापुरिसस्स महापुरिसलक्खणं भवति ।

३३ “ इमेहि खो अयं देव कुमारो द्वत्तिंस महा पुरिसमहालक्खणेहि
समन्नागतो, येहि समन्नागतस्स महापुरिसस्स द्वे गतियो भवन्ति अनञ्जा ।
सच्चे...पे०...(१३१) सम्मासम्बुद्धो लोके विवटच्छद्दो'ति' ।

“ अथ खो भिक्खवे बन्धुमा राजा नेमित्ते ब्राम्हणे अहतेहि वत्थेहि
अच्छादापेत्वा सज्जकामेहि सन्तप्पेसि ।

३४ “ अथ खो भिक्खवे बन्धुमा राजा विपस्सिस्स कुमारस्स धातियो
उपट्ठापेसि । अञ्जा सुदं पायेन्ति, अञ्जा नहापेन्ति, अञ्जा धारेन्ति, अञ्जा

अङ्गेन परिहरन्ति । जातस्स खो पन भिक्खवे विपस्सिस्स कुमारस्स सेतच्छत्तं धारयित्थ दिवा चे' व रत्तिञ्च; 'मा नं सीतं वा उण्हं वा तिणं वा रजो वा उस्सावो वा बाधयित्था'ति' । जातो खो पन भिक्खवे विपस्सी कुमारो बहुनो जनस्स पियो अहोसि मनापो । सेय्यथा' पि भिक्खवे उप्पलं वा पदुमं वा पुण्डरीकं वा बहुनो जनस्स पियं मनापं, एवमेव खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो बहुनो जनस्स पियो अहोसि मनापो । स्वा'स्सुदं अङ्गेने' व अङ्गं परिहरीयति ।

३५ "जातो खो पन भिक्खवे विपस्सी कुमारो मञ्जुस्सरो च अहोसि वग्गुस्सरो च मधुरस्सरो च पेमनीयस्सरो च । सेय्यथा पि भिक्खवे हिमवन्ते पञ्चते करवीका नाम सकुणजाति मञ्जुस्सरा च वग्गुमधुरस्सरा च पेमनीयस्सरा च, एवमेव खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो मञ्जुस्सरो च अहोसि वग्गुस्सरो च मधुरस्सरो च पेमनीयस्सरो च ।

३६ "जातस्स खो पन भिक्खवे विपस्सिस्स कुमारस्स कम्मविपाकजं दिव्वं चक्खुं पातुरहोसि, येन सुदं समन्ता योजनं पस्सति दिवा चे'व रत्तिञ्च ।

३७ "जातो खो पन भिक्खवे विपस्सी कुमारो अनिमिसन्तो पेक्खति, सेय्यथा' पि देवा तावतिंसा । 'अनिमिसन्तो कुमारो पेक्खती'ति' खो भिक्खवे विपस्सिस्स कुमारस्स 'विपस्सी विपस्सी' त्वेव समञ्जा उदपादि । अथ खो भिक्खवे बन्धुमा राजा अत्थकरणे निसिन्नो विपस्सिकुमारं अङ्गे निसीदपेत्वा अत्थे अनुसासति । तत्र सुदं भिक्खवे विपस्सी कुमारो पितु अङ्गे निसिन्नो विचेय्य विचेय्य अत्थे पनायति जायेन । 'विचेय्य विचेय्य कुमारो अत्थे पनायति जायेना'ति खो भिक्खवे विपस्सिस्स कुमारस्स भिय्योसोमत्ताय 'विपस्सी विपस्सी' त्वेव समञ्जा उदपादि ।

३८ "अथ खो भिक्खवे बन्धुमा राजा विपस्सिस्स कुमारस्स तयो

पासादे कारापेसि, एकं वस्सिकं, एकं हेमन्तिकं, एकं गिम्हिकं, पञ्च कामगुणानि उपट्ठापेसि । तत्र सुदं भिक्खवे विपस्सी कुमारो वस्सिके पासादे वस्सिके चत्तारो मासे निप्पुरिसेहि तुरियेहि परिवारियमानो न हेट्ठा पासादं ओरोह'ति' ।

पठम-भाणवारं (४. १. जातिखण्डं निद्रितं)

२. १ “ अथ खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो बहुन्नं वस्सानं बहुन्नं वस्ससतानं बहुन्नं वस्ससहस्सानं अच्चयेन सारथिं आमन्तेसिः—‘ योजेहि सम्म सारथि भद्धानि भद्धानि यानानि, उय्यानभूमिं गच्छाम भूमिं दस्सनाया'ति’ ।

‘ एवं देवा'ति ’ खो भिक्खवे सारथि विपस्सिस्स कुमारस्स पटि-
स्सुत्वा भद्धानि भद्धानि यानानि योजापेत्वा विपस्सिस्स कुमारस्स
पटिवेदेसिः—‘ युत्तानि खो ते देव भद्धानि भद्धानि यानानि, यस्स ’ दानि
कालं मज्जसी'ति’ ।

‘ अथ खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो भद्दं यानं अभिरुहित्वा भद्देहि
भद्देहि यानेहि उय्यानभूमिं निय्यासि ।

२ “ अद्दसा खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो उय्यानभूमिं नियन्तो पुरिसं
जिण्णं गोपानसिवद्धकं भोग्गं दण्डपरायणं पवेधमानं गच्छन्तं आतुरं
गतयोब्बनं । दिस्वा सारथिं आमन्तेसिः—‘ अयं पन सम्म सारथि पुरिसो
किं कतो, केसा पि'स्स न यथा अज्जेसं, कायो पि'स्स न यथा अज्जे-
सं' ति ? ’ ।

‘ एसो खो देव जिण्णो नामा'ति’ ।

‘ किं पने'सो सम्म सारथि जिण्णो नामा'ति ? ’ ।

‘ एसो खो देव जिण्णो नाम; न दानि तेन चिरं जीवितब्बं
भविस्सती' ति ’ ।

‘ किं पन सम्म सारथि अहं पि जराधम्मो जरं अनतीतो'ति ? ’ ।

‘ त्वञ्च देव मयञ्च अम्हा सब्बे जराधम्मा जरं अनतीता’ति’ ।

‘ तेन हि सम्म सारथि अलं दान’ज्ज उय्यानभूमिया, इतो व अन्ते-
पुरं पञ्चनिय्याही’ति’ ।

‘ एवं देवा’ति ’ खो भिक्खवे सारथि विपस्सिस्स कुमारस्स पटिस्सुत्वा
ततो ’ व अन्तेपुरं पञ्चनिय्यासि । तत्र सुदं भिक्खवे विपस्सी कुमारो
अन्तेपुरगतो दुक्खी दुम्मनो पज्झायति:—‘ धिरत्थु किर भो जाति नाम,
यत्र हि नाम जातस्स जरा पञ्जायिस्सती’ति’ ।

३ “ अथ खो भिक्खवे बन्धुमा राजा सारथिं आमन्तापेत्वा
एतद’वोच:—

‘ कच्चि सम्म सारथि कुमारो उय्यानभूमिया अभिरमित्थ, कच्चि
सम्म सारथि कुमारो उय्यानभूमिया अत्तमनो अहोसी’ति’ ।

‘ न खो देव कुमारो उय्यानभूमिया अभिरमित्थ, न खो देव कुमारो
उय्यानभूमिया अत्तमनो अहोसी’ति’ ।

‘ किं पन सम्म सारथि अहस कुमारो उय्यानभूमिं नियन्तो’ति ?’ ।

‘ अहसा खो देव कुमारो उय्यानभूमिं नियन्तो पुरिसं जिण्णं
गोपानसिवङ्कं भोगं दण्डपरायणं पवेधमानं गच्छन्तं आतुरं गतयोब्बनं ।
दिखा मं एतद’वोच:—अयं...पे०...(२२) पञ्चनिय्याही’ति’ ।

‘ एवं देवा’ति खो अहं देव विपस्सिस्स कुमारस्स पटिस्सुत्वा ततो’व
अन्तेपुरं पञ्चनिय्यासिं । सो खो देव कुमारो अन्तेपुरगतो दुक्खी
दुम्मनो पज्झायति, ‘ धिरत्थु किर भो जाति नाम, यत्र हि नाम
जातस्स जरा पञ्जायिस्सती’ति’ ।

४ “ अथ खो भिक्खवे बन्धुमस्स रज्जो एतद’होसि:—“ मा हे’व
खो विपस्सी कुमारो न रज्जं कारेसि, मा हे’व विपस्सी कुमारो अगारस्मा
अनगारियं पब्बजि, मा हे’व नेमित्तानं ब्राम्हणानं सच्चं अस्स वचनं
ति’ । अथ खो भिक्खवे बन्धुमा राजा विपस्सिस्स कुमारस्स

भिय्योसोमत्ताय पञ्च कामगुणानि उपट्ठापेसि, यथा विपस्सी कुमारो रज्जं कारेय्य, यथा विपस्सी कुमारो न अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य, यथा नेमित्तानं ब्राम्हणानं मिच्छा अस्स वचनं । तत्र सुदं भिक्खवे विपस्सी कुमारो पञ्चहि कामगुणेहि समाप्पितो समङ्गिभूतो परिवारेति ।

५ “अथ खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो बहुन्नं वस्सानं...पे०... (२.१) उय्यानभूमिं निय्यासि ।

६ “अइसा खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो उय्यानभूमिया नियन्तो पुरिसं आबाधिकं दुक्खितं बाळ्हगिलानं सके मुत्तकरीसे पल्लपन्नं सयमानं (५. १. सेमानं) अज्जेहि वुट्ठापियमानं अज्जेहि संवेसियमानं । दिस्वा सारथिं आमन्तेसि:— “अयं पन सम्म सारथि पुरिसो किं कतो, अक्खीनि पि’स्स न यथा अज्जेसं, सरो पि’स्स न यथा अज्जेसं’ति ?” ।

‘एसो खो देव व्याधितो नामा’ति’ ।

‘किं पन एसो सम्म सारथि व्याधितो नामा’ति ?’ ।

‘एसो खो व्याधितो नाम; अप्पेव नाम तम्हा आबाधा वुट्ठहेय्या’ति’ ।

‘किं पन सम्म सारथि अहं पि व्याधिधम्मो व्याधिं अनतीतो’ति?’ ।

‘त्वञ्च देव मयञ्च’म्हा सब्बे व्याधिधम्मा व्याधिं अनतीता’ति’ ।

‘तेन हि सम्म सारथि अलं दान’ज्ज उय्यानभूमिया, इतो’व अन्तेपुरं पच्चनिय्याही’ति’ ।

‘एवं देवा’ति’ खो भिक्खवे...पे०...(२.२) जरा पञ्जायिस्सति, व्याधि पञ्जायिस्सती’ति’ ।

७ “अथ खो भिक्खवे बन्धुमा राजा सारथिं आमन्तापेत्वा...पे०.... (२.३) उय्यानभूमिं नियन्तो’ति ?’ ।

‘अइसा खो देव कुमारो उय्यानभूमिं नियन्तो पुरिसं आबाधिकं (२.६)...पे०...अन्तेपुरं पच्चनिय्यासिं । सो खो देव कुमारो अन्तेपुरगतो दुक्खी दुम्मनो पज्झायति ‘धिरत्थु किर खो जाति नाम, यत्र हि नाम जातस्स जरा पञ्जायिस्सति , व्याधि पञ्जायिस्सती’ति’ ।

८ “अथ खो भिक्खवे बन्धुमस्स रज्जो एतद्’होसि”मा हे’व...पे०...
(२४) ब्राम्हणानं सच्चं अस्स वचनं’ति’ ।

‘अथ खो भिक्खवे बन्धुमा राजा विपस्सिस्स कुमारस्स भिय्योसो-
मत्ताय...पे०...(२४) समाद्धिभूतो परिवारेति ।

९ “अथ खो भिक्खवे विपस्सीकुमारो बहुन्नं वस्सानं...पे०...
(२१) उय्यानभूमिं निय्यासि ।

१० “अइसा खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो उय्यानभूमिं नियन्तो
महाजनकायं सन्निपतितं नानारत्तानञ्च दुस्सानं मिलातं कयिरमानं ।
दिस्वा सारथिं आमन्तेसिः—‘ किन्तु खो सो सम्म सारथि महाजनकायो
सन्निपतितो नानारत्तानञ्च दुस्सानं मिलातं कयिरती’ति ?’ ।

‘एसो खो देव कालकतो नामा’ति’ ।

‘तेन हि सम्म सारथि येन सो कालकतो तेन रथं पेसेही’ति’ ।

‘एवं देवा’ति’ खो भिक्खवे सारथि विपस्सिस्स कुमारस्स पटिस्सुत्वा
येन सो कालकतो तेन रथं पेसेसि । अइसा खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो
पेतं कालकतं । दिस्वा सारथिं आमन्तेसिः—‘ किं पना’यं सम्म सारथि
कालकतो नामा’ति ?’ ।

‘एसो खो देव कालकतो नाम; न दानि तं दक्खिस्सन्ति माता वा
पिता वा अज्जे वा आतिसालोहिता, सो पि न दक्खिस्सति मातरं वा
पितरं वा अज्जे वा आतिसालोहिते’ति’ ।

‘किं पन सम्म सारथि अहं पि मरणधम्मो मरणं अनतीतो’ति ? ।
मं पि न दक्खिस्सन्ति देवो वा देवी वा अज्जे वा आतिसालोहिता, अहं
पि न दक्खिस्सामि देवं वा देविं वा अज्जे वा आतिसालोहिते’ति ?’ ।

‘त्वञ्च देवो मयं च’म्हा सब्बे मरणधम्मा मरणं अनतीता । तं
पि न दक्खिस्सन्ति देवो वा देवी वा अज्जे वा आतिसालोहिता । त्वं पि न
दक्खिस्ससि देवं वा देविं वा अज्जे वा आतिसालोहिते’ति’ ।

‘तेन हि सम्म सारथि अलं दान’ज्ज उय्यानभूमिया, इतो व अन्ते-
पुरं पच्चनिय्याही’ति’ ।

‘एवं देवा’ति खो...पे०...(२.२) जरा पञ्चायिस्सति, व्याधि
पञ्चायिस्सति, मरणं पञ्चायिस्सती’ति’ ।

११ “अथ खो भिक्खवे बन्धुमा राजा सारथिं आमन्तापेत्वा...
पे०...(२.३) उय्यानभूमिं नियन्तो’ति’ ।

‘अद्दसा खो देव कुमारो उय्यानभूमिं नियन्तो महाजनकायं सन्निपतितं
(२.१०)...पे०...अन्तेपुरं पच्चनिय्याही’ति’ । सो खो देव कुमारो
अन्तेपुरगतो दुक्खी दुम्मनो पज्झायति, ‘धिरत्थु किर भो जाति नाम,
यत्र हि नाम जातस्स जरा पञ्चायिस्सति, व्याधि पञ्चायिस्सति,
मरणं पञ्चायिस्सती’ति’ ।

१२ “अथ खो भिक्खवे बन्धुमस्स रज्जो एतद’होसिः—मा हे’व
...पे०...(२.४) ब्राम्हणानं सच्चं अस्स वचनं’ति’ ।

‘अथ खो भिक्खवे बन्धुमा राजा...पे०...(२.४) समङ्गिभूतो
परिवारेति ।

१३ “अथ खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो बहुन्नं वस्सानं...पे०...
(२.१) उय्यानभूमिं निय्यासि ।

१४ “अद्दसा खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो उय्यानभूमिं नियन्तो
पुरिसं भण्डुं पब्बजितं कासायवसनं । दिस्वा सारथिं आमन्तेसिः—
‘अयं पन सम्म सारथि पुरिसो किं कतो, सीसं पि’स्स न यथा
अज्जेसं, वत्थानि’पि’स्स न यथा अज्जेसं’ति’ ।

‘एसो खो देव पब्बजितो नामा’ति’ ।

‘किं पने’सो सम्म सारथि पब्बजितो नामा’ति’ ।

‘एसो खो देव पब्बजितो नाम; साधु धम्मचरिया, साधु समचरिया,
(v. l. सम्म—चरिया), साधु कुसलकिरिया (v. l. कुसल—चरिया),
साधु पुञ्जकिरिया, साधु अविहिंसा, साधु भूतानुकम्प’ति’ ।

‘साधु खो सो सम्म सारथि पब्बजितो नाम, साधु हि सम्म सारथि धम्मचरिया...पे०...साधु भूतानुकम्पा । तेन हि सम्म सारथि येन सो पब्बजितो तेन रथं पेसेही’ति’ ।

‘एवं देवा’ति खो भिक्खवे सारथि विपस्सिस्स कुमारस्स पटिस्सुत्वा येन सो पब्बजितो तेन रथं पेसेसि । अथ खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो तं पब्बजितं एतद्वोचः—‘त्वं पन सम्म, किं कतो, सीसं पि ते न यथा अञ्जेसं, वत्थानि पि ते न यथा अञ्जेसं’ति ?’ ।

‘अहं खो देव पब्बजितो नामा’ति’ ।

‘किं पन त्वं सम्म पब्बजितो नामा’ति ?’ ।

‘अहं खो देव पब्बजितो नाम; साधु धम्मचरिया...पे०...साधु भूतानुकम्पा’ति’ ।

“साधु खो त्वं सम्म पब्बजितो नाम, साधु हि सम्म...पे०...साधु भूतानुकम्पा’ति’ ।

१५ “अथ खो भिक्खवे विपस्सी कुमारो सारथिं आमन्तेसिः—‘तेन हि सम्म सारथि रथं आदाय इतो व अन्तेपुरं पच्चनियाहि (४. 1. पच्च-नियाहि) । अहं पन इधे’ व केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामी’ति’ ।

‘एवं देवा’ति’ खो सारथि विपस्सिस्स कुमारस्स पटिस्सुत्वा, रथं आदाय ततो’ व अन्तेपुरं पच्चनियासि । विपस्सी पन कुमारो तत्थे’ व केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजि ।

१६ “अस्सोसि खो भिक्खवे बन्धुमतिया राजधानिया महाजनकायो चतुरासीतिपाणसहस्सानि, ‘विपस्सी किर कुमारो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो’ति’ । सुत्वान तेसं एतद’होसिः—‘न हि नून सो ओरको धम्मविनयो, न

सा ओरिका पब्बज्जा, यत्थ विपस्सी कुमारो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासा-
यानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । विपस्सी
पि नाम कुमारो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा
अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सति, किं अद्ग पन न मयं'ति ?' । अथ
खो सो भिक्खवे महाजनकायो चतुरासीतिपाणसहस्सानि केसमस्सुं
ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा विपस्सिं बोधिसत्तं अगारस्मा
अनगारियं पब्बजितं अनुपब्बजिंसु । ताय सुदं भिक्खवे परिसाय
परिवुतो विपस्सी बोधिसत्तो गामनिगमजनपदराजधानीसु चारिकं चरति ।

१७ “ अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स रहोगतस्स पटिसल्ली-
नस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादिः—

‘ न खो मे'तं पतिरूपं यो'हं आकिण्णो विहरामि । यन्नूना'हं एको
गणस्मा वूपकट्ठो विहरेय्यं'ति' ।

‘ अथ खो भिक्खवे विपस्सी बोधिसत्तो अपरेन समयेन एको गणस्मा
वूपकट्ठो विहासि । अञ्जेने'व तानि चतुरासीतिपब्बजितसहस्सानि
अगमंसु, अञ्जेन बोधिसत्तो ।

१८ “ अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स वासुपगतस्स रहोग-
तस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादिः—

‘ किच्छं वता'यं लोको आपन्नो, जायति च जिग्यति च मिग्यति च
चवति च उपपज्जति च । अथ च पनि'मस्स दुक्खस्स निस्सरणं नप्प-
जानाति जरामरणस्स, कुदा'स्सु नाम इमस्स दुक्खस्स निस्सरणं पञ्जा-
यिस्सति जरामरणस्सा'ति ?' ।

‘ अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद'होसिः—‘ किम्हि
नु खो सति जरामरणं होति, किंपच्चया जरामरणं'ति ?' अथ खो
भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभि-
समयोः—‘ जातिया खो सति जरामरणं होति, जातिपच्चया जरामरणं'ति' ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद्’होसि:—‘किम्हि नु खो सति जाति होति, किंपच्चया जाती’ति ?’ । अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो:—‘भवे खो सति जाति होति, भवपच्चया जाती’ति’ ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद्’होसि:—‘किम्हि नु खो सति भवो होति, किंपच्चया भवो’ति ?’ । ‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो:—‘उपादाने खो सति भवो होति, उपादानपच्चया भवो’ति’ ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद्’होसि:—‘किम्हि नु खो सति उपादानं होति, किंपच्चया उपादानं’ति ?’ । अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो:—‘तण्हाय खो सति उपादानं होति, तण्हापच्चया उपादानं’ति’ ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद्’होसि:—‘किम्हि नु खो सति तण्हा होति, किंपच्चया तण्हा’ति ?’ । अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो:—‘वेदनाय खो सति तण्हा होति, वेदनापच्चया तण्हा’ति’ ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद्’होसि:—‘किम्हि नु खो सति वेदना होति, किंपच्चया वेदना’ति ?’ । अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो:—‘फस्से खो सति वेदना होति, फस्सपच्चया वेदना’ति’ ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद्’होसि:—‘किम्हि नु खो सति फस्सो होति, किंपच्चया फस्सो’ति ?’ । अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो:—

‘सञ्जायतने खो सति फस्सो होति, सञ्जायतनपच्चया फस्सो’ति’ ।
 ‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद’होसिः—‘किम्हि नु
 खो सति सञ्जायतनं होति, किंपच्चया सञ्जायतनं’ति’ ? । अथ खो
 भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभि-
 समयोः—‘नामरूपे खो सति सञ्जायतनं होति, नामरूपपच्चया
 सञ्जायतनं’ति’ ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद’होसिः—‘किम्हि
 नु खो सति नामरूपं होति, किंपच्चया नामरूपं’ति’ ? । अथ खो
 भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभि-
 समयोः—‘विञ्जाणे खो सति नामरूपं होति, विञ्जाणपच्चया नाम-
 रूपं’ति’ ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद’होसिः—‘किम्हि नु
 खो सति विञ्जाणं होति, किंपच्चया विञ्जाणं’ति’ ? । अथ खो भिक्खवे
 विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयोः—
 ‘नामरूपे खो सति विञ्जाणं होति, नामरूपपच्चया विञ्जाणं’ति’ ।

१९ “अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद’होसिः—
 “पच्चुदावत्तति खो इदं विञ्जाणं नामरूपम्हा, ना’परं गच्छति । एत्तावता
 जायेथ वा जियेथ वा मियेथ वा चवेथ वा उपपज्जेथ वा, यदिदं नामरूप-
 पच्चया विञ्जाणं, विञ्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सञ्जायतनं,
 सञ्जायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हा-
 पच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया
 जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति; एवं एतस्स
 केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

‘समुदयो समुदयो’ति खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स पुब्बे
 अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, ज्ञाणं उदपादि, पञ्चा उदपादि,
 विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

२० “अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद’होसिः—
 ‘किम्हि नु खो असति जरामरणं न होति, किस्स निरोधा जरा-
 मरणनिरोधो’ति?’। अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनि-
 सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयोः—‘जातिया खो असति जरा-
 मरणं न होति, जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो’ति ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद’होसिः—‘किम्हि
 नु खो असति जाति न होति, किस्स निरोधा जातिनिरोधो’ति?’।
 अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनि सो मनसिकारा अहु
 पञ्जाय अभिसमयोः—‘भवे खो असति जाति न होति, भवनिरोधा
 जातिनिरोधो’ति’। ‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स
 एतद’होसिः—‘किम्हि नु खो असति भवो न होति, किस्स निरोधा
 भवनिरोधो’ति?’। अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनि-
 सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयोः—‘उपादाने खो असति भवो
 न होति, उपादाननिरोधा भवनिरोधो’ति’ ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद’होसिः—‘किम्हि
 नु खो असति उपादानं न होति, किस्स निरोधा उपादाननिरोधो’ति?’।
 अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनि सो मनसिकारा अहु
 पञ्जाय अभिसमयोः—‘तण्हाय खो असति उपादानं न होति,
 तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो’ति’ । ‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स
 बोधिसत्तस्स एतद’होसिः—‘किम्हि नु खो असति तण्हा न होति
 किस्स निरोधा तण्हानिरोधो’ति?’। अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स
 बोधिसत्तस्स योनि सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयोः—‘वेदनाय
 खो असति तण्हा न होति, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो’ति’।
 ‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद’होसिः—‘किम्हि नु
 खो असति वेदना न होति, किस्स निरोधा वेदनानिरोधो’ति?’ ‘अथ

खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयोः—‘ फस्से खो असति वेदना न होति, **फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो’ति**’ । ‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद्’ होसिः—‘ किम्हि नु खो असति फस्सो न होति, **किस्स निरोधा फस्स-निरोधो’ति** ?’ । अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयोः—‘ सळायतने खो असति फस्सो न होति, **सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो’ति**’ । ‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद्’ होसिः—‘ किम्हि नु खो असति सळायतनं न होति, **किस्स निरोधा सळायतननिरोधो’ति**’ ? । अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयोः—‘ नामरूपे खो असति सळायतनं न होति, **नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो’ति**’ ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद्’ होसिः—‘किम्हि नु खो असति नामरूपं न होति, **किस्स निरोधा नामरूपनिरोधो’ति**’ । अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयोः—‘ विञ्जाणे खो असति नामरूपं न होति, **विञ्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो’ति**’ । अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद्’होसिः—‘किम्हि नु खो असति विञ्जाणं न होति, **किस्स निरोधा विञ्जाणनिरोधो’ति**’ । अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयोः—‘ नामरूपे खो असति विञ्जाणं न होति, **नामरूपनिरोधा विञ्जाणनिरोधो’ति**’ ।

२१ “अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतद्’होसिः—‘अधिगतो खो म्या’यं **विपस्सनामगो बोधाय**, यदिदं नामरूपनिरोधा विञ्जाणनिरोधो, विञ्जाणानिरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो, वेद-

नानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिवेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति; एवं एतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
निरोधो होति ।

‘निरोधो निरोधो’ति’ खो भिक्खवे विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स पुब्बे
अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पञ्ञा उदपादि,
विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

२२ “अथ खो भिक्खवे विपस्सी बोधिसत्तो अपरेन समयेन पञ्ञसु
उपादानक्खन्धेषु उदयब्बयानुपस्सी विहासिः—इति रूपं, इति रूपस्स
समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो; इति वेदना, इति वेदनाय समुदयो,
इति वेदनाय अत्थङ्गमो; इति सञ्ञा, इति सञ्ञाय समुदयो, इति सञ्ञाय
अत्थङ्गमो; इति संस्वारा, इति संस्वारानं समुदयो, इति संस्वारानं अत्थ-
ङ्गमो; इति विञ्ञाणं, इति विञ्ञाणस्स समुदयो, इति विञ्ञाणस्स
अत्थङ्गमो’ति’ ।

‘तस्स पञ्ञसु उपदानक्खन्धेषु उदयब्बयानुपस्सिनो विहरतो न
चिरस्से’व अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चि” ।

द्वितीयक-भाणवारं निट्ठितं ।

३. १ “अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मा-
सम्बुद्धस्स एतद्’होसिः—‘यन्नूना’हं धम्मं देसेय्यं’ति’ ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
एतद्’होसिः—‘अधिगतो खो मे अयं धम्मो गंभीरो दुइसो दुरनुबोधो
सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो । आलयरामा खो
पना’यं पजा आलयरता आलयसम्मुदिता । आलयरामाय खो पन पजाय
आलयरताय आलयसम्मुदिताय दुइसं इदं ठानं यदिदं इदपच्चयता
पटिच्चसमुप्पादो । इदं पि खो ठानं दुइसं यदिदं सब्बसङ्खसारसमथो सब्बू

पधिपटिनिस्सग्गो तण्हक्खयो विरागो निरोधो निब्बाणं । अहञ्चेव खो पन धम्मं देसेय्यं, परे च मे न आजानेय्युं; सो मम'स्स किलमथो, सा मम'स्स विहेसा'ति' ।

२ “अपि'स्सु भिक्खवे विपस्सिं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं इमा अनच्छरिया गाथा पटिभंसु पुब्बे अस्सुतपुब्बाः—

‘किञ्छेन मे अधिगतं हलं दानि पकासितुं,

रागदोसपरेतेहि ना'यं धम्मो सुसम्बुद्धो ।

पटिसोतगामिं निपुणं गंभीरं दुद्दसं अणुं

रागरत्ता न दक्खिन्ति तमोक्खन्धेन आवटा'ति' ॥

‘इति'ह भिक्खवे विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पटिसञ्चिक्खतो अपोस्सुकताय चित्तं नमि, नो धम्मदेसनाय । अथ खो भिक्खवे अञ्जतरस्स महाब्रम्हुनो विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स चेतसा चेतोपरिवित्कं अञ्जाय एतद'होसिः—‘नस्सति वत भो लोको, विनस्सति वत भो लोको; यत्र हि नाम विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अपोस्सुकताय चित्तं नमति, नो धम्मदेसनाया'ति' ।

३ “अथ खो सो भिक्खवे महाब्रम्हा, सेय्यथा 'पि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिञ्जेय्य, एवमेव ब्रम्हलोके अन्तरहितो विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पुरतो पातुरहोसि । अथ खो सो भिक्खवे महाब्रम्हा एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा दक्खिणं जानुमण्डलं पठवियं निहन्त्वा, येन विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेन 'अल्लिं पणामेत्वा विपस्सिं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतद'वोचः—

‘देसेतु भन्ते भगवा धम्मं; देसेतु सुगतो धम्मं; सन्ति सत्ता अप्परजक्खजातिका, अस्सवनता धम्मस्स परिहायन्ति; भविस्सन्ति धम्मस्स अञ्जातारो'ति' ।

४ “ एवं वुत्ते भिक्खवे विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो महा-
ब्रम्हानं एतद’वोचः—

मय्हं पि खो ब्रम्हे एतद’होसिः—‘यन्नूना’हं धम्मं देसेय्यं’ति’ ।
तस्स मय्हं ब्रम्हे एतद’होसिः—अधिगतो ...पे० (३.१) विहेसा’ति’ ।
अपि’ स्सु मं ब्रम्हे इमा अनच्छरिया गाथा पटिभंसु पुब्बे अस्सुतपुब्बाः—

‘ किच्छेन मे अधिगतं हलं दानि पकासितुं
रागदोसपरेतेहि ना’यं धम्मो सुसम्बुद्धो ।

पटिसोतगामिं निपुणं गंभीरं दुद्दसं अणुं

रागरत्ता न दक्खिन्ति तमोक्खन्धेन आवटा’ति’ ॥

‘ इति’ह मे ब्रम्हे पटिसञ्चिवस्वतो अप्पोस्सुक्कताय चित्तं नमि नो धम्म-
देसनाया’ति’ ।

५ “ दुतियं पि खो भिक्खवे सो महाब्रम्हा विपस्सिं भगवन्तंपे०
(३-३) अञ्जातारो’ति’ ।

६ “ ततियं पि खो भिक्खवे सो महाब्रम्हा विपस्सिं भगवन्तं ...पे०
(३-३) धम्मस्स अञ्जातारो’ति’ ।

“ अथ खो भिक्खवे विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो ब्रम्हूना च
अज्झेसनं विदित्वा, सत्तेसु च कारुञ्जतं पटिच्च बुद्धचक्खुना लोकं
वोलोकेसि । अद्दसा खो भिक्खवे विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो
बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो सत्ते अप्परजक्खे महारजक्खे, तिक्खिन्दि-
ये मुदिन्दि-ये, स्वाकारे द्वाकारे, सुविञ्जापये दुविञ्जापये, अप्पेकच्चे परलोक-
वज्जभयदस्साविनो विहरन्ते । सेय्यथा पि नाम उप्पलिनियं वा पदुमिनियं
वा पुण्डरीकिनियं वा अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि
वा उदके जातानि, उदके संवद्धानि, उदकानुगगतानि, अन्तोनि-
मुग्गपोसीनि; अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके
जातानि, उदके संवद्धानि, समोदकं ठितानि; अप्पेकच्चानि उप्पलानि

वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि, उदके संवद्धानि, उदका अच्चुग्गम्म ठन्ति अनुपलित्तानि उदकेन । एवमेव खो भिक्खवे विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो अद्दस सत्ते अप्परजक्खे महारजक्खे, तिक्खिन्दिरे मुदिन्दिरे, स्वाकारे द्वाकारे, सुविञ्जापये दुविञ्जापये, अप्पेक्खे परलोकवज्जभयदस्साविनो विहरन्ते ।

७ “अथ खो सो भिक्खवे महाब्रम्हा विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स चेतसा चेतोपरिवित्कं अञ्जाय विपस्सिं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं गाथाहि अज्झभासिः—

‘सेले यथा पब्बतमुद्धनिट्ठितो । यथा’पि पस्से जनतं समन्ततो ।

तथूपमं धम्ममयं सुमेध, पासादमारुह समन्तचक्खु ।

सोकावतिण्णं जनतं अपेतसोको अवेक्खस्सु जातिजराभिभूतं ।

उट्ठेहि वीर, विजितसंगाम, सत्थवाह, अनण विचर लोके ।

देसेतु भगवा धम्मं, अञ्जातारो भविस्सन्ती’ति’ ॥

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तं महाब्रम्हानं गाथाय पच्चभासिः—

‘अपारूता तेसं अमतस्स द्वारा । ये सोतवन्तो पमुञ्चन्तु सद्धं ।

विहिंससञ्जी पगुणं न’भासिं । धम्मं पणीतं मनुजेसु ब्रम्हे’ति’ ।

‘अथ खो सो भिक्खवे महाब्रम्हा ‘क्तावकासो खो’म्हि विपस्सिना भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन धम्मदेसनाया’ति विपस्सिं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थे’व अन्तरधायि ।

८ “अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स एतद्’होसिः—‘कस्स नु खो अहं पठमं धम्मं देसेय्यं?’ को इमं धम्मं खिप्प’मेव आजानिस्सती’ति’ ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

एतद'होसिः—' अयं खो खण्डो च राजपुत्तो तिस्सो च पुरोहितपुत्तो बन्धुमतिया राजधानिया पटिवसन्ति पण्डिता'व्यत्ता (v. 1. वियत्ता) मेधाविनो दधिरत्तं अप्परजक्खजातिका । यन्नूना'हं खण्डस्स च राजपुत्तस्स तिस्सस्स च पुरोहितपुत्तस्स पठमं धम्मं देसेय्यं, ते इमं धम्मं खिप्पम्मेव आजानिस्सन्ती'ति' ।

‘अथ खो भिक्खवे विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो, सेय्यथा पि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिञ्जेय्य, एवमेव (v. 1. खो) बोधिरूक्खमूले अन्तरहितो बन्धुमतिया राजधानिया खेमे मिगदाये पातुरहेसि ।

९ “अथ खो भिक्खवे विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो दायपालं आमन्तेसिः—

‘एहि त्वं सम्म दायपाल, बन्धुमतिं राजधानिं पविसित्वा खण्डञ्च राजपुत्तं तिस्सञ्च पुरोहितपुत्तं एवं वदेहिः—‘ विपस्सी भन्ते भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो बन्धुमतिं राजधानिं अनुप्पत्तो, खेमे मिगदाये विहरति । सो तुम्हाकं दस्सनकामो'ति' ।

‘एवं भन्ते ’ ति'खो भिक्खवे दायपालो विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पटिस्सुत्वा बन्धुमतिं राजधानिं पविसित्वा खण्डञ्च राजपुत्तं तिस्सञ्च पुरोहितपुत्तं एतद'वोचः—

‘विपस्सी भन्ते भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो बन्धुमतिं राजधानिं अनुप्पत्तो खेमे मिगदाये विहरति । सो तुम्हाकं दस्सनकामो'ति' ।

१० “अथ खो भिक्खवे खण्डो च राजपुत्तो तिस्सो च पुरोहितपुत्तो भद्धानि भद्धानि यानानि योजापेत्वा भद्दं यानं अभिरुहित्वा भद्देहि भद्देहि यानेहि बन्धुमतिया राजधानिया नीयिंसु, येन खेमो मिगदायो तेन पायंसु (v. 1. पायिंसु) । यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा, याना पच्चोरोहित्वा पत्तिका व येन विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेनु'पसङ्गमिंसु ।

उपसङ्गमित्वा विपास्सिं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा एक-
मन्तं निसीदिसु ।

११ “तेसं विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अनुपुब्बिकथं कथेसिः—
सेय्यथी’दं, दानकथं, सीलकथं, सग्गकथं, कामानं आदीनवं, ओकारं
सङ्किलेसं, नेक्खम्मो आनिसंसं पकासेसि । यदा ते भगवा अञ्जासि
कल्लचित्ते, मुदुचित्ते, विनीवरणचित्ते, उदग्गचित्ते, पसन्नचित्ते, अथ या
बुद्धानं सामुक्कंसिका धम्मदेसना तं पकासेसि; दुक्खं, समुदयं, निरोधं, मग्गं ।
सेय्यथा’पि नाम सुद्धं वत्थं अपगतकाळकं सम्मदे’व रजनं पटिग्गणहेय्य,
एवमेव खण्डस्स च राजपुत्तस्स तिस्सस्स च पुरोहितपुत्तस्स तस्मिं येव
आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उद्पादिः—“यं किञ्चि समुदयधम्मं
सब्बं तं निरोधधम्मं’ति’ ।

१२ “ते दिट्ठधम्मा पत्तधम्मा विदितधम्मा परियोगाळ्हधम्मा तिण्ण-
विचिकिच्छा विगतकथं कथा वेसारज्जप्पत्ता अपरप्पच्चया सत्थु सासने
विपास्सिं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतद’वोचुः—

‘अभिकन्तं भन्ते, अभिकन्तं भन्ते । सेय्यथा’पि भन्ते निक्कुजितं
वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य,
अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य, ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खिन्ती’ति ।
एवमेव भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एते मयं भन्ते भग-
वन्तं सरणं गच्छाम, धम्मञ्च । लभेय्याम मयं भन्ते भगवतो सन्तिके
पब्बज्जं, लभेय्याम उपसम्पदं’ति’ ।

१३ “अलत्थुं खो भिक्खवे खण्डो च राजपुत्तो तिस्सो च पुरोहित-
पुत्तो विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके पब्बज्जं,
अलत्थुं उपसम्पदं । ते विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मिया
कथाय सन्दस्सेसि समादोपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि, सङ्खारानं आदीनवं
ओकारं सङ्किलेसं, निब्बाने (v. l. नेक्खम्मो) आनिसंसं पकासेसि ।
तेसं विपस्सिना भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन धम्मिया कथाय सन्द-

स्त्रियमानानं, समादपियमानानं, समुत्तेजियमानानं, सम्पहंसियमानानं न चिरस्से'व अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चंसु ।

१४ “अस्सोसि खो भिक्खवे बन्धुमतिया राजधानिया महाजनकायो चतुरासीतिपाणसहस्सानिः—‘विपस्सी किर भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो बन्धुमतिं राजधानिं अनुप्पत्तो खेमे मिगदाये विहरति । खण्डो च किर राजपुत्तो तिस्सो च पुरोहितपुत्तो विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता’ति’ । सुत्वान तेसं एतद्दहोसिः—‘न हि नून सो ओरक्को धम्मविनयो, न सा ओरिका पब्बज्जा, यत्थ खण्डो च राजपुत्तो तिस्सो च पुरोहितपुत्तो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता । खण्डो च हि नाम राजपुत्तो, तिस्सो च पुरोहितपुत्तो विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सन्ति; किमद्दगपन न मयं’ति ?’ ।

‘अथ खो सो भिक्खवे महाजनकायो चतुरासीतिपाणसहस्सानि बन्धुमतिया राजधानिया निक्खमित्वा येन खेमो मिगदायो येन विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्गमिंसु, उपसङ्गमित्वा विपस्सिं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु ।

१५ “तेसं विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अनुपुब्बिकथं कथेसिः—...पे०... (३११) सब्बं तं निरोधधम्मं’ति’ ।

१६ “ते दिट्ठधम्मा...पे०... (३१२) लभेय्याम उपसम्पदं’ति’ ।

१७ “अलत्थुं खो भिक्खवे तानि चतुरासीतिपाणसहस्सानि विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थुं उपसम्पदं । ते विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि...पे०... (३१३) आसवेहि चित्तानि विमुच्चंसु ।

१८ “अस्सोसुं खो भिक्खवे तानि पुरिमानि चतुरासीति पब्बजितसह-
स्सानिः—‘विपस्सी किर भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो बन्धुमतिं राजधानिं
अनुप्पत्तो खेमे मिगदाये विहरति, धम्मञ्च किर देसेती’ति’ । अथ खो
भिक्खवे तानि चतुरासीति पब्बजितसहस्सानि येन बन्धुमती राजधानी येन
खेमो मिगदायो, येन विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेनु’पसङ्कमिंसु,
उपसङ्कमित्वा विपस्सिं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा एक-
मन्तं निसीदिसु ।

१९ “तेसं विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अनुपुब्बिकथं कथेसिः—
...पे०...(३११) सब्बं तं निरोधधम्मं’ति’ ।

२० “ते दिट्ठधम्मा पत्तधम्मा...पे०...(३१२) लभेय्याम
उपसम्पदं’ति’ ।

२१ “अलत्थुं...पे०...(३१३) आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसु ।

२२ “तेन खो पन भिक्खवे समयेन बन्धुमतिया राजधानिया महाभि-
क्खुसङ्घो पटिवसति । अट्ठसट्ठिं भिक्खुसतसहस्सं । अथ खो भिक्खवे
विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स
एवं चेतसो परिवितक्को उदपादिः—‘महा खो एतरहि भिक्खुसङ्घो
बन्धुमतिया राजधानिया पटिवसति, अट्ठसट्ठिं भिक्खुसतसहस्सं । यन्नू-
ना’हं भिक्खू अनुजानेय्यंः—‘चरथ भिक्खवे चारिकं बहुजनहिताय
बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं ।
मा एकेन द्वे अगमित्थ । देसेथ भिक्खवे धम्मं आदिकल्याणं, मज्झे
कल्याणं, परियोसानकल्याणं, सात्थं, सब्बञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं
ब्रम्हचरियं पक्कासेथ । सन्ति सत्ता अप्परजक्खजातिका, अस्सवनता
धम्मस्स परिहायन्ति, भविस्सन्ति धम्मस्स अज्जातारो । अपि च छन्नं
छन्नं वस्सानं अच्चयेन बन्धुमती राजधानी उपसङ्कमित्वा पातिमोक्खु’
द्वेसाया’ति’ ।

२३ “अथ खो भिक्खवे अञ्जतरो महाब्रम्हा विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कम’ञ्जाय, सेय्यथा’पि नाम बलवा पुरिसो...पे०...(३३) सम्मासम्बुद्धं एतद’वोचः—

‘एवमेतं भगवा, एवमेतं सुगत । महा खो भन्ते एतरहि भिक्खुसङ्घो बन्धुमतिया राजधानिया पटिवसति, अट्टसट्ठिं भिक्खुसतसहस्सं; अनुजानातु भन्ते भगवा भिक्खूः—‘चरथ भिक्खवे चारिकं...पे०...(३२२) धम्मस्स अञ्जातारो’ । अपि च भन्ते मयं तथा करिस्साम यथा भिक्खू छन्नं छन्नं वस्सानं अच्चयेन बन्धुमतिं राजधानिं उपसङ्कमिस्सन्ति पातिमोक्खु’द्देसाया’ति’ ।

‘इदमवोच भिक्खवे सो महाब्रम्हा । इदं वत्वा विपस्सिं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थे’व अन्तरधायि ।

२४ “अथ खो भिक्खवे विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो सायण्हसमये पटिसल्लाना वुट्ठितो भिक्खू आमन्तेसिः—‘इध मय्हं भिक्खवे रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादिः—महा खो ...पे०.....(३२२) पातिमोक्खु’द्देसाया’ति’ ।

२५ “अथ खो भिक्खवे अञ्जतरो महाब्रम्हा मम चेतसो...पे०... (३२३) पातिमोक्खु’द्देसाया’ति’ । इदमवोच भिक्खवे सो महाब्रम्हा । इदं वत्वा मं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थे’व अन्तरधायि ।

२६ “अनुजानामि भिक्खवे । चरथ...पे०...(३२२) पातिमोक्खु’द्देसाया’ति’ ।

‘अथ खो ते भिक्खवे भिक्खू येभुय्येन एकाहेने’व जनपदचारिकं पक्कमिंसु ।

२७ “तेन खो पन भिक्खवे समयेन जम्बुद्वीपे चतुरासीतिं आवाससहस्सानि होन्ति । एकमिह वस्से निक्खन्ते देवता सइं अनुस्सावेसुंः—‘निक्खन्तं खो मारिसा एकं वस्सं, पञ्च दानि वस्सानि सेसानि । पञ्चन्नं वस्सानं अच्चयेन बन्धुमती राजधानी उपसङ्कमितञ्चा पातिमोक्खु’द्देसाया’ति’ ।

‘द्वीसु वस्सेसु निक्खन्तेसु देवता सद्दं अनुस्सावेसुं:—‘निक्खन्तानि खो मारिसा द्वे वस्सानि, चत्तारि दानि वस्सानि सेसानि । चतुन्नं वस्सानं अच्चयेन बन्धुमती राजधानी उपसङ्कमितब्बा पातिमोक्खु’द्देसाया’ति’ ।

‘तीसु वस्सेसु निक्खन्तेसु देवता सद्दं अनुस्सावेसुं:—‘निक्खन्तानि खो मारिसा तीणि वस्सानि, तीणि दानि वस्सानि सेसानि । तिण्णं वस्सानं अच्चयेन बन्धुमती राजधानी उपसङ्कमितब्बा पातिमोक्खु’द्देसाया’ति’ ।

‘चतुसु वस्सेसु निक्खन्तेसु देवता सद्दं अनुस्सावेसुं:—‘निक्खन्तानि खो मारिसा चत्तारि वस्सानि, द्वे दानि वस्सानि सेसानि । द्विन्नं वस्सानं अच्चयेन बन्धुमती राजधानी उपसङ्कमितब्बा पातिमोक्खु’द्देसाया’ति’ ।

‘पञ्चसु वस्सेसु निक्खन्तेसु देवता सद्दं अनुस्सावेसुं:—‘निक्खन्तानि खो मारिसा पञ्च वस्सानि, एकं दानि वस्सं सेसं । एकस्स वस्सस्स अच्चयेन बन्धुमती राजधानी उपसङ्कमितब्बा पातिमोक्खु’द्देसाया’ति’ ।

‘छसु वस्सेसु निक्खन्तेसु देवता सद्दं अनुस्सावेसुं:—‘निक्खन्तानि खो मारिसा छ वस्सामि, समयो दानि बन्धुमतिं राजधानिं उपसङ्कमितुं पातिमोक्खु’द्देसाया’ति’ ।

‘अथ खो ते भिक्खवे भिक्खू, अप्पे’कच्चे सकेने’व इद्धा’नुभावेन, अप्पे’कच्चे देवानं इद्धा’नुभावेन, एकाहेने’व बन्धुमतिं राजधानिं उपसङ्कमिंसु पातिमोक्खु’द्देसाया’ति’ ।

२८ “तत्र सुदं भिक्खवे विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो भिक्खु-सङ्घे एवं पातिमोक्खं उद्दिशति:—

‘खन्ती परमं तपो तितिक्ष्वा

निब्बानं परमं वदन्ति बुद्धा ।

न हि पञ्चजितो परूपधाती

समणो होति परं विहेठयन्तो ॥

‘सब्बपापस्स अकरणं, कुसलस्स उपसम्पदा ।

सचित्तपरियोदपनं एतं बुद्धान् सासनं ॥

‘अनुपवादो अनुपघातो पातिमोक्खे च संवरो ।

मत्तञ्जुता च भत्तस्मिं पन्तञ्च सयनासनं ।

अधिचित्ते च आयोगो, एतं बुद्धान् सासनं’ति” ॥

२९ “एकमिदा’हं भिक्खवे समथं उक्कट्ठायं विहरामि सुभगवने सालराजमूले । तस्स मयं भिक्खवे रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादिः—‘ न खो सो सत्तावासो सुलभरूपो यो मया अनावुत्थपुब्बो इमिना दीघेन अद्धुना, अञ्जत्र सुद्धावासेहि देवेहि । यन्नूना’हं येन सुद्धावासा देवा तेनु’पसङ्कमेय्यं’ ति’ ।

‘अथ ख्वाहं भिक्खवे सेय्यथा’पि नाम बलवा पुरिसो...पे०... (३३)समिञ्जेय्य एवमेव उक्कट्ठायं सुभगवने सालराजमूले अन्तरहितो अविहेसु देवेसु पातुरहोसिं । तस्मिं भिक्खवे देवनिकाये अनेकानि देवतासहस्सानि येना’हं तेनु’पसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा मं अभिवाद्देत्वा एकमन्तं अटुंसु । एकमन्तं ठिता खो भिक्खवे ता देवता मं एतद’वोचुंः—

‘ इतो सो मारिस एकनवुत्ते कप्पे यं विपस्सी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उदपादि । विपस्सी मारिस भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो खत्तियो जातिया अहोसि, खत्तियकुले उदपादि । विपस्सी मारिस भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कोण्डञ्जो गोत्तेन अहोसि । विपस्सिस्स मारिस भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स असीतिवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । विपस्सी मारिस भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो पाटलिया मूले अभिसम्बुद्धो । विपस्सिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स खण्डतिस्सं नाम सावकयुगं अहोसि, अगं भद्दयुगं । विपस्सिस्स मारिस भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स तयो सावकानं सन्निपाता अहेसुं; एको सावकानं सन्निपातो अहोसि अटुसट्ठिभिक्खुसतसहस्सं; एको सावकानं सन्निपातो अहोसि भिक्खुसतसहस्सं; एको सावकानं सन्निपातो अहोसि असीतिभिक्खुसतसहस्सानि । विपस्सिस्स मारिस

भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स इमे तथो सावकानं सन्निपाता अहेसुं सब्बेसं येव खीणासवानं । विपस्सिस्स मारिस भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स असोको नाम भिक्खु उपट्ठाको अहोसि अग्गुपट्ठाको । विपस्सिस्स मारिस भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स बन्धुमा नाम राजा पिता अहोसि, बन्धुमती नाम देवी माता अहोसि जनेत्ती; बन्धुमस्स रज्जो बन्धुमती नाम राजनगरं राजधानी अहोसि । विपस्सिस्स मारिस भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स एवं अभिनिक्खमनं अहोसि, एवं पब्बज्जा, एवं पधानं, एवं अभिसम्बोधि, एवं धम्मचक्कपवत्तनं । ते मयं मारिस विपस्सिस्सिह भगवति ब्रम्हचरियं चरित्वा कामेसु कामच्छन्दं विराजेत्वा इध उप्पन्ना (v.l. उपपन्ना)'ति' ।

३० “ तस्मिं येव खो भिक्खवे देवनिकाये अनेकानि देवतासहस्सानि अनेकानि देवतासतसहस्सानि येना'हं तेनु'पसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो भिक्खवे ता देवता मं एतद'वोचुं:—

‘ इमस्मिं येव खो मारिस भद्दकप्पे भगवा एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो । भगवा मारिस खत्तियो जातिया, खत्तियकुले उप्पन्नो । भगवा मारिस गोतमो गोत्तेन । भगवतो मारिस अप्पकं आयुप्पमाणं परित्तं लहुकं, यो चिरं जीवति सो वस्ससतं अप्पं वा भिय्यो । भगवा मारिस अस्सत्थस्स मूले अभिसम्बुद्धो । भगवतो मारिस सारिपुत्तमोग्गल्लाना सावकयुगं, अग्गं भद्दयुगं । भगवतो मारिस एको सावकानं सन्निपातो अहोसि अट्ठतेळसानि भिक्खुसतानि । भगवतो मारिस अयं एको सावकानं सन्निपातो अहोसि सब्बेसं येव खीणासवानं । भगवतो मारिस आनन्दो भिक्खु उपट्ठाको अहोसि अग्गुपट्ठाको । भगवतो मारिस सुद्धोदनो राजा पिता, माया देवी माता जनेत्ती, कपिलवत्थुनगरं राजधानी । भगवतो मारिस एवं अभिनिक्खमनं अहोसि, एवं पब्बज्जा, एवं पधानं,

एवं अभिसम्बोधि, एवं धम्मचक्रपवत्तनं । ते मयं मारिस भगवति ब्रम्हचरियं चरित्वा कामेसु कामच्छन्दं विराजेत्वा इध उप्पन्ना (व. १. उपपन्ना) 'ति' ।

३१ “अथ ख्वा’हं भिक्खवे अविहेहि देवेहि सद्धिं येन अतप्पा देवा तेनु’पसङ्कमिं । अथ ख्वा’हं भिक्खवे अविहेहि च देवेहि अतप्पेहि च देवेहि सद्धिं येन सुदस्सा देवा तेन उपसङ्कमिं । अथ ख्वा’हं भिक्खवे अविहेहि च देवेहि, अतप्पेहि च देवेहि, सुदस्सेहि च देवेहि सद्धिं येन सुदस्सी देवा तेनु’पसङ्कमिं । अथ ख्वा’हं भिक्खवे अविहेहि च देवेहि अतप्पेहि च देवेहि सुदस्सेहि च देवेहि सुदस्सीहि च देवेहि सद्धिं येन अकनिट्ठा देवा तेनु’पसङ्कमिं । तस्मिं भिक्खवे देवनिकाये अनेकानि देवतासहस्सानि येना’हं तेन उपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अटुंसु । एकमन्तं ठिता खो भिक्खवे ता देवता मं एतद’वोचुं:—

‘इतो सो मारिस एकनवुते कप्पे यं विपस्सी भगवा अरहं सम्मा-सम्बुद्धो लोके उद्पादि...पे०...(३०२९) इधू’पपन्ना’ति’ ।

३२ “तस्मिं येव खो भिक्खवे देवनिकाये अनेकानि देवतासहस्सानि अनेकानि देवता सतसहस्सानि येना’हं तेनु’पसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अटुंसु । एकमन्तं ठिता खो भिक्खवे ता देवता मं एतद’वोचुं:—* ‘इमस्मिं येव खो मारिस भद्दकप्पे भगवा एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो...पे०...(३०३०) इधू’पपन्ना’ति’ ।

* In the Burmese Edition the following detailed passage occurs in addition :—

‘इतो खो मारिस एकतिसे कप्पे यं सिखी भगवा...पे०...ते मयं मारिस सिखिम्हि भगवति...पे०...तस्मिं येव खो मारिस एकतिसे कप्पे वेस्सभू भगवा...पे०...ते मयं मारिस वेस्सभुम्हि भगवति...पे०... इमस्मिं येव खो मारिस भद्दकप्पे ककुसन्धो, कोणागमनो, कस्सपो भगवा...पे०...ते मयं मारिस ककुसन्धम्हि, कोणागमनम्हि, कस्सपम्हि भगवति ब्रम्हचरियं चरित्वा कामेसु कामच्छन्दं विराजेत्वा इधू’पपन्ना’ति’ ।

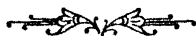
३३ “इति खो भिक्खवे तथागतस्स एव एसा धम्मघातु सुप्पटिविद्धा यस्सा धम्मघातुया सुप्पटिविद्धत्ता तथागतो अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे...पे०.....(११३) भगवन्तो अहेसुं इति पी’ति’ ।”+
इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं’ति ।

महापदान-सुत्तं समत्तं ।

+ In the Burmese Edition the following detailed passage occurs *in addition* :—

‘देवता’पि तथागतस्स एतमत्थं आरोचेसुं, येन तथागतो अतीते पुब्बे (v. l. बुद्धे) परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवदुमे...पे०... अहेसुं इति’पी’ति’” ।

[१५ महानिदान-सुत्तं]

१ एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कुरूसु विहरति, कम्मासधम्मं, नाम कुरूनं निगमो । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनु' पङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद'वोचः—

‘अच्छरियं भन्ते, अब्भुतं भन्ते याव गम्भीरो चा'यं भन्ते पटिच्च समुप्पादो गम्भीरा'वभासो च । अथ च पन मे उत्तानकु 'त्तानको विय स्वायती'ति' ।

‘मा हे'वं आनन्द अवच, मा हे'वं आनन्द अवच । गम्भीरो चा'यं आनन्द पटिच्चसमुप्पादो गम्भीरा'वभासो च । एतस्स आनन्द धम्मस्स अननुबोधा अप्पटिवेधा एवं अयं पजा तन्ताकुलकजाता, गुलागुण्ठिक-जाता (v. l. कुलकुण्ठिकजाता; गुणगण्ठिकजाता) मुञ्जबब्बजभूता अपायं दुग्गतिं विनिपातं संसारं ना'तिवत्तति ।

२ “अत्थि इदप्पच्चया जरामरणं'ति' ?” इति पुट्ठेन सता आनन्द, ‘अत्थी'ति'स्स वचनीयं । ‘किं पच्चया जरामरणं'ति' ? इति चे वदेय्य, ‘जातिपच्चया जरामरणं'ति' इच्च 'स्स वचनीयं ।

‘अत्थि इदप्पच्चया जाती'ति' ?” इति पुट्ठेन सता आनन्द, ‘अत्थी'ति'स्स वचनीयं । ‘किं पच्चया जाती'ति' इति चे वदेय्य, ‘भवप्पच्चया जाती'ति' इच्च'स्स वचनीयं ।

‘अत्थि इदप्पच्चया भवो'ति' ? इति पुट्ठेन सता आनन्द, ‘अत्थी'ति'स्स वचनीयं । ‘किं पच्चया भवो'ति' ?” इति चे वदेय्य, “उपादानपच्चया भवो'ति' इच्च'स्स वचनीयं ।

‘अत्थि इदप्पच्चया उपादानं'ति' ? इति पुट्ठेन सता आनन्द, ‘अत्थी'ति'

स्स वचनीयं । किं पञ्चया उपादानं' ति ? इति चे वदेय्य, 'तण्हापञ्चया उपादानं' ति'इच्च'स्स वचनीयं ।

'अत्थि इदप्पञ्चया तण्हा'ति ?' इति पुट्ठेन सता आनन्द, अत्थी'ति' स्स वचनीयं । किं पञ्चया तण्हा 'ति ?' इति चे वदेय्य, 'वेदना-पञ्चया तण्हा' ति' इच्च'स्स वचनीयं ।

'अत्थि इदप्पञ्चया वेदना' ति ?' इति पुट्ठेन सता आनन्द, 'अत्थी'ति' स्स वचनीयं । 'किं पञ्चया वेदना'ति ?' इति चे वदेय्य, 'फस्सपञ्चया वेदना' ति' इच्च'स्स वचनीयं ।

'अत्थि इदप्पञ्चया फस्सो' ति ?' इति पुट्ठेन सता आनन्द, 'अत्थी'ति' स्स वचनीयं । 'किं पञ्चया फस्सो'ति ?' इति चे वदेय्य, 'नामरूपपञ्चया फस्सो'ति' इच्च'स्स वचनीयं ।

'अत्थि इदप्पञ्चया नामरूपं' ति ?' इति पुट्ठेन सता आनन्द, 'अत्थी' ति' स्स वचनीयं । 'किं पञ्चया नामरूपं' ति ?' इति चे वदेय्य, 'विज्जाणपञ्चया नामरूपं' ति' इच्च'स्स वचनीयं ।

'अत्थि इदप्पञ्चया विज्जाणं' ति ?' पुट्ठेन सता आनन्द, 'अत्थी'ति' स्स वचनीयं । 'किं पञ्चया विज्जाणं' ति ?' इति चे वदेय्य, 'नाम-रूपपञ्चया विज्जाणं'ति' इच्च'स्स वचनीयं " ।

३ "इति खो आनन्द नामरूपपञ्चया विज्जाणं, विज्जाणपञ्चया नामरूपं, नामरूपपञ्चया फस्सो, फस्सपञ्चया वेदना, वेदनापञ्चया तण्हा तण्हापञ्चया उपादानं, उपादानपञ्चया भवो, भवपञ्चया जाति, जातिप-ञ्चया जरामरणं, जरामरणपञ्चया सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु'पायासा सम्भवन्ति । एवं एतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

४ "जातिपञ्चया जरामरणं' ति' इति खो पने'तं वुत्तं, तदा'नन्द इमिना पे'तं परियायेन वेदितब्बं, यथा जातिपञ्चया जरामरणं । जाति व (च . १ . च) हि आनन्द ना'भविस्स, सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि, सेय्यथी'दं, देवानं वा, देवत्ताय, गन्धब्बानं वा गन्धब्ब-

त्ताय, यक्त्वानं वा यक्त्वत्ताय, भूतानं वा भूतत्ताय, मनुस्सानं वा मनु-
स्सत्ताय, चतुष्पदानं वा चतुष्पदत्ताय, पक्खीनं वा पक्खत्ताय, सिरिंसपानं
वा सिरिंसपत्ताय, तेसं तेसं व (v. l. च) हि आनन्द सत्तानं तथ-
त्ताय जाति ना'भविस्स, सब्बसो जातिया असति जातिनिरोधा अपि नु
खो जरामरणं पञ्जायेथा'ति ? ' ।

‘नो हे'तं भन्ते’ ।

‘तस्माति'हा'नन्द एसे'व हेतु, एतं निदानं, एस समुदयो, एस पच्चयो
जरामरणस्स, यदिदं जाति' ।

५ “ भवपच्चया जाती'ति ’ इति खो पनेतं वुत्तं ‘तदा'नन्द इमिना
पे'तं परियायेन वेदितब्बं, यथा भवपच्चया जाति । भवो हि आनन्द
ना'भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि, सेय्यथी'दं—
कामभवो रूपभवो अरूपभवो वा, सब्बसो भवे असति भवनिरोधा
अपि नु खो जाति पञ्जायेथा'ति ? ' ।

‘नो हे'तं भन्ते’ ।

‘तस्माति'हा'नन्द एसे'व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो
जातिया, यदिदं भवो ’ ।

६ “ उपादानपच्चया भवो'ति ’ इति खो पने'तं वुत्तं, तदा'नन्द
इमिना पे'तं परियायेन वेदितब्बं, यथा उपादानपच्चया भवो ।
उपादानं व हि आनन्द ना'भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि
किम्हिचि, सेय्यथी'दं—कामूपादानं वा दिट्ठूपादानं वा सीलव्वतूपादानं
वा अत्तवाट्ठूपादानं वा सब्बसो उपादाने असति उपादाननिरोधा अपि
नु खो भवो पञ्जायेथा'ति ? ' ।

‘नो हे'तं भन्ते’ ।

‘तस्माति'हा'नन्द एसे'व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस
पच्चयो भवस्स, यदिदं उपादानं’ ।

७ “ तण्हापच्चया उपादानं’ति ’ इति खो पने’तं वुत्तं, तदा’नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा तण्हापच्चया उपादानं । तण्हा व हि आनन्द ना’भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं कस्सचि किम्हिचि सेय्यथीदं—रूपतण्हा, सद्दतण्हा, गन्धतण्हा, रसतण्हा, फोटुब्बतण्हा, धम्मतण्हा, सब्बसो तण्हाय असति तण्हानिरोधा अपि नु खो उपादानं पञ्जायेथा’ति ? ’ ।

‘ नो हे’तं भन्ते’ ।

‘ तस्माति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो उपादानस्स, यदिदं तण्हा’ ।

८ “ वेदनापच्चया तण्हा’ति ’ इति खो पने’तं वुत्तं, तदा’नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा वेदनापच्चया तण्हा । वेदना व हि आनन्द ना’भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि, सेय्यथीदं—चक्खुसम्फस्सजा वेदना, सोतसम्फस्सजा वेदना, धानसम्फस्सजा वेदना, जिब्हासम्फस्सजा वेदना, कायसम्फस्सजा वेदना, मनोसम्फस्सजा वेदना, सब्बसो वेदनाय असति वेदनानिरोधा अपि नु खो तण्हा पञ्जायेथा’ति ? ’ ।

‘ नो हे’तं भन्ते’ ।

‘ तस्माति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो तण्हाय, यदिदं वेदना ’ ।

९ “ इति खो आनन्द वेदनं पटिच्च तण्हा, तण्हं पटिच्च परियेसना, परियेसनं पटिच्च लाभो, लाभं पटिच्च विनिच्छयो, विनिच्छयं पटिच्च छन्दरागो, छन्दरागं पटिच्च अज्झोसानं, अज्झोसानं पटिच्च परिग्गहो, परिग्गहं पटिच्च मच्छरियं, मच्छरियं पटिच्च आरक्खो, आरक्खाधिकरणं दण्डादान-सत्थादान-कलह-विग्गह-विवाद-तुवंतुवं-पेसुञ्ज-मुसावादा अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ।

१० “आरक्खाधिकरणं दण्डादान...पे०...मुसावादा अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्तीति खो पने’तं वुत्तं; तदा’नन्द इमिना पे’ तं परियायेन वेदितब्बं, यथा आरक्खाधिकरणं दण्डादान...पे०... मुसावादा अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति । आरक्खो व हि आनन्द ना’भविस्स, सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि सब्बसो आरक्खे असति आरक्खनिरोधा अपि नु खो दण्डादानं...पे०... मुसावादा अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवेय्युं’ ति ?’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तस्माति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो दण्डादानं...पे०...मुसावादानं अनेकेसं पापकानं धम्मानं सम्भवाय, यदिदं आरक्खो ।

११ “मच्छरियं पटिच्च आरक्खो’ति’ इति खो पने’तं वुत्तं, तदा’ नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा मच्छरियं पटिच्च आरक्खो । मच्छरियं व हि आनन्द ना’भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि, सब्बसो मच्छरिये असति मच्छरियनिरोधा अपि नु खो आरक्खो पञ्जायेथा’ ति ?’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तस्माति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो आरक्खस्स, यदिदं मच्छरियं’ ।

१२ “परिग्गहं पटिच्च मच्छरियं’ति’ इति खो पने’तं वुत्तं तदा’नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा परिग्गहं पटिच्च मच्छरियं । परिग्गहो व हि आनन्द ना’भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि, सब्बसो परिग्गहे असति परिग्गहनिरोधा अपि नु खो मच्छरियं पञ्जायेथा’ ति ?’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तस्माति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो मच्छरियस्स, यदिदं परिग्गहो ।

१३ “अज्झोसानं पटिच्च परिग्गहो’ति’ इति खो पने’तं वुत्तं, तदा’ नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा अज्झोसानं पटिच्च परिग्गहो । अज्झोसानं व हि आनन्द ना’भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि, सब्बसो अज्झोसाने असति अज्झोसाननिरोधा अपि नु खो परिग्गहो पञ्जायेथा’ति ? ’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तस्माति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो परिग्गहस्स, यदिदं अज्झोसानं ।

१४ “छन्दरागं पटिच्च अज्झोसानं’ति’ इति खो पने’तं वुत्तं, तदा’ नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा छन्दरागं पटिच्च अज्झोसानं’ । छन्दरागो व हि आनन्द ना’भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि, सब्बसो छन्दरागे असति छन्दरागनिरोधा अपि नु खो अज्झोसानं पञ्जायेथा’ति ? ’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तस्माति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो अज्झोसानस्स, यदिदं छन्दरागो ।

१५ “विनिच्छयं पटिच्च छन्दरागो’ति’ इति खो पने’तं वुत्तं, तदा’ नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा विनिच्छयं पटिच्च छन्दरागो । विनिच्छयो व हि आनन्द ना’भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि, सब्बसो विनिच्छये असति विनिच्छयनिरोधा अपि नु खो छन्दरागो पञ्जायेथा’ति ? ’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तस्माति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो छन्दरागस्स, यदिदं विनिच्छयो ।

१६ “लाभं पटिच्च विनिच्छयो’ति’ इति खो पने’तं वुत्तं, तदा’नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा लाभं पटिच्च विनिच्छयो । लाभो व हि आनन्द ना’भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि, सब्बसो लाभे असति लाभनिरोधा अपि नु खो विनिच्छयो पञ्जायेथा’ ति ?’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तस्माति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो विनिच्छयस्स, यदिदं लाभो ।

१७ “परियेसनं पटिच्च लाभो’ति’ इति खो पने’तं वुत्तं, तदा’नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा परियेसनं पटिच्च लाभो । परियेसना व हि आनन्द ना’भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि, सब्बसो परियेसनाय असति परियेसनानिरोधा अपि नु खो लाभो पञ्जायेथा’ ति ?’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तस्माति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो लाभस्स, यदिदं परियेसना ।

१८ “तण्हं पटिच्च परियेसना’ति’ ति खो पने’तं वुत्तं, तदा’नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा तण्हं पटिच्च परियेसना । तण्हा व हि आनन्द ना’भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि, सेय्यथीदं—कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा, सब्बसो तण्हाय असति तण्हानिरोधा अपि नु खो परियेसना पञ्जायेथा’ति ?’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ । ‘तस्मा’ति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो परियेसनाय, यदिदं तण्हा ।

‘इति खो आनन्द इमे द्वे धम्मा द्वयेन वेदनाय एकसमोसरणा भवन्ति ।

१९ “ ‘फस्सपच्चया वेदना’ति ’ इति खो पने’तं वुत्तं, तदा’नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा फस्सपच्चया वेदना । फस्सो’व हि आनन्द ना’भविस्स सब्बेन सब्बं, सब्बथा सब्बं, कस्सचि किम्हिचि, सेय्यथीदं-चक्खुसम्फस्सो, सोतसम्फस्सो, धानसम्फस्सो, जिब्हासम्फस्सो, कायसम्फस्सो, मनोसम्फस्सो, सब्बसो फस्से असति फस्सनिरोधो अपि नु खो वेदना पञ्जायेथा’ति ? ’ ।

‘नो हे’तं भन्ते ’ ।

‘तस्मा’ति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो वेदनाय, यदिदं फस्सो ।

२० “ ‘नामरूपपच्चया फस्सो’ति ’ इति खो पने’तं वुत्तं, तदा’नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा नामरूपपच्चया फस्सो । येहि आनन्द आकारेहि, येहि लिङ्गेहि, येहि निमित्तेहि, येहि उद्देसेहि, नामकायस्स पञ्जत्ति होति, तेसु आकारेसु, तेसु लिङ्गेसु, तेसु निमित्तेसु, तेसु उद्देसेसु असति, अपि नु खो रूपकाये अधिवचनसम्फस्सो पञ्जायेथा’ति ? ’ ।

‘नो हे’तं भन्ते ’ ।

‘येहि आनन्द आकारेहि.....पे०.....उद्देसेहि रूपकायस्स पञ्जत्ति होति, तेसु आकारेसु ...पे०...असति, अपि नु खो नामकाये पटिघसम्फस्सो पञ्जायेथा’ति ? ’

‘नो हे’तं भन्ते ’ ।

‘येहि आनन्द आकारेहि...पे०...उद्देसेहि नामकायस्स च रूपकायस्स च पञ्जत्ति होति, तेसु आकारेसु...पे०...उद्देसेसु असति, अपि नु खो अधिवचनसम्फस्सो वा पटिघसम्फस्सो वा पञ्जायेथा’ति ? ’ ।

‘नो हे’तं भन्ते ’ ।

‘येहि आनन्द आकारेहि...पे०...उद्देसेहि नामरूपस्स पञ्जत्ति होति, तेसु आकारेसु...पे०...उद्देसेसु असति, अपि नु खो फस्सो पञ्जायेथा’ति ।

‘नो हे’तं भन्ते ’ ।

‘तस्मा’ति’हा’नन्द एसेव हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो फस्सस्स, यदिदं नामरूपं ।

२१ “विज्जाणपच्चया नामरूपं’ति’ इति खो पने’तं वुत्तं, तदा’नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा विज्जाणपच्चया नामरूपं । विज्जाणं व हि आनन्द मातु कुच्छिं न ओक्कमिस्सथ, अपि नु खो नामरूपं मातु कुच्छिस्मिं समुच्छिस्सथा’ति ?’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘विज्जाणं’व हि आनन्द मातु कुच्छिं ओक्कमित्वा वोक्कमिस्सथ, अपि नु खो नामरूपं इत्थत्ताय अभिनिब्बत्तिस्सथा’ति ?’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘विज्जाणं व हि आनन्द दहरस्से’व सतो वोच्छिज्जिस्सथ कुमारस्स वा कुमारिकाय वा, अपि नु खो नामरूपं वुद्धिं विरूद्धिं वेपुल्लं आप-ज्जिस्सथा’ति ?’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तस्मा’ति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो नामरूपस्स, यदिदं विज्जाणं ।

२२ “नामरूपपच्चया विज्जाणं’ति’ इति खो पने’तं वुत्तं, तदा’नन्द इमिना पे’तं परियायेन वेदितब्बं, यथा नामरूपपच्चया विज्जाणं । विज्जाणं व हि आनन्द नामरूपे पतिट्ठं ना’लमिस्सथ, अपि नु खो आयतिं जाति-जरामरणदुक्खसमुदयसम्भवो पज्जायेथा’ति ?’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तस्मा’ति’हा’नन्द एसे’व हेतु एतं निदानं एस समुदयो एस पच्चयो विज्जाणस्स, यदिदं नामरूपं ।

‘एत्तावता खो आनन्द जायेथ वा जीयेथ वा मीयेथ वा चवेथ वा उपपज्जेथ वा, एत्तावता अधिवचनपथो, एत्तावता निरुत्तिपथो, एत्तावता

पञ्चत्तिपथो, एत्तावता पञ्चावचरं, एत्तावता वट्टं वट्ठति इत्थत्तं पञ्चाप-
नाय, यदिदं नामरूपं सह विञ्जाणेन । (v. l. add अञ्जमञ्जं
पञ्चयताय वत्तति, अञ्जमञ्जपञ्चयता पवत्तति ।

२३ “ किंतावता च आनन्द अत्तानं पञ्चापेन्तो पञ्चापेति ? ।
रूपिं वा हि आनन्द परित्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो, पञ्चापेति ‘रूपी मे
परित्तो अत्ता’ति’ । रूपिं वा हि आनन्द अनन्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो
पञ्चापेति ‘रूपी मे अनन्तो अत्ता’ति’ । अरूपिं वा हि आनन्द
परित्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो, पञ्चापेति ‘अरूपी मे परित्तो अत्ता’ति’ ।
अरूपिं वा हि आनन्द अनन्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो, पञ्चापेति ‘अरूपी
मे अनन्तो अत्ता’ति’ ।

२४ “ तत्रा’नन्द यो सो रूपिं परित्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो पञ्चा-
पेति, एतरहि वा सो रूपिं परित्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो पञ्चापेति, तत्थ-
भाविं वा सो रूपिं परित्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो पञ्चापेति, ‘अतथं वा पन
सन्तं तथत्ताय उपकप्पेस्सामी’ति’ इति वा पन’स्स होति । एवं सन्तं
खो आनन्द रूपिं परित्तत्ता’नुदिट्ठि अनुसेती’ति इच्चा’लं वचनाय ।

‘तत्रा’नन्द यो सो रूपिं अनन्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो पञ्चापेति,
एतरहि वा सो रूपिं अनन्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो पञ्चापेति, तत्थभाविं
वा सो रूपिं अनन्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो पञ्चापेति, ‘अतथं वा पन
सन्तं तथत्ताय उपकप्पेस्सामी’ति’ इति वा पन’स्स होति । एवं सन्तं खो
आनन्द रूपिं अनन्तत्ता’नुदिट्ठि अनुसेती’ति इच्चा’लं वचनाय ।

‘तत्रा’नन्द यो सो अरूपिं परित्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो पञ्चापेति,
एतरहि वा सो अरूपिं परित्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो पञ्चापेति, तत्थभाविं
वा सो अरूपिं परित्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो पञ्चापेति...पे०...तत्थभाविं
वा सो अरूपिं अनन्तं अत्तानं पञ्चापेन्तो पञ्चापेति, ‘अतथं वा पन
सन्तं तथत्ताय उपकप्पेस्सामी’ति’ इति वा पन’स्स होति । एवं सन्तं खो
आनन्द अरूपिं अनन्तत्ता’नुदिट्ठि अनुसेती’ति इच्चा’लं वचनाय ।

‘एतावता खो आनन्द अत्तानं पञ्ञापेन्तो पञ्ञापेति ।’

२५ “कितावता च आनन्द अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न पञ्ञापेति ? ।
रूपिं वा हि आनन्द परित्तं अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न पञ्ञापेति ‘रूपी
मे परित्तो अत्ता’ति’ । रूपिं वा हि आनन्द अनन्तं अत्तानं न पञ्ञा-
पेन्तो न पञ्ञापेति, ‘रूपी मे अनन्तो अत्ता’ति’ । अरूपिं वा हि
आनन्द परित्तं अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न पञ्ञापेति ‘अरूपी मे परित्तो
अत्ता’ति’ । अरूपिं वा हि आनन्द अनन्तं अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न
पञ्ञापेति ‘अरूपी मे अनन्तो अत्ता’ति’ ।

२६ “तत्रा’नन्द यो सो रूपिं परित्तं अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न
पञ्ञापेति, एतरहि वा सो रूपिं परित्तं अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न पञ्ञा-
पेति, तत्थभाविं वा सो रूपिं परित्तं अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न पञ्ञा-
पेति, ‘अतथं वा पन सन्तं तथत्ताय उपकप्पेस्सामी’ति’ इति वा पन’स्स
न होति । एवं सन्तं खो आनन्द रूपिं परित्तत्ता’नुदिट्ठि ना’नुसेती’ति
इच्चा’लं वचनाय ।

‘तत्रा’नन्द यो सो रूपिं अनन्तं अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न पञ्ञा-
पेति, एतरहि वा सो रूपिं अनन्तं अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न पञ्ञापेति,
तत्थभाविं वा सो रूपिं अनन्तं अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न पञ्ञापेति,
‘अतथं वा पन सन्तं तथत्ताय उपकप्पेस्सामी’ति’ इति वा पन’स्स
न होति । एवं सन्तं खो आनन्द रूपिं अनन्तत्ता’नुदिट्ठि ना’नुसेती’ति
इच्चा’लं वचनाय ।

‘तत्रा’नन्द यो सो अरूपिं परित्तं अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न पञ्ञा-
पेति, एतरहि वा सो अरूपिं परित्तं अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न पञ्ञा-
पेति, तत्थभाविं वा सो अरूपिं परित्तं अत्तानं न पञ्ञापेन्तो न पञ्ञा-
पेति, ‘अतथं वा पन सन्तं तथत्ताय उपकप्पेस्सामी’ति’ इति वा
पन’स्स न होति । एवं सन्तं खो आनन्द रूपिं परित्तत्ता’नुदिट्ठि ना’नुसे-
ती’ति इच्चा’लं वचनाय ।

‘तत्रा’नन्द यो सो अरूपिं अनन्तं अत्तानं न पञ्चापेन्तो न पञ्चापेति, एतरहि वा सो अरूपिं अनन्तं अत्तानं न पञ्चापेन्तो न पञ्चापेति, तत्थभाविं वा सो अरूपिं अनन्तं अत्तानं न पञ्चापेन्तो न पञ्चापेति, ‘अतथं वा पन सन्तं तथत्ताय उपक्कप्पेस्सामी’ति’ इति वा पन’स्स न होति । एवं सन्तं खो आनन्द रूपिं अनन्त’त्तानुदिट्ठि ना’नुसेती’ति इच्चा’लं वचनाय ।

‘एत्तावता खो आनन्द अत्तानं न पञ्चापेन्तो न पञ्चापेति’ ।

१७ “ कित्तावता च आनन्द अत्तानं समनुपस्समानो समनुपस्सति ? वेदनं वा हि आनन्द अत्तानं समनुपस्समानो समनुपस्सति । ‘वेदना मे अत्ता’ति’ । ‘न हे’व खो मे वेदना अत्ता, अप्पटिसंवेदनो मे अत्ता’ति,’ इति वा हि आनन्द अत्तानं समनुपस्समानो समनुपस्सति । ‘न हे’व खो मे वेदना अत्ता, नो पि अप्पटिसंवेदनो मे अत्ता, अत्ता मे वेदियति, वेदनाधम्मो हि मे अत्ता’ति इति वा हि आनन्द अत्तानं समनुपस्समानो समनुपस्सति ।

१८ “ तत्रा’नन्द यो एवमाह ‘ वेदना मे अत्ता’ति, सो एवम’स्स वचनीयो । ‘ तिस्सो खो इमा आवुसो वेदना, सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । इमासं त्वं तिस्सन्नं वेदनानं कतमं अत्तनो समनुपस्ससी’ति ? ’ ।

‘यस्मिं आनन्द समये सुखं वेदनं वेदेति, नेव तस्मिं समये दुक्खं वेदनं वेदेति, न अदुक्खमसुखं वेदनं वेदेति, सुखं येव तस्मिं समये वेदनं वेदेति । यस्मिं आनन्द समये दुक्खं वेदनं वेदेति, नेव तस्मिं समये सुखं वेदनं वेदेति, न अदुक्खमसुखं वेदनं वेदेति, दुक्खं येव तस्मिं समये वेदनं वेदेति । यस्मिं आनन्द समये अदुक्खमसुखं वेदनं वेदेति, नेव तस्मिं समये सुखं वेदनं वेदेति, न दुक्खं वेदनं वेदेति, अदुक्खमसुखं येव तस्मिं समये वेदनं वेदेति ।

२९ “ सुखा’पि खो आनन्द वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमु-
 प्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । दुक्खा’पि खो
 आनन्द वेदना अनिच्चा ...पे०...निरोधधम्मा । अदुक्खमसुखा’पि
 खो आनन्द वेदना अनिच्चा ...पे०... निरोधधम्मा । तस्स सुखं
 धम्मं वेदियमानस्स ‘ एसो मे अत्ता’ति होति, तस्सा एव सुखाय
 वेदनाय निरोधा ‘ व्यागा मे अत्ता’ति’ होति । दुक्खं वेदनं वेदिय-
 मानस्स ‘ एसो मे अत्ता’ति’ होति, तस्सा एव दुक्खाय निरोधा
 ‘ व्यागा मे अत्ता’ति’ होति । अदुक्खमसुखं वेदनं वेदियमानस्स
 ‘ एसो मे अत्ता’ति’ होति तस्सा येव अदुक्खमसुखाय वेदनाय निरोधा
 ‘ व्यागा मे अत्ता’ति’ होति ।

‘ इति सो दिट्ठे’व धम्मे अनिच्चं सुखदुक्खवोकिण्णं उप्पादवयधम्मं
 अत्तानं समनुपस्समानो समनुपस्सति यो सो एवमाह ‘ वेदना मे
 अत्ता’ति । तस्मा’ति’हा’नन्द एतेन नक्खमति ‘ वेदना मे अत्ता’ति’
 समनुपस्सितुं ।

३० “ तत्रा’नन्द यो सो एवमाह ‘ न हे’व खो मे वेदना अत्ता,
 अप्पटिसंवेदनो मे अत्ता’ति, सो एवमस्स वचनीयो ‘ यत्थ पना’
 वुसो सब्बसो वेदयितं नत्थि, अपि नु खो तत्थ ‘ अस्मी’ति’ सिया’ति ?’।
 ‘ नो हे’तं भन्ते ’ ।

‘ तस्मा’ति’हा’नन्द एतेन पे’तं नक्खमति ‘ न हे’व खो मे वेदना
 अत्ता, अप्पटिसंवेदनो मे अत्ता’ति समनुपस्सितुं ।

३१ “ तत्रा’नन्द यो सो एवमाह ‘ न हे’व खो मे वेदना अत्ता,’नो’पि
 अप्पटिसंवेदनो मे अत्ता, अत्ता मे वेदियति, वेदनाधम्मो हि मे अत्ता ’
 ति’सो एवम’स्स वचनीयो ‘ वेदना’व हि आवुसो सब्बेन सब्बं सब्बथा
 सब्बं अपरिसेसा निरुज्झेय्युं, सब्बसो वेदनाय असति वेदनानिरोधा,
 अपि नु खो तत्थ ‘ अयं अहं अस्मी’ति’ सिया’ति ? ’ । ‘ नो हे’
 तं भन्ते ’ ।

‘तस्मा’ति’हा’नन्द एतेन पे’तं नक्खमति ‘न हे’व खो मे वेदना अत्ता नो पि अप्पटिसंवेदनो अत्ता, अत्ता मे वेदियति, वेदनाधम्मो हि मे अत्ता’ति’ समनुपस्सितुं ।

३२ “यतो खो आनन्द भिक्खु ने’व वेदनं अत्तानं समनुपस्सति, नो पि अप्पटिसंवेदनं अत्तानं समनुपस्सति, नो पि ‘अत्ता मे वेदियति, वेदनाधम्मो हि मे अत्ता’ति समनुपस्सति, सो एवं असमनुपस्सन्तो न किञ्चि लोके उपादियति, अनुपादियं न परितस्सति, अपरितस्सं पच्चत्तं येव परनिब्बायति, ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रम्हचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति’ पजानाति । एवं विमुत्तचित्तं खो आनन्द भिक्खुं यो एवं वदेय्य ‘होति तथागतो परं मरणा’ति,’ इति’स्स दिट्ठी’ति तद’कल्लं । ‘न होति तथागतो परं मरणा’ति,’ इति’स्स दिट्ठी’ति तद’कल्लं । ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति’ इति’स्स दिट्ठी’ति’ तद’कल्लं । ‘ने’व होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति’ इति’स्स दिट्ठी’ति’ तद’कल्लं । तं किस्स हेतु ? यावता’नन्द अधिवचनं, यावता अधिवचनपथो, यावता निरुत्ति, यावता निरुत्तिपथो, यावता पञ्ञात्ति, यावता पञ्ञात्तिपथो, यावता पञ्ञा, यावता पञ्ञावचरं, यावता वट्ठं, यावता वट्ठं वट्ठति, तद’भिञ्ञा विमुत्तो भिक्खु, तदभिञ्ञा विमुत्तो भिक्खु न जानाति, न पस्सती’ति’स्स दिट्ठी’ति तद’कल्लं ।

३३ “सत्त खो इमा आनन्द विञ्ञाणट्ठितियो, द्वे च आयततानि । कतमा सत्त ? सन्ति आनन्द सत्ता नानत्तकाया नानत्तसञ्जिनो, सेय्यथा’पि मनुस्सा एकच्चे च देवा एकच्चे च विनिपातिका । अयं पठमा विञ्ञाणट्ठिति ।

‘सन्ता’नन्द सत्ता नानत्तकाया एकत्तसञ्जिनो, सेय्यथा’पि देवा ब्रम्हकायिका पठमाभिनिव्वत्ता । अयं दुतीया विञ्ञाणट्ठिति ।

‘सन्ता’नन्द सत्ता एकत्तकाया नानत्तसञ्जिनो, सेय्यथा’पि देवा आभस्सरा । अयं तर्तीया विञ्जाणट्ठिति ।

‘सन्ता’नन्द सत्ता एकत्तकाया एकत्तसञ्जिनो, सेय्यथा’पि देवा सुभकिण्णा । अयं चतुत्था विञ्जाणट्ठिति ।

‘सन्ता’नन्द सत्ता सब्बसो रूपसञ्जानं समतिक्रमा, पटिघसञ्जानं अत्थङ्गमा, नानत्तसञ्जानं अमनसिकारा, ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानञ्चायतनूपगा । अयं पञ्चमी विञ्जाणट्ठिति ।

‘सन्ता’नन्द सत्ता सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्रम्म ‘अनन्तं विञ्जाणं’ति विञ्जाणञ्चायतनूपगा । अयं छट्ठी विञ्जाणट्ठिति ।
‘सन्ता’नन्द सत्ता सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्रम्म ‘नत्थि-किञ्ची’ति’ आकिञ्चञ्जायतनूपगा । अयं सत्तमी विञ्जाणट्ठिति । असञ्जसत्ता’यतनं नेवसञ्जानासञ्जा’यतनमेव दुतीयं ।

३४ ‘तत्रा’नन्द या’यं पठमा विञ्जाणट्ठिति नानत्तकाया नानत्तसञ्जिनो, सेय्यथा’पि मनुस्सा एकच्चे च देवा एकच्चे च विनिपातिका, यो नु खो आनन्द तच्च पजानाति, तस्सा च समुदयं पजानाति, तस्सा च अत्थङ्गमं पजानाति, तस्सा च अस्सादं पजानाति, तस्सा च आदीनवं पजानाति, तस्सा च निस्सरणं पजानाति, कल्लं नु खो तेन तद’भिनन्दितुं’ति ? ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तत्रा’नन्द या’यं दुतीया विञ्जाणट्ठिति ... पे० ... तर्तीयाचतुत्था.....पञ्चमी.....छट्ठी.....पे०...कल्लं नु खो तेन तदभिनन्दितुं’ति । ‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तत्रा’नन्द या’यं सत्तमी विञ्जाणट्ठिति सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्रम्म न’त्थि किञ्ची’ति’ आकिञ्चञ्जायतनूपगा, यो नु खो आनन्द तच्च पजानाति ... पे० ... तद’भिनन्दितुं’ति ? ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तत्रा’नन्द यमिदं असञ्जसत्तायतनं, यो नु खो आनन्द तञ्च पजानाति...पे०...तदभिनन्दितुं’ति?’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘तत्रा’नन्द यमिदं नेवसञ्जानासञ्जायतनं, यो नु खो आनन्द तञ्च पजानाति...पे०...तदभिनन्दितुं’ति?’ ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘यतो खो आनन्द भिक्खु इमासञ्च सत्तन्नं विञ्जाणट्ठितीनं इमेसञ्च द्विन्नं आयतनानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा अनुपादा विमुत्तो होति, अयं वुच्चति आनन्द भिक्खु पञ्जाविमुत्तो ।

३५ “अट्ठ खो इमे आनन्द, विमोक्खा (v.l. विमोखा) । कतमे अट्ठ ? । रूपी रूपानि पस्सति । अयं पठमो विमोक्खो । (v.l. विमोखो)’ ।

‘अज्झत्तं अरूपसञ्जी बहिन्द्वा रूपानि पस्सति । अयं दुतीयो विमोक्खो’ ।

‘सुमं’ते’ एव अधिमुत्तो होति । अयं ततीयो विमोक्खो’ ।

‘सब्बसो रूपसञ्जानं समतिक्रमा पटिषसञ्जानं अत्थङ्गमा नानत्त-सञ्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । अयं चतुत्थो विमोक्खो’ ।

‘सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्रम ‘अनन्तं विञ्जाणं’ति विञ्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । अयं पञ्चमो विमोक्खो’ ।

‘सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्रम ‘नत्थि किञ्ची’ति’ आकिञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । अयं छट्ठो विमोक्खो’ ।

‘सब्बसो आकिञ्चञ्जायतनं समतिकम्भ नेवसञ्जानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । अयं सत्तमो विमोक्खो’ ।

‘सब्बसो नेवसञ्जानासञ्जायतनं समतिकम्भ सञ्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति । अयं अट्ठमो विमोक्खो । इमे खो आनन्द अट्ठ विमोक्खा’ ।

३६ “यतो खो आनन्द भिक्खु इमे अट्ठ विमोक्खे अनुलोमम्पि समापज्जति, पटिलोमम्पि समापज्जति, अनुलोमपटिलोमम्पि समापज्जति, यत्थि’च्छकं यदिच्छकं यावति’च्छकं समापज्जति’पि, बुट्ठाति’पि, आसवानञ्च खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्जाविमुत्तिं दिट्ठे व धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति, अयं बुच्चति आनन्द भिक्खु उभतोभागविमुत्तो, इमाय च आनन्द उभतोभागविमुत्तिया, अञ्जा उभतोभागविमुत्ति उत्तरितरा वा पणीततरा वा नत्थी’ति” ।

इदम’वोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दी’ति’ ।

महानिदान-सुत्तन्तं समत्तं ।

[१६ महापरिनिब्बानसुत्तं]

१. १ एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिञ्झकूटे पब्बते । तेन खो पन समयेन राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो वज्जी अभियातुकामो होति । सो एवमाहः—‘अहं ही’मे वज्जी एवंमहिन्द्रिके एवंमहानुभावे उच्छेज्जामि वज्जी, विनासेस्सामि वज्जी, अनयव्यसनं आपादेस्सामि वज्जी’ति ।’

२ अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो वस्सकारं ब्राम्हणं मगधमहामत्तं आमन्तेसिः—

‘एहि त्वं ब्राम्हण येन भगवा तेनु’पसङ्कम, उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दहि अप्पा’बाधं अप्पा’तङ्कं लहुट्ठानं बलं फासु-विहारं पुच्छ । ‘राजा भन्ते मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पा’बाधं अप्पा’तङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छ-ती’ति ।’ एवञ्च वेदेहिः—‘राजा भन्ते मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो वज्जी अभियातुकामो । सो एवमाहः—‘अहं ही’मे एवज्जी...पे० ... वज्जी’ति ।’ यथा च ते भगवा व्याकरोति तं साधुकं उगगहेत्वा ममं आरोचेय्यासि; न हि तथागता वितथं भणन्ती’ति’ ।

३ ‘एवं भो’ति’खो वस्सकारो ब्राम्हणो मगधमहामत्तो रज्जो माग-धस्स अजातसत्तुस्स वेदेहिपुत्तस्स पटिस्सुत्वा, भद्धानि भद्धानि यानानि योजापेत्वा, भद्दं यानं अभिरूहित्वा, भद्देहि भद्देहि यानेहि राजगहम्हा निट्ठयासि, येन गिञ्झकूटो पब्बतो तेन पायासि । यावतिका यानस्म भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चो’रोहित्वा पत्तिको’व येन भगवा तेनु’पसङ्कसि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वस्सकारो ब्राम्हणो मगधमहामत्तो भगवन्तं एतदवोचः—

‘ राजा भो गोतम मागधो...पे०...पुच्छति । राजा भो गोतम...पे०... (१.१) अनयव्यसनं आपादेस्सामि वज्जी’ति ’ ।

४ तेन खो पन समयेन आंयस्मा आनन्दो भगवतो पिट्ठितो ठितो होति भगवन्तं वीजमानो (v. 1. वीजयमानो; वीजियमानो) । अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि:—‘ किन्ति ते आनन्द सुतं, वज्जी अभिण्हं सन्निपाता सन्निपातबहुला’ति ? ’ । ‘ सुतं मे तं भन्ते वज्जी अभिण्हं सन्निपाता सन्निपातबहुला’ति ’ । यावकीवञ्च आनन्द वज्जी अभिण्हं सन्निपाता सन्निपातबहुला भविस्सन्ति, वुद्धि येन आनन्द वज्जीनं पाटिकङ्खा नो परिहानि । किन्ति ते आनन्द सुतं, वज्जी समग्गा सन्निपतन्ति, समग्गा वुट्ठहन्ति, समग्गा वज्जीकरणीयानि करोन्ती’ति ? ’ ।

‘ सुतं मे तं भन्ते वज्जी.....पे०.....करोन्ती’ति’ ।

‘ यावकीवञ्च आनन्द वज्जी समग्गा सन्निपतिस्सन्ति, समग्गा वुट्ठहिस्सन्ति, समग्गा वज्जीकरणीयानि करिस्सन्ति, वुद्धि येव आनन्द वज्जीनं पाटिकङ्खा नो परिहानि । किन्ति ते आनन्द सुतं, वज्जी अप्पञ्जत्तं न पञ्जापेन्ति, पञ्जत्तं न समुच्छिन्दन्ति, यथा पञ्जत्ते पोराने वज्जिधम्मे समादाय वत्तन्ती’ति ? ’ ।

‘ सुतं मे तं भन्ते वज्जी.....पे०.....समादाय वत्तन्ती’ति’ ? ।

‘ यावकीवञ्च आनन्द वज्जी अप्पञ्जत्तं न पञ्जापेस्सन्ति, पञ्जत्तं न समुच्छिन्दिस्सन्ति, यथा पञ्जत्ते पोराने वज्जिधम्मे समादाय वत्तिस्सन्ति, वुद्धि येव आनन्द वज्जीनं पाटिकङ्खा नो परिहानि । किन्ति ते आनन्द सुतं वज्जी ये ते वज्जीनं वज्जिमहल्लका ते सक्करोन्ति गरु-करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति तेसञ्च सोतब्बं मञ्जन्ती’ति ? ’ ।

‘ सुतं मे तं भन्ते वज्जी ये ते वज्जीनं वज्जिमहल्लका...पे०...सोतब्बं मञ्जन्ती’ति ? ’ ।

‘ यावकीवञ्च आनन्द वज्जी ये ते वज्जीनं वज्जिमहल्लका ते सक्करिस्सन्ति

गरुकरिस्सन्ति मानेस्सन्ति पूजेस्सन्ति तेसञ्च सोतब्बं मञ्जिस्सन्ति, बुद्धि येव आनन्द वज्जीनं पाटिकङ्खा नो परिहानि । किन्ति ते आनन्द सुतं वज्जी या ता कुलित्थियो कुलकुमारियो ता न आक्खस्स पसय्ह वासेन्ती'ति' ।

‘सुतं मे तं भन्ते वज्जी या ता कुलित्थियो...पे०...वासेन्ती'ति' ।

‘यावकीवञ्च आनन्द वज्जी या ता कुलित्थियो कुलकुमारियो ता न ओक्खस्स पसय्ह वासेस्सन्ति, बुद्धि येव आनन्द वज्जीनं पाटिकङ्खा नो परिहानि । किन्ति ते आनन्द सुतं वज्जी यानि तानि वज्जीनं वज्जिचे-
तियानि अब्भन्तरानि चेव बाहिरानि च तानि सक्करोन्ति गरुकरोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति तेसञ्च दिन्नपुब्बं कतपुब्बं धम्मिकं बलिं नो परि-
हापेन्ती'ति' ?’ ।

‘सुतं मे तं भन्ते वज्जी यानि तानिपे०परिहापेन्ती'ति' ।

‘यावकीवञ्च आनन्द वज्जी यानि तानि वज्जीनं वज्जिचेतियानि, अब्भन्तरानि चेव बाहिरानि च, तानि सक्करिस्सन्ति, गरुकरिस्सन्ति मानेस्सन्ति, पूजेस्सन्ति, तेसञ्च दिन्नपुब्बं कतपुब्बं धम्मिकं बलिं नो परिहापेस्सन्ति, बुद्धि येव आनन्द वज्जीनं पाटिकङ्खा नो परिहानि । किन्ति ते आनन्द सुतं वज्जीनं अरहन्तेसु धम्मिका'रक्खा'वरणगुत्ति सुसंविहिता, किन्ति अनागता च अरहन्तो विजितं आगच्छेय्युं आगता च अरहन्तो विजिते फासुं विहरेय्युं'ति' ?’ ।

‘सुतं मे तं भन्ते वज्जीनं अरहन्तेसु ...पे०... विहरेय्युं'ति' ।

‘यावकीवञ्च आनन्द वज्जीनं अरहन्तेसु धम्मिका'रक्खा'वरणगुत्ति सुसंविहिता भविस्सति, किन्ति, अनागता च अरहन्तोपे० विहरेय्युं'ति, बुद्धि येव आनन्द वज्जीनं पाटिकङ्खा नो परिहानी'ति' ।

५ अथ खो भगवा वस्सकारं ब्राम्हणं मगधमहामत्तं आमन्तेसिः—

‘एक'मिदा'हं ब्राम्हण समयं वेसालियं विहरामि सारन्ददे चेतिये । तत्रा'हं वज्जीनं इमे सत्त अपरिहानिये धम्मे देसेसिं, यावकीवञ्च ब्राम्हण

इमे सत्त अपरिहानिया धम्मा वज्जीसु ठस्सन्ति, इमेसु च सत्तसु अपरिहानियेसु धम्मेसु वज्जी सन्दिस्सन्ति, वुद्धि येव ब्राम्हण वज्जीनं पाटिकङ्खा नो परिहानी'ति' ।

एवं वुत्ते वस्सकारो ब्राम्हणो मगधमहामत्तो भगवन्तं एतदवोचः—

‘एकमेकेन पि भो गोतम अपरिहानियेन धम्मेन समन्नागतानं वज्जीनं वुद्धि येव पाटिकङ्खा नो परिहानि । को पन वादो सत्तहि अपरिहानियेहि-धम्मेहि? । अकरणीया व भो गोतम वज्जी रज्जा मागधेन अजातसत्तुना वेदे-हिपुत्तेन यंदिदं युद्धस्स अज्जत्र उपलापनाय अज्जत्र मिथुभेदा । हन्द च दानि मयं भो गोतम गच्छाम, बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया'ति' ।

‘यस्स दानि त्वं ब्राम्हण कालं मज्जसी'ति' ।

अथ खो वस्सकारो ब्राम्हणो मगधमहामत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्टाया'सना पक्कामि ।

६ अथ खो भगवा अचिरपक्कन्ते वस्सकारे ब्राम्हणे मगधमहामत्ते आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—‘गच्छ त्वं आनन्द यावतिका भिक्खू राजगहं उपनिस्साय विहरन्ति ते सब्बे उपट्टानसालायं सन्निपातेही'ति' । ‘एवं भन्ते'ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा यावतिका भिक्खू राजगहं उपनिस्साय विहरन्ति ते सब्बे उपट्टानसालायं सन्निपातेत्वा येन भगवा तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्टासि, एकमन्तं ठितो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोचः—‘सन्निपतितो भन्ते भिक्खुसङ्घो, यस्स दानि भगवा कालं मज्जसी'ति' ।

अथ खो भगवा उट्टाया'सना येन उपट्टानसाला तेनु'पसङ्कमि उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—

‘सत्त वो भिक्खवे अपरिहानिये धम्मे देसेस्सामि, तं सुणाथ साधुकं मनसिकरोथ भासिस्सामी'ति' ।

‘एवं भन्ते’ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतद्’वोचः—
‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू अभिण्हं सन्निपाता सन्निपातबहुला भवि-
स्सन्ति, बुद्धि येव भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू समग्गा सन्निपतिस्सन्ति समग्गा वुट्ठहि-
स्सन्ति समग्गा सङ्घकरणीयानि करिस्सन्ति, बुद्धि येव भिक्खवे
भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू अप्पञ्जत्तं न पञ्जापेस्सन्ति, पञ्जत्तं
न समुच्छिन्दिस्सन्ति, यथापञ्जत्तेसु सिक्खापदेसु समादाय वत्तिस्सन्ति,
बुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू ये ते भिक्खू थेरा रत्तञ्जू चिरपब्ब-
जिता सङ्घपितरो सङ्घपरिणायका ते सक्करिस्सन्ति गरुकरिस्सन्ति माने-
स्सन्ति पूजेस्सन्ति तेसञ्च सोतञ्चं मञ्जिस्सन्ति, बुद्धि येव भिक्खवे
भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू उप्पन्नाय तण्हाय पो नो भविकाय न वसं
गच्छन्ति, बुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू आरञ्जकेसु सेनासनेसु सापेक्खा भवि-
स्सन्ति बुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू पच्चत्तं येव सतिं उपहापेस्सन्ति, किन्ति
अनागता च पेसला सब्रम्हचारी आगच्छेय्युं, आगता च पेसला सब्रम्ह-
चारी फासुं विहरेय्युं’ति, बुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो
परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे इमे सत्त अपरिहानिया धम्मा भिक्खूसु
ठस्सन्ति, इमेसु च सत्तसु अपरिहानियेसु धम्मेसु भिक्खू सन्दिस्सन्ति,
बुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

७ ‘अपरे पि खो भिक्खवे सत्त अपरिहानिये धम्मे देसेस्सामि, तं
सुणाथ साधुकं मनसिकरोथ, भासिस्सामी’ति ।’

‘एवं भन्ते’ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतद्’वोचः—

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू न कम्मरामा भविस्सन्ति न कम्मरता न कम्मरामतं अनुयुत्ता, वुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू न भस्सरामा भविस्सन्ति न भस्सरता न भस्सरामतं अनुयुत्ता, वुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू न निद्धारामा भविस्सन्ति न निद्धारता न निद्धारामतं अनुयुत्ता, वुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू न सङ्गणिकारामा भविस्सन्ति न सङ्गणिकारता न सङ्गणिकारामतं अनुयुत्ता, वुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू न पापिच्छा भविस्सन्ति न पापिकानं इच्छानं वसं गता, वुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू न पापमिक्खा भविस्सन्ति न पापसहाया न पापसम्पवङ्गा, वुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू न ओरमत्तकेन विसेसा’धिगमेन अन्तरा वोसानं आपज्जिस्सन्ति, वुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे इमे सत्त अपरिहानिया धम्मा भिक्खूसु ठस्सन्ति, इमेसु च सत्तसु अपरिहानियेसु धम्मेषु भिक्खू सन्दिस्सन्ति, वुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

८ ‘अपरे पि खो भिक्खवे, सत्त अपरिहानिये धम्मे देसेस्सामि, तं सुणाथ साधुकं मनसिकरोथ, भासिस्सामी’ति ’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतद’वोचः—

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू सद्धा भविस्सन्ति, हिरिमना भविस्सन्ति, ओत्तप्पी भविस्सन्ति, बहुस्सुता भविस्सन्ति, आरद्धविरिया भविस्सन्ति, उपट्ठितसती भविस्सन्ति, पञ्जावन्तो भविस्सन्ति, बुद्धि येव भिक्खवे भिक्खू नं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे इमे सत्त अपरिहानिया धम्मा भिक्खूसु ठस्सन्ति, इमेसु च सत्तसु अपरिहानियेसु धम्मेसु भिक्खू सन्दिस्सन्ति, बुद्धि येव भिक्खवे भिक्खू नं पाटिकङ्खा नो परिहानि ” ।

९ “अपरे’पि खो भिक्खवे सत्त अपरिहानिये धम्मे देसेस्सामि, तं सुणाय, साधुकं मनसिकरोथ, भासिस्सामी’ति’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतद’वोचः—

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू सतिसम्बोज्झङ्गं भावेस्सन्ति, धम्म-विचयसम्बोज्झङ्गं भावेस्सन्ति, विरियसम्बोज्झङ्गं भावेस्सन्ति, पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेस्सन्ति, पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गं भावेस्सन्ति, समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेस्सन्ति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेस्सन्ति, बुद्धि येव भिक्खवे भिक्खू नं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे इमे सत्त अपरिहानिया धम्मा भिक्खूसु ठस्सन्ति, इमेसु च सत्तसु अपरिहानियेसु धम्मेसु भिक्खू सन्दिस्सन्ति, बुद्धि येव भिक्खवे भिक्खू नं पाटिकङ्खा नो परिहानि ” ।

१० “अपरे’पि खो भिक्खवे सत्त अपरिहानिये धम्मे देसेस्सामि, तं सुणाय, साधुकं मनसिकरोथ, भासिस्सामी’ति’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतद’वोचः—

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खू अनिच्चसञ्जं भावेस्सन्ति, अनत्तसञ्जं भावेस्सन्ति, असुभसञ्जं भावेस्सन्ति, आदीनवसञ्जं भावेस्सन्ति, पहानसञ्जं भावेस्सन्ति, विरागसञ्जं भावेस्सन्ति, निरोधसञ्जं भावेस्सन्ति, बुद्धि येव भिक्खवे भिक्खू नं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे इमे सत्त अपरिहानिया धम्मा भिक्खुसु
उत्सन्ति, इमेसु च सत्तसु अपरिहानियेसु धम्मेसु भिक्खु सन्दिस्सन्ति,
वुद्ध येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ” ।

११ “ छ भिक्खवे अपरिहानिये धम्मे देसेस्सामि, तं सुणाय, साधुकं
मनसिकरोथ, भासिस्सामी’ति’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो ते भिक्खु भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतद’वाचः—

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खु मेत्तं कायकम्मं पच्चुपट्टापेस्सन्ति सब्र-
म्हंकारीसु आवी चेव रहो च, वुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा
नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खु मेत्तं वचीकम्मं पच्चुपट्टापेस्सन्ति सब्र-
म्हंकारीसु...पे०...मेत्तं मनोकम्मं पच्चुपट्टापेस्सन्ति सब्रम्हंकारीसु
आवी चेव रहो च, वुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खु ये ते लाभा धम्मिका धम्मलद्धा अन्त-
मसो पत्तपरियापन्नमत्तम्पि तथारूपेहि लाभेहि अप्पटिविभत्तभोगी भवि-
स्सन्ति सीलवन्तेहि सब्रम्हंकारीहि साधारणभोगी, वुद्धि येव भिक्खवे
भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खु यानि तानि सीलानि अखण्डानि
अच्छिद्धानि असबलानि अकम्मासानि भुजिस्सानि विञ्जुपसत्थानि अप-
रामट्टानि समाधिसंवत्तनिकानि तथारूपेसु सीलेसु सीलसामञ्जगता विह-
रिस्सन्ति सब्रम्हंकारीहि आवी चेव रहो च, वुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं
पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे भिक्खु या’यं दिट्ठि अरिया निययानिका
निययाति तक्करस्स सम्मादुक्खवस्वयाय तथारूपाय दिट्ठिया दिट्ठिसामञ्ज-
गता विहरिस्सन्ति सब्रम्हंकारीहि आवी चेव रहो च, वुद्धि येव भिक्खवे
भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानि ।

‘यावकीवञ्च भिक्खवे इमे छ अपरिहानिया धम्मा भिक्खूसु ठस्सन्ति इमेसु च छसु अपरिहानियेसु धम्मेषु भिक्खू सन्दिस्सन्ति बुद्धि येव भिक्खवे भिक्खूनं पाटिकङ्खा नो परिहानी’ति” ।

१२ तत्र सुदं भगवा राजगहे विहरन्तो गिज्झकूटे पब्बते एतदेव बहुलं भिक्खूनं धम्मि कथं करोति:—‘इति सीलं, इति समाधि, इति पञ्ञा, सीलपरिभाविता समाधि महप्फलो होति महानिसंसो, समाधिपरिभाविता पञ्ञा महप्फला होति महानिसंसा, पञ्ञापरिभावितं चित्तं सम्मदेव आस-वेहि विमुच्चति, सेय्यथी’दं कामासवा भवासवा दिट्ठासवा अविज्जासवा’ति’ ।

१३ अथ खो भगवा राजगहे यथा’भिरन्तं विहरित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि:—‘आयामा’नन्द येन अम्बलट्टिका तेनु’पसङ्कमिस्सामा’ति’ । ‘एवं भन्ते’ति’ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि । अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन अम्बलट्टिका तद’वसरि ।

१४ तत्र सुदं भगवा अम्बलट्टिकायं विहरति राजागारके । तत्र’पि सुदं भगवा अम्बलट्टिकायं विहरन्तो राजागारके एतदेव बहुलं भिक्खूनं धम्मि कथं करोति:—‘इति सीलं...पे०...अविज्जासवा’ति’ ।

१५ अथ खो भगवा अम्बलट्टिकायं यथा’भिरन्तं विहरित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि:—‘आयामा’नन्द येन नाळन्दा तेनु’पसङ्कमिस्सामा’ति’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि । अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन नाळन्दा तद’वसरि । तत्र सुदं भगवा नाळन्दायं विहरति पावारिक’म्भवने ।

१६ अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं एतद’वोच:—

‘एवं पसन्नो अहं भन्ते भगवति न चा’हु न च भविस्सति न चे’तरहि विज्जति अञ्ञो समणो वा ब्राम्हणो वा भगवतो भिय्यो’भिञ्ञतरो यदि’दं सम्बोधिं’ति’ ।

‘उळारा खो ते अयं सारिपुत्त आसभी वाचा भासिता, एकंसो गहितो सीहनादो नदितो:—‘ एवं पसन्नो...पे०...सम्बोधियं’ति’ । किन्नु सारिपुत्त ये ते अहेसुं अतीतम’द्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, सब्बे ते भगवन्तो चेतसा चेतो परिच्च विदिता ‘एवंसीला ते भगवन्तो अहेसुं इति’पि, एवंधम्मा एवम्पञ्जा एवंविहारी एवंविमुत्ता ते भगवन्तो अहेसुं इति’पी’ति’ ? ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘किं पन सारिपुत्त ये ते भविस्सन्ति अनागतम’द्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा...पे०...ते भगवन्तो भविस्सन्ति इति’पी’ति’ ? ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘किं पन सारिपुत्त अहं ते एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो चेतसा चेतो परिच्च विदितो ‘एवंसीलो भगवा इति’पि, एवंधम्मो एवम्पञ्जो एवंविहारी एवंविमुत्तो भगवा इति’पी’ति’ ? ।

‘नो हे’तं भन्ते’ ।

‘एत्थे’व हि ते सारिपुत्त अतीता’नागतपच्चुप्पन्नेसु अरहन्तेसु सम्मासम्बुद्धेसु चेतोपरियञ्जाणं न’त्थि । अथ किञ्चहि ते अयं सारिपुत्त उळारा आसभी वाचा भासिता एकंसो गहितो सीहनादो नदितो, ‘एवम्प सन्नो अहं भन्ते...पे०...सम्बोधियं’ति’ ? ।

१७ ‘न खो मे भन्ते अतीता’नागतपच्चुप्पन्नेसु अरहन्तेसु सम्मासम्बुद्धेसु चेतोपरियञ्जाणं अत्थि । अपि च धम्मन्वयो विदितो । सेय्यथा’पि भन्ते रञ्जो पञ्चन्तिमं नगरं दळ्हद्वारं (v. l. दळ्हद्वारं) दळ्हपाकारतोरणं एकद्वारं । तत्र’स्स दोवारिको पण्डितो वियत्तो मेधावी अञ्जातानं निवारेता आतानं पवेसेता । सो तस्स नगरस्स समन्ता अनुपरियाय पथं अनुक्रममानो न पस्सेय्य पाकारसन्धिं वा पाकारत्रिवरं वा अन्तमसो बिळारनिस्सकनमत्तम्पि । तस्स एवम’स्स:—‘ये खो केचि ओळारिका पाणा

इमं नगरं पविसन्ति वा निक्खमन्ति वा, सब्बे ते इमिना'व द्वारेन पविसन्ति वा निक्खमन्ति वा'ति'। एवमे'व खो मे भन्ते धम्मन्वयो विदितो । ये ते भन्ते अहेसुं अतीत'मद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, सब्बे ते भगवन्तो पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्खिलेसे पञ्चाय दुब्बलीकरणे चतुसु सतिपट्टानेसु सुपतिट्ठितचित्ता सत्त बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेत्वा अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झिंसु । येपि ते भन्ते भविस्सन्ति अनागत-म'द्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा...पे०...सम्मासम्बोधिं अभिसम्बु-ज्झिस्सन्ति । भगवा'पि भन्ते एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो ...पे०... सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो'ति' ।

१८ तत्र'पि सुदं भगवा नाळन्दायं विहरन्तो पावारिक'म्बवने एतदेव बहलं भिक्खूनां धम्मिं कथं करोति:—'इति सीलं...पे०...(१'१२) अविज्जासवा'ति' ।

१९ अथ खो भगवा नाळन्दायं यथा'भिरन्तं विहरित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि: --'आयामा'नन्द येन पाटलिगामो तेनु'पसङ्कमिस्सा-मा'ति' । 'एवं भन्ते'ति' खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पञ्चस्सोसि । अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन पाटलिगामो तद'वसरि ।

२० अस्सोसुं खो पाटलिगामिया उपासका 'भगवा किर पाटलिगामं अनुप्पत्तो'ति' । अथ खो पाटलिगामिया उपासका येन भगवा तेनु'पसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो पाटलिगामिया उपासका भगवन्तं एतद'वोचुं:—'अधिवासेतु नो भन्ते भगवा आवसथागारं'ति' । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

२१ अथ खो पाटलिगामिया उपासका भगवतो अधिवासनं विदित्वा, उट्ठाया'सना, भगवन्तं अभिवादेत्वा, पदक्खिणं कत्वा, येन आवस-था'गारं तेनु'पसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा सब्बसन्थरिं आवसथागारं सन्थ-रित्वा आसनानि पञ्चापेत्वा उदकमणिं पतिट्ठापेत्वा तेलुप्पदीपं आरोपेत्वा

येन भगवा तेनु'पसङ्कर्मिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अटुंसु । एकमन्तं ठिता खो पाटलिगामिया उपासका भगवन्तं एतद'वोचुः—

‘सब्बसन्थरिं सन्थतं भन्ते आवसथागारं, आसनानि पञ्जत्तानि, उदकमाणिको पातिट्ठापितो, तेलप्पदीपो आरोपितो, यस्स दानि भन्ते भगवा कालं मञ्जती'ति' ।

२२ अथ खो भगवा सायण्हसमयं निवासेत्वा षत्तचविरमादाय सद्धिं भि-
क्खुसङ्घेन येन आवसथागारं तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पादे पक्खालेत्वा
आवसथागारं पविसित्वा मज्झिमं थम्भं निस्साय पुरत्था'भिमुखो निसीदि ।
भिक्खुसङ्घो'पि खो पादे पक्खालेत्वा आवसथागारं पविसित्वा पच्छिमं
भित्तिं निस्साय पुरत्था'भिमुखो निसीदि भगवन्तं येव पुरक्खत्वा । पाट-
लिगामिया'पि खो उपासका पादे पक्खालेत्वा आवसथागारं पविसित्वा
पुरत्थिमं भित्तिं निस्साय पच्छाभिमुखा निसीदिसु भगवन्तं येव पुरक्खत्वा ।

२३ अथ खो भगवा पाटलिगामिये उपासके आमन्तेसिः—“पञ्चि'मे
गहपतयो आदीनवा दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया । कतमे पञ्च ? । ‘इध
गहपतयो दुस्सीलो सीलविपन्नो पमादा'धिकरणं महतिं भोगजानिं निग-
च्छति । अयं पठमो आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया ।

‘पुन च परं गहपतयो दुस्सीलस्स सीलविपन्नस्स पापको कित्तिस्सो
अब्भुग्गच्छति । अयं दुतीयो आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया ।

‘पुन च परं गहपतयो दुस्सीलो सीलविपन्नो यं यदेव परिसं उपसङ्कमति,
यदि खत्तियपरिसं, यदि ब्राम्हणपरिसं, यदि गहपतिपरिसं, यदि समण-
परिसं, अविसारदो उपसङ्कमति मङ्कुभूतो । अयं ततीयो आदीनवो
दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया ।

‘पुन च परं गहपतयो दुस्सीलो सीलविपन्नो सम्मूळ्हो कालं
करोति । अयं चत्तुत्थो आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया ।

‘पुन च परं गहपतयो दुस्सीलो सीलविपन्नो कायस्स भेदा परं मरणा
अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उप्पज्जति । अयं पञ्चमो आदीनवो

दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया । इमे खो गहपतयो पञ्च आदीनवा दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया ।

२४ “पञ्चिमे गहपतयो आनिसंसा सीलवतो सीलसम्पदाय । कतमे पञ्च ? । इध गहपतयो सीलवा सीलसम्पन्नो अप्पमादा’धिकरणं महन्तं भोगस्सवन्धं अधिगच्छति । अयं पठमो आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय ।

‘पुन च परं गहपतयो सीलवतो सीलसम्पन्नस्स कल्याणो कित्तिंसद्वो अब्भुगच्छति । अयं दुतीयो आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय ।

‘पुन च परं गहपतयो सीलवा सीलसम्पन्नो यं यदेव परिसं उपसङ्गमति, यदि स्वत्तियपरिसं, यदि ब्राम्हणपरिसं, यदि गहपतिपरिसं, यदि समणपरिसं, विसारदो उपसङ्गमति अमङ्कुभूतो । अयं ततीयो आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय ।

‘पुन च परं गहपतयो सीलवा सीलसम्पन्नो असम्मूळ्हो कालं करोति अयं चतुत्थो आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय ।

‘पुन च परं गहपतयो सीलवा सीलसम्पन्नो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति । अयं पञ्चमो आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय । इमे खो गहपतयो पञ्च आनिसंसा सीलवतो सीलसम्पदाया’ति” ।

२५ अथ खो भगवा पाटलिगामिये उपासके बहुदेव रत्तिं धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उय्योजेसि, ‘अभिकन्ता खो गहपतयो रत्ति, यस्स दानि कालं मञ्जथा’ति’ । ‘एवं भन्ते’ति’ खो पाटलिगामिया उपासका भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठाया’सना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदविखणं कत्वा पक्कमिंसु । अथ खो भगवा अश्विरपक्कन्तेसु पाटलिगामियेसु उपासकेसु सुञ्जागारं पाविसि ।

२६ तेन खो पन समयेन सुनीधवस्सकारा मगधमहामत्ता पाटलिगामे नगरं मापेन्ति वज्जीनं पटिवाहाय । तेन खो पन समयेन सम्बहुला देवतायो सहस्सस्से’व पाटलिगामे बत्थूनि परिगणहन्ति । यस्मिं पदेसे महे-

सकखा देवता वत्थूनि परिगणहन्ति महेसकखानं तत्थ रज्जं राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतुं । यस्मिं पदेसे मज्झिमा देवता वत्थूनि परिगणहन्ति, मज्झिमानं तत्थ रज्जं राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतुं । यस्मिं पदेसे नीच्चा देवता वत्थूनि परिगणहन्ति नीचानं तत्थ रज्जं राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतुं ।

२७ अद्दसा खो भगवा दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्रन्तमानुसकेन ता देवतायो सहस्सस्से'व पाटलिगामे वत्थूनि परिगणहन्तियो । अथ खो भगवा रत्तिया पच्चुससमयं पच्चुट्ठाय आगस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—

‘को नु खो आनन्द पाटलिगामे नगरं मापेती'ति’ ? ।

‘सुनीधवस्सकारा भन्ते मगधमहामत्ता पाटलिगामे नगरं मापेन्ति वज्जीनं पटिबाहाया'ति’ ।

२८ ‘सेय्यथा'पि आनन्द देवेहि तावत्तिसेहि सद्धिं मन्तेत्वा, एवमे'व खो आनन्द सुनीधवस्सकारा मगधमहामत्ता पाटलिगामे नगरं मापेन्ति वज्जीनं पटिबाहाय । इधा'हं आनन्द अद्दसं दिब्बेन चक्खुना...पे०... परिगणहन्तियो यस्मिं पदेसे.. पे०... (१. २६) निवेसनानि मापेतुं । यावता आनन्द अरियं आयतनं यावता वणिप्पथो इदं अगगनगरं भविस्सति पाटलिपुत्तं पुटभेदनं । पाटलिपुत्तस्स खो आनन्द तयो अन्तराया भविस्सन्ति, अग्गतो वा उदकतो वा मिथुभेदा वा'ति’

२९ अथ खो सुनीधवस्सकारा मगधमहामत्ता येन भगवा तेनु'पसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसरित्वा एकमन्तम'ठ्ठुसु । एकमन्तं ठिता खो सुनीधवस्सकारा मगधमहामत्ता भगवन्तं एतद'वोचुंः—‘अधिवासेतु नो भवं गोतमो अज्जतनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना'ति’ । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

३० अथ खो सुनीधवस्सकारा मगधमहामत्ता भगवतो अधिवासनं विदित्वा येन सको आवसथो तेनु'पसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा सके आव-

सथे पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा भगवतो कालं आरोचापेसुं, 'कालो भो गोतम निट्ठितं भत्तं'ति' ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमा'दाय सद्धिं भिक्खुसङ्घेन येन सुनीधवस्सकारानं मगधमहामत्तानं आवसथो तेनु'-पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो सुनीधवस्स-कारा मगधमहामत्ता बुद्धपमुखं भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोज-नीयेन सहत्था सन्तप्पेसुं सम्पवारेसुं । अथ खो सुनीधवस्सकारा मगध-महामत्ता भगवन्तं भुत्ताविं ओणीतपत्तपाणिं अञ्जतरं नीचमा'सनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदिसु ।

३१ एकमन्तं निसिन्ने खो सुनीधवस्सकारे मगधमहामत्ते भगवा इमाहि गाथाहि अनुमोदिः—

‘यस्मिं पदेसे कप्पेति वासं पण्डितजातिको ।

सीलवन्ते'त्थ भोजेत्वा सञ्जते ब्रम्हचारयो (v.l. ब्रम्हचारिये, ब्रम्हचारियो) ॥

या तत्थ देवता अस्सु (v.l. आसुं) तासं दक्खिणमा'दिसे ।

ता पूजिता पूजयन्ति मानिता मानयन्ति नं ॥

ततो नं अनुकम्पन्ति (v.l. अनुकम्पेन्ति) माता पुत्तं'व ओरसं ।

देवतानु'कम्पितो पोसो सदा भद्रानि पस्सती'ति' ॥

अथ खो भगवा सुनीधवस्सकारे मगधमहामत्ते इमाहि गाथाहि अनु-मोदित्वा उट्ठाया'सना पक्कामि ।

३२ तेन खो पन समयेन सुनीधवस्सकारा मगधमहामत्ता भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबद्धा होन्ति, 'येन'ज्ज समणो गोतमो द्वारेन निक्खमिस्सति तं गोतमद्वारं नाम भविस्सति; येन तित्थेन गङ्गं नदिं

तरिस्सति तं गोतमत्तिथं भविस्सती'ति' । अथ खो भगवा येन द्वारेन निक्खमि तं गोतमद्वारं नाम अहोसि ।

३३ अथ खो भगवा येन गङ्गा नदी तेनु'पसङ्कमि । तेन खो पन समयेन गङ्गा नदी पूरा होति समतित्तिका (च. I. समतित्थिका) काकपेय्या । अप्पे'कच्चे मनुस्सा नावं परियेसन्ति, अप्पे'कच्चे उलुम्पं परियेसन्ति, अप्पे'कच्चे कुलं बन्धन्ति अपरा'परं (च. I. पारापारं) गन्तुकामा । अथ खो भगवा सेय्यथा'पि नाम बलवा पुरिसो सम्मिज्जितं वा बाहं पसारेय्य पसारितं वा बाहं सम्मिज्जेय्य, एवमे'वं गङ्गाय नदिया ओरिमतीरे अन्तरहितो पारिमतीरे पच्चु'ट्ठासि सद्धिं भिक्खुसङ्घेन ।

३४ अहसा खो भगवा ते मनुस्से अप्पे'कच्चे नावं परियेसन्ते, अप्पे'कच्चे उलुम्पं परियेसन्ते, अप्पे'कच्चे कुलं बन्धन्ते, अपरा'परं गन्तुकामे । अथ खो भगवा एतम'त्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसिः—

‘ये तरन्ति अण्णवं सरं सेतुं कत्वान विसज्ज पल्ललानि ।

कुलं हि जनो पबन्धति, तिण्णा मेधाविनो जना'ति' ।

पठमक—भाणवारं (निद्रितं)

२. १ अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—‘आयामा'नन्द-येन कोटिगामो तेनु'पसङ्कमिस्सामा'ति' । ‘एवं भन्ते'ति' खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि । अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन कोटिगामो तद'वसरि । तत्र सुदं भगवा कोटिगामे विहरति ।

२ तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—

‘चतुन्नं भिक्खवे अरियसच्चानं अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमि'दं दीध-म'द्धानं सन्धावितं संसरितं ममञ्चे'व तुम्हाकञ्च । कतमेसं चतुन्नं ? दुक्खस्स भिक्खवे अरियसच्चस्स अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमि'दं दीधम'द्धानं

सन्धावितं संसरितं ममञ्चे'व तुम्हाकञ्च । 'दुक्खसमुदयस्स भिक्खवे अरि-
यसच्चस्स अननुबोधा...पे०...इदं दीघम'द्धानं सन्धावितं संसरितं ममञ्चे'व
तुम्हाकञ्च । 'दुक्खनिरोधस्स भिक्खवे अरियसच्चस्स...पे०...तुम्हा-
कञ्च । दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय भिक्खवे अरियसच्चस्स अननुबोधा
अप्पटिवेधा एवमिदं दीघम'द्धानं सन्धावितं संसरितं ममञ्चे'व तुम्हाकञ्च ।
तयि'दं भिक्खवे दुक्खं अरियसच्चं अनुबुद्धं पटिविद्धं, दुक्खसमुदयं अरि-
यसच्चं अनुबुद्धं पटिविद्धं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं अनुबुद्धं पटिविद्धं,
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं अनुबुद्धं पटिविद्धं, उच्छिन्ना
भवतण्हा, खीणा भवनेत्ति, नत्थि दानि पुनब्भवो'ति' ।

३ इदम'वोच भगवा, इदं वत्वा सुगतो अथा'परं एतद'वोच सत्थाः—

‘चतुन्नं अरियसच्चानं यथाभूतं अदस्सना

संसितं दीघम'द्धानं तासु तास्वे'व जातिसु ।

तानि एतानि दिट्ठानि भवनेत्ति समूहता

उच्छिन्नं मूलं दुक्खस्स नत्थि दानि पुनब्भवो'ति' ॥

४ तत्र'पि सुदं भगवा कोटिगामे विहरन्तो एतदे'व बहुलं भिक्खूनं धम्मि
कथं करोतिः—इति सीलं...पे०...अविज्जासवा'ति' ।

५ अथ खो भगवा कोटिगामे यथा'भिरन्तं विहरित्वा आयस्मन्तं आनन्दं
आमन्तेसिः—‘आयामा'नन्द येन नादिका तेनु'पसङ्कमिस्सामा'ति' ।

‘एवं भन्ते'ति' खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पञ्चस्सोसि ।

अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन नादिका तद'वसरि ।

तत्र सुदं भगवा नादिके विहरति गिअकावसथे ।

६ अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा
आनन्दो भगवन्तं एतद'वोचः—

‘साळ्हो नाम भन्ते भिक्खु नादिके कालकतो, तस्स का गति को अभिसम्परायो ? । नन्दा नाम भन्ते भिक्खुणी नादिके कालकता, तस्सा का गति को अभिसम्परायो ? । सुदत्तो नाम भन्ते उपासको नादिके कालकतो, तस्स का गति को अभिसम्परायो ? । सुजाता नाम भन्ते उपासिका नादिके कालकता, तस्सा का गति को अभिसम्परायो ? । ककुधो नाम भन्ते उपासको नादिके कालकतो, तस्स का गति को अभिसम्परायो ? । कालिङ्गो (v. l. कालिम्बो, कारळिम्बो) नाम भन्ते उपासको...पे०... निकटो नाम भन्ते उपासको...पे०...कटिस्सभो नाम भन्ते उपासको...पे०...तुट्ठो नाम भन्ते उपासको...पे०...सन्तुट्ठो नाम भन्ते उपासको...पे०...भद्दो नाम भन्ते उपासको...पे०...सुभद्दो नाम भन्ते उपासको नादिके कालकतो, तस्स का गति, को अभिसम्परायो’ति’ ? ।

७ “साळ्हो आनन्द भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्जाविमुत्तिं दिट्ठे’व धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । नन्दा आनन्द भिक्खुणी पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिका तत्थपरिनिब्बायिनी अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका । सुदत्तो आनन्द उपासको तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी सकिदे’व इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्स अन्तं कस्सिस्सति । सुजाता आनन्द उपासिका तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा । ककुधो आनन्द उपासको पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको तत्थपरिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । कालिङ्गो आनन्द उपासको...पे०...निकटो आनन्द उपासको...पे०...कटिस्सभो आनन्द उपासको...पे०...तुट्ठो आनन्द उपासको...पे०...सन्तुट्ठो आनन्द उपासको...पे०...भद्दो आनन्द उपासको...पे०...सुभद्दो आनन्द उपासको पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको तत्थपरिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । परोपञ्जास आनन्द नादिके उपासका कालकता पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिका तत्थपरिनिब्बायिनी

अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका । साधिका नवुति आनन्द नादिके उपासका कालकता तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामिनो सकिदे'व इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्स अन्तं करिस्सन्ति । सा'तिरेकानि आनन्द पञ्चसतानि नादिके उपासका कालकता तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा ।

८ “अन'च्छरियं खो पने'तं आनन्द यं मनुस्सभूतो कालं करेय्य, तस्मिं तस्मिं चे कालकते तथागतं उपसङ्कमित्वा एतम'त्थं पुच्छिस्सथ, विहेसा वे'सा आनन्द तथागतस्स । तस्मा'ति'हा'नन्द धम्मादासं नाम धम्मपरियायं देसेस्सामि येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तना व अत्तानं व्याकरेय्यः—‘खीणनिरयो'मिह खीणतिरच्छानयोनियो खीणपेत्तिविसयो खीणा'पायदुग्गतिविनिपातो सोतापन्नो'हम'स्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो'ति' ।

९ “कतमो च सो आनन्द धम्मादासो धम्मपरियायो येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तना व अत्तानं व्याकरेय्यः—‘खीणनिरयो'मिह खीणतिरच्छानयोनियो खीणपेत्तिविसयो खीणा'पायदुग्गतिविनिपातो सोतापन्नो'हम'स्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो'ति' । इधा'नन्द अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होतिः—‘इति'पि सां भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा'ति' । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होतिः—‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनयिको पच्चत्तं वेदितव्वो विञ्जूही'ति' । सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होतिः—‘सुपटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, उज्जुपटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, त्रायपटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिपटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदि'दं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला, एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुणेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्सा'ति' । अरियकन्तेहि

सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि अच्छिदेहि असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि विञ्जुप्पसत्थेहि अपरामट्ठेहि समाधिसंवत्तनिकेहि ।

‘अयं खो सो आनन्द धम्मादासो धम्मपरियायो येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तना’व अत्तानं व्याकरेय्य खीणनिरयो’म्हि खीणतिरच्छानयोनियो, खीणपेत्तिविसयो, खीणा’पायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नो’हम’स्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति” ।

१० तत्र सुदं भगवा नादिके विहरन्तो गिञ्जकावसथे एतदे’व बहुलं भिक्खून् धम्मिं कथं करोति:—‘इति सीलं...पे०...अविज्जासवा’ति’ ।

११ अथ खो भगवा नादिके यथा’भिरन्तं विहरित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि:—‘आयामा’नन्द येन वेसालि तेनु’पसङ्कमिस्सामा’ति’ ‘एवं भन्ते’ति’ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि ।

अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन वेसालि तद’वसरि । तत्र सुदं भगवा वेसालियं विहरति अम्बपालिवने ।

१२ तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि:—“सतो भिक्खवे भिक्खु विहरेय्य सम्पजानो, अयं वो अम्हाकं अनुसासनी ।

‘कथञ्च भिक्खवे भिक्खु सतो होति ? । इध भिक्खवे भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०....चित्ते...पे०...धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति, आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । एवं खो भिक्खवे भिक्खु सतो होति ।

१३ “कथञ्च भिक्खवे भिक्खु सम्पजानो होति ? । इध भिक्खवे अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, सम्मिञ्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तर्ची-

वरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते स्वायिते सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिञ्चे सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति । एवं खो भिक्खवे भिक्खु सम्पजानो होति । सतो भिक्खवे भिक्खु विहेरय्य सम्पजानो, अयं वो अम्हाकं अनुसासनी'ति" ।

१४ अस्सोसि खो अम्बपाली गणिका 'भगवा किर वेसालियं अनुप्पत्तो वेसालियं विहरति मय्हं अम्बवने'ति' । अथ खो अम्बपाली गणिका भद्धानि भद्धानि यानानि योजापेत्वा भद्दं यानं अभिरूहित्वा भद्देहि भद्देहि यानेहि वेसालिया निरय्यासि, येन सको आरामो तेन पायासि । यावत्तिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चो'रोहित्वा पत्तिका'व येन भगवा तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिञ्चं खो अम्बपालिं गणिकं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि ।

अथ खो अम्बपालिगणिका भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता भगवन्तं एतद'वोचः—'अधिवासेतु मे भन्ते भगवा स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना'ति' ।

अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो अम्बपालिगणिका भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठया'सना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

१५ अस्सोसुं खो वेसालिका लिच्छवीः—'भगवा किर वेसालिम'नुप्पत्तो वेसालियं विहरति अम्बपालिवने'ति' । अथ खो ते लिच्छवी भद्धानि भद्धानि यानानि योजापेत्वा भद्दं यानं अभिरूहित्वा भद्देहि भद्देहि यानेहि वेसालिया निरय्यसु । तत्र एकच्चे लिच्छवी नीला होन्ति नीलवण्णा नीलवत्था नीला'लङ्कारा, एकच्चे लिच्छवी पीता होन्ति पीतवण्णा पीतवत्था पीता'-लङ्कारा, एकच्चे लिच्छवी लोहितका होन्ति लोहितवण्णा लोहितवत्था

लोहिता'लङ्कारा, एकच्चे लिच्छवी ओदाता होन्ति ओदातवण्णा ओदातवत्था ओदाता'लङ्कारा ।

१६ अथ खो अम्बपालिगणिका दहरानं दहरानं लिच्छवीनं अक्खेन अक्खं चक्केन चक्कं युगेन युगं पटिवट्ठेसि । अथ खो लिच्छवी अम्बपालिं गणिकं एतद'वोचुं:—

‘किञ्जे अम्बपालि दहरानं दहरानं लिच्छवीनं अक्खेन अक्खं चक्केन चक्कं युगेन युगं पटिवट्ठेसी'ति' ?

‘तथा हि पन मे अय्यपुत्ता भगवा निमन्तितो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना'ति' ।

‘देहि जे अम्बपालि एतं भत्तं सतसहस्सेना'ति' ।

‘सच्चे'पि मे अय्यपुत्ता वेसालिं साहारं दस्सथ एवंमहन्तं भत्तं न दस्सामी'ति' ।

अथ खो ते लिच्छवी अङ्गुली पोठेसुं, ‘जित'म्हा वत भो अम्बकाय वञ्चित'म्हा वत भो अम्बकाया'ति' ।

अथ खो ते लिच्छवी येन अम्बपालिवनं तेन पायिंसु ।

१७ अद्दसा खो भगवा ते लिच्छवी दूरतो'व आगच्छन्ते, दिस्वा भिक्खू आमन्तेसि:—‘येसं भिक्खवे भिक्खूनं देवा तावतिंसा अदिट्ठा, ओलोकेथ भिक्खवे लिच्छविपरिसं, अवलोकेथ भिक्खवे लिच्छविपरिसं, उपसंहरथ भिक्खवे लिच्छविपरिसं तावतिंसपरिसं'ति' ।

१८ अथ खो ते लिच्छवी यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चो'रोहित्वा, पत्तिका'व येन भगवा तेनु'पसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिञ्जे खो ते लिच्छवी भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि ।

अथ खो ते लिच्छवी भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता भगवन्तं एतद'वोचुं:—

‘अधिवासेतु नो भन्ते भगवा स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना’ति’ ।

‘अधिवुत्थं खो मे लिच्छवी स्वातनाय अम्बपालिगणिकाय भत्तं’ति’ ।

अथ खो ते लिच्छवी अङ्गुली पोठेसुं:—‘जित’म्हा...पे०...अम्ब-
काया’ति’ ।

अथ खो ते लिच्छवी भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा
उट्ठाया’सना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कमिंसु ।

१९ अथ खो अम्बपालिका तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके आरामे
पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा भगवतो कालं आरोचोपेसि:—
‘कालो भन्ते निट्ठितं भत्तं’ति’ । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा
पत्तचीवरमा’दाय सद्धिं भिक्खुसङ्घेन येन अम्बपालिगणिकाय परिवेसना
(v.l. परिवेसनं, निवेसनं) तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्चत्ते
आसने निसीदि ।

अथ खो अम्बपालिगणिका बुद्धपमुखं भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनी-
येन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि ।

अथ खो अम्बपालिगणिका भगवन्तं भुत्ताविं ओणीतपत्तपाणिं अञ्ज-
तरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ना खो
अम्बपालिगणिका भगवन्तं एतद’वोच:—

‘इमा’हं भन्ते आरामं बुद्धपमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स दम्मी’ति’ ।

पटिगगहेसि भगवा आरामं । अथ खो भगवा अम्बपालिगणिकं धम्मिया
कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठाया’सना
पक्कामि ।

२० तत्रा’पि सुदं भगवा वेसालियं विहरन्तो अम्बपालिवने एतदे’व बहुलं
भिक्खुनं धम्मिं कथं करोति:—इति सीलं...पे०...अविज्जासवा’ति’ ।

२१ अथ खो भगवा अम्बपालिवने यथा’भिरन्तं विहरित्वा आयस्मन्तं
आनन्दं आमन्तेसि:—

‘आयामा’नन्द येन बेलुवगामको (v. l. वेळुवगामको) तेनु’प-सङ्कमिस्सामा’ति ’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि । अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन बेलुवगामको तद’वसरि । तत्र सुदं भगवा बेलुवगामके विहरति ।

२२ तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तोसि:—‘एथ तुम्हे भिक्खवे, समन्ता वेसालिं यथामितं यथासन्दिट्ठं यथासम्भत्तं वस्सं उपेथ अहं पन इधे’व बेलुवगामके वस्सं उपगच्छामी’ति ’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा समन्ता वेसालिं यथामितं यथासन्दिट्ठं यथासम्भत्तं वस्सं उपगञ्छुं, भगवा पन तत्थे’व बेलुवगामके वस्सं उपगञ्छि ।

२३ अथ खो भगवतो वस्सू’पगतस्स खरो आबाधो उप्पज्जि, बाळ्हा वेदना वत्तन्ति मारणन्तिका । ता सुदं भगवा सतो सम्पजानो अधिवा-सेति अविहञ्जमानो ।’

अथ खो भगवतो एतद’होसि:—‘न खो मे तं पटिरूपं यो’हं अनामन्तैत्वा उपट्ठाके अनपलोकेत्वा भिक्खुसङ्घं परिनिब्बायेय्यं । यन्नू-ना’हं इमं आबाधं विरियेन पटिप्पणामेत्वा जीवितसङ्खारं अधिट्ठाय विहरेय्यं’ति ।’

अथ खो भगवा तं आबाधं विरियेन पटिप्पणामेत्वा जीवितसङ्खारं अधिट्ठाय विहासि । अथ खो भगवतो सो आबाधो पटिप्पस्सम्भि ।

२४ अथ खो भगवा गिलाना वुट्ठितो अचिर-वुट्ठितो गेलञ्जा विहारा निक्खम्म विहारपच्छायायं पञ्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद’वोच:-

‘दिट्ठा मे भन्ते भगवतो फासु, दिट्ठं मे भन्ते भगवतो खमनीयं । अपि हि मे भन्ते मधुरकजातो विय कायो, दिसा’पि मे न पक्खायन्ति, धम्मा’पि मं न पटिभन्ति भगवतो गेलञ्जेन, अपि च मे अहोसि काचिदे’व अस्सासमत्ता ‘न ताव भगवा परिनिब्बायिस्सति न याव भगवा भिक्खुसङ्घं आरब्भ किञ्चिदे’व उदाहरती’ति’ ।

२५ “ किं पन आनन्द भिक्खुसङ्घो मयि पच्चासिंसति ? देसितो आनन्द मया धम्मो अनन्तरं अवाहिरं करित्वा, न तत्थ आनन्द तथागतस्स धम्मेषु आचरियमुट्ठि । यस्स नून आनन्द एवम’स्सः—‘अहं भिक्खुसङ्घं परिहरिस्सामी’ति’ वा ‘मं उद्देसिको भिक्खुसङ्घो’ति’ वा, सो नून आनन्द भिक्खुसङ्घं आरब्भ किञ्चिदेव उदाहरेय्य । तथागतस्स खो आनन्द न एवं होतिः—‘अहं भिक्खुसङ्घं परिहरिस्सामी’ति वा ‘मं उद्देसिको भिक्खुसङ्घो’ति’ वा । किमा’नन्द तथागतो भिक्खुसङ्घे आरब्भ किञ्चिदे’व उदाहरिस्सति ? । अहं खो पना’नन्द एतरहि जिण्णो बुद्धो महल्लको अद्भगतो वयो अनुप्पत्तो, असीतिको मे वयो (५. १. वस्सो) वत्तति । सेय्यथा’पि आनन्द जरसकटं वेधमिस्सकेन यापेति, एवमेव खो आनन्द वेधमिस्सकेन मञ्जे तथागतस्स कायो यापेति । यस्मिं आनन्द समये तथागतो सब्बनिमित्तानं अमनसिकारा एकच्चानं वेदनानं निरोधा अनिमित्तं चेतोसमाधिं उपसम्पज्ज विहरति, फासुकतो आनन्द, तस्मिं समये तथागतस्स कायो होति ।

२६ “ तस्मा’ति’हा’नन्द अत्तदीपा विहरथ अत्तसरणा अनञ्ज-सरणा धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा । कथञ्चा ’नन्द भिक्खु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनञ्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनञ्जसरणो ? ।

‘इधा’नन्द भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, वेदनासु...पे०...चित्ते... पे०...धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा

विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, एवं खो आनन्द भिक्खु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनञ्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनञ्जसरणो ।

‘ये हि केचि आनन्द एतरहि वा मम वा अञ्चयेन अत्तदीपा विहरिस्सन्ति अत्तसरणा अनञ्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा, तमतगगे मे ते आनन्द भिक्खु भविस्सन्ति ये केचि सिक्खाकामा’ति” ।

द्वितीयक-भाणवारं निहितं ।

३. १ अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमा’दाय वेसालिं पिण्डाय पाविसि, वेसालियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—‘गण्हाहि आनन्द निसीदनं । येन चापालं चेतियं तेनु’पङ्कसमिस्साम दिवाविहाराया’ति’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा निसीदनं आदाय भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि ।

२ अथ खो भगवा येन चापालं चेतियं तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदि । आयस्मा’ पि खो आनन्दो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतद’वोचः—‘रमणीया आनन्द वेसाली । रमणीयं उदेनं चेतियं, रमणीयं गोतमकं चेतियं, रमणीयं सत्तम्बकं चेतियं, रमणीयं बहुपुत्तं चेतियं, रमणीयं सारन्ददं चेतियं, रमणीयं चापालं चेतियं ।

३ “यस्स कस्सचि आनन्द चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा सो आकङ्खमानो कप्पं वा तिठेय्य कप्पा’वसेसं वा । तथागतस्स खो आनन्द चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा । सो आकङ्खमानो आनन्द तथागतो कप्पं वा तिठेय्य कप्पावसेसं वा’ति” ।

४ एवम्पि खो आयस्मा आनन्दो भगवता ओळारिके निमित्ते कयिर-
माने ओळारिके ओभासे कयिरमाने ना'सक्खि पटिविज्झितुं न भगवन्तं
याचिः—‘तिट्ठतु भन्ते भगवा कप्पं, तिट्ठतु सुगतो कप्पं बहुजनहिताय
बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं’ति’,
यथा तं मारेन परियुट्ठितच्चित्तो ।

५ दुतियम्पि खो भगवा...पे०...ततियम्पि खो भगवा...पे०...
आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—रमणीया आनन्द वेसाली, रमणीयं
उदेनं चेतियं,...पे०...रमणीयं चापालं चेतियं’ ।

‘यस्स कस्सचि आनन्द चत्तारो इद्धिपादा भाविता...पे०...कप्पं
वा तिट्ठेय्य कप्पा’ वसेसं वा’ति’ ।

एवम्पि खो आयस्मा आनन्दो भगवता ओळारिके निमित्ते कयिर-
माने...पे०...यथा तं मारेन परियुट्ठितच्चित्तो ।

६ अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—

‘गच्छ त्वं आनन्द, यस्स दानि कालं मञ्जसी’ति’ ।

‘एवं भन्ते’ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठाया’
सना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा अविदूरे अञ्जतरस्मिं रुक्ख-
मूले निसीदि ।

७ अथ खो मारो पापिमा अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते आनन्दे येन
भगवा तेनु’ पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो
खो मारो पापिमा भगवन्तं एतद्’वोचः—

‘परिनिब्बातु दानि भन्ते भगवा, परिनिब्बातु सुगतो, परिनिब्बान-
कालो दानि भन्ते भगवतो । भासिता खो पने’सा भन्ते भगवता
वाचाः—‘न तावा’हं पापिमा परिनिब्बायिस्सामि यावमे भिक्खू न सावका
भविस्सन्ति वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मा’नुधम्म-

पटिपन्ना सामीचिपटिपन्ना अनुधम्मचारिनो, सकं आचरियकं उग्गहेत्वा आचिक्खिस्सन्ति देसेस्सन्ति पञ्चापेस्सन्ति पटुपेस्सन्ति विवरिस्सन्ति विभजिस्सन्ति उत्तानि (v. l. उत्तानी, उत्तानिं) करिस्सन्ति, उप्पन्नं परप्पवाद्दं सह धम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेस्सन्ती'ति' ।

८ 'एतरहि खो पन भन्ते भिक्खू भगवतो सावका वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मा'नुधम्मपटिपन्ना सामीचिपटिपन्ना अनुधम्मचारिनो सकं आचरियकं उग्गहेत्वा आचिक्खन्ति देसेन्ति पञ्चापेन्ति पटुपेन्ति विवरन्ति विभजन्ति उत्तानि (v. l. उत्तानी, उत्तानिं) करोन्ति, उप्पन्नं परप्पवाद्दं सह धम्मेन सुनिग्गहीतं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेन्ति । परिनिब्बातु दानि भन्ते भगवा, परिनिब्बातु सुगतो, परिनिब्बाणकालो दानि भन्ते भगवतो' ।

'भासिता खो पने'सा भन्ते भगवता वाचाः—'न तावा'हं पापिम परिनिब्बायिस्सामि याव मे भिक्खुणियो न साविका भविस्सन्ति वियत्ता...पे०...याव मे उपासका न सावका भविस्सन्ति वियत्ता...पे०...धम्मं देसन्ती'ति' । 'एतरहि खो पन भन्ते उपासका भगवतो सावका वियत्ता...पे०....धम्मं देसेन्ति । परिनिब्बातु दानि भन्ते भगवा, परिनिब्बातु सुगतो, परिनिब्बाणकालो दानि भन्ते भगवतो ।

'भासिता खो पने'सा भन्ते भगवता वाचाः—'न तावा'हं पापिम परिनिब्बायिस्सामि याव मे उपासिका न साविका भविस्सन्ति वियत्ता...पे०...धम्मं देसेस्सन्ती'ति' । एतरहि खो पन भन्ते उपासिका भगवतो साविका वियत्ता...पे०...धम्मं देसेन्ति । परिनिब्बातु दानि भन्ते भगवा, परिनिब्बातु सुगतो, परिनिब्बाणकालो दानि भन्ते भगवतो ।

‘भासिता खो पने’सा भन्ते भगवता वाचाः—‘न तावा’हं पापिम परिनिब्बायिस्सामि याव मे इदं ब्रम्हचरियं न इद्धञ्चे’व भविस्सति फीतञ्च वित्थारिकं बाहुजञ्जं पुथुभूतं, यावदे’व मनुस्सेहि सुप्पकासितं’ति’ । एतरहि खो पन भन्ते भगवतो ब्रम्हचरियं इद्धञ्चे’व फीतञ्च वित्थारिकं बाहुजञ्जं पुथुभूतं यावदे’व मनुस्सेहि सुप्पकासितं । परिनिब्बातु दानि भन्ते भगवा, परिनिब्बातु सुगतो, परिनिब्बाणकालो दानि भन्ते भगवतो’ति’ ।

९ एवं वुत्ते भगवा मारं पापिमन्तं एतद’वोचः—

‘अप्पोस्सुक्को त्वं पापिम होहि, न चिरं तथागतस्स परिनिब्बाणं भविस्सति, इतो तिण्णं मासानं अच्चयेन तथागतो परिनिब्बायिस्सती’ति’ ।

१० अथ खो भगवा चापाले चेतिये सतो सम्पजानो आयुसङ्खारं ओस्सज्जि । ओस्सट्ठे च भगवतो आयुसङ्खारे महाभूमिचालो अहोसि भिसनको लोमहंसनो, देवदुन्दुभियो च फल्लिसु । अथ खो भगवा एत-
म’त्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसिः—

तुलं अतुलञ्च सम्भवं भवसङ्खारं अवसज्जी (v. l. ओस्सज्जि;
अवस्सज्जि) मुनी ।

अज्झत्तरतो समाहितो अभिद (v. l. अभिन्दि) कवचमिव
अत्तसम्भवं’ति’ ॥

११ अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतद’होसिः—‘अच्छरियं वत भो अब्भुतं वत भो महा वता’यं भूमिचालो । सुमहा वता’यं भूमिचालो भिसनको सलोमहंसो, देवदुन्दुभियो च फल्लिसु । को नु खो हेतु को पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाया’ति’ ?’ ।

१२ अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनु’पसङ्कमि, उपस-
ङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो
खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद’वोचः—

‘अच्छरियं भन्ते अब्भुतं भन्ते महा वता’यं भन्ते भूमिचालो...पे०...
पातुभावायांति’ ॥

१३ “अट्ट खो इमे आनन्द हेतू अट्ट पच्चया महतो भूमिचालस्स
पातुभावाय । कतमे अट्ट ? । अयं आनन्द महापठवी उदके पतिट्ठिता, उदकं
वाते पतिट्ठितं, वातो आकासट्ठो होति । सो खो आनन्द समयो यं महावाता
वायन्ति, महावाता वायन्ता उदकं कम्पेन्ति, उदकं कम्पितं पठविं
कम्पेति । अयं पठमो हेतु पठमो पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

१४ “पुन च परं आनन्द समयो वा होति ब्राम्हणो वा इद्धिमा
चेतोवसिप्पत्तो, देवता वा महिद्धिका महानुभावो, यस्स परित्ता पठवी-
सञ्जा भाविता होति अप्पमाणा आपोसञ्जा, सो इमं पठविं कम्पेति
सङ्कम्पेति सम्पकम्पेति सम्पवेधेति । अयं दुतीयो हेतु दुतीयो पच्चयो
महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

१५ “पुन च परं आनन्द यदा बोधिसत्तो तुसिता काया चवित्वा
सतो सम्पजानो मातुकुच्छि ओक्कमति, तदा’यं पठवी कम्पति सङ्कम्पति
सम्पकम्पति, सम्पवेधति । अयं ततीयो हेतु ततियो पच्चयो महतो भूमि-
चालस्स पातुभावाय ।

१६ “पुन च परं आनन्द यदा बोधिसत्तो सतो सम्पजानो मातु-
कुच्छिस्मा निक्खमति, तदा’यं पठवी कम्पति...पे०...सम्पवेधति । अयं
चतुत्थो हेतु चतुत्थो पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

१७ “पुन च परं आनन्द यदा तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं
अभिसम्बुज्झति, तदा’यं पठवी कम्पति...पे०...सम्पवेधति । अयं
पञ्चमो हेतु पञ्चमो पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

१८ “पुन च परं आनन्द यदा तथागतो अनुत्तरं धम्मचक्रं पवत्तेति,
तदा’यं पठवी कम्पति...पे०...सम्पवेधति । अयं छट्ठो हेतु छट्ठो
पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

१९ “पुन च परं आनन्द यदा तथागतो सतो सम्पजानो आयु-
सङ्खारं ओस्सज्जति, तदा’यं पठवी कम्पति...पे०...सम्पवेधति । अयं
सत्तमो हेतु सत्तमो पञ्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

२० “पुन च परं आनन्द यदा तथागतो अनुपादिसेसाय निब्बान-
धातुया परिनिब्बायति, तदा’यं पठवी कम्पति...पे०...सम्पवेधति ।
अयं अट्ठमो हेतु अट्ठमो पञ्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।
इमे खो आनन्द अट्ठ हेतू अट्ठ पञ्चया महतो भूमिचालस्स
पातुभावाया’ति” ।

२१ “अट्ठ खो इमा आनन्द परिस्सा । कतमा अट्ठ ? खत्तिय परिसा,
ब्राम्हणपरिसा, गहपतिपरिसा, समणपरिसा, चातुम्महाराजिकपरिसा,
तावतिसपरिसा, मारपरिसा, ब्रम्हपरिसा ।

२२ “अभिजानामि खो पना’हं आनन्द अनेकसतं खत्तियपरिसं
उपसङ्कमित्वा, तत्र’पि भया सन्निसिन्नपुब्बञ्चे’व सल्लपितपुब्बञ्च साकच्छा
च समापज्जितपुब्बा । तत्थ यादिसको तेसं वण्णो होति तादिसको मय्हं
वण्णो होति यादिसको तेसं सरो होति तादिसको मय्हं सरो होति,
धम्मिया च कथाय सन्दस्सेमि समादपेमि समुत्तेजेमि सम्पहंसेमि ।
भासमानञ्च मं न जानन्ति ‘को नु खो अयं भासति देवो वा मनुस्सो
वा’ति’ ? । धम्मिया च कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्प-
हंसेत्वा अन्तरधायामि, अन्तरहितञ्च मं न जानन्ति ‘को नु खो अयं
अन्तरहितो देवो वा मनुस्सो वा’ति ?” ।

२३ “अभिजानामि खो पना’हं आनन्द अनेकसतं ब्राम्हणपरिसं...
पे०...गहपतिपरिसं ...पे०... समणपरिसं ...पे०... चातुम्महाराजिक-
परिसं...पे०...तावतिसपरिसं ...पे०... मारपरिसं ...पे०... ब्रम्हपरिसं
उपसङ्कमित्वा, तत्र’पि भया सन्निसिन्नपुब्बञ्चे’व सल्लपितपुब्बञ्च साकच्छा

च समापज्जितपुब्बा, तत्थ यादिसको तेसं वण्णो होति तादिसको मय्हं वण्णो होति...पे०...मनुस्सो वा'ति ?' । इमा खो आनन्द अट्ठ परिसा ।

२४ “ अट्ठ खो इमानि आनन्द अभिभायतनानि ! कतमानि अट्ठ ? ।

२५ “ अज्झत्तं रूपसञ्जी एको बहिद्धारूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि, ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति’ एवंसञ्जी होति, इदं पठमं अभिभायतनं ।

२६ “ अज्झत्तं रूपसञ्जी एको बहिद्धारूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि, ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति’ एवंसञ्जी होति, इदं दुतीयं अभिभायतनं ।

२७ “ अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धारूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि, ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति’ एवं सञ्जी होति, इदं ततीयं अभिभायतनं ।

२८ “ अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धारूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि, ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति’ एवंसञ्जी होति, इदं चतुत्थं अभिभायतनं ।

२९ “ अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धारूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि—सेय्यथा’पि नाम उम्मा-पुष्फं नीलं नीलवण्णं नीलनिदस्सनं नीलनिभासं—सेय्यथा वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं नीलं नीलवण्णं नीलनिदस्सनं नीलनिभासं—एवमे’व अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धारूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि, ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति’ एवंसञ्जी होति, इदं पञ्चमं अभिभायतनं ।

३० “ अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धारूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि—सेय्यथा’पि नाम कणि-

कारपुष्पं पीतं पीतवण्णं पीतनिदस्सनं पीतनिभासं-सेय्यथा वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं पीतं पीतवण्णं पीतनिदस्सनं पीतनिभासं-एवमेव अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धारूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि, 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी'ति' एवंसञ्जी होति, इदं छट्ठं अभिभायतनं ।

३१ “अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धारूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि-सेय्यथा'पि नाम बन्धुजीवकपुष्पं लोहितकं लोहितकवण्णं लोहितकनिदस्सनं लोहितकनिभासं-सेय्यथा वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं लोहितकं लोहितकवण्णं लोहितकनिदस्सनं लोहितकनिभासं-एवमेव अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धारूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि, 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी'ति' एवंसञ्जी होति, इदं सत्तमं अभिभायतनं ।

३२ “अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धारूपानि पस्सति ओदातानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि-सेय्यथा'पि नाम ओसधितारका ओदाता ओदातवण्णा ओदातनिदस्सना ओदातनिभासा-सेय्यथा वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं ओदातं ओदातवण्णं ओदातनिदस्सनं ओदातनिभासं एवमेव अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धारूपानि पस्सति, ओदातानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि, 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी'ति' एवंसञ्जी होति, इदं अट्ठमं अभिभायतनं । इमानि खो आनन्द अट्ठ अभिभायतनानि ।

३३ “अट्ठ खो इमे आनन्द विमोक्खा । कतमे अट्ठ ? । रूपी रूपानि पस्सति,...पे०...(महानिदान, १५-३५) अट्ठ विमोक्खा ।

३४ “एकमिदा’हं आनन्द समयं उरुवेलायं विहरामि नज्जा नेर-
अराय तीरे अजपालनिग्रोधे पठमा’भिसम्बुद्धो । अथ खो आनन्द
मारो पापिमा येना’हं तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा एकमन्तं अट्ठासि ।
एकमन्तं ठितो खो आनन्द मारो पापिमा मं एतद’वोचः—‘परिनिब्बातु
दानि भन्ते भगवा, परिनिब्बातु सुगतो, परिनिब्बाणकालो दानि भन्ते
भगवतो’ति’ ।

३५ “एवं वुत्ते अहं आनन्द मारं पापिमं एतद’वोचंः—‘न तावा’हं
...पे०...(३: ७-८) धम्मं देसेस्सन्ति । न तावा’हं पापिम परिनिब्बा-
यिस्सामि याव मे इदं ब्रम्हचरियं न इद्धञ्चे’व भविस्सति फीतञ्च वित्थारिकं
बहुजञ्जं पुथुभूतं, यावदे’व मनुस्सेहि सुप्पकासितं’ति’ ।

३६ “इदानि चे’व खो आनन्द अज्ज चापाले चेतिये मारो पापिमा
येना’हं तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो
खो आनन्द मारो पापिमा मं एतद’वोचः—

परिनिब्बातु दानि भन्ते भगवा, परिनिब्बातु सुगतो, परिनिब्बाणकालो
दानि भन्ते भगवतो...पे०...(३. ७-८) परिनिब्बाणकालो दानि
भन्ते भगवतो’ति’ ।

३७ “एवं वुत्ते अहं आनन्द मारं पापिमन्तं एतद’वोचंः—‘अप्पो’-
स्सुक्को त्वं पापिम होहि, न चिरं तथागतस्स परिनिब्बाणं भविस्सति,
इतो तिण्णं मासानं अच्चयेन तथागतो परिनिब्बायिस्सती’ति’ । ‘इदाने’व
खो आनन्द अज्ज चापाले चेतिये तथागतेन सतेन सम्पज्जानेन
आयुसङ्खारो ओस्सट्ठो’ति’ ।

३८ एवं वुत्ते आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद’वोचः—‘तिट्ठतु भन्ते
भगवा कप्पं, तिट्ठतु सुगतो कप्पं, बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोका-
नुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं’ति’ ।

‘अलं दानि आनन्द, मा तथागतं याचि, अकालो दानि आनन्द तथागतं याचनाया’ति’ ।

३९ दुतियम्पि खो अयस्मा आनन्दो...पे०...ततियम्पि खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद’वोचः—‘ तिट्ठतु भन्ते भगवा कप्पं, तिट्ठतु सुगतो कप्पं, बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं’ति’ ।

‘सद्दहसि त्वं आनन्द तथागतस्स बोधिं’ति’ ? ।

‘एवं भन्ते’ । ‘अथ किञ्चरहि त्वं आनन्द तथागतं यावततियकं अभिनिष्पीडिस्सी’ति’ ? ।

४० ‘सम्मूखा मे तं भन्ते भगवतो सुतं सम्मुखा पटिग्गहीतः—‘यस्स कस्सचि आनन्द चत्तारो इद्धिपादा भाविता...पे०...कप्पा’वसेसं वा । तथागतस्स खो आनन्द चत्तारो इद्धिपादा...पे०...कप्पा’वसेसं वा’ति’ ।

‘सद्दहसि त्वं आनन्दा’ति’ ? । ‘एवं भन्ते’ । ‘तस्मा’ति’हा’नन्द तुय्हे’वे’तं दुक्कटं, तुय्हे’वे’तं अपरद्धं, यं त्वं तथागतेन एवं ओळारिके निमित्ते कयिरमाने, ओळारिके ओभासे कयिरमाने, ना’सक्खि पटिविज्झितुं, न तथागतं याचिः—‘ तिट्ठतु भगवा कप्पं, तिट्ठतु सुगतो कप्पं, बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं’ति’ । सचे त्वं आनन्द तथागतं याचेय्यासि, द्वे’ व ते वाचा तथागतो पटिक्खिपेय्य, अथ ततियकं अधिवासेय्य । तस्मा’ति’हा’नन्द तुय्हे’वे’तं दुक्कटं, तुय्हे’वे’तं अपरद्धं ।

४१ “एकमि’दा’हं आनन्द समयं राजगहे विहरामि गिज्झकूटे पब्बते । तत्रा’पि खो ता’हं आनन्द आमन्तेसिंः—‘रमणीयं आनन्द राजगहं, रमणीयो गिज्झकूटो पब्बतो । यस्स कस्सचि आनन्द चत्तारो इद्धिपादा ...पे०...कप्पावसेसं वा’ति’ । एवम्पि खो त्वं आनन्द तथागतेन ओळारिके निमित्ते कयिरमाने...पे०... तुय्हे’वे’तं अपरद्धं ।

४२ “एकमिदाहं आनन्द समयं तत्थे’व राजगहे विहरामि निग्गोधारामे...पे०... तत्थे’व राजगहे विहरामि चोरपपाते... तत्थे’व राजगहे विहरामि वेभारपस्से सत्तपण्णिगुहायं.....तत्थे’व राजगहे विहरामि इसिगिलिपस्से काळसिलायं.....तत्थे’व राजगहे विहरामि सीतवने सप्पसोण्डकपम्भारे.....तत्थे’व राजगहे विहरामि तपोदारामे.....तत्थे’व राजगहे विहरामि वेळुवने कलन्दक-निवापे.....तत्थे’व राजगहे विहरामि जीवकम्बवने.....तत्थे’व राजगहे विहरामि मद्दकुच्छिस्मि मिगदाये ।

४३ “तत्रा’पि खो ता’हं आनन्द आमन्तेसिं:—‘रमणीयं आनन्द राज-गहं, रमणीयो गिज्झकूटो पव्वतो, रमणीयो गोतमनिग्गोधो, रमणीयो चोरपपातो, रमणीया वेभारपस्से सत्तपण्णिगुहा, रमणीया इसिगिलिपस्से काळसिला, रमणीयो सीतवने सप्पसोण्डकपम्भारो, रमणीयो तपोदा-रामो, रमणीयो वेळुवने कलन्दकनिवापो, रमणीयो जीवकम्बवनं, रमणीयो मद्दकुच्छिस्मि मिगदायो ।

४४ “यस्स कस्सचि आनन्द चत्तारो इद्धिपादा (३. ४१)...पे०... एतं अपरद्धं ।

४५ “एकमि’दाहं आनन्द समयं इधे’व वेसालियं विहरामि उदेने चेतिये । तत्रा’पि खो ता’हं आनन्द आमन्तेसिं:—‘रमणीया आनन्द वेसाली, रमणीयं उदेनं चेतियं ‘यस्स कस्सचि...पे०...(३.४१) एतं अपरद्धं ।

४६ “ एकमि’दा’हं आनन्द समयं इधे’व वेसालियं विहरामि गोतमके चेतिये...पे०...इधे’व वेसालियं विहरामि सत्तम्बचेतिये... इधे’व वेसालियं विहरामि बहुपुत्ते चेतिये.....इधे’व वेसालियं विहरामि सारन्ददे चेतिये । तत्रा’पि खो ता’हं आनन्द आमन्तेसिं:—‘यस्स कस्सचि आनन्द चत्तारो इद्धिपादा...पे०...(३. ४१) एतं अपरद्धं ।

४७ “इदानीं'व खो ता'हं आनन्द अज्ज चापाले चेतिये आमन्तेसिः—
'रमणीया आनन्द वेसाली...पे०...रमणीयं चापालं चेतियं । यस्स
कस्सचि आनन्द चत्तारो इद्धिपादा...पे०...(३. ४१) एतं अपरद्धं ।

४८ “न नु एवमा'नन्द मया पटिगच्चे'व अक्खातं सब्बेहे'व पियेहि
मनापेहि नानाभावो विनाभावो अञ्जथाभावो ? । तं कुते'त्थ आनन्द
लब्भा ? । यं तं जातं भूतं सङ्खतं पलोकधम्मं तं वत मा पलुज्जी'ति ने'तं
ठानं विज्जति । यं खो पने'तं आनन्द तथागतेन चत्तं वन्तं मुत्तं पहीनं
पटिनिस्सट्ठं ओस्सट्ठो आयुसङ्खारो । एकंसेन वाचा तथागतेन भासिताः—
'न चिरं तथागतस्स परिनिब्बाणं भविस्सति, इतो तिण्णं मासाने
अच्चयेन तथागतो परिनिब्बायिस्सती'ति' । तं वचनं तथागतो जीवित-
हेतु पुन पच्चावमिस्सती'ति', ने'तं ठानं विज्जति ।

‘आयामा'नन्द येन महावनं कूटागारसाला तेनु'पसङ्कमिस्सामा'ति'” ।

‘एवं भन्ते'ति' खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि ।

४९ अथ खो भगवा आयस्मता आनन्देन साद्धिं येन महावनं कूटागार-
साला तेनु'पसङ्कमि । उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—
'गच्छ त्वं आनन्द, यावतिका भिक्खू वेसालिं उपनिस्साय विहरन्ति,
ते सब्बे उपट्ठानसालायं सन्निपातेही'ति' ।

‘एवं भन्ते'ति'खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा, यावतिका
भिक्खू वेसालिं उपनिस्साय विहरन्ति, ते सब्बे उपट्ठानसालायं सन्नि-
पातेत्वा, येन भगवा तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि-
वादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो आयस्मा आनन्दो
भगवन्तं एतद'वोचः—‘सन्निपतितो भन्ते भिक्खुसङ्घो । यस्स दानि
भन्ते भगवा कालं मञ्जती'ति' ।

५० अथ खो भगवा येन उपट्ठानसाला तेनु'पसङ्कमि, उपस-
ङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आम-

न्तेसिः—‘तस्मा’ति’ह भिक्खवे ये वो मया धम्मा अभिञ्जाय देसिता, ते वो साधुकं उग्गहेत्वा आसेवितब्बा भावेतब्बा बहुलीकातब्बा, यथयि’दं ब्रम्हचरियं अद्धनियं अस्स चिरट्ठितिकं, तद’स्स बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । कतमे च ते भिक्खवे धम्मा मया अभिञ्जाय देसिता, ये वो साधुकं उग्गहेत्वा आसेवितब्बा भावेतब्बा बहुलीकातब्बा यथयि’दं ब्रम्हचरियं अद्धनियं अस्स चिरट्ठितिकं, तद’स्स बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । सेय्यथी’दं चत्तारो सतिपट्टाना, चत्तारो सम्मप्पधाना, चत्तारो इद्धिपादा, पञ्चिन्द्रियानि, पञ्च बलानि, सत्त बोज्झङ्गा, अरियो अटुङ्गिको मग्गो । इमे खो भिक्खवे धम्मा मया अभिञ्जाय देसिता, ते वो साधुकं उग्गहेत्वा आसेवितब्बा भावेतब्बा बहुलीकातब्बा यथयि’दं ब्रम्हचरियं अद्धनियं अस्स चिरट्ठितिकं, तद’स्स बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं’ति’ ।

५१ अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—‘हन्द दानि भिक्खवे आमन्तयामि वो, वयधम्मा सङ्खारा, अप्पमादेन सम्पादेथ, न चिरं तथागतस्स परिनिब्बाणं भविस्सति, इतो तिण्णं मासानं अच्चयेन तथागतो परिनिब्बायिस्सती’ति’ ।

इदम’वोच भगवा, इदं वत्वा सुगतो अथा’परं एतद’वोच सत्थाः—

‘परिपक्को वयो मय्हं, परित्तं मम जीवितं ।

पहाय वो गमिस्सामि, कतं मे सरणम’त्तनो ॥

अप्पमत्ता सतीमन्तो सुसीला होथ भिक्खवो ।

सुसमाहितसङ्कप्पा सचित्तम’नुरक्खथ ॥

यो इमस्मिं धम्मविनये अप्पमत्तो, विहेस्सति ।

पहाय जातिसंसारं दुक्खस्स’न्तं करिस्सती’ति’ ॥

ततियक—भाणवारं निहितं ।

४. १ अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमा'दाय वेसालिं पिण्डाय पाविसि, वेसालियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्ड-पातपटिकन्तो नागा'पलोकितं वेसालिं अपलोकेत्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—'इदं पच्छिमकं आनन्द तथागतस्स वेसालिदस्सनं भविस्सति, आयामा'नन्द येन भण्डगामो तेनु'पसङ्गमिस्सामा'ति' ।

'एवं भन्ते'ति' खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि । अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन भण्डगामो तद'वसरि । तत्र सुदं भगवा भण्डगामे विहरति ।

२ तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—'चतुन्नं भिक्खवे धम्मानं अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमि'दं दीधम'द्धानं सन्धावितं संसरितं ममञ्चे'व तुम्हाकञ्च । कतमेसं चतुन्नं ? । अरियस्स भिक्खवे सीलस्स अननुबोधा अप्पटिवेधा...पे०...ममञ्चे'व तुम्हाकञ्च । अरियस्स भिक्खवे समाधिस्स अननुबोधा अप्पटिवेधा...पे०...ममञ्चे'व तुम्हाकञ्च । अरियाय भिक्खवे पञ्चाय अननुबोधा अप्पटिवेधा...पे०...ममञ्चे'व तुम्हाकञ्च । अरियाय भिक्खवे विमुत्तिया अननुबोधा अप्पटिवेधा...पे०...ममञ्चे'व तुम्हाकञ्च । तयिदं भिक्खवे अरियं सीलं अनुबुद्धं पटिविद्धं, अरियो समाधि अनुबुद्धो पटिविद्धो, अरिया पञ्चा अनुबुद्धा पटिविद्धा, अरिया विमुत्ति अनुबुद्धा पटिविद्धा, उच्छिन्ना भवतण्हा, खीणा भवनेत्ति, न'त्थि दानि पुनब्भवो'ति' ।

३ इदम'वोच भगवा, इदं वत्वा सुगतो अथा'परं एतद'वोच सत्थाः—

'सीलं समाधि पञ्चा च विमुत्ति च अनुत्तरा ।

अनुबुद्धा इमे धम्मा गोतमेन यस्ससिना ॥

इति बुद्धो अभिञ्जाय धम्मं अक्खासि भिक्खुनं ।

डुक्खस्स'न्तकरो सत्था चक्खुमा परिनिब्बुतो'ति' ॥

४ तत्रा'पि सुदं भगवा भण्डगामे विहरन्तो एतदे'व बहुलं भिक्खुनं धम्मं कथं करोतिः—इति सीलं...पे०...(२-४) अविज्जासवा'ति'

५ अथ खो भगवा भण्डगामे यथाभिरन्तं विहरित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—‘आयामा’नन्द येन हत्थिगामो...पे०...अम्बगामो...पे०...जम्बुगामो...पे०...येन भोगनगरं तेनु’पसङ्कमिस्सामा’ति’ ।

६ ‘एवं भन्ते’ति’ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि । अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन भोगनगरं तद’वसरि ।

७ तत्र सुदं भगवा भोगनगरे विहरति आनन्दे चेतिये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—‘चत्तारो’मे भिक्खवे महापदेस्स देसेस्सामि, तं सुणाथ, साधुकं मनसिकरोथ, भासिस्सामी’ति’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतद’वोचः—

८ “ इध भिक्खवे भिक्खु एवं वदेय्यः—‘सम्मुखा मे तं आवुसो भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहीतं, अयं धम्मो अयं विनयो इदं सत्थु सासनं’ति’ । तस्स भिक्खवे भिक्खुनो भासितं ने’व अभिनन्दितब्बं न पटिकोसितब्बं । अनभिनन्दित्वा अप्पटिकोसित्वा तानि पदव्यञ्जनानि साधुकं उगगहेत्वा सुत्ते ओतारेतब्बानि, विनये सन्दस्सेतब्बानि । तानि चे सुत्ते ओतारियमानानि विनये सन्दस्सियमानानि न चे’व सुत्ते ओतरन्ति, न विनये सन्दिस्सन्ति, निट्ठमे’त्थ गन्तब्बंः—‘अद्धा इदं न चे’व तस्स भगवतो वचनं, इमस्स च भिक्खुनो दुग्गहीतं’ति’ । इति हे’तं भिक्खवे छड्डेय्याथ । तानि चे सुत्ते ओतारियमानानि विनये सन्दस्सियमानानि सुत्ते चे’व ओतरन्ति विनये च सन्दिस्सन्ति, निट्ठमे’त्थ गन्तब्बंः—‘अद्धा इदं तस्स भगवतो वचनं, इमस्स च भिक्खुनो सुग्गहीतं’ति’ । इदं भिक्खवे पठमं महापदेस्स धारेय्याथ ।

९ “ इध पन भिक्खवे भिक्खु एवं वदेय्यः—‘अमुकास्मिं नाम आवासे सङ्घो विहरति सत्थेरो सपामोक्खो । तस्स मे सङ्घस्स सम्मुखा सुतं, सम्मुखा पटिग्गहीतं, अयं धम्मो, अयं विनयो, इदं सत्थु सासनं’ति’ । तस्स भिक्खवे भिक्खुनो भासितं ने’व अभिनन्दितब्बं न पटिकोसितब्बं

...पे०...तस्स च सङ्घस्स दुग्गहीतं'ति'...पे०...तस्स च सङ्घस्स सुग्गहीतं'ति' । इदं भिक्खवे दुतीयं महापदेसं धारेय्याथ ।

१० “ इध पन भिक्खवे भिक्खु एवं वेदय्यः—‘अमुकस्मिं नाम आवासे सम्बहुला थेरा भिक्खू विहरन्ति बहुस्सुता आगता'गमा धम्मधरा विनय-धरा मातिकाधरा । तेसं मे थेरानं सम्मुखा सुतं, सम्मुखा पटिग्गहीतं, अयं धम्मो, अयं विनयो, इदं सत्थु सासनं'ति' । तस्स भिक्खवे भिक्खुनो भासितं ने'व अभिनन्दितब्बं न पटिक्कोसितब्बं...पे०... तेसञ्च थेरानं दुग्गहीतं'ति'...पे०...तेसञ्च थेरानं सुग्गहीतं'ति' । इदं भिक्खवे ततीयं महापदेसं धारेय्याथ ।

११ “ इध पन भिक्खवे भिक्खु एवं वेदय्यः—‘अमुकस्मिं नाम आवासे एको थेरो भिक्खु विहरति बहुस्सुतो आगता'गमो धम्मधरो विनयधरो मातिकाधरो । तस्स मे थेरस्स सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटि-ग्गहीतं, अयं धम्मो, अयं विनयो, इदं सत्थु सासनं'ति' । तस्स भिक्खवे भिक्खुनो भासितं ने'व अभिनन्दितब्बं न पटिक्कोसितब्बं...पे०... तस्स च थेरस्स दुग्गहीतं'ति'...पे०...तस्स च थेरस्स सुग्गहीतं'ति' । इदं भिक्खवे चतुत्थं महापदेसं धारेय्याथा'ति' ।

“ इमे खो भिक्खवे चत्तारो महापदेसे धारेय्याथा'ति'” ।

१२ तत्र'पि सुदं भगवा भोगनगरे विहरन्तो आनन्दे चेतिये एतदे'व बहुलं भिक्खूनं धम्मि कथं करोतिः—‘इति सीलं...पे०...अविज्जासवा'ति' ।

१३ अथ खो भगवा भोगनगरे यथाभिरन्तं विहरित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—‘आयामा'नन्द येन पावा तेनु'पसकङ्कमिस्सामा'ति' । एवं भन्ते'ति' खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि । अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन पावा तद'वसरि । तत्र सुदं भगवा पावायं विहरति चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स अम्बवने ।

१४ अस्सोसि खो चुन्दो कम्मरपुत्तोः—‘भगवा किर पावं अनुण्यत्तो

पावायं विहरति मय्हं अम्बवने'ति' । अथ खो चुन्दो कम्मरपुत्तो येन भगवा तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिञ्चं खो चुन्दं कम्मरपुत्तं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि ।

१५ अथ खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो भगवन्तं एतद'वोचः—'अधिवासेतु मे भन्ते भगवा स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना'ति' । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

१६ अथ खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवतो अधिवासनं विदित्वा, उट्ठया'सना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

१७ अथ खो चुन्दो कम्मरपुत्तो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा पट्टतच्च सूकरमद्वं भगवतो कालं आरोचापेसिः—' कालो भन्ते निट्ठितं भत्तं'ति' ।

१८ अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमा'दाय सद्धिं भिक्खुसङ्घेन येन चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स निवेसनं तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि, निसज्ज खो भगवा चुन्दं कम्मरपुत्तं आमन्तेसिः—' यं ते चुन्द सूकरमद्वं पटियत्तं, तेन मं परिविसि, यं पन अञ्जं खादनीयं भोजनीयं पटियत्तं, तेन भिक्खुसङ्घं परिविसा'ति' ।

'एव भन्ते'ति' खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवतो पटिस्सुत्वा, यं अहोसि सूकरमद्वं पटियत्तं, तेन भगवन्तं परिविसि, यं पन'ञ्जं खादनीयं भोजनीयं पटियत्तं तेन भिक्खुसङ्घं परिविसि ।

१९ अथ खो भगवा चुन्दं कम्मरपुत्तं आमन्तेसिः—' यं ते चुन्द सूकरमद्वं अवसिट्ठं, तं सोब्भे निखणाहि, ना'हं तं चुन्द पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रम्हके सस्समणब्राम्हणिया पजाय सदेवमनुस्साय यस्स तं परिभुत्तं सम्मापरिणामं गच्छेय्य, अञ्जत्र तथागतस्सा'ति' ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवतो पटिस्सुत्वा, यं अहोसि सूकरमद्वं अवसिट्ठं तं सोब्भे निखणित्वा, येन भगवा तेनु’पसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नं खो चुन्दं कम्मरपुत्तं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठाया’सना पक्कामि ।

२० अथ खो भगवतो चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स भत्तं भुत्ताविस्स खरो आबाधो उप्पज्जि लोहितपक्खन्दिक्का पबाळ्हा वेदना वत्तन्ति मारणन्तिका । ता सुदं भगवा सतो सम्पजानो अधिवासेसि अविहञ्जमानो । अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—‘आयामा’नन्द येन कुसिनारा तेनु’पसङ्गमिस्समा’ति’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पञ्चस्सोसि ।
चुन्दस्स भत्तं भुज्जित्वा कम्मरस्सा’ति’ मे सुतं ।
आबाधं सम्फुसी धीरो पबाळ्हं मारणन्तिकं ॥
भुत्तस्स च सूकरमद्वेन व्याधिप्पवाळ्हा उदपादि सत्थुनो ।
विरेचमानो (v.l. विरिञ्चमानो) भगवा अवोच । गच्छाम’हं कुसिनारं नगरं’ति’ ॥

२१ अथ खो भगवा मग्गा ओक्कम्म येन अञ्जतरं रुक्खमूलं तेनु’-पसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—‘इड्ध मे त्वं आनन्द चतुग्गुणं सट्ठघाटिं पञ्जापेहि, किलन्तो’स्मि आनन्द, निसीदि-स्सामी’ति’ । ‘एवं भन्ते’ति’ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा चतुग्गुणं सट्ठघाटिं पञ्जापेसि ।

२२ निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने, निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—‘इड्ध मे त्वं आनन्द पानीयं आहर, पिपासितो’स्मि आनन्द, पिविस्सामी’ति’ ।

एवं वुत्ते आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद’वोचः—‘इदानीं भन्ते पञ्चम-

त्तानि सकटसतानि अतिक्रन्तानि, तं चकच्छिन्नं उदकं परितं लुळितं आविलं सन्दति । अयं भन्ते ककुत्था नदी अविदूरे अच्छोदिका सातोदिका (v. l. °दका) सीतोदिका (v. l. °दका) सेतका सुपतित्था रमणीया । एत्थ भगवा पानीयञ्च पिविस्सति, गत्तानि च सीतं करिस्सती'ति' ।

२३ दुतियम्पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—'इङ्घ मे त्वं आनन्द पानीयं आहर, पिपासितो'स्मि आनन्द, पिविस्सामी'ति' । दुतियम्पि खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद'वोचः—'इदानि भन्ते ...पे०...सीतं करिस्सती'ति' ।

२४ ततियम्पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—'इङ्घ मे त्वं आनन्द पानीयं आहर, पिपासितो'स्मि आनन्द, पिविस्सामी'ति' ।

‘एवं भन्ते’ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा पत्तं गहेत्वा येन सा नदिका तेनु'पसङ्कमि । अथ खो सा नदिका चकच्छिन्ना परित्ता लुळिता आविला सन्दमाना आयस्मन्ते आनन्दे उपसङ्कमन्ते अच्छा विप्पसन्ना अनाविला सन्दित्थ ।

२५ अथ खो आयस्मतो आनन्दस्से'तद'हेसिः—'अच्छरियं वत भो, अब्भुतं वत भो, तथागतस्स महिद्धिकता महानुभावता ! । अयं हि सा नदिका चकच्छिन्ना...पे०...मयि उपसङ्कमन्ते अच्छा विप्पसन्ना अनाविला सन्दती'ति' ! । पत्तेन पानीयमा'दाय येन भगवा तेनु'पङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतद'वोचः—'अच्छरियं भन्ते अब्भुतं भन्ते तथागतस्स महिद्धिकता महानुभावता ! । इदानि सा भन्ते नदिका चकच्छिन्ना परित्ता लुळिता आविला सन्दमाना, मयि उपसङ्कमन्ते अच्छा विप्पसन्ना अनाविला सन्दित्थ ! । पिवतु भगवा पानीयं, पिवतु सुगतो पानीयं'ति' ।

अथ खो भगवा पानीयं अपायि ।

२६ तेन खो पन समयेन पुक्कुसो मल्लपुत्तो आळारस्स कालामस्स सावको कुसिनाराय पावं अद्धानमग्गपटिपन्नो होति ।

अइसा खो पुक्कुसो मल्लपुत्तो भगवन्तं अञ्जतरस्मिं रूक्खमूले निसिन्नं, दिस्वा येन भगवा तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि-
वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो पुक्कुसो मल्लपुत्तो भग-
वन्तं एतद'वोचः—'अच्छरियं भन्ते, अब्भुतं भन्ते, सन्तेन वत भन्ते
पब्बजिता विहारेन विहरन्ति ।

२७ 'भूतपुब्बं भन्ते आळारो कालामो अद्धानमग्गपटिपन्नो मग्गा
ओक्कम्म अविदूरे अञ्जतरस्मिं रूक्खमूले दिवाविहारे निसीदि । अथ खो
भन्ते पञ्चमत्तानि सकटसतानि आळारं कालामं निस्साय निस्साय अति-
क्कमिंसु । अथ खो भन्ते अञ्जतरो पुरिसो तस्स सकटसतस्स (v.l.°सत्थस्स)
पिट्ठितो आगच्छन्तो येन आळारो कालामो तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
आळारं कालामं एतद'वोचः—'अपि भन्ते पञ्चमत्तानि सकटसतानि
अतिक्रमन्तानि अइसा'ति' ? । 'न खो अहं आवुसो अइसं'ति' ।

'किं पन भन्ते सइम'स्सोसी'ति' ? ।

'न खो अहं आवुसो सइं असोसिं'ति' ।

'किं पन भन्ते सुत्तो अहोसी'ति' ? ।

'न खो अहं आवुसो सुत्तो अहोसिं'ति' ।

'किं पन भन्ते सञ्जी अहोसी'ति' ? 'एवं आवुसो'ति' ।

'सो त्वं भन्ते सञ्जी समानो जागरो पञ्चमत्तानि सकटसतानि
निस्साय निस्साय अतिक्रमन्तानि ने'व अइस न पन सइम'स्सोसि,
अपि हि ते भन्ते सङ्घाटि रजेन ओक्किण्णा'ति' ।

'एवं आवुसो'ति' ।

'अथ खो भन्ते तस्स पुरिसस्स एतद'होसिः—'अच्छरियं वत भो,
अब्भुतं वत भो । सन्तेन वत भो पब्बजिता विहारेन विहरन्ति यत्र हि
नाम सञ्जी समानो जागरो पञ्चमत्तानि सकटसतानि निस्साय निस्साय
अतिक्रमन्तानि ने'व दक्खति (v. l. दक्खति) न पन सइं सोस्स-
ती'ति' । आळारे कालामे उळारं पसादं पवेदेत्वा पक्कामी'ति' ।

२८ 'तं किं मञ्जसि पुक्कुस ? । कतमं नु खो दुक्करतरं वा दुरभिसम्भवतरं वा, यो सञ्जी समानो जागरो पञ्चमत्तानि सकटसतानि निस्साय निस्साय अतिक्रमन्तानि ने'व पस्सेय्य न पन सद्दं सुणेय्य, यो वा सञ्जी समानो जागरो देवे वस्सन्ते देवे गळगळायन्ते विज्जुतासु निच्छरन्तीसु असनिया फलन्तिया ने'व पस्सेय्य न पन सद्दं सुणेय्या'ति' ? ।

२९ 'किं हि भन्ते तानि करिस्सन्ति पञ्च वा सकटसतानि छ वा सकटसतानि सत्त वा सकटसतानि अट्ठ वा सकटसतानि नव वा सकटसतानि दस वा सकटसतानि सकटसतं वा सकटसहस्सं वा ? । अथ खो एतदे'व दुक्करतरं चे'व दुरभिसम्भवतरञ्च यो सञ्जी समानो जागरो देवे वस्सन्ते देवे गळगळायन्ते विज्जुतासु निच्छरन्तीसु असनिया फलन्तिया ने'व पस्सेय्य न सद्दं सुणेय्या'ति' ।

३० "एकमि'दा'हं पुक्कुस समयं आतुमायं विहरामि भुसागारे । तेन खो पन समयेन देवे वस्सन्ते देवे गळगळायन्ते विज्जुतासु निच्छरन्तीसु असनिया फलन्तिया भुसागारस्स द्वे कस्सका भातरो हता चत्तारो च बलिवद्वा । अथ खो पुक्कुस आतुमाय महाजनकायो निक्खमित्वा येन ते द्वे कस्सका भातरो हता चत्तारो च बलिवद्वा तेनु'पसङ्गमि ।

३१ "तेन खो पना'हं समयेन पुक्कुस भुसागारा निक्खमित्वा भुसागारद्वारे अब्भोकासे चङ्गमामि । अथ खो पुक्कुस अञ्जतरो पुरिसो तम्हा महाजनकाया येना'हं तेनु'पसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तम'ट्ठासि, एकमन्तं ठितं खो अहं पुक्कुस तं पुरिसं एतद'वोचं:-

३२ "किन्तु खो सो आवुसो महाजनकायो सन्निपतितो'ति" ।

'इदानीं भन्ते देवे वस्सन्ते देवे गळगळायन्ते विज्जुतासु निच्छरन्तीसु असनिया फलन्तिया द्वे कस्सका भातरो हता चत्तारो च बलिवद्वा । एत्थे'सो महाजनकायो सन्निपतितो, त्वं पन भन्ते क (v. 1. कहिं) अहोसी'ति' ।

‘इधे’व खो अहं आवुसो अहोसिं’ति’ ।

‘किं पन भन्ते अइसा’ति’ ? । न खो आवुसो अइसं’ति’ ।

‘किं पन भन्ते सइम’स्सोसी’ति’ ? ।

‘न खो अहं आवुसो सइम’स्सोसिं’ति’ ।

‘किं पन भन्ते सुत्तो अहोसी’ति’ ? ।

‘न खो अहं आवुसो सुत्तो अहोसिं’ति’ ।

‘किं पन भन्ते सज्जी अहोसी’ति’ ? । ‘एवं आवुसो’ति’ ।

‘सो त्वं भन्ते सज्जी समानो जागरो देवे वस्सन्ते देवे गळगळायन्ते विज्जुतासु निच्छरन्तीसु असनिया फलन्तिया ने’व अइस न पन सइम’स्सोसी’ति’ । ‘एवं आवुसो’ति’ ।

३३ “अथ खो पुक्कुस तस्स पुरिसस्स एतद’होसिः—‘अच्छरियं वत भो, अब्भुतं वत भो ! । सन्तेन वत भो पब्बजिता विहारेन विहरन्ति यत्र हि नाम सज्जी समानो जागरो देवे वस्सन्ते देवे गळगळायन्ते विज्जुतासु निच्छरन्तीसु असनिया फलन्तिया ने’व दक्खिन्ति (दक्खिन्ति) न पन सइं सौस्सती’ति’ । मायि उळारं पसादं पवेदेत्वा मं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामी’ति’ ।

३४ एवं वुत्ते पुक्कुसो मल्लपुत्तो भगवन्तं एतद’वोचः—‘एसा’हं भन्ते यो मे आळारे कालामे पसादो तं महावाते वा ओफुनामि सीघसोताय वा नदिया पवाहेमि । अभिक्कन्तं भन्ते । अभिक्कन्तं भन्ते ! । सेय्यथा’पि भन्ते निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा भगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य, चक्खुमन्तो रूपानि दक्खिन्ती’ति’, एवमेव भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसा’हं भन्ते भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं’ति’ ।

३५ अथ खो पुक्कुसो मल्लपुत्तो अज्जतरं पुरिसं आमन्तेसिः—‘इद्ध मे त्वं भणे सिद्धिं वण्णं युगं मट्ठं धारणीयमा’हरा’ति’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो सो पुरिसो पुक्कुसस्स मल्लपुत्तस्स पटिस्सुत्वा तं सिङ्गिवण्णं युगं मट्ठं धारणीयमा’हरि ।

अथ खो पुक्कुसो मल्लपुत्तो तं सिङ्गिवण्णं युगं मट्ठं धारणीयं भगवतो उपनामेसिः—‘इदं भन्ते सिङ्गिवण्णं युगं मट्ठं धारणीयं, तं मे भन्ते भगवा पटिगणहातु अनुकम्पं उपादाया’ति’ ।

‘तेन हि पुक्कुस एकेन मं अच्छादेहि एकेन आनन्दं’ति’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो पुक्कुसो मल्लपुत्तो भगवतो पटिस्सुत्वा एकेन भगवन्तं अच्छादेसि, एकेन आयस्मन्तं आनन्दं ।

३६ अथ खो भगवा पुक्कुसं मल्लपुत्तं धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ खो पुक्कुसो मल्लपुत्तो भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो उट्ठाया’-सना भगवन्तम’भिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

३७ अथ खो आयस्मा आनन्दो अचिरपक्कन्ते पुक्कुसे मल्लपुत्ते तं सिङ्गिवण्णं युगं मट्ठं धारणीयं भगवतो कायं उपनामेसि, तं भगवतो कायं उपनामितं वीतच्चिकं विय खायति ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद’वोचः—‘अच्छरियं भन्ते अब्भुतं भन्ते, याव परिसुद्धो भन्ते तथागतस्स छविवण्णो परियोदातो । इदं भन्ते सिङ्गिवण्णं युगं मट्ठं धारणीयं भगवतो कायं उपनामेसिं, तं भगवतो कायं उपनामितं वीतच्चिकं विय खायती’ति’ । ‘एवमेतं आनन्द । द्वीसु खो आनन्द कालेसु अतिविय तथागतस्स परिसुद्धो होति छविवण्णो परियोदातो । कतमेसु द्वीसु ? । यञ्च आनन्द रत्तिं तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झति, यञ्च रत्तिं अनुपादिसेसाय निब्बाणधातुया परिनिब्बायति, इमेसु खो आनन्द द्वीसु कालेसु अति-विय तथागतस्स परिसुद्धो होति छविवण्णो परियोदातो ।

३८ “ अज्ज खो पना’नन्द रत्तिया पच्छिमयामे कुसिनारायं

उपवत्तने मल्लानं सालवने अन्तरेण यमकसालानं तथागतस्स परिनि-
ब्बानं भविस्सति । आयामा'नन्द येन ककुत्था नदी तेनु'उपसङ्गमि-
स्सामा'ति' ।

‘एवं भन्ते'ति' खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पञ्चस्सोसि ।

सिङ्गिवण्णयुगं मट्ठं पुक्कुसो अभिहारयि ।

तेन अच्छादितो सत्था हेमवण्णो असोभथा'ति' ॥

३९ अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन ककुत्था नदी
तेनु'पसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा ककुत्थं नदिं अज्झोगाहेत्वा नहात्वा च
पिवित्वा च पच्चुत्तरित्वा येन अम्बवनं तेनु'पसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा
आयस्मन्तं चुन्दकं आमन्तेसिः—

‘इद्ध मे त्वं चुन्दक चतुग्गुणं सङ्घाटिं पञ्जापेहि, किलन्तो'स्मि
चुन्दक, निपजिस्सामी'ति' ।

‘एवं भन्ते'ति' खो आयस्मा चुन्दको भगवतो पटिस्सुत्वा चतुग्गुणं
सङ्घाटिं पञ्जापेसि ।

४० अथ खो भगवा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेसि, पादे पादं
अच्चाधाय, सतो सम्पजानो उट्टानसञ्जं मनासिकरित्वा । आयस्मा पन
चुन्दको तत्थे'व भगवतो पुरतो निसीदि ।

४१ गन्त्वान बुद्धो नदियं ककुत्थं । अच्छोदि—सातोदिक—विप्पसन्नं ।

ओगाहि सत्था सुकिलन्तरूपो । तथागतो अप्पटिमो'व लोके ॥

नहात्वा पित्वा च उदतारि सत्था । पुरक्खतो भिक्खुगणस्स मज्झे ।
सत्था पवत्ता भगवा'ध धम्मो । उपागमि अम्बवनं महेसि ॥

आमन्तयि चुन्दकं नाम भिक्खुं । ‘चतुग्गुणं पत्थर मे निपज्जं’ ।

सो मोदितो भावितत्तेन चुन्दो । चतुग्गुणं पत्थरि खिप्पमे'व ॥

निप्पज्जि सत्था सुकिलन्तरूपो । चुन्दो'पि तत्थ पमुखे निसीदी'ति' ॥

४२ अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—‘सिया खो घना’नन्द चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स कोचि विप्पटिसारं उपदहेय्यः—‘तस्स ते आवुसो चुन्द अलाभा, तस्स ते दुद्धं, यस्स ते तथागतो पच्छिमं पिण्डपातं भुञ्जित्वा परिनिब्बुतो’ति’ । चुन्दस्स आनन्द कम्मरपुत्तस्स एवं विप्पटिसारो पटिविनेतब्बोः—

‘तस्स ते आवुसो लाभा, तस्स ते सुलद्धं, यस्स ते तथागतो पच्छिमं पिण्डपातं भुञ्जित्वा परिनिब्बुतो । सम्मुखा मे तं आवुसो चुन्द भगवतो सुतं सम्मुखा पटिग्गहीतं, द्वे’मे पिण्डपाता समसमफला समसमविपाका अतिविय अञ्जेहि पिण्डपातेहि महप्फलतरा च महानिसंसतरा च । कतमे द्वे ? । यञ्च पिण्डपातं भुञ्जित्वा तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झति; यञ्च पिण्डपातं भुञ्जित्वा तथागतो अनुपादिसेसाय निब्बाणधातुया परिनिब्बायति । इमे द्वे पिण्डपाता समसमफला समसमविपाका अतिविय अञ्जेहि पिण्डपातेहि महप्फलतरा च महानिसंसतरा च । आयुसंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं, वण्णसंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं, सुखसंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं, यस्ससंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं, सग्गसंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं, आधिपतेय्यसंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं’ति’ ।

‘चुन्दस्स आनन्द कम्मरपुत्तस्स एवं विप्पटिसारो पटिविनेतब्बो’ति’ ।

४३ अथ खो भगवा एतम’त्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसिः—‘ददतो पुञ्ञं पवङ्कति, संयमतो वेरं न चीयति ।

कुसलो च जहाति पापकं, रागदोसमोहक्खया स निब्बुतो’ति’ ॥

आळार—वेदल्ल—भाणवारं निद्रितं चतुत्थं ।

५. १ अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—‘आयामा’नन्द

येन हिरञ्जवतिया नदिया पारिमतीरं येन कुसिनारा उपवत्तनं मल्लानं सालवनं तेनु'पसङ्कमिस्सामा'ति' ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि ।

अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन हिरञ्जवतिया नदिया पारिमतीरं येन कुसिनारा उपवत्तनं मल्लानं सालवनं तेनु'सपङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—

‘इद्ध मे त्वं आनन्द अन्तरेण यमकसालानं उत्तरसीसकं मञ्चकं पञ्जापेहि, किलन्तो’स्मि आनन्द, निपज्जिस्सामी’ति’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा अन्तरेण यमकसालानं उत्तरसीसकं मञ्चकं पञ्जापोसि । अथ खो भगवा दक्खिणोपपत्तेन सीहसेय्यं कप्पेसि पादे पादम'च्चाधाय सतो सम्पजानो ।

२ तेन खो पण समयेन यमकसाला सब्बफालिफुल्ला होन्ति अकाल-पुप्फेहि । ते तथागतस्स सरीरं ओकिरन्ति अज्झोकिरन्ति अभिप्पकि-रन्ति तथागतस्स पूजाय । दिब्बानि'पि मन्दारवपुष्पानि अन्तलिक्ख्वा पपतन्ति, तानि तथागतस्स सरीरं ओकिरन्ति अज्झोकिरन्ति अभिप्प-किरन्ति तथागतस्स पूजाय । दिब्बानि'पि चन्दनचुष्णानि अन्तलिक्ख्वा पपतन्ति, तानि तथागतस्स सरीरं ओकिरन्ति अज्झोकिरन्ति अभिप्प-किरन्ति तथागतस्स पूजाय । दिब्बानि'पि तुरियानि अन्तलिक्ख्वा वज्जेन्ति तथागतस्स पूजाय । दिब्बानि'पि सङ्गीतानि अन्तलिक्ख्वा वत्तन्ति तथागतस्स पूजाय ।

३ अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—‘सब्बफालिफुल्ला खो आनन्द यमकसाला अकालपुप्फेहि तथागतस्स सरीरं ओकिरन्ति अज्झोकिरन्ति अभिप्पकिरन्ति तथागतस्स पूजाय....पे०...दिब्बानि'पि सङ्गीतानि अन्तलिक्ख्वा वत्तन्ति तथागतस्स पूजाय ।

“ न खो आनन्द एत्तावता तथागतो सकत्तो वा होति गरुकत्तो वा मानितो वा पूजितो वा अपचितो वा । यो खो आनन्द भिक्खु वा भिक्खुणी वा उपासको वा उपासिका वा धम्मानुधम्मपटिपन्नो विहरति, सामीचिपटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तथागतं सकरोति गरुकरोति मानेति पूजेति परमाय पूजाय । तस्मा’ति’हा’नन्द ‘ धम्मानुधम्मपटिपन्ना विहरिस्साम समीचिपटिपन्ना अनुधम्मचारिनो’ति,’ एवं हि वो आनन्द सिक्खितब्बं’ति” ।

४ तेन खो पन समयेन आयस्मा उपवाणो भगवतो पुरतो ठितो होति भगवन्तं वीजमानो । अथ खो भगवा आयस्मन्तं उपवाणं अपसादेसिः—‘ अपेहि भिक्खु, मा मे पुरतो अट्टासी’ति’ ।

अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतद’होसिः—‘ अयं खो आयस्मा उपवाणो दीघरत्तं भगवतो उपट्ठको सन्तिकावचरो समीपचारी । अथ च पन भगवा पच्छिमे काले आयस्मन्तं उपवाणं अपसादेसिः—‘अपेहि भिक्खु, मा मे पुरतो अट्टासी’ति’ । को नु खो हेतु को पच्चयो यं भगवा आयस्मन्तं उपवाणं अपसादेसिः—‘ अपेहि भिक्खु, मा मे पुरतो अट्टासी’ति’ ? ।

५ अथ खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद’वोचः—‘अयं भन्ते आयस्मा उपवाणो दीघरत्तं भगवतो उपट्ठको...पे०...‘अपेहि भिक्खु, मा मे पुरतो अट्टासी’ति’ ? ।

‘ येभुत्थेन आनन्द दससु लोकधातुसु देवता सन्निपतिता तथागतं दस्सनाय । यावता आनन्द कुसिनारा उपवत्तनं मल्लानं सालवनं सामन्ततो द्वादसयोजनानि न’त्थि सो पदेसो वालग्गकोटिनित्तुद्दमत्तो’पि महेस-क्खाहि देवताहि अप्फुटो । देवता आनन्द उज्झायन्तिः—‘ दूरा वत’म्हा आगता तथागतं दस्सनाय । कदाचि करहचि तथागता लोके उपपज्जन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा । अज्ज च रत्तिया पच्छिमयामे तथागतस्स परि-

निब्बाणं भविस्सति, अयञ्च महेसक्खो भिक्खु भगवतो पुरतो ठितो ओवारेन्तो, न मयं लभाम पच्छिमे काले तथागतं दस्सनाया'ति' देवता आनन्द उज्झायन्ती'ति' ।

६ कथंभूता पन भन्ते भगवा देवता मनसिकरोती'ति' ? ।

‘सन्ता’नन्द देवता आकासे पठविसञ्जिनियो, केसे पकिरिय कन्दन्ति, बाहा पग्गय्ह कन्दन्ति, छिन्नपपातं पपतन्ति, आवट्टन्ति विवट्टन्ति:- ‘अतिखिप्पं भगवा परिनिब्बायिस्सति, अतिखिप्पं सुगतो परिनिब्बायिस्सति, अतिखिप्पं चक्खुमा (व. १. चक्खुं) लोके अन्तरधायिस्सती'ति' ।

‘सन्ता’नन्द देवता पठविया पठविसञ्जिनियो, केसे पकिरिय कन्दन्ति...पे०...(चक्खुं) लोके अन्तरधायिस्सती'ति' । या पन ता देवता वीतगगा, ता सता सम्पजाना अधिवासेन्ति:— ‘अनिच्चा सङ्खारा, तं कुते'त्थ लब्भा ?'ति' ।

१७ ‘पुब्बे भन्ते दिसासु वस्सं वुत्था भिक्खू आगच्छन्ति तथागतं दस्सनाय । ते मयं लभाम मनोभावनीये भिक्खू दस्सनाय, लभाम पयिरूपासनाय । भगवतो पन मयं भन्ते अच्चेयेन न लभिस्साम मनोभावनीये भिक्खू दस्सनाय, न लभिस्साम पयिरूपासनाया'ति' ।

८ “ चत्तारि'मानि आनन्द सद्धस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयानि संवेजनीयानि ठानानि । कतमानि चत्तारि ? ।

‘इध तथागतो जातो'ति' आनन्द सद्धस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयं संवेजनीयं ठानं ।

‘इध तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो'ति' आनन्द सद्धस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयं संवेजनीयं ठानं ।

‘इध तथागतेन अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं'ति' आनन्द सद्धस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयं संवेजनीयं ठानं ।

‘इध तथागतो अनुपादिसेसाय निब्बाणधातुया परिनिब्बुतो'ति' आनन्द सद्धस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयं संवेजनीयं ठानं ।

‘इमानि खो आनन्द चत्तारि सद्धस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयानि संवे-
जनीयानि ठानानि । आगमिस्सन्ति खो आनन्द सद्धा भिक्खुभिक्खु-
णियो उपासकउपासिकायो ‘इध तथागतो जातो’ति’ पि,’ ‘इध तथा-
गतो अनत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ति’पि,’ ‘इध तथागतेन
अनुत्तरं धम्मचक्रं पवत्तितं’ति’पि, ‘इध तथागतो अनुपादिसेसाय
निब्बाणधातुया परिनिब्बुतो’ति’पि ।

‘ये हि केचि आनन्द चेतियचारिकं आहिण्डन्ता पसन्नचित्ता कालं
करिस्सन्ति, सब्बे ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं
उप्पज्जिस्सन्ती’ति” ।

९ ‘कथं मयं भन्ते मातुगामे पटिपज्जामा’ति’ ? । ‘अदस्सनं आन-
न्द’ति’ । ‘दस्सने भगवा सति कथं पटिपज्जितब्बं ?’ति’ । ‘अनालापो
आनन्द’ति’ । ‘आलपन्तेन पन भन्ते कथं पटिपज्जितब्बं ?’ति’ । ‘सति
आनन्द उपट्ठापेतब्बा’ति’ ।

१० ‘कथं मयं भन्ते तथागतस्स सरीरे पटिपज्जामा’ति’ ? ।

‘अव्यावटा तुम्हे आनन्द होथ तथागतस्स सरीरपूजाय । इद्ध तुम्हे
आनन्द सदत्थे घट्थ, सदत्थ’मनुयुञ्जथ, सदत्थे अप्पमत्ता आतापिनो
पहितत्ता विहरथ । सन्ता’नन्द स्वत्तियपण्डिता’पि, ब्राम्हणपण्डिता’पि
गहपतिपण्डिता’पि तथागते अभिप्पसन्ना, ते तथागतस्स सरीरपूजं
करिस्सन्ती’ति’ ।

११ ‘कथं पन भन्ते तथागतस्स सरीरे पटिपज्जितब्बं ?’ति’ ।

‘यथा खो आनन्द रज्जो चक्कवत्तिस्स सरीरे पटिपज्जन्ति, एवं
तथागतस्स सरीरे पटिपज्जितब्बं’ति’ ।

‘कथं पन भन्ते रज्जो चक्कवत्तिस्स सरीरे पटिपज्जन्ती’ति’ ? ।

‘रज्जो आनन्द चक्कवत्तिस्स सरीरं अहतेन वत्थेन वेठेन्ति । अहतेन
वत्थेन वेठेत्वा विहतेन कप्पासेन वेठेन्ति, विहतेन कप्पासेन वेठेत्वा

अहतेन वत्थेन वेडेन्ति । एतेनु'पायेन पञ्चहि युगसतेहि रञ्जो चक्कवत्तिस्स सरीरं वेडेत्वा अयसाय तेलदोणिया पक्खिपित्वा अञ्जिस्सा अयसाय दोणिया पटिकुज्जेत्वा सब्बगन्धानं चित्तकं करित्वा रञ्जो चक्कवत्तिस्स सरीरं द्वापेन्ति, चातुम्महापथे रञ्जो चक्कवत्तिस्स थूपं करोन्ति । एवं खो आनन्द रञ्जो चक्कवत्तिस्स सरीरे पटिपज्जन्ति ।

‘यथा खो आनन्द रञ्जो चक्कवत्तिस्स सरीरे पटिपज्जन्ति एवं तथागतस्स सरीरे पटिपज्जितब्बं । चातुम्महापथे तथागतस्स थूपो कातब्बो । तत्थ ये मालं वा गन्धं वा वण्णकं (v. 1. चुण्णकं वा) आरोपेस्सन्ति अमिवादेस्सन्ति वा चित्तं वा पसादेस्सन्ति, तेसं तं भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखाय ।

१२ “चत्तारो'मे आनन्द थूपारहा । कतमे चत्तारो ? तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो थूपारहो, पच्चेकसम्बुद्धो थूपारहो, तथागतसावको थूपारहो, राजा चक्कवत्ती थूपारहो’ ।

‘कतमञ्चा'नन्द अत्थवसं पटिच्च तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो थूपारहो ? । ‘अयं तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स थूपो'ति’ आनन्द बहुजनो चित्तं पसादेति, ते तत्थ चित्तं पसादेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप्पज्जन्ति (v. 1. उपपज्जन्ति) । इदं खो आनन्द अत्थवसं पटिच्च तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो थूपारहो ।

‘कतमञ्चा'नन्द अत्थवसं पटिच्च पच्चेकसम्बुद्धो थूपारहो ? ‘अयं तस्स भगवतो पच्चेकसम्बुद्धस्स थूपो'ति’...पे०...अत्थवसं पटिच्च पच्चेक-सम्बुद्धो थूपारहो ।

‘कतमञ्चा'नन्द अत्थवसं पटिच्च तथागतसावको थूपारहो ? । ‘अयं तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सावकथूपो'ति’...पे०...अत्थवसं पटिच्च तथागतसावको थूपारहो ।

‘कतमञ्चा'नन्द अत्थवसं पटिच्च राजा चक्कवत्ती थूपारहो ? । ‘अयं

तस्स धम्मिकस्स धम्मरञ्जो थूपो'ति...पे०...अत्थवसं पटिच्च राजा चक्रवत्ती थूपारहो । इमे खो आनन्द चत्तारो थूपारहा'ति" ।

. १३ अथ खो आयस्मा आनन्दो विहारं पविसित्वा कपिस्सीसं आलम्बित्वा रोदमानो अट्ठासिः—'अहञ्च वत'मिह सेखो सकरणीयो, सत्थु च मे परिनिब्बाणं भविस्सति यो ममं अनुकम्पको'ति' ।

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—'कहं नु खो भिक्खवे आनन्दो' ति' । एसो भन्ते आयस्मा आनन्दो विहारं पविसित्वा कपिस्सीसं आलम्बित्वा रोदमानो ठितोः—'अहञ्च वत'मिह सेखो सकरणीयो, सत्थु च मे परिनिब्बाणं भविस्सति यो ममं अनुकम्पको'ति' ।

अथ खो भगवा अञ्जतरं भिक्खुं आमन्तेसिः—'एहि त्वं भिक्खु, मम वचनेन आनन्दं आमन्तेहिः—'सत्था तं आवुसो आनन्द आमन्तेती'ति' । 'एवं भन्ते'ति' खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा आनन्दो तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतद'वोचः—'सत्था तं आवुसो आमन्तेती'ति' ।

'एवं आवुसो'ति' खो आयस्मा आनन्दो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

. १४ एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतद'वोचः—'अलं आनन्द मा सोचि मा परिदेवि । न नु एतं आनन्द मया पतिगच्चे'व अक्खातं, सब्बेहे'व पियेहि मनापेहि नानाभावो विनाभावो अञ्जथाभावो ? । तं कुते'त्थ आनन्द लब्भा ? । यं तं जातं भूतं सङ्खतं पलोकधम्मं, तं वत मा पलुज्जी'ति ने'तं ठानं विज्जति । दीघरत्तं खो ते आनन्द तथागतो पच्चुपट्ठितो मेत्तेन कायकम्मेन हितेन सुखेन अद्वयेन अप्पमाणेन, मेत्तेन वचीकम्मेन ...पे०...मेत्तेन मनोकम्मेन हितेन सुखेन अद्वयेन अप्पमाणेन । कतपुञ्जो'सि त्वं आनन्द । पधानं अनुयुञ्ज, खिप्पं होहिसि (v. l. होहिपि होसि,) अनासवो'ति' ।

१५ अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—‘ ये’पि ते भिक्खवे अहेसुं अतीत’मद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, तेसम्पि भगवन्तानं एतपरमा येव उपट्ठाका अहेसुं, सेय्यथा’पि मय्हं आनन्दो । ये’पि ते भिक्खवे भविस्सन्ति अनागत’मद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, तेसम्पि भगवन्तानं एतपरमा येव उपट्ठाका भविस्सन्ति सेय्यथा’पि मय्हं आनन्दो ।

‘पण्डितो खो भिक्खवे आनन्दो, (५. १. मेधावी भिक्खवे आनन्दो) जानातिः—‘ अयं कालो तथागतदस्सनाय उपसङ्कमितुं भिक्खूनं; अयं कालो भिक्खुणीनं, अयं कालो उपासकानं, अयं कालो उपासिकानं, अयं कालो रज्जो राजमहामत्तानं, तित्थियानं, तित्थियसावकानं’ति ’ ।

१६ “ चत्तारो’मे भिक्खवे अच्छरिया अब्भुता धम्मा आनन्दे । कतमे चत्तारो ? । सचे भिक्खवे भिक्खुपरिसा आनन्दं दस्सनाय उपसङ्कमति, दस्सनेन सा अत्तमना होति, तत्र चे आनन्दो धम्मं भासति भासितेन’पि सा अत्तमना होति, अतित्ता’व भिक्खवे भिक्खुपरिसा होति, अथ (५. १. खो) आनन्दो तुण्ही होति ।

‘ सचे भिक्खवे भिक्खुणीपरिसा ...पे० ...उपासकपरिसा ...पे० ... उपासिकापरिसा आनन्दं दस्सनाय उपसङ्कमति, दस्सनेन सा अत्तमना होति, ...पे० ... अतित्ता’व भिक्खवे उपासिकापरिसा होति, अथ (५. १. खो) आनन्दो तुण्ही होति ।

(५. १. इमे खो भिक्खवे चत्तारो अच्छरिया अब्भुता धम्मा आनन्दे ।)

‘चत्तारो’मे भिक्खवे अच्छरिया अब्भुता धम्मा रज्जे चक्कवत्तिम्हि । कतमे चत्तारो ? ।

‘ सचे भिक्खवे स्वत्तियपरिसा ...पे० ... (५-१६) ब्राम्हणपरिसा ... पे० ... गहपतिपरिसा ...पे० ... समणपरिसा राजानं चक्कवत्तिं दस्सनाय उपसङ्कमति, दस्सनेन सा अत्तमना होति, तत्र चे राजा चक्कवत्ती भासति भासितेन’पि सा अत्तमना होति, अतित्ता’व भिक्खवे समण-परिसा होति, अथ (५. १. खो) राजा चक्कवत्ती तुण्ही होति ।

‘एवमे’व खो भिक्खवे चत्तारो अच्छरिया अब्भुता धम्मा आनन्दे ।
 ‘ सचे भिक्खवे भिक्खुपरिसा ...पे०... भिक्खुणीपरिसा ...पे०...
 उपासकपरिसा...पे०...उपासिकापरिसा आनन्दं दस्सनाय उपसङ्कमति,
 दस्सनेन’पि सा अत्तमना होति,...पे०...अतित्ता व भिक्खवे उपासिकाप-
 रिसा होति, अथ (v.l. खो) आनन्दो तुण्ही होति ।

‘इमे खो भिक्खवे चत्तारो अच्छरिया अब्भुता धम्मा आनन्दे’ति” ।

१७ एवं वुत्ते आयस्मा आनन्दो भगवन्तमेतद्’वोचः—‘मा भन्ते
 भगवा इमस्मिं कुड्डनगरके (v.l. खुद्दकं for कुड्ड) उज्जङ्गलनगरके
 साखनगरके परिनिब्बायतु (v.l. परिनिब्बायि) । सन्ति हि भन्ते
 अञ्जानि महानगरानि, सेय्यथीदं—चम्पा, राजगहं, सावत्थि, साकेतं,
 कोसम्बि, वाराणसी । एत्थ भगवा परिनिब्बायतु, एत्थ बहू स्वत्तियम-
 हासाला ब्राम्हणमहासाला गहपतिमहासाला तथागते अभिप्पसन्ना, ते
 तथागतस्स सरीरपूजं करिस्सन्ती’ति’ ।

‘मा, हे’वं आनन्द अवच, मा हे’वं आनन्द अवचः—‘कुड्डनगरकं,
 उज्जङ्गल नगरकं, साखनगरकं’ति’ ।

१८ “भूतपुब्बं आनन्द राजा महासुदस्सनो नाम अहोसि चक्रवत्ती
 धम्मिको धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपदत्थावरियप्पत्तो सत्तरत-
 नसमन्नागतो । रञ्जो आनन्द महासुदस्सनस्स अयं कुसिनारा कुसा-
 वती नाम राजधानी अहोसि, पुरत्थिमेन च पच्छिमेन च द्वादस-
 योजनानि आयामेन उत्तरेन च दक्खिणेन च सत्त योजनानि वित्थारेन ।

‘कुसावती आनन्द राजधानी इद्धा चे’व अहोसि फीता (v.l. पीता,
 पिताता) च बहुजना च आकिण्णमनुस्सा च सुभिक्षा च । सेय्यथा’पि
 आनन्द देवानं आळकमन्दा नाम राजधानी इद्धा चे’व फीता च बहुजना
 च आकिण्णयक्खा च सुभिक्षा च, एवमेव खो आनन्द कुसावती राजधानी
 इद्धा चे’व अहोसि फीता च बहुजना च आकिण्णमनुस्सा च सुभिक्षा च ।

कुसावती आनन्द राजधानी दसहि सदेहि अविवित्ता अहोसि दिवा चे'व (v. l. रत्तिं) रत्ती च, सेय्यथीदं—हत्थिसदेन अस्ससदेन रथसदेन भेरिसदेन मुतिङ्गसदेन (v. l. मुदिङ्ग) वीणासदेन गीतसदेन (v. l. Burmese edition substitutes सङ्घ for गीत) सम्मसदेन तालसदेन 'अस्नाथ, पिवथ, खादथा'ति दसमेन सदेन ।

१९“गच्छ त्वं आनन्द, कुसिनारायं (v.l. कुसिनारं) पविसित्वा कोसिनार कानं मल्लानं आरोचेहि:—‘अज्ज खो वासेट्ठा (v.l. वासिट्ठा) रत्तिया पच्छिमे यामे तथागतस्स परिनिब्बानं भविस्सति । अभिक्खमथ वासेट्ठा ! अभिक्खमथ वासेट्ठा ! मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ:—‘अम्हाकञ्च नो गामक्खेत्ते तथागतस्स परिनिब्बानं अहोसि, न मयं लभिम्हा पच्छिमे काले तथागतं दस्सनाया'ति’। ‘एवं भन्ते'ति’ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा निवासेत्वा पत्तचीवरमा'दाय अत्तदुतियो (v. l. अदुतियो) कुसिनारायं पाविसि ।

२० तेन खो पन समयेन कोसिनारका मल्ला सन्थागारे सन्निपतिता होन्ति केनचिदे'व करणीयेन । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन कोसिनारकानं मल्लानं सन्थागारं तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा कोसिनारकानं मल्लानं आरोचेसि:—

‘अज्ज खो वासेट्ठा रत्तिया पच्छिमे यामे तथागतस्स परिनिब्बानं भविस्सति...पे०....न मयं लभिम्हा पच्छिमे काले तथागतं दस्सनाया'ति’।

२१ इदं आयस्मतो आनन्दस्स सुत्वा मल्ला च मल्लपुत्ता च मल्लसुणिसा च मल्लपजापतियो च अघाविनो दुम्मना चेतोदुक्खसमप्पिता अप्पे'कञ्चे केसे पकिरिय कन्दन्ति,...पे०....(५६) अन्तरघायिस्सती'ति’ । अथ खो मल्ला मल्लपुत्ता च मल्लसुणिसा च मल्लपजापतियो च अघाविनो दुम्मना चेतोदुक्खसमप्पिता येन उपवत्तनं मल्लानं सालवनं येना'यस्मा आनन्दो तेनु'पसङ्कमिंस्सु ।

२२ अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतद'होसिः—'सचे खो अहं कोसिनारके मल्ले एकमेकं भगवन्तं वन्दापेस्सामि, अवन्दितो भगवा कोसिनारकेहि मल्लेहि भविस्सति, अथा'यं रत्ति विभायिस्सति । यन्नूना'हं कोसिनारके मल्ले कुलपरिवत्तसो कुलपरिवत्तसो ठपेत्वा भगवन्तं वन्दापेय्यं:- 'इत्थन्नामो भन्ते मल्लो सपुत्तो सभरियो सपरिसो सामच्चो भगवतो पादे सिरसा वन्दती'ति' ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो कोसिनारके मल्ले कुलपरिवत्तसो कुलपरिवत्तसो ठपेत्वा भगवन्तं वन्दापेसि—'इत्थन्नामो भन्ते मल्लो सपुत्तो सभरियो सपरिसो सामच्चो भगवतो पादे सिरसा वन्दती'ति' ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो एतेनु'पायेन पठमेने'व यामेन कोसिनारके मल्ले भगवन्तं वन्दापेसि ।

२३ तेन खो पन समयेन सुभद्धो नाम परिब्बाजको कुसिनारायं पटिवसति । अस्सोसि खो सुभद्धो परिब्बाजको:-'अज्जे'व किर रत्तिया पच्छिमे यामे समणस्स गोतमस्स परिनिब्बाणं भविस्सती'ति' ।

अथ खो सुभद्दस्स परिब्बाजकस्स एतद'होसिः—'सुतं खो पन मे तं परिब्बाजकानं बुद्धानं महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं:- 'कदाचि करहचि तथागता लोके उप्पज्जन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा'ति' । अज्ज च रत्तिया पच्छिमे यामे समणस्स गोतमस्स परिनिब्बाणं भविस्सति । अत्थि च मे अयं कङ्खाधम्मो उप्पन्नो, एवं पसन्नो अहं समणे गोतमे, पहोति मे समणो गोतमो तथा धम्मं देसेतुं यथा अहं इमं कङ्खाधम्मं पजहेय्यं'ति' ।

२४ अथ खो सुभद्धो परिब्बाजको येन उपवत्तनं मल्लानं सालवनं येना'यस्मा आनन्दो तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतद'वोच:-

'सुतं मे तं भो आनन्द परिब्बाजकानं बुद्धानं...पे०...(५-२३)

यथा अहं इमं कङ्खाधम्मं पजहेय्यं । स्वा'हं भो आनन्द लभेय्यं समणं
गोतमं दस्सनाया'ति' ।

एवं वुत्ते आयस्मा आनन्दो सुभद्वं परिब्बाजकं एतद'वोचः—' अलं
आवुसो सुभद्व, मा तथागतं विहेठेसि, किलन्तो भगवा'ति' । दुतियम्पि
खो सुभद्वो परिब्बाजको...पे०...ततियम्पि खो सुभद्वो परिब्बाजको
आयस्मन्तं आनन्दं एतद'वोचः—

' सुतं मे तं भो आनन्द परिब्बाजकानं वुद्धानं...पे०...(५-२३)
यथा अहं इमं कङ्खाधम्मं पजहेय्यं । स्वा'हं भो आनन्द लभेय्यं समणं
गोतमं दस्सनाया'ति' ।

ततियम्पि खो आयस्मा आनन्दो सुभद्वं परिब्बाजकं एतद'वोचः—
' अलं आवुसो सुभद्व, मा तथागतं विहेठेसि, किलन्तो भगवा'ति' ।

२५ अस्सोसि खो भगवा आयस्मतो आनन्दस्स सुभदेन परिब्बाज-
केन सद्धिं इमं कथासल्लापं । अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं
आमन्तेसिः—

' अलमा'नन्द' मा सुभद्वं वारेसि, लभतं आनन्द सुभद्वो तथागतं
दस्सनाय । यं किञ्चि मं सुभद्वो पुच्छिस्सति, सब्बं तं अञ्जापेस्सो
(v. l. अञ्जापेस्सो) व पुच्छिस्सति नो विहेसापेस्सो, यञ्च '
पुट्ठो व्याकरिस्सामि तं सिप्पमे'व आजानिस्सती'ति' । अथ खो
आयस्मा आनन्दो सुभद्वं परिब्बाजकं एतद'वोचः—' गच्छा'वुसो सुभद्व,
करोति ते भगवा ओकासं'ति' ।

२६ अथ खो सुभद्वो परिब्बाजको येन भगवा तेनु'पसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं
वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सुभद्वो परिब्बा-
जको भगवन्तं एतद'वोचः—' ये 'मे भो गोतम समणब्राम्हणा
सद्धिघ्नो गणिनो गणाचरिया ज्ञाता यसस्सिनो तित्थकरा साधुसम्मता

च बहुजनस्स, सेय्यथी'दं—पूरणो कस्सपो, मक्खलि गोसालो, अजित-
केसकम्बली, पकुधो कच्चायनो, सञ्जयो बेलट्टिपुत्तो, निगण्ठो नातपुत्तो
(v. 1. नाटपुत्तो) सब्बे ते सकाय पटिञ्जाय अब्भञ्जंसु, सब्बे'व
न अब्भञ्जंसु, एकच्चे अब्भञ्जंसु, एकच्चे न अब्भञ्जंसू'ति ? ' ।

‘अलं सुभद् ! तिट्ठते'तं ‘सब्बे ते सकाय पटिञ्जाय अब्भञ्जंसु,
सब्बे'व न अब्भञ्जंसु, उदाहु एकच्चे अब्भञ्जंसु, एकच्चे न अब्भञ्जं-
सू'ति ? ' । धम्मं ते सुभद् देसस्सामि, तं सुणाहि, साधुकं मनसिकरोहि,
भासिस्सामी'ति ' ।

‘एवं भन्ते'ति'खो सुभद्दो परिब्बाजको भगवतो पच्चस्सोसि, भगवा
एतद'वोचः—

२७ “ यस्मिं खो सुभद् धम्मविनये अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो न उप-
लब्भति, समणो'पि तत्थ न उपलब्भति, दुतियो'पि तत्थ समणो न
उपलब्भति, ततियो'पि तत्थ समणो न उपलब्भति, चतुत्थो'पि तत्थ
समणो न उपलब्भति । यस्मिञ्च खो सुभद् धम्मविनये अरियो अट्ठङ्गिको
मग्गो उपलब्भति, समणो'पि तत्थ उपलब्भति, दुतियो'पि तत्थ समणो
उपलब्भति, ततियो'पि तत्थ समणो उपलब्भति, चतुत्थो'पि तत्थ समणो
उपलब्भति । इमस्मिं खो सुभद् धम्मविनये अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो उप-
लब्भति, इधे'व सुभद् समणो, इध दुतियो समणो, इध ततियो समणो,
इध चतुत्थो समणो । सुञ्जा परप्पवादा समणेहि अञ्जे, इमे च सुभद्
भिवखु सम्मा विहरेय्युं, असुञ्जो लोको (v. 1. लोकेहि) अरहन्तेहि अस्स ।

एकूनतिसोवयसा सुभद्'यं पब्बजिं (v. 1. पब्बजि) किं कुसलानुएसी ।

वस्सानि पञ्जाससमाधिकानि । यतो अहं पब्बजितो सुभद् ।

त्रायस्स धम्मस्स पदेसवत्ती । इतो बहिद्धा समणो'पि न'त्थि ॥

दुतियो'पि समणो न'त्थि, ततियो'पि समणो न'त्थि, चतुत्थो'पि समणो

न'त्थि । सुञ्जा परप्पवादा समणेहि अञ्जे, इमे च सुभद् भिक्खु सम्मा विहरेय्युं, असुञ्जो लोको अरहन्तेहि अस्सा'ति" ।

२८ एवं वुत्ते सुभद्दो परिब्बाजको भगवन्तं एतद'वोचः—'अभि-
क्कन्तं भन्ते,...पे०...(महापदान, ३. १२) लभेय्या'हं भगवतो सन्तिके
पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पदं'ति' ।

'यो खो सुभद् अञ्जतित्थियपुब्बो इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खति
पब्बज्जं, आकङ्खति उपसम्पदं, सो चत्तारो मासे परिवसति । चतुन्नं
मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति
भिक्खुभावाय । अपि च मे'त्थ पुग्गलवेमत्तता विदिता'ति' ।

२९ 'सचे भन्ते अञ्जतित्थियपुब्बा इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खन्ता
पब्बज्जं, आकङ्खन्ता उपसम्पदं, चत्तारो मासे परिवसन्ति, चतुन्नं
मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खु-
भावाय, अहं चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि, चतुन्नं वस्सानं अच्चयेन
आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु उपसम्पादेन्तु भिक्खुभावाया'ति' ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—'तेन हा'नन्द
सुभद् पब्बाजेथा'ति' ।

'एवं भन्ते'ति'खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि ।

३० अथ खो सुभद्दो परिब्बाजको आयस्मन्तं आनन्दं एतद'वोचः—
'लामा वो आवुसो आनन्द, सुलद्धं वो आवुसो आनन्द, ये एत्थ सत्थारा
सम्मुखा (v.l. सत्थुसम्मुखा) अन्तेवासिका'भिसेकेन अभिसित्ता'ति' ।

अलत्थ खो सुभद्दो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ
उपसम्पदं । अचिरूपसम्पन्नो खो पना'यस्मा सुभद्दो एको वूपकट्ठो
अप्पमतो आतापी पहितत्तो विहरन्तो न चिरस्से'व यस्स'त्थाय कुलपुत्ता
सम्मदे'व अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तद'नुत्तरं ब्रम्हचरियपरि-
योसानं दिट्ठे'व धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासिः—

‘स्त्रीणां जाति, वुसितं ब्रम्हचरियं, कतं करणीयं, ना’परं इत्थत्ताया’ति’
अब्भञ्जासि । अञ्जतरो खो पना’यस्मा सुभद्दो अरहतं अहोसि । सो
भगवतो पच्छिमो सक्खिसावको अहोसी’ति’ ।

हिरञ्जवतियभाणवारं निट्ठितं पञ्चमं (v. 1. भाणवारं पञ्चमं) ।

६. १ अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—

“सिया खो पना’नन्द तुम्हाकं एवम’स्सः—‘अतीतसत्थुकं पावचनं,
न’त्थि नो सत्था’ति’ । न खो पने’तं आनन्द एवं दट्ठब्बं । यो वो
आनन्द मया धम्मो च विनयो देसितो पञ्जत्तो, सो वो मम’च्चयेन सत्था ।

२ “यथा खो पना’नन्द एतरहि भिक्खु अञ्जमञ्जं आवुसोवादेन
समुदाचरन्ति, न वो मम’च्चयेन एवं समुदाचरितब्बं । थेरतरेन आनन्द
भिक्खुना नवकतरो भिक्खु नामेन वा गोत्तेन वा आवुसोवादेन वा समुदा-
चरितब्बो, नवकतरेन भिक्खुना थेरतरो भिक्खु ‘भन्ते’ति’वा ‘आयस्मा’
ति’वा समुदाचरितब्बो ।

३ “आकङ्खमानो आनन्द सङ्घो मम’च्चयेन खुदानुखुद्दकानि
सिक्खापदानि समूहन्तु ।

४ “छन्नस्स आनन्द भिक्खुनो मम’च्चयेन ब्रम्हदण्डो कातब्बो’ति” ।

‘कतमो पन भन्ते ब्रम्हदण्डो’ति’ ? । छन्नो आनन्द भिक्खु यं इच्छेय्य
तं वदेय्य, सो भिक्खुहि ने’व वत्तब्बो न ओवदितब्बो न अनुसासि-
तब्बो’ति’ ।

५ अथ भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—‘सिया खो पन भिक्खवे एक-
भिक्खुस्स’पि कङ्खा वा विमति वा बुद्धे वा धम्मे वा सङ्खे वा मग्गे वा
पटिपदाय वा, पुच्छथ भिक्खवे । मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थः—
‘सम्मुखीभूतो नो सत्था अहोसि, न मयं सक्खिस्मह भगवन्तं सम्मुत्ता
पटिपुच्छितुं’ति’ । एवं वुत्ते ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं ।

दुतीयम्पि खो भगवा.....पे०.....ततीयम्पि खो भगवा भिक्खू

आमन्तेसिः—‘सिया खो पन भिक्खवे एक-भिक्खुस्स’पि कङ्खा वा विमति वा ...पे०... पटिपुच्छित्तु’ति’ ।

ततीयम्पि खो ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं । अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—‘सिया खो पन भिक्खवे सत्थुगारवेन’पि न पुच्छेय्याथ । सहायको’पि भिक्खवे सहायकस्स आरोचेतू’ति’ ।

एवं वुत्ते ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं ।

६ अथ खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद’वोचः—‘अच्छरियं भन्ते अब्भुतं भन्ते ! एवं पसन्नो अहं भन्ते इमस्मिं भिक्खुसङ्घे न’त्थि एक-भिक्खुस्स’पि कङ्खा वा विमति वा बुद्धे वा धम्मो वा सङ्घे वा मग्गे वा पटिपदाय वा’ति’ ।

‘पसादा खो त्वं आनन्द वदेसि । ज्ञाणमेव हे’त्थ आनन्द तथागतस्स’ । न’त्थि इमस्मिं भिक्खुसङ्घे न’त्थि एकभिक्खुस्स’पि कङ्खा वा विमति वा बुद्धे वा धम्मो वा सङ्घे वा मग्गे वा पटिपदाय वा । इमेसं हि आनन्द पञ्चन्नं भिक्खुसतानं यो पच्छिमको भिक्खु सो सोतापन्नो अविनिपातधम्मो निथतो सम्मोधिपरायणो’ति’ ।

७ अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—‘हन्द दानि भिक्खवे आमन्त-यामि वोः—‘वयधम्मा सङ्खारा, अप्पमादेन सम्पादेथा’ति’ ।

अयं तथागतस्स पच्छिमा वाचा ।

८ अथ खो भगवा पठमज्झानं समापज्जि । पठमज्झाना वुट्ठित्वा दुतियज्झानं समापज्जि । दुतियज्झाना वुट्ठित्वा ततियज्झानं समापज्जि । ततियज्झाना वुट्ठित्वा चतुत्थज्झानं समापज्जि । चतुत्थज्झाना वुट्ठित्वा आकासानञ्चायतनं समापज्जि । आकासानञ्चायतनसमापत्तिया वुट्ठित्वा विञ्ज्राणञ्चायतनं समापज्जि । विञ्ज्राणञ्चायतनसमापत्तिया वुट्ठित्वा आकिञ्चञ्चायतनं समापज्जि । आकिञ्चञ्चायतनसमापत्तिया वुट्ठित्वा नेवसञ्जानासञ्चायतनं समापज्जि । नेवसञ्जानासञ्चायतनसमापत्तिया वुट्ठित्वा सञ्जावेदयितनिरोधं समापज्जि ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतद'वोचः—

‘परिनिब्बुतो भन्ते अनुरुद्ध भगवा’ति’ । ‘ना’ वुसो आनन्द भगवा परिनिब्बुतो, सञ्जावेदयितनिरोधं समापन्नो’ति’ ।

९ अथ खो भगवा सञ्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठहिवा नेव-सञ्जानासञ्जायतनं समापज्जि । नेवसञ्जानासञ्जायतनसमापत्तिया वुट्ठहिवा आकिञ्चञ्जायतनं समापज्जि । आकिञ्चञ्जायतनसमापत्तिया वुट्ठहिवा विञ्जाणञ्जायतनं समापज्जि । विञ्जाणञ्जायतनसमाप-त्तिया वुट्ठहिवा आकासानञ्जायतनं समापज्जि । आकासानञ्जायतनसमा-त्तिया वुट्ठहिवा चतुत्थज्झानं समापज्जि । चतुत्थज्झाना वुट्ठहिवा ततियज्झानं समापज्जि । ततियज्झाना वुट्ठहिवा दुतियज्झानं समापज्जि । दुतियज्झाना वुट्ठहिवा पठमज्झानं समापज्जि । पठमज्झाना वुट्ठहिवा दुतियज्झानं समापज्जि । दुतियज्झाना वुट्ठहिवा ततियज्झानं समापज्जि । ततियज्झाना वुट्ठहिवा चतुत्थज्झानं समापज्जि । चतुत्थज्झाना वुट्ठहिवा समनन्तरा भगवा परिनिब्बायि ।

१० परिनिब्बुते भगवति सह परिनिब्बाणा महाभूमिचालो अहोसि भिसनको लोमहंसो देवदुन्दुभियो च फलिसु ।

परिनिब्बुते भगवति सह परिनिब्बाणा ब्रम्हा सहम्पति इमं गाथं अभासिः—

‘सब्बे’व निक्खिपिस्सन्ति भूता लोके समुस्सयं ।

यथा एतादिसो सत्था लोके अप्पट्ठिपुग्गलो ।

तथागतो बलप्पत्तो सम्बुद्धो परिनिब्बुतो’ति’ ॥

परिनिब्बुते भगवति सह परिनिब्बाणा सक्को देवानं इन्दो इमं गाथं अभासिः—अनिच्चा वत सङ्खारा, उप्पादवयधम्मिनो ।

उप्पज्जित्वा निरुज्झन्ति तेसं वूपसमो सुखो’ति’ ।

परिनिब्बुते भगवति सह परिनिब्बाणा आयस्मा अनुरुद्धो इमा गाथायो अभासिः—नाह्ण अस्सासपस्सासो ठितचित्तस्स तादिनो ।

अनेजो सन्ति आरब्धं यं कालं अकरी मुनी ॥

असल्लीनेन चित्तेन वेदनं अज्झवासयि ।

पज्जोतस्से'व निब्बाणं विमोखो चेतसो अहू'ति ' ॥

परिनिब्बुते भगवति सह परिनिब्बाणा आयस्मा आनन्दो इमं गार्थं
अभासिः—

तदा'सि यं भिसनकं तदा'सि लोमहंसनं ।

सब्बाकार-वरूपेतो सम्बुद्धे परिनिब्बुते'ति' ॥

परिनिब्बुते भगवति तत्थ ये ते भिक्खू अवीतरागा अप्पेकच्चे बाहा
पग्गय्ह कन्दन्ति, छिन्नपपातं (व. १. छिन्नपातं) पपतन्ति आवडन्ति
विवडन्तिः—‘अतिखिप्पं भगवा परिनिब्बुतो, अतिखिप्पं सुगतो परिनि-
ब्बुतो, अतिखिप्पं चक्खुमा । (व. १. चक्खुं) लोके अन्तरहितं'ति' ।

ये पन ते भिक्खू वीतरागा ते सता सम्पजाना अधिवासेन्ति, ‘अनिच्चा
सङ्खारा, तं कुते'त्थ लब्भा'ति' ।

११ अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो भिक्खू आमन्तेसिः—‘अलं आवुसो
मा सोचित्थ मा परिदेवित्थ । न नु एतं आवुसो भगवता पटिगच्चे'व
अक्खातं सब्बेहे'व पियेहि मनापेहि नानाभावो विनाभावो अञ्जथाभावो ? ।
तं कुते'त्थ आवुसो लब्भा ? । यं तं जातं भूतं सङ्खतं पलोकधम्मं तं वत
मा पलुज्जी'ति' ने'तं ठानं विज्जति । देवता आवुसो उज्झायन्ती'ति' '
(व. १. विज्झायन्ती'ति')

‘कथंभूता पन भन्ते आयस्मा अनुरुद्धो देवता मनसिकरोती'ति' ।

‘सन्ता'वुसो आनन्द देवता आकासे पठविसञ्जिनियो केसे पकिरिय
कन्दन्ति,...पे०...अन्तरहितं'ति' ।

‘सन्ता' आवुसो आनन्द देवता पठविया पठविसञ्जिनियो केसे
पकिरिय कन्दन्ति,...पे०...अन्तरहितं'ति' ।

‘या पन देवता वीतरागा ता सता सम्पजाना अधिवासेन्ति, ‘अनिच्चा सङ्खारा, तं कुते’त्थ लब्भा’ति’ ।

१२ अथ खो आयस्मा च अनुरुद्धो आयस्मा च आनन्दो तं रत्ता-
वसेसं धम्मिया कथाय वीतिनामेसुं । अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो आय-
स्मन्तं आनन्दं आमन्तेसिः—‘गच्छा’वुसो आनन्द, कुसिनारं पविसित्वा
कोसिनारकानं मल्लानं आरोचेहिः—‘परिनिब्बुतो वासेट्ठा भगवा, यस्स
दानि कालं मञ्जथा’ति’ ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो अनुरुद्धस्स
पटिस्सुत्वा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवर’मादाय अत्तडुतियो कुसि-
नारं पाविसि ।

तेन खो पन समयेन कोसिनारका मल्ला सन्थागारे सन्निपतिता होन्ति
तेने’व करणीयेन । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन कोसिनारकानं
मल्लानं सन्थागारं तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा कोसिनारकानं मल्लानं
आरोचेसिः—‘परिनिब्बुतो वासेट्ठा भगवा, यस्स दानि कालं मञ्जथा’ति’ ।

इदं आयस्मतो आनन्दस्स सुत्वा मल्ला च मल्लपुत्ता च मल्लसुणिसा च
मल्लपजापतियो च अघाविनो दुम्मना चेतोदुक्खसमप्पिता अप्पेकच्चे केसे
पकिरिय कन्दन्ति,...पे०...अन्तरहितं’ति’ ।

१३ अथ खो कोसिनारका मल्ला पुरिसे आणापेसुंः—‘तेन हि भणे
कुसिनारायं गन्धमालञ्च सब्बञ्च ताळावचरं सन्निपतेथा’ति’ ।

अथ खो कोसिनारका मल्ला गन्धमालञ्च सब्बञ्च ताळावचरं पञ्च च
डुस्सयुगसतानि आदाय येन उपवत्तनं मल्लानं सालवनं येन भगवतो
सरीरं तेनु’पसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवतो सरीरं नच्चेहि गीतेहि
वादितेहि मालेहि गन्धेहि सक्करोन्ता गरूकरोन्ता मानेन्ता पूजेन्ता
चेलवितानानि करोन्ता मण्डलमालानि पटियादेन्ता एवं तं दिवसं
वीतिनामेसुं ।

अथ खो कोसिनारकानं मल्लानं एतद'होसिः—'अतिविकालो खो अज्ज भगवतो सरीरं ज्ञापेतुं। स्वे दानि मयं भगवतो सरीरं ज्ञापेस्सामा'ति'। अथ खो कोसिनारका मल्ला भगवतो सरीरं नच्चेहि ...पे०.... दुती-यम्पि दिवसं वीतिनामेसुं। ततियम्पि दिवसं वीतिनामेसुं। चतुत्थम्पि दिवसं वीतिनामेसुं। पञ्चमम्पि दिवसं वीतिनामेसुं। छट्ठम्पि दिवसं वीतिनामेसुं।

१४ अथ खो सत्तमं दिवसं कोसिनारकानं मल्लानं एतद'होसिः—'मयं भगवतो सरीरं नच्चेहि गीतेहि वादितेहि मालेहि गन्धेहि सक्करोन्ता गरूकरोन्ता मानेन्ता पूजेन्ता, दक्खिणेन दक्खिणं नगरस्स हरित्वा बाहिरेन बाहिरं दक्खिणतो नगरस्स भगवतो सरीरं ज्ञापेस्सामा'ति'।

तेन खो पन समयेन अट्ठ मल्लपामोक्खा सीसं नहाता अहतानि वत्थानि निवत्था 'मयं भगवतो सरीरं उच्चारेस्सामा'ति' न सक्कोन्ति उच्चारेतुं। अथ खो कोसिनारका मल्ला आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतद'वोचुं—'को नु खो भन्ते हेतु को पच्चयो येन'मे अट्ठ मल्लपामोक्खा सीसं नहाता अहतानि वत्थानि निवत्था, 'मयं भगवतो सरीरं उच्चारे-स्सामा'ति,' न सक्कोन्ति उच्चारेतुं'ति' ?।

'अञ्जथा खो वासेट्ठा तुम्हाकं अधिप्पायो, अञ्जथा देवतानं अधि-प्पायो'ति'।

१५ 'कथं पन भन्ते देवतानं अधिप्पायो'ति' ?।

'तुम्हाकं खो वासेट्ठा अधिप्पायोः—'मयं भगवतो सरीरं नच्चेहि ...पे०...ज्ञापेस्सामा'ति'। देवतानं खो वासेट्ठा अधिप्पायोः—'मयं भगवतो सरीरं दिब्बेहि नच्चेहि गीतेहि वादितेहि मालेहि गन्धेहि सक्करोन्ता गरूकरोन्ता मानेन्ता पूजेन्ता, उत्तरेन उत्तरं नगरस्स हरित्वा, उत्तरेन द्वारेन नगरं पवेसेत्वा मज्झेन मज्झं नगरस्स हरित्वा, पुरत्थिमेन द्वारेन निक्खमित्वा पुरत्थिमतो नगरस्स मकुटबन्धनं नाम मल्लानं चेतियं,

एत्थ भगवतो सरीरं झापेस्सामा'ति' । यथा भन्ते देवतानं अधिप्पायो, तथा होतू'ति' ।

१६ तेन खो पन समयेन कुसिनारा याव सन्धिसमलसंकटीरा जण्णु-मत्तेन ओधिना मन्दारवपुप्फेहि सन्थता होति । अथ खो देवता च कोसिनारका च मल्ला भगवतो सरीरं दिब्बेहि च मानुसकेहि च नच्चेहि ...पे०...एत्थ भगवतो सरीरं निक्खिप्पिसु ।

१७ अथ खो कोसिनारका मल्ला आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोचुं:— 'कथं मयं भन्ते आनन्द तथागतस्स सरीरे पटिपज्जामा'ति' ? ।

'यथा खो वासेट्ठा रञ्जो चक्खवत्तिस्स सरीरे पटिपज्जन्ति, एवं तथागतस्स सरीरे पटिपज्जितब्बं...पे०...(५-११) (except वासेट्ठा for आनन्द) सुखाया'ति' ।

१८. अथ खो कोसिनारका मल्ला पुरिसे आणापेसुं:— 'तेन हि भणे मल्लानं विहतं कप्पासं सन्निपातेथा'ति' ।

अथ खो कोसिनारका मल्ला भगवतो सरीरं अहतेन वत्थेन वेठेसुं, अहतेन वत्थेन वेठेत्वा विहतेन कप्पासेन वेठेसुं, विहतेन कप्पासेन वेठेत्वा अहतेन वत्थेन वेठेसुं, एतेन उपायेन पञ्चहि युगसतेहि भगवतो सरीरं वेठेत्वा अयसाय तेलदोणिया पक्खिप्पित्वा अज्झिस्सा अयसाय दोणिया पटिकुज्जित्वा सब्बगन्धानं चित्तकं करित्वा भगवतो सरीरं चित्तकं आरोपेसुं ।

१९ तेन खो पन समयेन आयस्मा महाकस्सपो पावाय कुसिनारं अद्धानमग्गपटिपन्नो होति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमतेहि भिक्खुसतेहि । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो मग्गा ओक्कम्म अज्जतरस्मिं रुक्खमूले निसीदि । तेन खो पन समयेन अज्जतरो आजीवको कुसिनाराय मन्दारवपुष्पं गहेत्वा पावं अद्धानमग्गपटिपन्नो होति ।

अइसा खो आयस्मा महाकस्सपो आजीवकं दूरतो'व आगच्छन्तं ।

दिस्सु तं आजीवकं एतद'वोचः—'अपा'वुसो अम्हाकं सत्थारं जाना-
सी'ति' ।

‘आम आवुसो जानामि अज्ज सत्ताहपरिनिब्बुतो समणो गोतमो ।
ततो मे इदं मन्दारवपुष्पं गहीतं'ति' ।

तत्थ ये ते भिक्खू अवीतरागा अप्पे'कच्चे बाहा पग्गय्ह कन्दन्ति
...पे०...अन्तरहितं'ति' ।

ये पन ते भिक्खू वीतरागा, ते सता सम्पजाना अधिवासेन्तिः—
‘अनिच्चा सङ्खारा, तं कुते'त्थ लब्भा ?' ति' ।

२० तेन खो पन समयेन सुभद्दो नाम बुद्धपब्बजितो तस्सं परिसायं
निसिन्नो होति । अथ खो सुभद्दो बुद्धपब्बजितो ते भिक्खू एतद'वाचः—
‘अलं आवुसो मा सोचित्थ मा परिदेवित्थ । सुमुत्ता मयं तेन महासम-
णेन । उपट्ठता च होम ‘इदं वो कप्पति, इदं वो न कप्पती'ति' । इदानी
पन मयं यं इच्छिस्साम तं करिस्साम, यं न इच्छिस्साम तं न
करिस्सामा'ति' ।

अथ खो आयस्मा महाकस्सपो भिक्खू आमन्तेसिः—‘अलं आवुसो
मा सोचित्थ मा परिदेवित्थ । ननु एतं आवुसो भगवता पटिगच्चे'व
अक्खातंः—सब्बेहे'व पियेहि मनापेहि नानाभावो विनाभावो अज्जथाभावो,
तं कुते'त्थ आवुसो लब्भा ? । यं तं जातं भूतं सङ्खतं पलोकधम्मं,
तं वत मा पलुज्जी'ति' ने'तं ठानं विज्जती'ति' ।

२१ तेन खो पन समयेन चत्तारो मल्लपामोकखा सीसं नहाता अह-
तानि वत्थानि निवत्थाः—‘मयं भगवतो चित्तकं आलिम्पेस्सामा'ति न
सक्कोन्ति आलिम्पेतुं ।

अथ खो कोसिनारका मल्ला आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतद'वोचुंः—

‘को नु खो भन्ते अनुरुद्ध हेतु को पञ्चयो येन'मे चत्तारो मल्लपा-
मोकखा सीसं नहाता अहतानि वत्थानि निवत्था ‘मयं भगवतो चित्तकं
आलिम्पेस्सामा'ति' न सक्कोन्ति आलिम्पेतुं' ? ति' ।

‘अञ्जथा खो वासेट्ठा देवतानं अधिप्पायो’ति’ ।

‘कथं पन भन्ते देवतानं अधिप्पायो’ ? ति’ ।

‘देवतानं खो वासेट्ठा अधिप्पायोः—‘अयं आयस्मा महाकस्सपो पावाय कुसिनारं अद्धानमग्गपटिपन्नो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि, न ताव भगवतो चित्तको पज्जलिस्सति यावा’यस्मा महाकस्सपो भगवतो पादे सिरसा (v. l. सहत्था) न वन्दिस्सती’ति’ ।

‘यथा भन्ते देवतानं अधिप्पायो तथा होतू’ति’ ।

२२ अथ खो आयस्मा महाकस्सपो येन कुसिनारा मकुटबन्धनं मल्लानं चेत्तियं येन भगवतो चित्तको तेनु’पसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा एकंसं चीवरं कत्वा अञ्जलिं पणामेत्वा तिक्खत्तुं चित्तकं पदक्खिणं कत्वा, पादतो विवरित्वा भगवतो पादे सिरसा वन्दि ।

तानि’ पि खो पञ्च भिक्खुसतानि एकंसं चीवरं कत्वा अञ्जलिं पणामेत्वा तिक्खत्तुं चित्तकं पदक्खिणं कत्वा भगवतो पादे सिरसा वन्दिस्सु ।

वन्दिते च पन आयस्मता महाकस्सपेन तेहि च पञ्चहि भिक्खुसत्तेहि सयमेव भगवतो चित्तको पज्जलि ।

२३ ज्ञायमानस्स पन भगवतो सरीरस्स, यं अहोसि छवी’ति वा चम्म’ति वा मंस’ति वा नहारू’ति वा लसिका’ति वा तस्स ने’व छारिका पञ्जायित्थ, न मसि, सरीराने’व एव अवसिस्सिसु ।

सेट्ठयथा’पि नाम सप्पिस्स वा तेलस्स वा ज्ञायमानस्स ने’व छारिका पञ्जायति न मसि, एवमे’व भगवतो सरीरस्स ज्ञायमानस्स यं अहोसि ...पे०...अवसिस्सिसु । तेसञ्च पञ्चञ्चं दुस्सयुगसतानं द्वे’व दुस्सानि ढट्ठिहसु यञ्च सब्बअब्भन्तरिमं यञ्च बाहिरं ।

दुट्ठे खो पन भगवतो सरीरे अन्तलिक्खा उदकधासा पालु भवित्वा भगवतो चित्तकं निब्बापेसि, उदकसालतो’पि अब्भुत्तमित्वा भगवतो

चितकं निब्बापेसि । कोसिनारका'पि मल्ला सब्बगन्धोदकेन भगवतो चितकं निब्बापेसुं ।

अथ खो कोसिनारका मल्ला भगवतो सरीरानि सत्ताहं सन्थागारे सत्तिपञ्जरं करित्वा धनुपाकारं परिक्षिपित्वा नच्चेहि गीतेहि वादितेहि मालेहि गन्धेहि सक्करिंसु परिकरिंसु मानेसुं पूजेसुं ।

२४ अस्सोसि खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तोः—‘ भगवा किर कुसिनारायं परिनिब्बुतो'ति ’ ।

अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो कोसिनारकानं मल्लानं दूतं पाहेसिः—‘ भगवा'पि स्वत्तियो अहम्पि स्वत्तियो । अहम्पि अरहामि भगवतो सरीरानं भागं, अहम्पि भगवतो सरीरानं थूपञ्च महञ्च करिस्सामी'ति ’ ।

अस्सोसुं खो वेसालिका लिच्छवीः—‘ भगवा किर कुसिनारायं परिनिब्बुतो'ति' । अथ खो वेसालिका लिच्छवी.....पे०...करिस्सामा'ति' ।

अस्सोसुं खो कापिलवत्थवा सक्क्याः—‘ भगवा किर कुसिनारायं परिनिब्बुतो'ति' । अथ खो कापिलवत्थवा सक्क्या कोसिनारकानं मल्लानं दूतं पाहेसुंः—‘ भगवा अम्हाकं आतिसेट्ठो । मयम्पि...पे०...करिस्सामा'ति' ।

अस्सोसुं खो अल्लकप्पका बुल्लयोः—‘ भगवा किर कुसिनारायं परिनिब्बुतो'ति' । अथ खो अल्लकप्पका बुल्लयो...पे०...करिस्सामा'ति' ।

अस्सोसुं खो रामगमका कोलियाः—‘ भगवा किर कुसिनारायं परिनिब्बुतो'ति' । अथ खो रामगमका कोलिया...पे०...करिस्सामा'ति' ।

अस्सोसि खो वेठदीपको ब्राम्हणोः—‘ भगवा किर कुसिनारायं परिनिब्बुतो'ति' । अथ खो वेठदीपको ब्राम्हणो कोसिनारकानं मल्लानं दूतं पाहेसिः—‘ भगवा'पि स्वत्तियो अहम'स्मि ब्राम्हणो । अहम्पि अरहामि भगवतो सरीरानं भागं, अहम्पि भगवतो सरीरानं थूपञ्च महञ्च करिस्सामी'ति ।

अस्सोसुं खो पावेय्यका मल्लाः—‘ भगवा किर कुसिनारायं परिनिब्बुतो’ति’ । अथ खो पावेय्यका मल्ला...पे...करिस्सामा’ति’ ।

२५ एवं वुत्ते कोसिनारका मल्ला ते सङ्घे गणे एतद्वोचुंः—‘ भगवा अम्हाकं गामक्खेत्ते परिनिब्बुतो । न मयं दस्साम भगवतो सरीरानं भागं’ति’ ।

एवं वुत्ते दोणो ब्राम्हणो ते सङ्घे गणे एतद्वोचः—

‘ सुणन्तु भोन्तो मम एकवाक्यं अम्हाकं बुद्धो अहु खन्तिवादो ।

न हि साधु यं उत्तमपुग्गलस्स सरीरभङ्गे (v. 1. सरीरभागे) सिय

सम्पहारो ॥

सब्बे’व भोन्तो सहिता समग्गा सम्मोदमाना करोम’ट्ठ भागे ।

वित्थारिका होन्तु दिसासु थूपा बहुज्जनो चक्खुमतो पसन्नो’ति’ ॥

‘ तेन हि ब्राम्हण त्वं येव भगवतो सरीरानि अट्ठधा समं सुविभत्तं विभजाही’ति’ ।

‘ एवं भो’ति’ खो दोणो ब्राम्हणो तेसं सङ्घानं गणानं पटिस्सुत्वा भगवतो सरीरानि अट्ठधा समं सुविभत्तं विभजित्वा ते सङ्घे गणे एतद्वोचः—‘ इमं मे भोन्तो कुम्भं (v. 1. तुम्भं) ददन्तु, अहम्पि कुम्भस्स थूपञ्च महञ्च करिस्सामी’ति’ । अदंसु खो ते दोणस्स ब्राम्हणस्स कुम्भं ।

२६ अस्सोसुं खो पिप्फलिवनिया मोरियाः—‘ भगवा किर कुसिनारायं परिनिब्बुतो’ति’ । अथ खो पिप्फलिवनिया मोरिया...पे०(६-२४) करिस्सामा’ति’ ।

नत्थि भगवतो सरीरानं भागो, विभत्तानि भगवतो सरीरानि, इतो अङ्गारं हरथा’ति’ । ते ततो अङ्गारं हरिंसु ।

२७ अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो राजगहे भगवतो सरीरानं थूपञ्च महञ्च अकासि । वेसालिका’पि लिच्छवी वेसालियं,... पे०...कपिलवत्थवा’पि सक्का कपिलवत्थुस्मिं,...पे०...अल्लकप्पका’पि

बुलयो अल्लकप्पे,...पे०...रामगामका'पि कोलिया रामगामे भगवतो
 सरीरानं थूपच्च महच्च अकंसु । वेठदीपको'पि ब्राम्हणो वेठदीपे, भगवतो
 सरीरानं थूपच्च महच्च अकासि । पावेय्यका'पि मल्ला पावायं,...पे०...
 कोसिनारका'पि मल्ला कुसिनारायं भगवतो सरीरानं थूपच्च महच्च अकंसु ।
 दोणो'पि ब्राम्हणो कुम्भस्स थूपच्च महच्च अकासि । पिप्फलिवनिया'पि
 मोरिया पिप्फलिवने अङ्गारानं थूपच्च महच्च अकंसु । इति अट्ठ'स्स
 सरीरथूपा नवमो कुम्भथूपो दसमो अङ्गारथूपो ।

एवमे'तं भूतपुब्बं'ति' ।

२८ अट्ठदोणं चक्खुमतो सरीरं, सत्तदोणं जम्बुदीपे महेन्ति ।

एकच्च दोणं पुरिसवरुत्तमस्स रामगामे नागराजा महेन्ति ॥

एका'पि दाठा तिदिवेहि पूजिता, एका पन गन्धारपुरे महीयति ॥

कालिङ्गरज्जो विजिते पुने'कं, एकं पुन नागराजा महेन्ति ।

तस्से'व तेजेन अयं वसुन्धरा आयागसेट्ठेहि मही अलङ्कता ।

एवमि'मं चक्खुमतो सरीरं सुसकृतं सकतसकृतेहि ॥

देविन्दनागिन्दनरिन्दपूजितो मनुस्ससेट्ठेहि तथे'व पूजितो ।

तं वन्दथ पञ्जलिका भवित्वा, बुद्धो हवे कप्पसतेहि दुल्लभो'ति' *

महा—परिनिब्बाण-सुत्तं निट्ठितं ।

१७ महा-सुदस्सन-सुत्तं.

१ १ एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कुसिनारायं विहरति उपवत्तने
 मल्लानं सालवने अन्तरेण यमकसालानं परिनिब्बाणसमये ।

२ अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनु' पसङ्कमि, उपस-
 ङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिञ्चो

* In the Burmese and Siamese editions the following couplet occurs in addition:—चत्ताळीस समा दन्ता
 केसा लोमाच सब्बसो । देवा हरिस्सु एकेकं चक्कवाळपरम्परा'ति' ।

खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद'वोचः—' मा भन्ते भगवा इमस्मिं कुड्डनगरके उज्जङ्गलनगरके परिनिब्बायि । सन्ति भन्ते अञ्जानि महानगरानि, सेय्यथीदं—चम्पा राजगहं सावत्थि साकेतं कोसम्बि बाराणसि, एत्थ भगवा परिनिब्बायतु । एत्थ बहू खत्तियमहासाला, ब्राम्हणमहासाला गहपतिमहासाला तथागते अभिप्पसन्ना, ते तथागतस्स सरीरपूजं करिस्सन्ती'ति' ।

३ “मा हे'वं आनन्द अवच—' कुड्डनगरकं उज्जङ्गलनगरकं साखन गरकं'ति' । भूतपुब्बं आनन्द राजा महासुदस्सनो नाम अहोसि... पे०... (महापरिनिब्बाण ५.१८) दसमेन सदेन ।

४ “कुसावती आनन्द राजधानी सत्तहि पाकारेहि परिक्खित्ता अहोसि । तत्थ एको पाकारो सोवण्णमयो, एको रूपिमयो, एको वेळुरियमयो, एको फलिकमयो, एको लोहितङ्कमयो' (v. l. लोहितङ्कमयो) एको मसारगल्लमयो, एको सब्बरतनमयो ।

५ “कुसावतिया आनन्द राजधानिया चतुन्नं वण्णानं द्वारानि अहेसुं । एकं द्वारं सोवण्णमयं, एकं रूपिमयं, एकं वेळुरियमयं, एकं फलिकमयं । एकमेकस्मिं द्वारे सत्त एसिका निखाता अहेसुं, तिपोरिसङ्गा चतुपोरिसा उब्बेद्धेन । एका एसिका सोवण्णमया, एका रूपिमया, एका वेळुरियमया, एका फलिकमया, एका लोहितङ्कमया (v. l. लोहितङ्कमया) एका मसारगल्लमया, एका सब्बरतनमया ।

६ “कुसावती आनन्द राजधानी सत्तहि तालपन्तीहि परिक्खित्ता अहोसि । एका तालपन्ति सोवण्णमया,... पे०... एका सब्बरतनमया । सोवण्णमयस्स तालस्स सोवण्णमयो खन्धो अहोसि, रूपिमयानि पत्तानि च फलानि च । रूपिमयस्स तालस्स रूपिमयो खन्धो अहोसि, सोवण्णमयानि पत्तानि च फलानि च । वेळुरियमयस्स तालस्स

वेतुस्रियमयो खन्धो अहोसि, फलिकमयानि पत्तानि च फलानि च । फलिकमयस्स तालस्स फलिकमयो खन्धो अहोसि, वेतुस्रियमयानि पत्तानि च फलानि च । लोहितङ्कमयस्स तालस्स लोहितङ्कमयो खन्धो अहोसि, मसारगल्लमयानि पत्तानि च फलानि च । मसारगल्लमयस्स तालस्स मसारगल्लमयो खन्धो अहोसि, लोहितङ्कमयानि पत्तानि च फलानि च । सव्वरतनमयस्स तालस्स सव्वरतनमयो खन्धो अहोसि, सव्वरतनमयानि पत्तानि च फलानि च । तासं खो पना'नन्द तालपन्तीनं वातेरितानं सद्दो अहोसि वग्गु च रजनीयो च कमनीयो च मदनीयो च । सेय्यथा'पि आनन्द पञ्चङ्गिकस्स तुरियस्स सुविनीतस्स सुप्पटिपतालितस्स (v. 1. सुप्पटिकालितस्स, सुप्पटितालितस्स, सुप्पटिताळितस्स) कसलेहि समन्नाहतस्स सद्दो होति वग्गु च रजनीयो च कमनीयो च मदनीयो च, एवमेव खो आनन्द तासं तालपन्तीनं वातेरितानं सद्दो, अहोसि वग्गु च रजनीयो च कमनीयो च मदनीयो च । ये खो पना'नन्द तेन समयेन कुसावतिया राजधानिया धुत्ता अहेसुं सोण्डपिपासा, ते तासं तालपन्तीनं वातेरितानं सद्देन परिचारेसुं ।

७ “ राजा आनन्द महासुदस्सनो सत्तहि रतनेहि समन्नागतो अहोसि चत्तहि च इद्धीहि । कतमेहि सत्तहि ? । इधा'नन्द रज्जो महासुदस्सनस्स तदद्दु'पोसथे पण्णरसे सीसं नहातस्स उपोसथिकस्स उपरिपासादवरगतस्स दिब्बं चक्करतनं पातुरहोसि सहस्सारं सनेमिकं सनाभिकं सब्बाकारपरिपूरं । दिस्वा रज्जो, महासुदस्सनस्स एतद'होसि:—‘ सुतं खो पन मे' तं:—‘ यस्स रज्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स तदद्दु'पोसथे पण्णरसे सीसं नहातस्स उपोसथिकस्स उपरिपासादवरगतस्स दिब्बं चक्करतनं पातु भवति सहस्सारं सनेमिकं सनाभिकं सब्बाकारपरिपूरं, सो होति राजा चक्कवत्ती'ति' । अस्सं नु खो अहं राजा चक्कवत्ती'ति' ।

८ “ अथ खो आनन्द राजा महासुदस्सनो उट्ठाया'सना, एकंस्स उत्तरासङ्गं करित्वा, वामेन हत्थेन भिङ्गारं गहेत्वा, दक्खिणेन हत्थेन

चक्ररतनं अब्भुक्किरिः—‘पवत्ततु भवं चक्ररतनं, अभिविजिनातु भवं चक्ररतनं’ति’ । अथ खो तं आनन्द चक्ररतनं पुरत्थिमं दिसं पवत्ति, अन्वदे’व राजा महासुदस्सनो सद्धिं चतुरङ्गिनिया सेनाय । यस्मिं खो पना’नन्द पदेसे चक्ररतनं पतिट्ठासि, तत्थ राजा महासुदस्सनो वासं उपगच्छि (v. 1. उपगच्छि) सद्धिं चतुरङ्गिनिया सेनाय ।

९ “ये खो पना’नन्द पुरत्थिमाय दिसाय पटिराजानो ते राजानं महासुदस्सनं उपसङ्गमित्वा एवमा’हंसुः—

‘एहि खो महाराज, सागतं महाराज, सकं ते महाराज, अनुसास महाराजा’ति’ । राजा महासुदस्सनो एवमा’हः—‘पाणो न हन्तब्बो । अदिन्नं ना’दातब्बं । कामेसु मिच्छा न चरितब्बा । मुसा न भासितब्बा । मज्जं न पातब्बं । यथाभुत्तच्च भुञ्जथा’ति’ ।

‘ये खो पना’नन्द पुरत्थिमाय दिसाय पटिराजानो ते रज्जो महासुदस्सनस्स अनुयुत्ता अहेसुं ।

१० “अथ खो तं आनन्द चक्ररतनं पुरत्थिमं समुद्दं अज्झोगाहेत्वा पच्चुत्तरित्वा दक्खिणं दिसं पवत्ति...पे०...दक्खिणं समुद्दं अज्झोगाहेत्वा पच्चुत्तरित्वा पच्छिमं दिसं पवत्ति...पे०...पच्छिमं समुद्दं अज्झोगाहेत्वा पच्चुत्तरित्वा उत्तरं दिसं पवत्ति, अन्वदे’व राजा महासुदस्सनो सद्धिं चतुरङ्गिनिया सेनाय । यस्मिं खो पना’नन्द पदेसे चक्ररतनं पतिट्ठासि, तत्थ राजा महासुदस्सनो वासं उपगच्छि (v. 1. सद्धिं चतुरङ्गिनिया सेनाय ।

‘ये खो पना’नन्द उत्तराय दिसाय पटिराजानो, ते राजानं महासुदस्सनं उपसङ्गमित्वा एवमा’हंसुः—

‘एहि खो महाराज,.....पे०.....अनुयुत्ता अहेसुं ।

११ “अथ खो तं आनन्द चक्ररतनं समुदपरियन्तं पठविं अभिविजित्वा कुसावतिं राजाधानिं पच्चागन्त्वा रज्जो महासुदस्सनस्स अन्ते-

पुरद्वारे अत्थकरणपमुखे अक्खाहतं मज्जे अट्ठासि रज्जो महासुदस्सनस्स अन्तेपुरं उपसोभयमानं ।

रज्जो आनन्द महासुदस्सनस्स एवरूपं चक्ररतनं पातुर'होसि ।

१२ “ पुन च परं आनन्द रज्जो महासुदस्सनस्स हत्थिरतनं पातुर'-
अहोसि, सब्बसेतो सत्तप्पतिट्ठितो इद्धिमा वेहासङ्गमो उपोसथो नाम
नागराजा । दिस्वा रज्जो महासुदस्सनस्स चित्तं पसीदि । ‘ भइकं वत
भो हत्थियानं, सचे दमथं उपेय्या'ति’ । अथ खो तं आनन्द हत्थिरतनं
सेय्यथा'पि नाम भद्दो हत्था'जानीयो दीघरत्तं सुपरिदन्तो एवमेव दमथं
उपगच्छि । भूतपुब्बं आनन्द राजा महासुदस्सनो तमेवं हत्थिरतनं
वीमंसमानो पुब्बण्हसमथं अभिरूहित्वा समुदपरियन्तं पठविं अनु'-
संसायित्वा कुसावतिं राजधानिं पच्चा'गन्त्वा पातरासं अकासि । रज्जो
आनन्द महासुदस्सनस्स एवरूपं हत्थिरतनं पातुर' होसि ।

१३ “ पुन च परं आनन्द रज्जो महासुदस्सनस्स अस्सरतनं
पातुर'होसि, सब्बसेतो काकसीसो (व. १. कालसीसो) मुज्जेसो इद्धिमा
वेहासङ्गमो वलाहको नाम अस्सराराजा । दिस्वा रज्जो महासुदस्सनस्स
चित्तं पसीदि:—‘ भइकं वत भो अस्सयानं, सचे दमथं उपेय्या'ति’ ।
अथ खो तं आनन्द अस्सरतनं सेय्यथा'पि नाम भद्दो अस्सा'जानीयो
दीघरत्तं सुपरिदन्तो एवमेवं दमथं उपगच्छि । भूतपुब्बं आनन्द राजा
महासुदस्सनो तं एव अस्सरतनं वीमंसमानो...पे०...पातरासं अकासि ।
रज्जो आनन्द महासुदस्सनस्स एवरूपं अस्सरतनं पातुर'होसि ।

१४ “ पुन च परं आनन्द रज्जो महासुदस्सनस्स मणिरतनं पातु-
र'होसि । सो अहोसि मणिवेळुरियो सुभो जातिमा अत्थंसो (व. १.
अट्ठंसो) सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो सब्बाकारसम्पन्नो । तस्स
खो पना 'नन्द मणिरतनस्स आभा समन्ता योजनं फुटा अहोसि ।
भूतपुब्बं आनन्द राजा महासुदस्सनो तमेव मणिरतनं वीमंसमाने

चतुरङ्गिनिसेनं सन्नय्निहत्वा मणिधजगं आरोपेत्वा रत्तन्धकारतिमिसायं पायाति । ये खो पना'नन्द समन्ता गामा अहेसुं, ते तेनो'भासेन कम्मन्ते पयोजेसुं 'दिवा'ति' मञ्जमाना । रञ्जो आनन्द महासुदस्सनस्स एवरूपं मणिरतनं पातुर'होसि ।

१५ “ पुन च परं आनन्द रञ्जो महासुदस्सनस्स इत्थिरतनं पातुर'होसि । अभिरूपा दस्सनीया पासादिका परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागता, नातिदीघा नातिरस्सा नातिकिसा नातिथूला नाति-काळी नाच्चो'दाता, अतिकन्ता मानुसं वण्णं अप्पत्ता दिब्बं वण्णं । तस्स खो पना'नन्द इत्थिरतनस्स एवरूपो कायसम्फस्सो होति, सेय्यथा'पि नाम तूलपिच्चुनो वा कप्पासपिच्चुनो वा । तस्स खो पना'नन्द इत्थिरतनस्स सीते उण्हानि गत्तानि, होन्ति, उण्हे सीतानि । तस्स खो पना'नन्द इत्थिरतनस्स कायतो चन्दनगन्धो वायति; मुखतो उप्पलगन्धो । तं खो पना'नन्द इत्थिरतनं रञ्जो महासुदस्सनस्स पुब्बुट्ठायिनी अहोसि पच्छानिपातिनी किङ्कारपटिस्साविनी मनापचारिनी पियवादिनी । तं खो पना'नन्द इत्थिरतनं राजानं महासुदस्सनं मनसा'पि नो अतिचारी, कुतो पन कायेन ? । रञ्जो आनन्द महासुदस्सनस्स एवरूपं इत्थिरतनं पातुर'होसि ।

१६ “ पुन च परं आनन्द रञ्जो महासुदस्सनस्स गहपतिरतनं पातुर'होसि । तस्स कम्मविपाकजं दिब्बचक्खुं पातुर'होसि, येन निधिं पस्सति सस्सामिककम्पि अस्सामिकम्पि । सो राजानं महासुदस्सनं उपसङ्गमित्वा एवमाहः—‘अप्पोस्सुक्को त्वं देव होहि, अहं ते धनेन धनकरणीयं करिस्सामी'ति' । भूतपुब्बं आनन्द राजा महासुदस्सन्नो तमेव गहपतिरतनं वीमंसमानो नावं अभिरूहित्वा मज्झे गङ्गाय नदिया सोतं ओगाहेत्वा गहपतिरतनं एतद'वोचः—अत्थो मे गहपति हिरञ्ज-सुवण्णेना'ति' ।

‘तेन हि महाराज एकं’ व तीरं नावा उपेतू’ति’ ।

‘इधे’व मे गहपति अत्थो हिरञ्जसुवण्णेना’ति’ ।

‘अथ खो तमानन्द गहपतिरतनं उभोहि हत्थेहि उदकं ओमसित्वा-
पूरं हिरञ्जसुवण्णस्स कुम्भि उद्धरित्वा राजानं महासुदस्सनं एतद’-
वोचः—‘अलं एत्तावता महाराज, कतं एत्तावता महाराजा’ति’ ? ।

‘राजा महासुदस्सनो एवमाहः—‘अलं एत्तावता गहपति, कतं
एत्तावता गहपति, पूजितं एत्तावता गहपती’ति’ ।

‘रञ्जो आनन्द महासुदस्सनस्स एवरूपं गहपतिरतनं पातुर’होसि ।

१७ ‘पुन च परं आनन्द रञ्जो महासुदस्सनस्स परिणायकरतनं
पातुर’होसि । पण्डितो वियत्तो मेधावी पटिबलो राजानं महासुदस्सनं
उपयापेतब्बं उपयापेतुं अपयापेतब्बं अपयापेतुं ठपेतब्ब ठापेतुं ।

सो राजानं महासुदस्सनं उपसङ्कमित्वा एवमाहः—‘अप्पोस्सुक्को
त्वं देव होहि, अहं अनुसासिस्सामी’ति’ ।

‘रञ्जो आनन्द महासुदस्सनस्स एवरूपं परिणायकरतनं पातुर’होसि ।

‘राजा आनन्द महासुदस्सनो इमेहि सत्तहि रतनेहि समन्नागतो
अहोसि ।

१८ “पुन च परं आनन्द राजा महासुदस्सनो चतूहि इद्धीहि सम-
न्नागतो अहोसि । कतमाहि चतूहि इद्धीहि ? इधा’नन्द राजा महासुद-
स्सनो अभिरूपो अहोसि दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय
समन्नागतो अतिविय अञ्जेहि मनुस्सेहि । राजा आनन्द महासुदस्सनो
इमाय पठमाय इद्धिया समन्नागतो अहोसि ।

१९ “पुन च परं आनन्द राजा महासुदस्सनो दीघायुको अहोसि
चिरट्टितिको अतिविय अञ्जेहि मनुस्सेहि । राजा आनन्द महासुदस्सनो
इमाय दुतीयाय इद्धिया समन्नागतो अहोसि ।

२० “ पुन च परं आनन्द राजा महासुदस्सनो अप्पाबाधो अहोसि अप्पातङ्को समवेपाकिनिया गहणिया समन्नागतो ना’तिसीताय ना’च्चुण्हाय अतिविय अञ्जेहि मनुस्सेहि । राजा आनन्द महासुदस्सनो इमाय ततीयाय इन्द्रिया समन्नागतो अहोसि ।

२१ “ पुन च परं आनन्द राजा महासुदस्सनो ब्राम्हणगहपतिकानं पियो अहोसि मनापो । सेय्यथा’पि आनन्द पिता पुत्तानं पियो होति मनापो, एवमेव खो आनन्द राजा महासुदस्सनो ब्राम्हणगहपतिकानं पियो अहोसि मनापो । रञ्जो’पि आनन्द महासुदस्सनस्स ब्राम्हणगहपतिका पिया अहेसुं मनापा । सेय्यथा’पि आनन्द पितु पुत्ता पिया होन्ति मनापा । एवमेव खो आनन्द रञ्जो महासुदस्सनस्स ब्राम्हणगहपतिका पिया अहेसुं मनापा । भूतपुब्बं आनन्द राजा महासुदस्सनो चतुरङ्गिनिया सेनाय उय्यानभूमिं निरय्यासि । अथ खो आनन्द ब्राम्हणगहपतिका राजानं महासुदस्सनं उपसङ्कमित्वा एव ’ माहंसुः—‘अतरमानो देव चाहि, यथा तं मयं चिरतरं पस्सेय्यामा’ति’ । राजा’पि आनन्द महासुदस्सनो सारथिं आमन्तेसिः—‘अतरमानो सारथि रथं पेसेहि, यथा अहं ब्राम्हणगहपतिके चिरतरं पस्सेय्यं’ति’ । राजा आनन्द महासुदस्सनो इमाय चतुत्थाय इन्द्रिया समन्नागतो अहोसि । राजा आनन्द महासुदस्सनो इमाहि चतूहि इन्द्राहि समन्नागतो अहोसि ।

२२ “अथ खो आनन्द रञ्जो महासुदस्सनस्स एतद’ होसि—‘यन्नूना’हं इमासु तालन्तरिकासु धनुसते धनुसते पोक्खरणीयो मापेय्यं’ति’ ।

‘मापेसि खो आनन्द राजा महासुदस्सनो तासु तालन्तरिकासु धनुसते धनुसते पोक्खरणीयो । ता खो पना’नन्द पोक्खरणीयो चतुन्नं वण्णानं इट्ठकाहि चिता अहेसुं । एका इट्ठका सोवण्णमया, एका रूपिमया, एका वेळुरियमया, एका फलिकमया । तासु खो पना’नन्द पोक्खरणीसु चत्तारि चत्तारि सोपानानि अहेसुं चतुन्नं वण्णानं, एकं सोपानं

सोवण्णमयं, एकं रूपिमयं, एकं वेळुरियमयं, एकं फलिकमयं । सोवण्णमयस्स सोपानस्स सोवण्णमया थम्भा अहेसुं, रूपिमया सच्चियो च उण्हीसच्च । रूपिमयस्स सोपानस्स रूपिमया थम्भा अहेसुं, सोवण्णमया सूच्चियो च उण्हीसच्च । वेळुरियमयस्स सोपानस्स वेळुरियमया थम्भा अहेसुं, फलिकमया सूच्चियो च उण्हीसच्च । फलिकमयस्स सोपानस्स फलिकमया थम्भा अहेसुं, वेळुरियमया सूच्चियो च उण्हीसच्च । ता खो 'पना'नन्द पोक्खरणीयो द्वीहि वेदिकाहि परिक्खित्ता अहेसुं । एका वेदिका सोवण्णमया एका रूपिमया । सोवण्णमयाय वेदिकाय सोवण्णमया थम्भा अहेसुं, रूपिमया सूच्चियो च उण्हीसच्च । रूपिमयाय वेदिकाय रूपिमया थम्भा अहेसुं, सोवण्णमया सूच्चियो च उण्हीसच्च ।

२३ “अथ खो आनन्द रज्जो महासुदस्सनस्स एतद'होसिः—‘यन्नूना'हं इमासु पोक्खरणीसु एवरूपं मालं रोपापेय्यं उप्पलं पदुमं कुमुदं पुण्डरीकं सब्बोतुकं सब्बजनस्स अनाचारं'ति' । रोपापेसि खो आनन्द राजा महासुदस्सनो तासु पोक्खरणीसु...पे०...सब्बजनस्स अनाचारं । अथ खो आनन्द रज्जो महासुदस्सनस्स एतद'होसिः—‘यन्नूना'हं इमासं पोक्खरणीनं तीरे नहापके पुरिसे ठपेय्यं, ये आगतागतं जनं नहापेस्सन्ती'ति' । ठपेसि खो आनन्द राजा महासुदस्सनो तासं पोक्खरणीनं तीरे नहापके पुरिसे ये आगतागतं जनं नहापेय्युं ।

‘अथ खो आनन्द रज्जो महासुदस्सनस्स एतद'होसिः—‘यन्नूना'हं इमासं पोक्खरणीनं तीरे एवरूपं दानं पट्टपेय्यं, अन्नं अन्नत्थिकस्स, पानं पानत्थिकस्स, वत्थं वत्थत्थिकस्स, यानं यानत्थिकस्स, सयनं सयनत्थिकस्स, इत्थि इत्थत्थिकस्स, हिरज्जं हिरज्जत्थिकस्स, सुवण्णं सुवण्णत्थिकस्सा'ति' । पट्टेपेसि खो आनन्द राजा महासुदस्सनो तासं पोक्खरणीनं तीरे एवरूपं दानं, अन्नं अन्नत्थिकस्स.....पे०.....सुवण्णं सुवण्णत्थिकस्स ।

२४ “अथ खो आनन्द ब्राह्मणगहपतिका पहूतं सापतेय्यं आदाय राजानं महासुदस्सनं उपसङ्कमित्वा एवमाहंसु—‘इदं देव पहूतं सापतेय्यं देवं येव उद्दिस्स आहतं, तं देवो पतिगणहतू’ति’ ।

‘अलं भो मम’पि पहूतं सापतेय्यं धम्मिकेन बलिना अभिसङ्खतं । तं वो होतु, इतो च भिय्यो हरथा’ति’ ।

‘ते रज्ज्वा पटिक्खित्ता एकमन्तं अपक्कम्म एवं समचिन्तेसुं—‘न खो एतं अम्हाकं पटिरूपं यं मयं इमानि सापतेय्यानि पुनदे’व सकानि घरानि पटिहाराम । यन्नून मयं रज्ज्वा महासुदस्सनस्स निवेसनं मापेय्यामा’ति’ ।

‘ते राजानं महासुदस्सनं उपसङ्कमित्वा एवमाहंसु—‘निवेसनं ते देव मापेस्सामा’ति’ । अधिवासेसि खो आनन्द राजा महासुदस्सनो तुण्हीभावेन ।

२५ “अथ खो आनन्द सक्को देवानं इन्दो रज्ज्वा महासुदस्सनस्स चेतसा चेतोपरिवित्कं अज्जाय विस्सकम्मं देवपुत्तं आमन्तेसि—‘एहि त्वं सम्म विस्सकम्म, रज्ज्वा महासुदस्सनस्स निवेसनं मापेहि, धम्मं नाम पासादं’ ति’ ।

‘एवं भदं तवा’ति’ खो आनन्द विस्सकम्मो देवपुत्तो सक्कस्स देवानं इन्दस्स पटिस्सुत्वा, सेय्यथा’पि नाम बलवा पुरिसो सम्मिज्जितं वा बाहं पसारेय्य पसारितं वा बाहं सम्मिज्जेय्य, एवमेव देवेषु तावर्तिसेषु अन्तरहितो रज्ज्वा महासुदस्सनस्स पुरतो पातुर’होसि । अथ खो आनन्द विस्सकम्मो देवपुत्तो राजानं महासुदस्सनं एतद’वोच—
‘निवेसनं ते देव मापेस्सामि धम्मं नाम पासादं’ति’ ।

‘अधिवासेसि खो आनन्द राजा महासुदस्सनो तुण्हीभावेन । मापेसि खो आनन्द विस्सकम्मो देवपुत्तो रज्ज्वा महासुदस्सनस्स निवेसनं धम्मं नाम पासादं ।

२६ “ धम्मो आनन्द पासादो पुरत्थिमेन च पच्छिमेन च योजनं आयामेन अहोसि, उत्तरेन च दक्खिणेन च अट्ठयोजनं वित्थारेन ।

‘ धम्मस्स आनन्द पासादस्स तिपोरिसं उच्चत्तेनेन वत्थुं चितं अहोसि चतुन्नं वण्णानं इट्ठकाहि, एका इट्ठका सोवण्णमया, एका रूपिमया, एका वेळुरियमया, एका फलिकमया ।

‘ धम्मस्स आनन्द पासादस्स चतुरासीतिथम्भसहस्सानि अहेसुं चतुन्नं वण्णानं, एको थम्भो सोवण्णमयो, एको रूपिमयो, एको वेळुरियमयो, एको फलिकमयो ।

‘ धम्मो आनन्द पासादो चतुन्नं वण्णानं फलकेहि सन्थतो अहोसि, एकं फलकं सोवण्णमयं, एकं रूपिमयं, एकं वेळुरियमयं, एकं फलिकमयं ।

‘ धम्मस्स आनन्द पासादस्स चतुर्वीसति सोपानानि अहेसुं चतुन्नं वण्णानं, एकं सोपानं सोवण्णमयं, एकं रूपिमयं, एकं वेळुरियमयं, एकं फलिकमयं । सोवण्णमयस्स सोपानस्स ...पे०... (१.२२) वेळुरियमया सूचियो च उण्हीसंख्व ।

‘ धम्मे आनन्द पासादे चतुरासीतिकूटागारसहस्सानि अहेसुं चतुन्नं वण्णानं; ए० कूटागारं सोवण्णमयं, एकं रूपिमयं, एकं वेळुरियमयं, एकं फलिकमयं । सोवण्णमये कूटागारे रूपिमयो पलङ्को पञ्चत्तो अहोसि; रूपिमये कूटागारे सोवण्णमयो पलङ्को पञ्चत्तो अहोसि; वेळुरियमये कूटागारे दन्तमयो पलङ्को पञ्चत्तो अहोसि; फलिकमये कूटागारे सारमयो पलङ्को पञ्चत्तो अहोसि; सोवण्णमयस्स कूटागारस्स द्वारे रूपिमयो तालो ठितो अहोसि; तस्स रूपिमयो खन्धो सोवण्णमयानि पत्तानि च फलानि च । रूपिमयस्स कूटागारस्स द्वारे सोवण्णमयो तालो ठितो अहोसि; तस्स सोवण्णमयो खन्धो रूपिमयानि पत्तानि च फलानि च । वेळुरियमयस्स कूटागारस्स द्वारे फलिकमयो तालो ठितो अहोसि; तस्स फलिकमयो खन्धो वेळुरियमयानि पत्तानि च फलानि च । फलिक-

मयस्स कूटागारस्स द्वारे वेळुरियमयो तालो ठितो अहोसि; तस्स वेळु-
रियमयो खन्धो फलिकमयानि पत्तानि च फलानि च ।

२७ “अथ खो आनन्द रज्जो महासुदस्सनस्स एतद’होसिः—
‘यन्नूना’हं महाव्यूहस्स कूटागारस्स द्वारे सब्बसोवण्णमयं तालवनं
मापेय्यं यत्थ दिवा विहारं निसीदिस्सामी’ति’ ।

‘मापेसि खो आनन्द राजा महासुदस्सनो महाव्यूहस्स कूटागारस्स
द्वारे सब्बसोवण्णमयं तालवनं यत्थ दिवा विहारं निसीदि ।

२८ “धम्मो आनन्द पासादो द्वीहि वेदिकाहि परिक्खितो अहोसि
एका वेदिका सोवण्णमया, एका रूपिमया । सोवण्णमयाय वेदिक्काय
सोवण्णमया थम्भा अहेसुं, रूपिमया सूचियो च उण्हीसच्च; रूपिमयाय
वेदिक्काय रूपिमया थम्भा अहेसुं सोवण्णमया सूचियो च उण्हीसच्च ।

२९ “धम्मो आनन्द पासादो द्वीहि किङ्किणिकजालाहि परिक्खितो
अहोसि, एकं जालं सोवण्णमयं, एकं रूपिमयं । सोवण्णमयस्स जालस्स
रूपिमया किङ्किणियो अहेसुं, रूपिमयस्स जालस्स सोवण्णमया किङ्कि-
णियो अहेसुं । तेसं खो पना’नन्द किङ्किणिकजालानं वातेरितानं सद्दो
अहोसि...पे०...(१.६) सद्देन परिचारेसुं ।

३० “निट्ठितो खो पना’नन्द धम्मो पासादो दुट्ठिक्खो अहोसि
मुसति चक्खूनि । सेय्यथा’पि आनन्द वस्सानं पच्छिमे मासे सरदसमये
विन्दे विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभं अब्भुस्सुक्कमानो दुट्ठिक्खो होति
मुसति चक्खूनि, एव मे’व खो आनन्द धम्मो पासादो दुट्ठिक्खो अहोसि
मुसति चक्खूनि ।

३१ “अथ खो आनन्द रज्जो महासुदस्सनस्स एतद’होसिः—यन्नू-
ना’हं धम्मस्स पासादस्स पुरतो धम्मं नाम पोक्खराणिं मापेय्यं’ति’ ।

‘मापेसि खो आनन्द राजा महासुदस्सनो धम्मस्स पासादस्स पुरतो
धम्मं नाम पोक्खराणिं ।

‘धम्मो आनन्द पोक्खरणी पुरत्थिमेन च पच्छिमेन च योजनं आयामेन च अहोसि, उत्तरेन च दक्खिणेन च अट्ठयोजनं वित्थरेन ।

‘धम्मो आनन्द पोक्खरणी चतुन्नं वण्णानं इट्ठकाहि चिता अहोसि, एका इट्ठका सोवण्णमया, एका रूपिमया, एका वेळुरियमया, एका फलिकमया ।

‘धम्माय च आनन्द पोक्खरणिआ चतुर्वीसति सोपानानि अहेसुं, चतुन्नं वण्णानं, एकं सोपानं सोवण्णमयं, एकं रूपिमयं, एकं वेळुरियमयं एकं फलिकमयं । सोवण्णमयस्स सोपानस्स...पे०...(१-२२) वेळुरियमया सूचियो च उण्हीसच्च ।

‘धम्मो आनन्द पोक्खरणी द्वीहि वेदिकाहि परिक्खित्ता अहोसि, एका वेदिका...पे०...(१.२८) सोवण्णमया सूचियो च उण्हीसच्च ।

३२ “धम्मो आनन्द पोक्खरणी सत्ताहि तालपन्तीहि परिक्खित्ता अहोसि, एका तालपन्ति सोवण्णमया...पे०...(१.६) सद्देन परिचारेसुं ।

३३ “निहिते खो पना’नन्द धम्मे च पासादे धम्माय च पोक्खरणिआ, राजा महासुदस्सनो ये तेन समयेन समणेषु वा समणसम्मता ब्राम्हणेषु वा ब्राम्हणसम्मता ते सब्बकामेहि सन्तप्पेत्वा धम्मं पासादं अभिरूहि” (v. l. add ति) ।

पठमकभाणवारं ।

२. १ “अथ खो आनन्द रज्जो महासुदस्सनस्स एतद्’ होसि:- ‘किस्स नु खो मे इदं कम्मस्स फलं, किस्स कम्मस्स विपाको, येना’हं एतरहि एवं महिद्धिको एवं महानुभावो’ति’ ।

‘अथ खो आनन्द रज्जो महासुदस्सनस्स एतद्’होसि:- ‘तिण्णं खो मे इदं कम्मनं फलं, तिण्णं कम्मनं विपाको, येना’हं एतरहि एवं महिद्धिको एवं महानुभावो, सेय्यथी’दं दानस्स दमस्स संयमस्सा’ति’ ।

२ “अथ खो आनन्द राजा महासुदस्सनो येन महाव्यूहं कूटागारं तेनु’ पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा महाव्यूहस्स कूटागारस्स द्वारे ठितो उदानं उदानेसिः—‘तिट्ठ कामवितक्क ! तिट्ठ व्यापादवितक्क ! तिट्ठ विहिंसावितक्क ! एत्तावता कामवितक्क ! एत्तावता व्यापादवितक्क ! एत्तावता विहिंसावितक्का’ति’ ।

३ “अथ खो आनन्द राजा महासुदस्सनो महाव्यूहं कूटागारं पविसित्वा सोवण्णमये पल्लङ्के निसिन्नो, विविच्च’व कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्ममेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पटमज्झानं उपसम्पज्ज विहासि । वित्तक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतीयज्झानं उपसम्पज्ज विहासि । पीतिथा च विरागा उपेखको च विहासि सतो सम्पजानो सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति यं तं अरिया आचिक्खन्ति—“ उपेखको (v. 1. उपेक्खको) सतिमा सुखविहारी’ति’ ततीयज्झानं उपसम्पज्ज विहासि । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बे’ व सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खं असुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थज्झानं उपसम्पज्ज विहासि ।

४ “अथ खो आनन्द राजा महासुदस्सनो महाव्यूहा कूटागारा निक्खमित्वा सोवण्णमयं कूटागारं पविसित्वा रूपिमये पल्लंके निसिन्नो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं । इति उद्धं अधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अव्यापज्झेन फरित्वा विहासि । करुणासहगतेन चेतसा पे०... मुदितासहगतेन चेतसा पे०... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा, दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं । इति उद्धं अधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अव्यापज्झेन फरित्वा विहासि ।

५ “ रज्जो आनन्द महासुदस्सनस्स चतुरासीतिनगरसहस्सानि अहेसुं कुसावतीराजधानिपमुखानि ।

‘ चतुरासीतिपासादसहस्सानि अहेसुं धम्मपासादपमुखानि ।

‘ चतुरासीतिकूटागारसहस्सानि अहेसुं महाव्यूहकूटागारपमुखानि ।

‘ चतुरासीतिपल्लङ्कसहस्सानि अहेसुं सोवण्णमयानि रूपिमयानि दन्तमयानि सारमयानि गोणकत्थतानि पटलिकत्थतानि कदलिमिगपञ्च-
त्थरणानि स-उत्तरच्छदनानि उभतो लोहितकूपधानानि ।

‘ चतुरासीतिनागसहस्सानि अहेसुं सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णधजानि हेमजालपाटिच्छन्नानि उपोसथनागराजपमुखानि ।

‘ चतुरासीतिअस्ससहस्सानि अहेसुं सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णधजानि हेमजालपाटिच्छन्नानि वलाहकअस्सराजपमुखानि ।

‘ चतुरासीतिरथसहस्सानि अहेसुं सीहचम्मपरिवारानि व्यगघचम्मपरि-
वारानि दीपिचम्मपरिवारानि पण्डुकम्बलपरिवारानि सोवण्णालङ्कारानि
सोवण्णधजानि हेमजालपाटिच्छन्नानि वेजयन्तरथपमुखानि ।

‘ चतुरासीतिमणिसहस्सानि अहेसुं मणिरतनपमुखानि ।

‘ चतुरासीतिइत्थिसहस्सानि अहेसुं सुभदादेवीपमुखानि ।

‘ चतुरासीतिगहपतिसहस्सानि अहेसुं गहपतिरतनपमुखानि ।

‘ चतुरासीतिखत्तियसहस्सानि अहेसुं अनुयुत्तानि परिणायकरतनप-
मुखानि ।

‘ चतुरासीतिधेनुसहस्सानि अहेसुं डुकूलसन्दनानि कंसूपधारणानि ।

‘ चतुरासीतिवत्थकोटिसहस्सानि अहेसुं खोमसुखुमानं कप्पासिकसुखु-
मानं कोसेय्यसुखुमानं कम्बलसुखुमानं ।

‘ चतुरासीतिथलिपाकसहस्सानि अहेसुं सायपातं भत्ताभिहारो अभि-
हरियित्थ ।

६ “तेन खो पना 'नन्द समयेन रञ्जो महासुदस्सनस्स चतुरासी-
तिनागसहस्सानि सायपातं उपट्ठानं आगच्छन्ति । अथ खो आनन्द
रञ्जो महासुदस्सनस्स एतद'होसिः—‘इमानि खो मे चतुरासीतिनाग-
सहस्सानि सायपातं आगच्छन्ति । यन्नून वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्च-
येन द्वे चत्तालीसं नागसहस्सानि द्वे चत्तालीसं नागसहस्सानि सकिं सकिं
उपट्ठानं आगच्छेय्युं’ ति’ ।

‘अथ खो आनन्द राजा महासुदस्सनो परिणायकरतनं आमन्तेसिः—
‘इमानि खो मे सम्म परिणायकरतन चतुरासीतिनागसहस्सानि सायपातं
उपट्ठानं आगच्छन्ति । तेन हि सम्म परिणायकरतन वस्ससतस्स
...पे०...उपट्ठानं आगच्छन्तू’ति’ ।

‘एवं देवा’ ति’ खो आनन्द परिणायकरतनं रञ्जो महासुदस्सनस्स
पच्चस्सोसि । अथ खो आनन्द रञ्जो महासुदस्सनस्स अपरेन समयेन
वस्ससतस्स...पे०...उपट्ठानं आगमंसु ।

७ “अथ खो आनन्द सुभद्दाय देविया बहुन्नं वस्सानं बहुन्नं वस्स-
सतानं बहुन्नं वस्ससतसहस्सानं अच्चयेन एतद’ होसिः—‘चिरदिट्ठो खो
मे राजा महासुदस्सनो, यन्नूना’हं राजानं महासुदस्सनं दस्सनाय उप-
सङ्कमेय्यं’ ति’ ।

‘अथ खो आनन्द सुभद्दा देवी इत्थागारं आमन्तेसिः—‘एथ तुम्हे
सीसानि नहायथ, पीतानि वत्थानि पारूपथ, चिरदिट्ठो नो राजा महा-
सुदस्सनो, राजानं महासुदस्सनं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सामा’ति’ ।

‘एवं अग्ये’ति’ खो आनन्द इत्थागारं सुभद्दाय देविया पटिस्सुत्वा
सीसं नहायित्वा पीतानि वत्थानि पारूपित्वा येन सुभद्दा देवी तेनु’
पसङ्कमि । अथ खो आनन्द सुभद्दा देवी परिणायकरतनं आमन्तेसिः—
‘कप्पेहि सम्म परिणायकरतन चतुरङ्गिनिं सेनं । चिरदिट्ठो नो राजा
महासुदस्सनो, राजानं महासुदस्सनं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सामा’ति’ ।

‘एवं देवी’ति’खो आनन्द परिणायकरतनं सुभदाय देविया पटिस्सुत्वा चतुरङ्गिणिं सेनं कप्पापेत्वा सुभदाय देविया पटिवेदेसिः—‘कप्पिता खो ते देवि चतुरङ्गिनिसेना, यस्स दानि कालं मञ्जसी’ति’ ।

८ “अथ खो आनन्द सुभदा देवी चतुरङ्गिनिया सेनाय सद्धिं इत्था-गारेन येन धम्मो पासादो तेनु’ पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा धम्मं पासादं अभिरूहित्वा येन महाव्यूहं कूटागारं तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा महा-व्यूहस्स कूटागारस्स द्वारबाहं आलम्बित्वा अट्टासि ।

‘अथ खो आनन्द राजा महासुदस्सनोः—‘किन्नु खो महतो विय जनकायस्स सद्दो ? ’ति’ । महाव्यूहा कूटागारा निक्खमन्तो अद्दस सुभदं देविं द्वारबाहं आलम्बित्वा ठितं । दिस्वा सुभदं देविं एतद’ वोचः—‘एत्थे’व देवि तिट्ठ, मा पाविसी’ति’ ।

९ “अथ खो आनन्द राजा महासुदस्सनो अञ्जतरं पुरिसं आम-न्तेसिः—‘एहि त्वं अम्मो पुरिस महाव्यूहा कूटागारा सोवण्णमयं पलङ्कं नीहरित्वा सब्बसोवण्णमये तालवने पञ्चापेही’ति’ ।

‘एवं देवा’ति’ खो आनन्द सो पुरिसो रञ्जो महासुदस्सनस्स पटि-स्सुत्वा महाव्यूहा कूटागारा सोवण्णमयं पलङ्कं नीहरित्वा सब्बसोवण्णमये तालवने पञ्चापेसि ।

‘अथ खो आनन्द राजा महासुदस्सनो दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेसि, पादे पादं अच्चाधाय सतो सम्पजानो ।

१० “अथ खो आनन्द सुभदाय देविया एतद’ होसिः—‘विप्पसन्नानि खो रञ्जो महासुदस्सनस्स इन्द्रियानि, परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो, मा हे’व खो राजा महासुदस्सनो कालं अकासी’ति’ ।

‘राजानं महासुदस्सनं एतद’ वोचः—‘इमानि खो ते देव चतुरासी-सीतिनगरसहस्सानि कुसावतीराजधानिपमुखानि, एत्थ देव छन्दं जनेहि, जीविते अपेक्खं करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिपासादसहस्सानि...पे०.....(२-५)
करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिकूटागारसहस्सानि...पे०...करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिपलङ्कसहस्सानि...पे०...करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिनागसहस्सानि...पे०...करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिअस्ससहस्सानि...पे०...करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिरथसहस्सानि...पे०...करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिमणिसहस्सानि...पे०...करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिइत्थिसहस्सानि...पे०...करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिगहपतिसहस्सानि...पे०...करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिखत्तियसहस्सानि...पे०...करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिधेनुसहस्सानि...पे०...करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिवत्थकोटिसहस्सानि...पे०...करोहि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिथालिपाकसहस्सानि...पे०...करोही’ति’ ।

११ “ एवं वुत्ते आनन्द राजा महासुदस्सनो सुभदं देविं एतद’वोचः—
‘ दीघरत्तं खो मं त्वं देवि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि समुदाचरित्वा, अथ च
पन मं त्वं पच्छिमे काले अनिट्ठेहि अकन्तेहि अमनापेहि समुदाचरसी’ति’ ।

‘ कथञ्चरहि तं देव समुदाचरामी’ति ? ’ ।

‘ एवं खो मं त्वं देवि समुदाचरः—‘सब्बेहे’व देव पिथेहि मनापेहि
नानाभावो विनाभावो अञ्जथाभावो । मा खो त्वं देव सापेक्खो कालं
अकासि । दुक्खा सापेक्खस्स कालकिरिया, गरहिता च सापेक्खस्स
कालकिरिया ।

‘ इमानि ते देव चतुरासीतिनगरसहस्सानि कुसावतीराजधानिपमुखानि,
एत्थ देव छन्दं पजह, जीविते अपेक्खं मा अकासि ।

‘ इमानि ते देव चतुरासीतिपासादसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।

- ‘इमानि ते देव चतुरासीतिकूटागारसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिपलङ्कसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिनागसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिअस्ससहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिरथसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिमाणिसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिइत्थिसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिगहपतिसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिखत्तियसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिधेनुसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिवत्थकोटिसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिथालिपाकसहस्सानि...पे०...मा अकासी’ति ।

१२ “ एवं वुत्ते आनन्द सुभद्दा देवी परोदि अस्सूनि पवत्तेसि । अथ
 खो आनन्द सुभद्दा देवी अस्सूनि पमज्जित्वा राजानं महासुदस्सनं
 एतद’वोचः—

‘सब्बेहे’व देव पियेहि मनापेहि...पे०...(२. ११) सापेक्खस्स
 कालकिरिया ।

- ‘इमानि ते देव चतुरासीतिनगरसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिपासादसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिकूटागारसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिपलङ्कसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिनागसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिअस्ससहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिरथसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिमाणिसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।

‘इमानि ते देव चतुरासीतिइत्थिसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिगहपतिसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिस्वत्तियसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिधेनुसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिवत्थकोटिसहस्सानि...पे०...मा अकासि ।
 ‘इमानि ते देव चतुरासीतिथालिपाकसहस्सानि...पे०...मा अकासी’ति’ ।

१३ “अथ खो आनन्द राजा महासुदस्सनो न चिरस्से’व काल’म-
 कासि । सेय्यथा’पि आनन्द गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा मनुज्जं
 भोजनं भुत्ताविस्स भत्तसम्मदो होति, एवमे’व खो रज्जो महासुदस्सनस्स
 मारणन्तिका वेदना अहोसि । कालकतो आनन्द राजा महासुदस्सनो
 सुगतिं ब्रम्हलोकं उप्पज्जि । राजा आनन्द महासुदस्सनो चतुरासीतिवस्स-
 सहस्सानि कुमारकीळिकं कीळि । चतुरासीतिवस्ससहस्सानि ओपरज्जं
 कारोसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि रज्जं कारोसि, चतुरासीतिवस्ससह-
 स्सानि गिहीभूतो धम्मं पासादे ब्रम्हचरियं चरि । सो चत्तारो ब्रम्हविहारे
 भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रम्हलोकूपगो अहोसि ।

१४ “सिथा खो पन ते आनन्द एव’मस्स:-‘अज्जो नून तेन
 समयेन राजा महासुदस्सनो अहोसी’ति’ । न खो पन तं आनन्द एवं
 दट्ठब्बं; अहं तेन समयेन राजा महासुदस्सनो अहोसिं’ ।

‘मम तानि चतुरासीतिनगरसहस्सानि कुसावतीराजधानिपमुखानि ।
 ‘मम तानि चतुरासीतिपासादसहस्सानि धम्मपासादपमुखानि ।
 ‘मम तानि चतुरासीतिकूटागारसहस्सानि महाव्यूहकूटागारपमुखानि ।
 ‘मम तानि चतुरासीतिपल्लङ्कसहस्सानि...पे०...लोहितकूपधानानि ।
 ‘मम तानि चतुरासीतिनागसहस्सानि...पे०...उपोसथनागराज-
 पमुखानि ।

‘मम तानि चतुरासीतिअस्ससहस्सानि...पे०...बलाहकअस्सराज-
पमुखानि ।

‘मम तानि चतुरासीतिरथसहस्सानि...पे०...वेजयन्तरथपमुखानि ।

‘मम तानि चतुरासीतिमणिसहस्सानि मणिरतनपमुखानि ।

‘मम तानि चतुरासीतिइत्थिसहस्सानि सुभद्दादेवीपमुखानि ।

‘मम तानि चतुरासीतिगहपतिसहस्सानि गहपतिरतनपमुखानि ।

‘मम तानि चतुरासीतिखत्तियसहस्सानि अनुयुत्तानि परिणायकरतन-
पमुखानि ।

‘मम तानि चतुरासीतिधेनुसहस्सानि दुकूलसन्दनानि कंसूपधारणानि ।

‘मम तानि चतुरासीतिवत्थकोटिसहस्सानि खोमसुखुमानं कप्पासिक-
सुखुमानं कोसेय्यसुखुमानं कम्बलसुखुमानं ।

‘मम तानि चतुरासीतिथालिपाकसहस्सानि सायपातं भत्ताभिहारो
अभिहरियित्थ ।

१५ “तेसं खो पना’नन्द चतुरासीतिनगरसहस्सानं एकं येव तं नगरं
होति यं तेन समयेन अज्झावसामि, यदिदं कुसावती राजधानी ।

‘तेसं खो पना’नन्द चतुरासीतिपासादसहस्सानं एको येव सो पासादो
होति यं तेन समयेन अज्झावसामि, यदिदं धम्मो पासादो ।

‘तेसं खो पना’नन्द चतुरासीतिकूटागारसहस्सानं एकं येव तं कूटागारं
होति यं तेन समयेन अज्झावसामि, यदिदं महाव्यूहं कूटागारं ।

‘तेसं खो पना’नन्द चतुरासीतिपल्लङ्कसहस्सानं एको येव सो पल्लङ्को
होति यं तेन समयेन परिभुञ्जामि, यदिदं सोवण्णमयो वा रूपिमयो वा
दन्तमयो वा सारमयो वा ।

‘तेसं खो पना’नन्द चतुरासीतिनागसहस्सानं एको येव सो नागो
होति यं तेन समयेन अभिरूहामि, यदिदं उपोसथो नागराजा ।

‘तेसं खो पना’नन्द चतुरासीतिअस्ससहस्सानं एको येव सो अस्सो होति यं तेन समयेन अभिरूहामि, यदिदं वलाहको अस्सराजा ।

‘तेसं खो पना’नन्द चतुरासीतिरथसहस्सानं एको येव सो रथो होति यं तेन समयेन अभिरूहामि, यदिदं वेजयन्तो रथो ।

‘तेसं खो पना’नन्द चतुरासीतिइत्थिसहस्सानं एका येव सा इत्थि होति या मं तेन समयेन पच्चुपट्ठाति खत्तियानि वा वेलामिकानि वा ।

‘तेसं खो पना’ नन्द चतुरासीतिवत्थकोटिसहस्सानं एकं येव तं दुस्सयुगं होति, यं तेन समयेन परिदहामि, खोमसुखुं वा कप्पासिकसु-
खुं वा कोसेय्यसुखुं वा कम्बलसुखुं वा ।

‘तेसं खो पना’ नन्द चतुरासीतिथालिपाकसहस्सानं एको येव सो थालिपाको होति यतो नाळिकोदनपरमं भुञ्जामि तदूपियञ्च सूपेय्यं ।

१६ “पस्सा’ नन्द सब्बे ते सङ्खारा अतीता निरुद्धा विपरि-
णता । एवं अनिच्चा खो आनन्द सङ्खारा, एवं अद्धुवा खो आनन्द
सङ्खारा, एवं अनस्सासिका खो आनन्द सङ्खारा, यावञ्चिदं आनन्द
अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितुं, अलं विरज्जितुं, अलं विमुच्चितुं ।

१७ “छक्खत्तुं खो पना’हं आनन्द अभिजानामि इमस्मिं पदेसे सरीरं
निक्खिपितं, तं च खो राजा वसमानो चक्रवत्ती धम्मिको धम्मराजा
पे०...अयं सत्तमो सरीरनिक्खेपो । न खो पना’हं आनन्द तं पदेसं
समनुपस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रम्हके सस्समणब्राम्हणिया पजाय
सदेवमनुस्साय यत्थ तथागतो अट्ठमं सरीरं निक्खिपेय्या’ति” । इदम’
वोच भगवा । इदं वत्वा सुगतो अथा’परं एतद् ’वोच सत्थाः—

‘अनिच्चा वत सङ्खारा उप्पादवयधम्मिनो ।

उप्पज्जित्वा निरूज्जन्ति, तेसं वूपसमो सुखो’ति’ ।

महा—सुदस्सन—सुत्तं—निट्ठितं ।

१८. जनवसभ-सुत्तं

१. १ एवं मे सुत्तं । एकं समयं बुद्धो भगवा नादिके विहरति गिअकावसथे । तेन खो पन समयेन भगवा परितो परितो जनपदेसु परिचारके अब्भतीते कालकते उप्पत्तीसु व्याकरोति कासिकोसलेसु वज्जिमल्लेसु चेतिवंसेसु कुरुपञ्चालेसु मच्छसूरसेनेसुः—‘असु अमुत्र उप्पन्नो (v. l. उपपन्नो) । परोपञ्चास नादिकिया परिचारका अब्भतीता कालकता पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिका, तत्थ परिनिब्बायिनो अनावत्तिधम्मा तरमा लोका । साधिका नवुति नादिकिया परिचारका अब्भतीता कालकता तिण्णं संयोजनानं परिकखया रागदोस-मोहानं तनुत्ता सकदागामिनो । सकिदे’व इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ति । सातिरेकानि पञ्चसतानि नादिकिया परिचारका अब्भतीता कालकता तिण्णं संयोजनानं परिकखया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा’ति’ ।

२ अस्सोसुं खो नादिकिया परिचारकाः—‘भगवा किर परितो परितो जनपदेसु परिचारके अब्भतीते कालकते उप्पत्तीसु व्याकरोति...पे०... नियता सम्बोधिपरायणा’ति’ । तेन च नादिकिया परिचारका अत्तमना अहेसुं पमुदिता पीतिसोमनस्सजाता भगवतो पञ्चह-वेय्याकरणं सुत्वा ।

३ अस्सोसि खो आयस्मा आनन्दोः—‘भगवा किर परितो परितो जनपदेसु...पे०...भगवतो पञ्चहवेय्याकरणं सुत्वा’ति’

४. अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतद’होसिः—‘इमे खो पना’पि अहेसुं मागधका परिचारका बहू चे’व रत्तञ्जू च अब्भतीता कालकता, सुञ्जा मञ्जे अङ्गमगधा मागधकेहि परिचारकेहि अब्भतीतेहि कालकतेहि । ते खो पन’पि अहेसुं बुद्धे पसन्ना धम्मे पसन्ना सङ्खे पसन्ना, सीलेसु परिपूरकारिनो । ते अब्भतीता कालकता भगवता अव्याकता ।

तेसं प'स्स साधु वेय्याकरणं । बहुजनो पसीदेय्य, ततो गच्छेय्य सुगतिं । अयं खो पन पि अहोसि राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो धम्मिको धम्मराजा हितो ब्राम्हणगहपतिकानं नेगमानञ्चे'व जानपदानञ्च । अपि स्सुदं मनुस्सा कित्तयमानरूपा विहरन्ति:—'एवं नो सो धम्मिको धम्मराजा सुखापेत्वा कालकतो, एवं मयं तस्स धम्मिकस्स धम्मरञ्जो विजिते फासु विहरिम्हा'ति' । सो खो पन पि अहोसि बुद्धे पसन्नो धम्मे पसन्नो सङ्घे पसन्नो सीलेसु परिपूरकारी । अपि स्सुदं मनुस्सा एवमाहंसु:—'याव मरण-काला'पि राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो भगवन्तं कित्तयमानरूपो कालकतो'ति' । सो अब्भतीतो कालकतो भगवता अव्याकतो, तस्स प'स्स साधु वेय्याकरणं, बहुजनो पसीदेय्य, ततो गच्छेय्य सुगतिं । भगवतो खो पन सम्मोधि मगधेसु । यत्थ खो पन भगवतो सम्मोधि मगधेसु, कथं तत्थ भगवा मागधके परिचारके अब्भतीति कालकते उप्पत्तीसु न व्याकरेय्य ? । भगवा चे खो पन मागधके परिचारके अब्भतीति कालकते उप्पत्तीसु न व्याकरेय्य दीनमाना (v. l. दीनमना, निन्नमना) तेन'स्सु मागधका परिचारका । येन खो पन'स्सु दीनमाना मागधका परिचारका, कथं तं भगवा न व्याकरेय्या'ति ? ' ।

५. इदं आयस्मा आनन्दो मागधके परिचारके आरब्ध एको रहो अनुविचिन्तेत्वा, रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठाय, येन भगवा तेनु'पस-ङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद्' वोच:—

'सुतं मे तं भन्ते:—' भगवा किर परितो परितो जनपदेसु...पे०... (१-३) भगवतो पण्डवेय्याकरणं सुत्वा ।

६ 'इमे खो पन पि भन्ते अहेसुं मागधका परिचारका बहू चे'व रत्तञ्जू च अब्भतीता कालकता ।...पे०...(१-४) येन खो पन'स्सु भन्ते दीनमाना मागधका परिचारका, कथं तं भगवा न व्याकरेय्या'ति ? ' ।

इदं आयस्मा आनन्दो मागधके परिचारके आरब्ध भगवतो सम्मुखा परिकथं कत्वा उट्ठाया'सना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

७ अथ खो भगवा अचिरपक्कन्ते आयस्मतो आनन्दे पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरं आदाय नादिकं पिण्डाय पाविसि । नादिके पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो पादे पक्खालेत्वा गिञ्जकावसथं पविसित्वा मागधके परिचारके आरब्ध अट्टिकत्वा मनसिकत्वा सब्बचेतसो समन्नाहरित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदिः—'गतिं तेसं जानिस्सामि अभिसम्परायं, यंगतिका ते भवन्तो यमभिसम्पराया'ति । अइसा खो भगवा मागधके परिचारके यंगतिका ते भवन्तो यमभिसम्पराया । अथ खो भगवा सायण्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो गिञ्जकावसथा निक्खमित्वा विहारपच्छायायं पञ्चत्ते आसने निसीदि ।

८ अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनु' पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद्' वोचः—'उपसन्तप्पदिस्सो (१. १. उपसम्पस्सदिस्सो; उपसन्तपतिसो) भन्ते भगवा, भातिरिव भगवतो मुखवण्णो पसन्नत्ता इन्द्रियानं । सन्तेन नून'ज्ज भन्ते भगवा विहारेन विहासी'ति' ।

९ "यदे' व खो मे त्वं आनन्द मागधके परिचारके आरब्ध सम्मुखा परिकथं कत्वा उट्ठाया'सना पक्कन्तो, तदे'वा'हं नादिके पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो...पे०...निसीदिः—'गतिं तेसं जानिस्सामि अभिसम्परायं, यंगतिका ते भवन्तो यमभिसम्पराया'ति' । अइसं खो अहं आनन्द मागधके परिचारके यंगतिका ते भवन्तो यमभिसम्पराया । अथ खो आनन्द अन्तरहितो यक्खो सद्दं अनुस्सावेसिः—'जनवसभो अहं भगवा, जनवसभो अहं सुगता'ति' । अभिजानासि नो त्वं आनन्द इतो पुब्बे एवरूपं नामधेयं सुत्वा, यदिदं जनवसभो'ति ? "

‘न खो अहं भन्ते अभिजानामि इतो पुब्बे एवरूपं नामधेय्यं सुत्वा यदिदं जनवसभो’ति । अपि हि मे भन्ते लोमानि हट्टानि ‘जनवसभो’ति नामधेय्यं सुत्वा । तस्स मय्हं भन्ते एतद’होसिः—‘न ह नून सो ओरको यक्खो भविस्सति यस्सि’दं एवरूपं नामधेय्यं, यदिदं जनवसभो’ति ।

१० “अनन्तरा खो आनन्द सद्दपातुभावा उळारवण्णो सो मे यक्खो सम्मुखे पातुर’होसि । दुतियकम्पि सद्दं अनुस्सावेसिः—‘बिम्बिसारो अहं भगवा, बिम्बिसारो अहं सुगत । इदं सत्तमं खो अहं भन्ते वेस्सवणस्स महाराजस्स सहव्यतं उप्पज्जामि । सो ततो जुतो मनुस्सराजा, अमनुस्सराजा दिवि होमि’ ।

इतो सत्त ततो सत्त संसारानि चतुद्दस ।

निवासं अभिजानामि यत्थ मे वुसितं पुरे ॥

‘दीघरत्तं खो अहं भन्ते अविनिपातो अविनिपातं सज्जानामि, आसा च पन मे सन्तिट्ठति सकदागामिताया’ति’ ।

‘अच्छरियं इदं आयस्मतो जनवसभस्स यक्खस्स, अब्भुतं इदं आयस्मतो जनवसभस्स यक्खस्सः—‘दीघरत्तं खो अहं भन्ते...पे०.... सकदागामिताया’ति’च वदेसि । कुतो निदानं पना’यस्मा जनवसभो यक्खो एवरूपं उळारं विसेसाधिगमं सज्जानाती’ति ?’ ।

११ ‘न अञ्जत्थ भगवा तव सासना, न अञ्जत्थ सुगत तव सासना । यद्गगे अहं भन्ते भगवति एकन्तगतो अभिपसन्नो, तद्गगे अहं भन्ते दीघरत्तं अविनिपातो अविनिपातं सज्जानामि । आसा च पन मे सन्तिट्ठति सकदागामिताय । इधा’हं भन्ते वेस्सवणेन महाराजेन पेसितो विरूळ्हकस्स महाराजस्स सन्तिके केनचिदे’व करणीयेन । अद्दसं भगवन्तं अन्तरा मग्गे गिञ्जकावसथं पविसित्वा मागधके परिचारके आरब्भ अट्ठित्वा मनसिकत्वा सब्बचेतसो समन्नाहरित्वा निसिन्नं—‘गतिं तेसं जानिस्सामि अभिसम्परायं, यंगतिका ते भवन्तो यमभिसम्पराया’ति’ ।

अनच्छरियं खो पने'तं भन्ते यं वेस्सवणस्स महाराजस्स यं परिसायं भासतो सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं 'यंगतिका ते भवन्तो यमभिसम्पराया'ति' । तस्स मय्हं भन्ते एतद्' होसिः—'भगवन्तश्च दक्खामि इदञ्च भगवतो आरोचेय्यामी'ति' । इमे खो भन्ते द्वे पञ्चया भगवन्तं दस्सनाय पक्कमितुं ।

१२ 'पुरिमानी भन्ते दिवसानि पुरिमतरानि तदहु'पोसथे पण्णरसे वस्सूपनायिकाय पुण्णाय पुण्णमयाय रत्तिया केवलकप्पा च देवा तावतिंसा सुधम्ममायं सभायं सन्निसिन्ना होन्ति सन्नपतिता, महती च दिब्बा परिसा समन्ततो निसिन्ना होन्ति, चत्तारो च महाराजा चतुद्दिसा निसिन्ना होन्ति । पुरत्थिमाय दिसाय धतरट्ठो महाराजा पच्छामुखो निसिन्नो होति देवे पुरक्खत्वा । दक्खिणाय दिसाय विरूढ्हको महाराजा उत्तराभिमुखो निसिन्नो होति देवे पुरक्खत्वा । पच्छिमाय दिसाय विरूपक्खो महाराजा पुरत्थिमाभिमुखो निसिन्नो होति देवे पुरक्खत्वा । उत्तराय दिसाय वेस्सवणो महाराजा दक्खिणाभिमुखो निसिन्नो होति देवे पुरक्खत्वा । यदा भन्ते केवलकप्पा च तावतिंसा सुधम्ममायं सभायं सन्निसिन्ना होन्ति सन्नपतिता, महती च दिब्बा परिसा समन्ततो निसिन्ना होन्ति चत्तारो च महाराजा चतुद्दिसा निसिन्ना होन्ति, इदं तेसं होति आसनस्मिं । अथ पच्छा अम्हाकं आसनं होति । ये ते भन्ते देवा भगवति ब्रम्हचरियं चरित्वा अधुनु'प्पन्ना तावतिंसकायं, ते अञ्जे देवे अतिरोचन्ति वण्णेन चे'व यससा च । तेन सुदं भन्ते देवा तावतिंसा अत्तमना होन्ति पमुदिता पीतिसोमनस्सजाताः—'दिव्वा वत भो काया परिपूरन्ति हायन्ति असुरकाया'ति' ।

१३ 'अथ खो भन्ते सक्को देवानं इन्दो देवानं तावतिंसानं सम्पसादं विदित्वा इमाहि गाथाहि अनुमोदिः—

‘मोदन्ति वत भो देवा तावतिंसा सहिन्दका ।

तथागतं नमस्सन्ता धम्मस्स च सधम्मत्तं ॥

नवे'व देवे पस्सन्ता वण्णवन्ते यसस्सिनो ।
 सुगतस्मिं ब्रम्हचरियं चरित्वान इधा'गते ॥
 ते अञ्जे अतिरोचन्ति वण्णेन यससा'युना ।
 सावका भूरिपञ्जस्स विसेसू'पगता इध ॥
 इदं दिस्वान नन्दन्ति तावतिसा सहिन्दका ।
 तथागतं नमस्सन्ता धम्मस्स च सुधम्मतं'ति' ॥

तेन सुदं भन्ते देवा तावतिसा भिय्यासोमत्ताय अत्तमना होन्ति
 पमुदिता पीतिसोमनस्सजाताः—' दिव्वा वत भो काया परिपूरेन्ति,
 हायन्ति असुरकाया'ति' ।

१४ 'अथ भन्ते येन'त्थेन देवा तावतिसा सुधम्मायं सभायं सन्नि-
 सिन्ना होन्ति सन्निपतिता, तमत्थं चिन्तयित्वा तमत्थं मन्तयित्वा, वुत्त-
 वचना'पि तं चत्तारो महाराजा तस्मिं अत्थे होन्ति, पच्चनुसिट्ठवचना'पि
 तं चत्तारो महाराजा तस्मिं अत्थे होन्ति सकेसु आसनेसु ठिता
 अविपक्कन्ता ।

ते वुत्तवाक्या राजानो पटिगट्ठा'नुसासनिं ।

विप्पसन्नमना सन्ता अट्ठसु सम्मिह आसने 'ति' ॥

१५ अथ खो भन्ते उत्तराय दिसाय उळारो आलोको सञ्जायि,
 ओभासो पातुर'होसि, अतिकम्मे'व देवानं देवानुभावं । अथ भन्ते सक्को
 देवानं इन्दो देवे तावतिसे आमन्तेसिः 'यथा खो मारिसा निमित्ता
 दिस्सन्ति आलोको सञ्जायति ओभासो पातु भवति ब्रम्हा पातु भविस्सति,
 ब्रम्हुनो एतं पुब्बनिमित्तं पातुभावाय यदिदं आलोको सञ्जायति ओभासो
 पातुभवती'ति' ।

यथा निमित्ता दिस्सन्ति ब्रम्हा पातु भविस्सति ।

ब्रम्हुनो हे'तं निमित्तं ओभासो विपुलो महा'ति' ।

१६ अथ खो भन्ते देवा तावतिसा सकेसु आसनेसु निसीदिसुः—

‘ओभासं एतं जस्साम यं विपाको भविस्सति, सच्छिकत्वा’व नं गमिस्सामा’ति’ । चत्तारो पि महाराजा यथा सक्केसु आसनेसु निसीदिंसुः—‘ओभासं एतं जस्साम यं विपाको भविस्सति, सच्छिकत्वा’व नं गमिस्सामा’ति’ । इदं सुत्वा देवा तावतिसा एकग्गा समापजिंसुः—‘ओभासं एतं जस्साम यं विपाको भविस्सति, सच्छिकत्वा’व नं गमिस्सामा’ति’ ।

१७ ‘यदा भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो देवानं तावतिसानं पातुभवति, ओळारिकं अत्तभावं अभिनिम्मिन्त्वा पातुभवति । यो खो पन भन्ते ब्रम्हुनो पक्कितवण्णो अनभिसम्भवनीयो सो देवानं तावतिसानं चक्खुपथस्मिं । यदा भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो देवानं तावतिसानं पातुभवति, सो अज्जे देवे अतिरोचति वण्णेन चे’व यससा च । सेय्यथा’पि भन्ते सोवण्णविग्गहो मनुस्सविग्गहं अतिरोचति, एवमे’व खो भन्ते यदा ब्रम्हा सनंकुमारो देवानं तावतिसानं पातुभवति, सो अज्जे देवे अतिरोचति वण्णेन चे’व यससा च । यदा भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो देवानं तावतिसानं पातुभवति, न तस्स परिसायं कोचि देवो अभिवादेति वा पच्चुट्ठेति वा आसनेन वा निमन्तेति । सब्बे व तुण्ही भूता पञ्जलिका पलङ्के न निसीदन्ति’; ‘यस्स दानि देवस्स इच्छिस्सति ब्रम्हा सनंकुमारो, तस्स देवस्स पलङ्के निसीदिस्सती’ति’ । यस्स खो पन भन्ते देवस्स ब्रम्हा सनंकुमारो पलङ्के निसीदति, उळारं सो लभति देवो वेदपटिलाभं, उळारं सो लभति देवो सोमनस्सपटिलाभं । सेय्यथा’पि भन्ते राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो अधुना’भिसित्तो रज्जेन, उळारं सो लभति वेदपटिलाभं, उळारं सो लभति सोमनस्सपटिलाभं, एवमे’व खो भन्ते यस्स देवस्स ब्रम्हा सनंकुमारो पलङ्के निसीदति, उळारं सो लभति देवो वेदपटिलाभं उळारं सो लभति देवो सोमनस्सपटिलाभं ।

१८ ‘अथ भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो ओळारिकं अत्तभावं अभिनिम्मिन्त्वा कुमारवण्णी हुत्वा पञ्चसिखो देवानं तावतिसानं पातुर’हासि । सो वेहासं अब्भुगन्त्वा आकासे अन्तलिवखे पलङ्केन निसीदि । सेय्यथा’पि

भन्ते बलवा पुरिसो सुपच्चत्थते वा पलङ्के समे वा भूमिभागे पलङ्केन
निसीदेय्य, एवमे'व खो भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो वेहासं अब्भुगन्त्वा
आकासे अन्तलिक्खे पलङ्केन निसीदित्वा देवानं तावतिसानं सम्पसादं
विदित्वा इमाहि गाथाहि अनुमोदिः—' मोदन्ति वत भो देवा तावतिसा
सहिन्दका ।...पे०...(§ १३)

तथागतं नमस्सन्ता धम्मस्स च सुधम्मतं'ति' ।

१९ 'इदम'त्थं भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो अभासित्थ । इदम'त्थं भन्ते
ब्रम्हुनो सनंकुमारस्स भासतो अट्टङ्गसमन्नागतो सरो होति विस्सट्ठो च
विज्जेय्यो च मज्जू च सवनीयो च बिन्दु च अविसारी च गम्भीरो
च निन्नादी च । यथा परिसं खो पन भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो सरेन
विज्जापेति, न च'स्स बहिद्धा परिसाय घोसो निच्छरति । यस्स खो पन
भन्ते एवं अट्टङ्गसमन्नागतो सरो होति, सो वुच्चति ब्रम्हस्सरो'ति' ।

२० 'अथ खो भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो तेत्तिसे अत्तभावे अभिनिम्मि-
नित्वा देवानं तावतिसानं पच्चेकपलङ्केसु पलङ्केन निसीदित्वा देवे ताव-
तिसे आमन्तेसिः—

' तं किं मज्जन्ति भोन्तो देवा तावतिसा ? याव च भगवा बहुजन-
हिताय पटिपन्नो बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय
देवमनुस्सानं । ये हि केचि भो बुद्धं सरणं गता, धम्मं सरणं गता,
सङ्घं सरणं गता, सीलेसु परिपूरकारिनो, ते कायस्स भेदा परं मरणा अप्पे-
कच्चे परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं सहव्यतं उप्पज्जन्ति, अप्पे' कच्चे
निम्मानरतीनं देवानं सहव्यतं उप्पज्जन्ति, अप्पे'कच्चे तुसितानं
देवानं...पे०...यामानं देवानं...पे०...तावतिसानं देवानं...पे०...
चतुम्महाराजिकानं देवानं सहव्यतं उप्पज्जन्ति । ये सब्बनिहीनं कायं
परिपूरन्ति, ते गन्धव्वकायं परिपूरन्ती'ति' ।

२१ 'इदम'त्थं भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो अभासित्थ । इदम'त्थं भन्ते

ब्रम्हूनो सनंकुमारस्स भासतो घोसो येव देवो मज्जन्ति 'यो'यं मम पलङ्के सो'यं एको'व भासती'ति' ।

एकस्मिं भासमानस्मिं सब्बे भासन्ति निम्मिता ।

एकस्मिं तुण्हीमा'सीने सब्बे तुण्ही भवन्ति ते ॥

तदा सु देवा मज्जन्ति तावत्तिंसा सहिन्दका ।

यो अयं मम पलङ्के सो'यं एको'व भासती'ति' ॥

२२ 'अथ खो भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो एकन्ते अत्तानं उपसंहासि; एकन्ते अत्तानं उपसंहरित्वा सकस्स देवानं इन्दस्स पलङ्केन निसीदित्वा देवे तावत्तिंसे आमन्तेसिः—'तं किं मज्जन्ति भोन्तो देवा तावत्तिंसा ? याव सुप्पज्जत्ता' व इमे तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो इद्धिपादा इद्धिपहुताय इद्धिविसविताय इद्धिविकुब्बनताय । कतमे चत्तारो ? इध भो भिक्खु छुन्दस्समाधिपधानसङ्गारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, विरियसमाधि...पे०...चित्तसमाधि...पे०...वीमंसासमाधिपधानसंखारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । इमे खो भो तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो इद्धिपादा पज्जत्ता इद्धिपहुताय इद्धिविसविताय इद्धिविकुब्बनताय । ये हि केचि भो अतीतमद्धानं समणा वा ब्राम्हणा वा अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोसुं, सब्बे ते इमेसं येव चतुन्नं, इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि पि केचि भो अनागतम'द्धानं समणा वा ब्राम्हणा वा अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोस्सन्ति, सब्बे ते इमेसं येव चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि पि केचि भो एतरहि समणा वा ब्राम्हणा वा अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोन्ति, सब्बे ते इमेसं येव चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता । पस्सन्ति नो भोन्तो देवा तावत्तिंसा मम'पि नं एवरूपं इद्धानुभावं'ति' ? ।

'एवं ब्रम्हे'ति' ।

‘अहमिप् खो भो इमेसं येव चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीक-
तत्ता एवं महिद्धिको एवं महानुभावो’ति’ ।

२३ ‘इदम’ त्थं भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो अभासित्थ । इदम’त्थं भन्ते
ब्रम्हा सनंकुमारो भासित्वा देवे तावत्तिसे आमन्तेसिः—‘तं किं मञ्जन्ति
भोन्तो देवा तावत्तिसा ? यावच्चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन तयो ओकासाधिगमा अनुबुद्धा सुखस्सा’धिगमाय ।
कतमे तयो ? ।

‘इध भो एकच्चो संसट्ठो विहरति कामेहि, संसट्ठो अकुसलेहि
धम्मेहि । सो अपरेन समयेन अरियं धम्मं सुणाति, योनिस्सो मनसिक-
रोति, धम्मानुधम्मं पटिपज्जति । सो अरियधम्मसवनमा’गम्म योनिस्सो
मनसिकारं धम्मानुधम्मपटिपत्तिं असंसट्ठो विहरति कामेहि, असंसट्ठो
अकुसलेहि धम्मेहि । तस्स असंसट्ठस्स कामेहि, असंसट्ठस्स अकुसलेहि
धम्मेहि उप्पज्जति सुखं, सुखा भिय्यो सोमनस्सं । सेय्यथा’पि भो मुदा
पामुज्जं जायेथ, एवंमेव खो भो असंसट्ठस्स कामेहि असंसट्ठस्स अकु-
सलेहि धम्मेहि उप्पज्जति सुखं, सुखा भिय्यो सोमनस्सं । अयं खो तेन
भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन पठमो ओकासाधि-
गमो अनुबुद्धो सुखस्सा’धिगमाय ।

२४ ‘पुन च परं भो इधे’ कच्चस्स ओळारिका कायसङ्खारा अप्प-
टिप्पस्सद्धा होन्ति, ओळारिका वच्चीसङ्खारा...पे०...चित्तसङ्खारा
अप्पटिप्पस्सद्धा होन्ति । सो अपरेन समयेन अरियधम्मं सुणाति, योनिस्सो
मनसिकरोति, धम्मानुधम्मं पटिपज्जति । तस्स अरियधम्मसवनमा’गम्म
योनिस्सो मनसिकारं धम्मानुधम्मपटिपत्तिं ओळारिका कायसङ्खारा
पटिप्पस्सम्भन्ति, ओळारिका वच्चीसङ्खारा...पे०.....चित्तसङ्खारा
पटिप्पस्सम्भन्ति । तस्स ओळारिकानं कायसङ्खारानं पटिप्पस्सद्धिया,
ओळारिकानं वच्चीसङ्खारानं...पे०...चित्तसङ्खारानं पटिप्पस्सद्धिया,

उप्पज्जति सुखं, सुखा भिय्यो सोमनस्सं । सेय्यथापि भो मुदा पामुज्जं जायेथ, एवमेव खो भो ओळारिकानं कायसङ्खारानं...पे०...सुखा भिय्यो सोमनस्सं । अयं खो भो तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन दुतीयो ओकासाधिगमो अनुबुद्धो सुखस्साधिगमाय ।

२५ 'पुन च परं भो इवे'कच्चो 'इदं कुसलं'ति' यथाभूतं नप्प-जानाति, 'इदं अकुसलं'ति' यथाभूतं नप्पजानाति, 'इदं सावज्जं, इदं अनवज्जं, इदं सेवितब्बं, इदं न सेवितब्बं, इदं हीनं, इदं पणीतं, इदं कण्हसुकसप्पटिभागं'ति' यथाभूतं नप्पजानाति । सो अपरेन समयेन अरियं धम्मं सुणाति, योनिसो मनसिकरोति, धम्मानुधम्मं पटिपज्जति । सो अरियधम्मसवनमा'गम्म योनिसो मनसिकारं धम्मानुधम्मपटिपत्तिं, 'इदं कुसलं'ति' यथाभूतं पजानाति । 'इदं अकुसलं'ति' यथाभूतं पजानाति । 'इदं सावज्जं, इदं अनवज्जं, इदं सेवितब्बं, इदं न सेवितब्बं, इदं हीनं, इदं पणीतं, इदं कण्हसुकसप्पटिभागं'ति' यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । तस्स अविज्जाविरागा विज्जुप्पादा उप्पज्जति सुखं, सुखा भिय्यो सोमनस्सं । सेय्यथापि भो मुदा पामुज्जं जायेथ, एवमेव खो भो अविज्जाविरागा विज्जुप्पादा उप्पज्जति सुखं, सुखा भिय्यो सोमनस्सं । अयं खो भो तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन ततीयो ओकासाधिगमो अनुबुद्धो सुखस्साधिगमाय ।

'इमे खो भो तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन तयो ओकासाधिगमा अनुबुद्धा सुखस्साधिगमाया'ति' ।

२६ 'इदम'त्थं भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो अभासित्थ । इदम'त्थं भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो भासित्वा देवे तावतिंसे आमन्तेसिः—

'तं किं मज्जन्ति भोन्तो देवा तावतिंसा ? । याव सुप्पञ्जत्ता'व इमे तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो सति-

पट्टाना कुसलस्सा'धिगमाय । कतमे चत्तारो ? । इध भो भिक्खु अज्झत्तं काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झा दोमनस्सं । अज्झत्तं काये कायानुपस्सी विहरन्तो तत्थ सम्मा समाधियति, सम्मा विप्पसीदति । सो तत्थ सम्मा समाहितो सम्मा विप्पसन्नो बहिद्धा परकाये ज्ञाणदस्सनं अभिनिब्बत्तेति । अज्झत्तं वेदनासु.....पे०...चित्ते०...पे०...धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति...पे०...दोमनस्सं । अज्झत्तं धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरन्तो तत्थ...पे०...अभिनिब्बत्तेति ।

‘इमे खो भो तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो सतिपट्टाना पञ्चत्ता कुसलस्सा'धिगमाया'ति ।’

२७ ‘इदम'त्थं भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो अभासित्थ । इदम'त्थं भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो भासित्वा देवे तावत्तिसे आमन्तेसिः—

‘तं किं मज्जन्ति भोन्तो देवा तावत्तिंसा ? । याव सुप्पञ्चत्ता व इमे तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सत्त समाधि-परिक्खारा सम्मासमाधिस्स भावनाय समाधिस्स पारिपूरिया । कतमे सत्त ? सेय्यथीदं—सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति । या खो भो इमेहि सत्त अङ्गेहि चित्तस्से ’ कग्गता परिक्खता, अयं वुच्चति भो अरियो सम्मासमाधिस-उपनिसो इति पि सपरिक्खारो इति पि । सम्मादिट्ठिस्स भो सम्मासङ्कप्पो प्होति, सम्मासङ्कप्पस्स सम्मावाचा प्होति, सम्मावाचस्स सम्माकम्मन्तो प्होति, सम्माकम्मन्तस्स सम्माआजीवो प्होति, सम्माआजीवस्स सम्मावायामो प्होति, सम्मावायामस्स सम्मासति प्होति, सम्मासतिस्स सम्मासमाधि प्होति, सम्मासम्माधिस्स सम्माज्ञाणं प्होति, सम्माज्ञाणस्स सम्माविमुत्ति प्होति ।

‘यं हि तं भो सम्मा वदमानो वदेय्यः—‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनयिको पच्चत्तं वेदितब्बो

विञ्जूही'ति' । 'अपारुता अमतस्स द्वारा'ति' इदमेव तं सम्मा वदमानो वदेय्य । स्वाक्खातो हि भो भगवता धम्मो...पे०...द्वारा ।

'ये हि केचि भो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागता, ये हि केचि' मे ओपपातिका धम्मविनीता सातिरेकानि चतुर्वीसतिसतसहस्सानि मागधका परिचारका अब्भतीता कालकृता तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा अत्थि चे'वे' त्थ सकदागामिनो ।

अथा'यं इतरा पजा पुञ्ञभागा'ति मे मनो ।

सङ्गतुं नो पि सक्कोमि मुसावादस्स ओत्तप्पं'ति' ॥

२८ 'इदम'त्थं भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो अभासित्थ । इदम'त्थं भन्ते ब्रम्हुनो सनंकुमारस्स भासतो वेस्सवणस्स महाराजस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादिः—'अच्छरियं वत भो, अब्भुतं वत भो, एवरूपो'पि नाम उळारो सत्था भविस्सति, एवरूपं उळारं धम्मक्खानं, एवरूपा उळारा विसेसाधिगमा पञ्ञायिस्सन्ती'ति' ।

अथ भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो वेस्सवणस्स महाराजस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कम'ञ्ञाय वेस्सवणं महाराजं एतद'वोचः—

'तं किं मञ्ञाति भवं वेस्सवणो महाराजा ? । अतीतम्पि अद्धानं एवरूपो उळारो सत्था अहोसि, एवरूपं उळारं धम्मक्खानं, एवरूपा उळारा विसेसाधिगमा पञ्ञायिंसु । अनागतम्पि अद्धानं एवरूपो उळारो सत्था भविस्सति, एवरूपं उळारं धम्मक्खानं, एवरूपा उळारा विसेसाधिगमा पञ्ञायिस्सन्ती'ति' ।

२९ 'इदम'त्थं ब्रम्हा सनंकुमारो देवानं तावतिसानं अभासि । इदम'त्थं वेस्सवणो महाराजा ब्रम्हुनो सनंकुमारस्स देवानं तावतिसानं भासतो सम्मुखा सुत्वा सम्मुखा पटिग्गहेत्वा सपरिसायं आरोचेसि । इदम'त्थं

जनवसभो यक्खो वेस्सवणस्स महाराजस्स परिसायं भासतो सम्मुखा सुत्वा सम्मुखा पटिग्गहेत्वा भगवतो आरोचेसि । इदम'त्थं भगवा जनवसभस्स यक्खस्स सम्मुखा सुत्वा सम्मुखा पटिग्गहेत्वा सामञ्च अभिञ्जाय आयस्मतो आनन्दस्स आरोचेसि । इदम'त्थं आयस्मा आनन्दो भगवतो सम्मुखा सुत्वा सम्मुखा पटिग्गहेत्वा आरोचेसि भिक्खूनं भिक्खुणीनं उपासकानं उपासिकानं । तयि'दं ब्रम्हचरियं इन्द्रश्च'व फीतञ्च वित्थारितं बाहुज्जञ्जं पृथुभूतं यावदे'व मनुस्सेहि सुप्पकासितं'ति' ।

जनवसभ-सुत्तं-निट्ठितं ।

[१९ महागोविन्द-सुत्तं]

१ एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पव्वते । अथ खो पञ्चसिखो गन्धब्बपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं गिज्झकूटे ओभासेत्वा येन भगवा तेनु'पसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो पञ्चसिखो गन्धब्बपुत्तो भगवन्तं एतद'वोचः—

‘यं मे भन्ते देवानं तावत्तिसानं सम्मुखा सुत्तं सम्मुखा पटिग्गहीतं, आरोचेमे'तं भन्ते भगवतो'ति' ।

‘आरोचेहि मे त्वं पञ्चसिखा'ति, ' भगवा अवोच ।

२ ‘पुरिमानि भन्ते दिवसानि पुरिमतरानि, तदहु'पोसथे पण्णरसे पवारणाय पुण्णमाय रत्तिया केवलकप्पा च देवा तावत्तिसा सुधम्मायं ...पे०...[जनवसभ, § १२] ‘दिब्बा वत भो काया परिपूरेन्ति, हायन्ति असुरकाया'ति' ।

३ ‘अथ भन्ते सक्को देवानं इन्दो...पे०...[जनवसभ, § १३]

‘दिब्बा वत भो काया परिपूरेन्ति, हायन्ति असुरकाया'ति' ।

४ 'अथ भन्ते सक्को देवानं इन्दो देवानं तावतिसानं सम्पसादं विदित्वा देवे तावतिसे आमन्तेसिः—'इच्छेय्याथ नो तुम्हे मारिसा तस्स भगवतो अट्ठ यथाभुच्चे वण्णे सोतुं'ति ?' ।

'इच्छेय्याम मयं मारिसा तस्स भगवतो अट्ठ यथाभुच्चे वण्णे सोतुं'ति' ।

अथ भन्ते सक्को देवानं इन्दो देवानं तावतिसानं भगवतो अट्ठ यथाभुच्चे वण्णे पथिरुदाहासि ।

५ 'तं किं मञ्जन्ति भोन्तो देवा तावतिसा ? याव च'स्स सो भगवा बहुजनहिताय पटिपन्नो बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं एवं बहुजनहिताय पटिपन्नं बहुजनसुखाय लोकानुकम्पकाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं, इमिना प'ङ्गेन समन्नागतं सत्थारं, ने'व अतीतसे समनुपस्साम, न पने'तरहि, अञ्जत्र तेन भगवता ।

६ 'स्वाक्खातो खो पन तस्स भगवतो धम्मो...पे०....विञ्जूहि । एवं ओपनयिकस्स धम्मस्स देसेतारं, इमिना प'ङ्गेन...पे०...अञ्जत्र तेन भगवता ।

७ 'इदं कुसलं'ति' खो पन तेन भगवता सुप्पञ्जत्तं, इदं अकुसलं'ति' सुप्पञ्जत्तं, इदं सावज्जं, इदं अनवज्जं, इदं सेवितब्बं, इदं न सेवितब्बं, इदं हीनं, इदं पणीतं, इदं कण्हसुक्कसप्पटिभागं'ति' सुप्पञ्जत्तं । एवं कुसला'-कुसल-सावज्जा'नवज्ज-सेवितब्बासेवितब्ब-हीनप्पणीत-कण्हसुक्कसप्पटिभागानं धम्मानं पञ्जापेतारं इमिना प'ङ्गेन...पे०...अञ्जत्र तेन भगवता ।

८ 'सुप्पञ्जत्ता खो पन तेन भगवता सावकानं निब्बाणगामिनी पटिपदा, संसन्दति निब्बाणञ्च पटिपदा च । सेय्यथा'पि नाम गङ्गोदकं यमुनोदकेन संसन्दति समेति, एवमेव सुप्पञ्जत्ता तेन भगवता सावकानं निब्बाणगामिनी पटिपदा, संसन्दति निब्बाणञ्च पटिपदा च । एवं निब्बाणगामिनिपटिपदाय पञ्जापेतारं इमिना प'ङ्गेन...पे०...अञ्जत्र तेन भगवता ।

९ 'लद्धसहायो खो पन सो भगवा सेखानञ्चैव पट्टिपदानं खीणा-
सन्नानञ्च वुसितवतं, ते भगवा अपनुज्ज एकारामतं अनुयुतो विहरति । एवं
एकारामतं अनुयुत्तं इमिना प'ङ्गेन...पे०....अञ्जत्र तेन भगवा ।

१० 'अभिनिप्पन्नो खो पन तस्स भगवतो लाभो, अभिनिप्पन्नो
सिलोको, याव मञ्जे स्वत्तिया सम्पियायमानरूपा विहरन्ति, विगतमदो
खो पन सो भगवा आहारं आहरेति । एवं विगतमदं आहारं आहरि-
यमानं इमिना प'ङ्गेन...पे०....अञ्जत्र तेन भगवता ।

११ 'यथावादी खो पन सो भगवा तथाकारी, यथाकारी तथा-
वादी । इति यथावादी तथाकारी यथाकारी तथावादी एवं धम्मानु-
धम्मपट्टिपन्नं इमिना प'ङ्गेन...पे०.... अञ्जत्र तेन भगवता ।

१२ 'तिण्णविचिकिच्छो खो पन सो भगवा विगतकथंकथो परियो-
सितसङ्कप्पो अज्झासयं आदिब्रम्हचरियं । एवं तिण्णविचिकिच्छं विगत-
कथंकथं पण्योसितसङ्कप्पं अज्झासयं आदिब्रम्हचरियं इमिना प'ङ्गेन...
पे०....अञ्जत्र तेन भगवता'ति' ।

इमे खो भन्ते सक्रो देवानं इन्दो देवानं तावतिसानं भगवतो अट्ठ
यथाभुञ्चे वण्णे पयिरुदाहासि । तेन सुदं भन्ते देवा तावतिंसा भिग्यो-
सोमत्ताय अत्तमना होन्ति, पमुदिता पीतिसोमनस्सजाता भगवतो अट्ठ
यथाभुञ्चे वण्णे सुत्वा ।

१३ 'तत्र खो भन्ते एकञ्चे देवा एवमा'हंसुः—'अहो वत मारिसा
चत्तारो सम्मासम्बुद्धा लोके उप्पज्जेयुं, धम्मञ्च देसेयुं, यथरिव भगवा ।
तद्'स्स बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय
सुखाय देवमनुस्साने'ति' ।

एकञ्चे देवा एव'माहंसुः—'तिट्ठन्तु मारिसा चत्तारो सम्मासम्बुद्धा ।
अहो वत मारिसा तयो सम्मासम्बुद्धा लोके उप्पज्जेयुं...पे०....देव-
मनुस्साने'ति' ।

एकच्चे देवा एवमा'हंसुः—' तिठुन्तु मारिसा तयो सम्मासम्बुद्धा । अहो वत मारिसा द्वे सम्मासम्बुद्धा लोके उप्पज्जेयुं...पे०...देवमनुस्साने'ति' ।

१४ ' एवं वुत्ते भन्ते सक्को देवानं इन्दो देवे तावतिंसे एतद'वोचः—
' अट्टानं खो एतं मारिसा अनवकासो यं एकस्सा लोकधातुया द्वे अर-
हन्तो सम्मासम्बुद्धा अपुब्बं अचरिमं उप्पज्जेयुं । ने'तं ठानं विज्जति ।
अहो वत मारिसा सो भगवा अप्पावाधो अप्पातङ्को चिरं दीघमद्धानं
तिट्ठेय्य । तद'स्स बहुजनहिताय...पे०...देवमनुस्साने'ति' ।

अथ भन्ते येन'त्येन देवा तावतिंसा सुधम्माय सभायं सन्निसिन्ना
होन्ति...पे०...[जनवसभ, § १४]

विप्पसन्नमना सन्ता अटुंसु सम्हि आसने'ति' ॥

१५ ' अथ भन्ते उत्तराय दिसाय उट्ठारो आलोको सज्जायि ओभासो
पातुर'होसि...पे०...[जनवसभ, § १५-१६] ' ओभासं एतं
अस्साम, यं विपाको भविस्सति, सच्छिकत्वा'व नं गमिस्सामा'ति' ।

१६ ' यदा भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो देवानं पातु भवति.....पे०...
[जनवसभ, § १७] उट्ठारं सो लभति देवो सोमनस्सपटिलाभं ।

१७ ' अथ भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो देवानं तावतिंसानं सम्पसादं
विदित्वा अन्तरहितो इमाहि गाथाहि अनुमोदिः—

मोदन्ति वत भो देवा तावतिंसा सहिन्दका,...पे०...[जनवसभ,
§ १८] तथागतं नमस्सन्ता धम्मस्स च सुधम्मतं'ति' ॥

१८. ' इदमत्थं भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो अभासित्थ...पे०....[जन-
वसभ, § १९] सो वुच्चति ब्रम्हस्सरो'ति'

१९ ' अथ भन्ते देवा तावतिंसा ब्रम्हा सनंकुमारं एतद'वोचुंः—' साधु
ब्रम्हे एतदेव मयं सङ्गसाय मोदाम, अत्थि च सक्केन देवानं इन्देन
तस्स भगवतो अह यथाभुच्चा वण्णा भासिता, ते च मयं सङ्गसाय
मोदामा'ति' ।

अथ खो भन्ते ब्रम्हा सनंसकुमारो सक्कं देवानं इन्दं एतद'वोचः—
साधु देवानं इन्द, मयम्पि तस्स भगवतो अट्ट यथाभुञ्चे वण्णे
सुणेय्यामा'ति' ।

‘ एवं महाब्रम्हे'ति'खो भन्ते सक्को देवानं इन्दो ब्रम्हुनो सनंकुमारस्स
भगवतो अट्ट यथाभुञ्चे वण्णे पयिरुदाहासि ।

२० ‘ तं किं मज्जति भवं महाब्रम्हा * याव च सो भगवा बहुजन-
हिताय...पे०...(§ ५-१२.) अज्जत्र तेन भगवता'ति' ।

इमे खो भन्ते सक्को देवानं इन्दो ब्रम्हुनो सनंकुमारस्स भगवतो अट्ट
यथाभुञ्चे वण्णे पयिरुदाहासि । तेन सुदं भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो अत्त-
मनो होति पमुदितो पीतिसोमनस्सजातो भगवतो अट्ट यथाभुञ्चे
वण्णे सुत्वा ।

२८ अथ भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो ओळारिकं अत्तभावं अभिनिम्मि-
नित्वा कुमारवण्णी हुत्वा पञ्चसिखो देवानं तावतिसानं पातुरहोसि
वेहासं अब्भुगन्त्वा आकासे अन्तलिक्खे पल्लङ्केन निसीदित्वा । सेय्य-
था'पि भन्ते बलवा, पुरिसो सुपच्चत्थते वा पल्लङ्के समे वा भूमिभागे
पल्लङ्केन निसीदेय्य, एवमे'व खो भन्ते ब्रम्हा सनंकुमारो वेहासं अब्भुगन्त्वा
आकासे अन्तलिक्खे पल्लङ्केन निसीदित्वा देवे तावतिसं आमन्तेसिः—

२९ ‘ तं किं मज्जन्ति भोन्तो देवा तावतिसा ? याव दीघरत्तं महा-
पज्जो च सो भगवा अहोसि ।—

‘ भूतपुब्बं भो राजा दिसम्पति नाम अहोसि । दिसम्पतिस्स रज्जो
गोविन्दो नाम ब्राम्हणो पुरोहितो अहोसि । दिसम्पतिस्स रज्जो रेणु

* This and the following paras from 20 to 27
(both inclusive) are *identical* with the paragraphs 5-12
(both inclusive) excepting ‘ तं किं मज्जति भवं महाब्रम्हा *instead*
of ‘ तं किं मज्जन्ति भोन्तो देवा तावतिसा’ ।

नाम कुमारो पुत्तो अहोसि । गोविन्दस्स ब्राम्हणस्स जोतिपालो नाम माणवो पुत्तो अहोसि । इति रेणु च राजपुत्तो जोतिपालो च माणवो अञ्जे च छक्खत्तिया इच्चेते अट्ठ सहाया अहेसुं । अथ खो अहोरत्तानं अच्चयेन गोविन्दो ब्राम्हणो कालम'कासि । गोविन्दे ब्राम्हणे कालकते राजा दिसम्पती परिदेवेसिः—

‘यस्मिं वत भो मयं समये गोविन्दे ब्राम्हणे सब्बकिञ्चानि समवोस्स-जित्वा पञ्चहि कामगुणेहि समाप्पिता समाङ्गिभूता परिचारेम, तस्मिं समये गोविन्दो ब्राम्हणो कालकतो'ति' ।

एवं वुत्ते भो रेणु राजपुत्तो राजानं दिसम्पतिं एतद'वोचः—‘मा खो त्वं देव गोविन्दे ब्राम्हणे कालकते अतिवाळ्हं परिदेवेसि । अत्थि देव गोविन्दस्स ब्राम्हणस्स जोतिपालो नाम माणवो पुत्तो पण्डिततरो चेव पितरा अलमत्थदसतरो चेव पितरा । ये पि'स्स पिता अत्थे अनुसासि, तेपि जोतिपालस्स'व माणवस्स अनुसासनिया'ति' ।

‘एवं कुमारा'ति' ? । ‘एवं देवा'ति' ।

३० ‘अथ खो भो राजा दिसम्पति अञ्जतरं पुरिसं आमन्तेसिः—‘एहि त्वं अम्भो पुरिस, येन जोतिपालो माणवो तेनु'पसङ्कम, उपसङ्कमि-त्वा जोतिपालं माणवं एवं वदेहिः—‘भवं अत्थु भवन्तं जोतिपालं माणवं, राजा दिसम्पति भवन्तं जोतिपालं माणवं आमन्तयति । राजा दिसम्पति भोन्तो जोतिपालस्स माणवस्स दस्सनकामो'ति' ।

‘एवं देवा'ति' भो सो पुरिसो दिसम्पतिस्स रञ्जो पटिस्सुत्वा येन जोतिपालो माणवो तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमि-त्वा जोतिपालमाणवं एतद'वोचः—

‘भवं अत्थु भवन्तं जोतिपालं माणवं । राजा दिसम्पति भवन्तं जोतिपालं माणवं आमन्तयति । राजा दिसम्पति भोतो जोतिपालस्स माणवस्स दस्सनकामो'ति' ।

‘एवं भो’ति’ खो भो जोतिपालो माणवो तस्स पुरिसस्स षट्ठिस्सुत्वा येन राजा दिसम्पति तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा दिसम्पतिना रञ्जा साद्धिं सम्मोदि, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं दीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो भो जोतिपालं माणवं राजा दिसम्पति एतद’वोचः—

‘अनुसासतु तो भवं जोतिपालो माणवो, मा भवं जोतिपालो अनुसासनिया पच्चव्याहासि । पेत्तिके तं ठाने ठपयिस्सामि, गोविन्दिये अभिसिञ्चिस्सामी’ति’ ।

‘एवं भो’ति’ खो भो जोतिपालो माणवो दिसम्पतिस्स रञ्जो पञ्चस्सोसि ।

३१ ‘अथ खो भो राजा दिसम्पति जोतिपालं माणवं गोविन्दिये अभिसिञ्चि; पेत्तिके ठाने ठपेसि । अभिसित्तो जोतिपालो माणवो गोविन्दिये पेत्तिके ठाने ठपितो ये पि’स्स पिता अत्थे अनुसासि, ते अत्थे अनुसासति; ये पि’स्स पिता अत्थे ना’नुसासि, ते पि अत्थे ना’नुसासति । ये पि’स्स पिता कम्मन्ते अभिसम्भोसि, ते पि कम्मन्ते अभिसम्भोति; ये पि’स्स पिता कम्मन्ते ना’भिसम्भोसि, ते पि कम्मन्ते ना’भिसम्भोति । तं एनं मनुस्सा एवं आहंस्सुः—‘गोविंदो वत भो ब्राम्हणो, महा गोविन्दो वत भो ब्राम्हणो’ति’ । इमिना खो एतं भो परियायेन जोतिपालस्स माणवस्स महागोविन्दो महागोविन्दो त्वे’व समञ्जा उदपादि ।

३२ ‘अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो येन ते छक्खत्तिया तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ते छक्खत्तिये एतद’वोचः—

‘दिसम्पति भो राजा जिण्णो वुद्धो महल्लको अद्गगतो वयोअनुप्पत्तो । को नु खो पन भो जानाति जीवितानं ? । ठानं खो पने’तं विज्जति यं दिसम्पतिमिह रञ्जे कालकते राजकत्तारो रेणुं राजपुत्तं रज्जे अभिसिञ्चय्युं । आयन्तु भो भोन्तो, येन रेणु राजपुत्तो तेनु’पसङ्कमथ,

उपसङ्कमित्वा रेणुं राजपुत्तं एवं वदेथः—‘मयं भोतो रेणुस्स सहाया पिया र्मनापा अप्पटिवकूला, यं सुखो भवं तं सुखा मयं, यं दुक्खो भवं तं दुक्खा मयं । दिसम्पति भो राजा जिण्णो वुद्धो.....पे०..... राजकत्तारो भवन्तं रेणुं रज्जे अभिसिञ्चेय्युं । सचे भवं रेणु रज्जं लभेथ, संविभजेथ नो रज्जेना’ति ।

३३ ‘एवं भो’ति’ खो भो ते छक्खत्तिया महागोविन्दस्स ब्राम्हणस्स पटिस्सुत्वा येन रेणु राजपुत्तो तेनु’पसङ्कमित्वा रेणुं राजपुत्तं एतद’वोचुं।— ‘मयं भोतो रेणुस्स सहाया.....पे०.....संविभजेथ नो रज्जेना’ति ।

‘को नु खो भो अञ्जो मम विजिते सुखं एधेय्याथ अञ्जत्र भवन्तेहि ? । सचा’हं भो रज्जं लभिस्सामि, संविभजिस्सामि वो रज्जेना’ति ।’

३४ ‘अथ खो भो अहोरत्तानं अच्चेयेन राजा दिसम्पति कालम’कासि । दिसम्पतिमिह रञ्जे कालकत्तं राजकत्तारो रेणुं राजपुत्तं रज्जे अभिसिञ्चिंसु । अभिसित्तो रेणु रज्जेन पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गिभूतो परिचारेति । अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो येन ते छक्खत्तिया तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ते छक्खत्तिय एतद’वोचः—

‘दिसम्पति खो भो राजा कालकतो, अभिसित्तो भवं रेणु रज्जेन पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गिभूतो परिचारेति । को नु खो पन भो जानाति ? । मदनीया कामा । आयन्तु भोन्तो, येन रेणु राजा तेनु’पसङ्कमथ उपसङ्कमित्वा रेणुं राजानं एवं वदेथः—‘दिसम्पति खो भो राजा कालकतो, अभिसित्तो भवं रेणु रज्जेन, सरति भवं तं वचनं’ति’ ।

‘एवं भो’ति’खो भो ते छक्खत्तिया महागोविन्दस्स ब्राम्हणस्स पटिस्सुत्वा येन रेणु राजा तेनु’पसङ्कमिंसु उपसङ्कमित्वा रेणुं राजानं एतद’वोचुंः—दिसम्पति खो भो...पे०...वचनं’ति’ ।

‘सराम’ हं भो तं वचनं । को नु खो भो पहाति इमं महापठविं उत्तरेन आयतं दक्खिणेन सकटमुखं सत्तथा समं सुविभत्तं विभजितुं’ति’ । ‘को नु खो भो अञ्जो पहाति अञ्जत्र महागोविन्देन ब्राम्हणेना’ति’ ।

३५ 'अथ खो भो रेणु राजा अञ्जतरं पुरिसं आमन्तेसिः—'एहि त्वं अम्मो पुरिस येन महागोविन्दो ब्राम्हणो तेनु'पसङ्कम, उपसङ्कमित्वा महागोविन्दं ब्राम्हणं एवं वदेहिः—'राजा तं भन्ते रेणु आमन्तेती'ति' ।

'एवं देवो'ति' खो भो सो पुरिसो रेणुस्स रञ्जो पटिस्सुत्वा येन महागोविन्दो ब्राम्हणो तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा महागोविन्दं ब्राम्हणं एतद'वोचः—'राजा तं भन्ते आमन्तेती'ति' ।

'एवं भो'ति'खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो तस्स पुरिसस्स पटिस्सुत्वा येन रेणु राजा तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा रेणुना रञ्जा सद्धिं सम्मोदि, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो महागोविन्दं ब्राम्हणं रेणु राजा एतद'वोचः—

'एतु भवं गोविन्दो इमं महापठविं उत्तरेन आयतं दक्खिणेन सकटमुखं सत्तधा समं सुविभत्तं विभजतू'ति' ।

'एवं भो'ति' खो महागोविन्दो ब्राम्हणो रेणुस्स रञ्जो पटिस्सुत्वा, इमं महापठविं उत्तरेन आयतं दक्खिणेन सकटमुखं सत्तधा समं सुविभत्तं विभजि, सब्बानि सकटमुखानि अटुपेसि ।

३६ 'तत्र सुदं मज्झे रेणुस्स रञ्जो जनपदो होति ।

दन्तपुरं कालिङ्गानं अस्सकानञ्च पोतनं ।

माहिस्सती अवन्तीनं सोवीरानञ्च रोरुकं ॥

मिथिला च विदेहानं चम्पा अङ्गेषु मापिता ।

बाराणसी च कासीनं एते गोविन्दमापिता'ति' ॥

अथ खो भो ते छक्खत्तिया यथा सकेन लाभेन अत्तमना अहेसुं परिपुण्णसङ्कप्पाः—'यं वत नो अहोसि इच्छितं यं आकङ्खितं यं आधिप्पेतं यं अधिपत्थितं, तं नो लद्धं'ति' ।

सत्तभू ब्रम्हदत्तो च वेस्सभू भरतो सह ।

रेणु द्वे च धतरट्ठा तदा'सुं सत्त भारता' (v. 1. भातरा, भारथा, बाराथा, भारधा) ति' ॥

पठम-भाणवारं निट्ठितं ।

३७ 'अथ खो भो ते छक्खत्तिया येन महागोविन्दो ब्राम्हणो तेनु' पसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा महागोविन्दं ब्राम्हणं एतद'वोचुं:-' यथा भवं गोविन्दो रेणुस्स रज्जो सहायो पियो मनापो अप्पटिक्कूलो, एवमेव भवं गोविन्दो अम्हाकम्पि सहायो पियो मनापो अप्पटिक्कूलो । अनुसासतु नो भवं गोविन्दो, मा नो भवं गोविन्दो अनुसासनिया पच्चव्याहासी'ति' ।

'एवं भो 'ति' खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो तेसं छन्नं खत्तियानं पच्चस्सोसि । अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो सत्त च राजानो खत्तिये मुद्धावसित्ते रज्जे अनुसासि, सत्त च ब्राम्हणमहासाले सत्त च नहातक-सतानि मन्ते वाचेसि ।

३८ 'अथ खो भो महागोविन्दस्स ब्राम्हणस्स अपरेन समयेन एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गच्छि:-' सक्खी महागोविन्दो ब्राम्हणो ब्रम्हानं पस्सति, सक्खी महागोविन्दो ब्राम्हणो ब्रम्हुना साकच्छेति सल्लपति मन्तेती'ति' । अथ खो भो महागोविन्दस्स ब्राम्हणस्स एतद'होसि:-' मय्हं खो एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो...पे०...मन्तेती'ति' । न खो पना'हं ब्रम्हानं पस्सामि, न ब्रम्हुना साकच्छेमि, न ब्रम्हुना सल्लपामि, न ब्रम्हुना मन्तेमि । सुतं खो पन मे एतं ब्राम्हणानं वुद्धानं महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं:-'यो वस्सिके चत्तारो मासे पटिसल्लीयति, करुणं ज्ञानं ज्ञायति, सो ब्रम्हानं पस्सति ब्रम्हुना साकच्छेति सल्लपति मन्तेती'ति' । यन्नूना'हं वस्सिके चत्तारो मासे पटिसल्लीयेय्यं करुणं ज्ञानं ज्ञायेय्यं'ति' ।

३९ 'अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो येन रेणु राजा तेनु'पसङ्कमि उपसङ्कमित्वा रेणुं राजानं एतद'वोच:-'मय्हं खो भो एवं कल्याणो

कित्सिद्दो...पे०...(§३८) मन्तेती'ति' । इच्छाम'हं भो वस्सिके चत्तारो मासे पटिसल्लीयितुं, करुणं ज्ञानं ज्ञायितुं । न'म्हि केनचि उपसङ्कमितब्बो, अञ्जत्र एकेन भत्ताभिहारेना'ति' ।

‘यस्स दानि भवं गोविन्दो कालं मञ्जती'ति' ।

४० अथ खो महागोविन्दो ब्राम्हणो येन ते छक्खत्तिया तेनु' पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ते छक्खत्तिये एतद'वोचः—‘मय्हं खो एवं कल्याणो कित्सिद्दो अब्भुगगतो...पे०.....भत्ताभिहारेना'ति' । ‘यस्स दानि भवं गोविन्दो कालं मञ्जती'ति' ।

४१ ‘अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो येन सत्त च ब्राम्हणमहासाला सत्त च नहातकसतानि तेनु' पसङ्कमि उपसङ्कमित्वा सत्त च ब्राम्हणमहासाले सत्त च नहातकसतानि एतद' वोचः—मय्हं खो भो एवं कल्याणो कित्सिद्दो अब्भुगगतो...पे०...भत्ताभिहारेना'ति' । ‘यस्स दानि भवं गोविन्दो कालं मञ्जती'ति' ।

४२ ‘अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो येन चत्तालीसा भरिया सादिसियो तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा चत्तालीसा भरिया सादिसियो एतद'वोचः—‘मय्हं खो भोति एवं कल्याणो कित्सिद्दो अब्भुगगतो...पे०...मन्तेती'ति' । न खो पना'हं भोति ब्रम्हानं पस्सामि...पे०...भत्ताभिहारेना'ति' । ‘यस्स दानि भवं गोविन्दो कालं मञ्जती'ति' ।

४३ ‘अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो पुरत्थिमेन नगरस्स नवं सन्थागारं कारापेट्वा वस्सिके चत्तारो मासे पटिसल्लीयि, करुणं ज्ञानं ज्ञायि, ना'स्सुद कोचि उपसङ्कमि अञ्जत्र एकेन भत्ताभिहारेन । अथ खो भो महागोविन्दस्स ब्राम्हणस्स चतुञ्च मासानम'च्चयेन अहुदे'व उक्कण्ठना अहु परितस्सनाः—‘सुतं खो पन मे एतं ब्राम्हणानं...पे०...(§३८) मन्तेती'ति' । न खो पना'हं...पे०...ब्रम्हुना मन्तेमी'ति' ।

४४ ‘अथ खो ब्रम्हा सनंकुमारो महागोविन्दस्स ब्राम्हणस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कं अञ्जाय, सेय्यथा'पि नाम बलवा पुरिसो सम्मिज्जितं

वा बाहं पसारय्य, पसारितं वा बाहं सम्मिञ्जेय्य, एवमे'व ब्रम्हलोके
अन्तरहितो महागोविन्दस्स ब्राम्हणस्स पमुखे पातुर'होसि । अथ खो भो
महागोविन्दस्स ब्राम्हणस्स अहुदे'व भयं अहु छम्मितत्तं अहु लोमहंसो
यथा तं अदिट्ठपुब्बं रूपं दिस्वा । अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो
भीतो संविग्गो लोमहट्टजातो ब्रम्हानं सनंकुमारं गाथाय अज्झभासिः—

‘ वण्णवा यसवा सिरिमा, को नु त्वं असि मारिस ? ।

अजानन्ता तं पुच्छाम कथं जानेमु तं मयं ? ’ ॥

‘ मं वे कुमारं जानन्ति ब्रम्हलोके सनन्तनं ।

सब्बे जानन्ति मं देवा, एवं गोविन्द जानाहि ’ ॥

‘ आसनं उदकं पज्जं मधुपाकञ्च ब्रम्हुनो ।

अग्घे भवन्तं पुच्छाम—अग्घं कुरुतु नो भवं ’ ॥

‘ पटिगण्हाम ते अग्घं यं त्वं गोविन्द भाससि ।

दिट्ठधम्महितत्थाय सम्परायसुखाय च ।

कतावकासो पुच्छ'स्सु यं किञ्चि अभिपत्थितं'ति ’ ॥

४५ ‘ अथ खो भो महागोविन्दस्स ब्राम्हणस्स एतद'होसिः—‘ कता-
वकासो खो'म्हि ब्रम्हुना सनंकुमारेन । किन्नु खो अहं ब्रम्हानं सनं-
कुमारं पुच्छेय्यं दिट्ठधम्मिकं वा अत्थं सम्परायिकं वा'ति ? ’ ।

अथ खो भो महागोविन्दस्स ब्राम्हणस्स एतद'होसिः—‘ कुसलो खो
अहं दिट्ठधम्मिकानं अत्थानं । अज्जे पि मं दिट्ठधम्मिकं अत्थं पुच्छन्ति ।
यन्नूना'हं ब्रम्हानं सनंकुमारं सम्परायिकं येव अत्थं पुच्छेय्यं'ति ’ ।

अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो ब्रम्हानं सनंकुमारं गाथाय अज्झ-
भासिः—

‘ पुच्छामि ब्रम्हानं सनंकुमारं । कङ्खी अकङ्खी परवेदियेसु ।

कत्थट्ठितो किम्हि च सिक्खमानो । पप्पोति मच्चो अमतं ब्रम्हलोकं'
ति ? ’ ॥

‘ हित्वा ममत्तं मनुजेषु ब्रम्हे । एकोदिभूतो करुणाधिमुत्तो ।
निरामगन्धो विरतो मेथुनस्मा । एत्थ’ट्टितो एत्थ च सिक्खमानो ।
पप्पोति मच्चो अमतं ब्रम्हलोकं’ति’ ॥

४६ ‘ हित्वा ममत्तं ता’हं भोतो आजानामि । इधे’कच्चो अप्पं वा भोग-
वस्सन्धं पहाय महन्तं वा भोगवस्सन्धं पहाय, अप्पं वा जातिपरिवट्ठं पहाय
महन्तं वा जातिपरिवट्ठं पहाय, केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि
अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । इति ‘हित्वा ममत्तं’ति पा’हं
भोतो आजानामि ।

‘एकोदिभूतो’ति’ चा’हं भोतो आजानामि । इधे’ कच्चो विवित्तं सेना-
सनं भजति अरञ्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं
अम्भोकासं पलालपुञ्जं । इति ‘एकोदिभूतो’ति’पा’हं भोतो आजानामि ।

‘ करुणाधिमुत्तो’ति’ पा’हं भोतो’ति आजानामि । इधे’ कच्चो करुणा-
सहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा
चतुत्थं, । इति उद्धं अधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तत्ताय सब्बावन्तं लोकं
करुणासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अव्याप-
ज्जेन फरित्वा विहरति । इति ‘करुणाधिमुत्तो’ति’पा’हं भोतो आजानामि ।

‘आमगन्धे’ व खो अहं भोतो भासमानस्स न आजानामि ।

‘के आमगन्धा मनुजेषु ब्रम्हे ?’ । एते अविद्धा इध ब्रूहि धीर ।

केना ’ वट्ठा वाति पजा कुरुट्ठू । आपायिका नीवुतब्रम्हलोका’ति’ ॥

‘कोधो मोसवज्जं निकती च दोभो (v. l. दोब्भो) । कदरियता
अतिमानो उसुट्ठ्या ।

इच्छा विचिकिच्छा परहेठना च । लोभो च दोसो च मदो च मोहो ।

एतेसु युत्ता अनिरामगन्धा । आपायिका नीवुतब्रम्हलोका’ति’ ॥

‘ यथा खो अहं भोतो आमगन्धे, भासमानस्स आजानामि, ते न
सुनिम्मद्वया अगारं अज्झावसता, पब्बजिस्साम’हं भो अगारस्मा
अनगारियं’ति’ ।

‘यस्स दानि भवं गोविन्दो कालं मञ्जती’ति’ ।

४७ ‘अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो येन रेणु राजा तेनु’ पस-
ङ्कमि, उपसङ्कमित्वा रेणुराजानं एतद्’ वोचः—‘अञ्जं दानि भवं
पुरोहितं परियेसतु यो भोतो रज्जं अनुसासिस्सति । इच्छाम’हं
भो अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं । यथा खो पन मे सुतं ब्रम्हुनो
आमगन्धे भासमानस्स ते न सुनिम्मदया अगारं अज्झावसता, पब्बजि-
स्साम’हं भो अगारस्मा अनगारियं’ति’ ।

‘आमन्तयामि राजानं रेणुं भूमिपतिं अहं ।
त्वं पजानस्सु रज्जेन, ना’हं पोरोहच्चे (v. l. पोरोहिच्चे) रमे ॥
‘सच्चे ते ऊनं कामेहि अहं परिपूरयामि ते ।
यो तं हिंसति वारेमि भूमिसेनापती अहं ।
त्वं पिता’सि अहं पुतो मा नो गोविन्द पाजहि (v. l. पजहि) ॥
‘न म’त्थि ऊनं कामेहि हिंसिता मे न विज्जति ।
अमनुस्सवचो सुत्वा तस्मा’हं न गहे रमे ’ ॥
‘अमनुस्सो कथंवण्णो, कं’ते अत्थं अभासथ ।
यं सुत्वा पजाहासि नो गहे अम्हे च केवले ’ ॥
‘उपवुत्थस्स मे पुब्बे वत्थुकामस्स मे सतो ।
अग्गि पज्जलितो आसि कुसपत्तपरित्थतो ’ ॥
ततो मे ब्रम्हा पातुर’ ह्नु ब्रम्हलोका सनन्तनो ।
सो मे पञ्चं वियाकासि तं सुत्वा न गहे रमे ॥
‘सइहामि अहं भोतो यं त्वं गोविन्द भासति ।
अमनुस्सवचो सुत्वा कथं वत्तेथ अञ्जथा ।
ते तं अनुवत्तिस्साम सत्था गोविन्द नो भव ॥
मणि यथा वेळुरियो अकाचो विमलो सुभो ।
एवं सुद्धा चरिस्साम गोविन्दस्सा’नुसासने’ति ’ ॥

‘ सचे भवं गोविन्दो अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सति, अहम्पि अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामि । अथ या ते गति सा नो गति भविस्सती’ति ’ ।

४८ अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो येन ते छक्खत्तिया तेनु’प-सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा छक्खत्तिये एतद’वोचः—‘अञ्जं दानि भवन्तो पुरोहितं परियेसन्तु, यो भवन्तानं रज्जे अनुसासिस्सति । इच्छाम’हं भो अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं । यथा खो पन...पे०...(२.४७) अनगारियं’ति ’ ।

अथ खो भो छक्खत्तिया एकमन्तं अपक्कम्म एवं समचिन्तेसुंः— ‘ इमे खो ब्राम्हणा नाम धनलुद्धा । यन्नून मयं महागोविन्दं ब्राम्हणं धनेन सिक्खेय्यामा’ति ’ ।

ते महागोविन्दं ब्राम्हणं उपसङ्कमित्वा एवमा’हंसुः—‘ संविज्जति खो भो इमेसु सत्तसु रज्जेसु पट्टतं सापतेयं । ततो भोतो यावतकेन अत्थो तावतकं आहरेय्यतं’ति’ ।

‘ अलं भो ! ममपि’दं पट्टतं सापतेय्यं भवन्तानं येव वाहसा तं अहं यसं पहाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामि । यथा खो...पे०... (२.४७) अनगारियं’ति’ ।

४९ ‘अथ खो भो ते छक्खत्तिया एकमन्तं अपक्कम्म एवं समचिन्तेसुंः— इमे खो ब्राम्हणा नाम इत्थिलुद्धा । यन्नून मयं महागोविन्दं ब्राम्हणं इत्थीहि सिक्खेय्यामा’ति’ ।

ते महागोविन्दं ब्राम्हणं उपसङ्कमित्वा एवमा’हंसुः—‘ संविज्जन्ते खो भो इमेसु सत्तसु रज्जेसु पट्टता इत्थियो । ततो भोतो यावतिकाहि अत्थो, तावतिका आनिय्यतं’ति’ ।

‘ अलं भो ! मम पि’मा चत्तालीसा भरिया सादिसियो । ता पा’हं सब्बा पहाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामि । यथा खो...पे०... अनगारियं’ति’ ।

५० 'सचे भवं गोविन्दो अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सति, मयम्पि अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्साम, अथ या ते गति सा नो गति भविस्सती'ति' ।

सचे जहाथ कामानि यत्थ सत्तो पुथुज्जनो ।

आरभव्हो दळ्हा होथ खन्तिबलसमाहिता ॥

एस मग्गो उज्जु मग्गो एस मग्गो अनुत्तरो ।

सद्धम्मो सग्ग्भि रक्खितो ब्रम्हलोकूपपत्तिया'ति' ।

५१ 'तेन हि भवं गोविन्दो सत्त वस्सानि आगमेतु, सत्तन्नं वस्सानम'च्चयेन मयम्पि अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्साम, अथ या ते गति सा नो गति भविस्सती'ति' ।

'अतिचिरं खो भो सत्त वस्सानि । ना'हं सक्कोमि भवन्ते सत्त वस्सानि आगमेतुं । को खो पन भो जानाति जीवितानं ? । गमनीयो सम्परायो, मन्ताय बोधव्वं, कत्तव्वं कुसलं, चरितव्वं ब्रम्हचरियं, न'त्थि जातस्स अमरणं । यथा खो...पे०...अनगारियं'ति' ।

५२ 'तेन हि भवं गोविन्दो छ वस्सानि आगमेतु...पे०...पञ्च वस्सानि आगमेतु...पे०...चत्तारि वस्सानि आगमेतु...पे०...तीणि वस्सानि आगमेतु...पे०...द्वे वस्सानि आगमेतु...पे०...एकं वस्सं आगमेतु । एकवस्सस्स अच्चयेन मयम्पि अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्साम, अथ या ते गति सा नो गति भविस्सती'ति' ।

५३ 'अतिचिरं खो भो एकं वस्सं । ना'हं सक्कोमि भवन्ते एकं वस्सं आगमेतुं । को खो पन भो...पे०...अनगारियं'ति' ।

'तेन हि भवं गोविन्दो सत्त मासानि आगमेतु । सत्तन्नं मासानं अच्चयेन मयम्पि अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्साम, अथ या ते गति सा नो गति भविस्सती'ति' ।

५४ 'अतिचिरं खो भो सत्त मासानि । ना'हं सक्कोमि भवन्ते सत्त मासानि आगमेतुं । को खो पन भो...पे०...अनगारियं'ति' ।

‘तेन हि भवं गोविन्दो छ मासानि आगमेतु...पे०...पञ्च मासानि आगमेतु...पे०...चत्तारि मासानि आगमेतु...पे०...तीणि मासानि आगमेतु...पे०...द्वे मासानि आगमेतु...पे०...मासं आगमेतु...पे०... अङ्कमासं आगमेतु । अङ्कमासस्स अच्चयेन मयम्पि अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्साम, अथ या ते गति सा नो गति भविस्सती’ति’ ।

५५ ‘अतिचिरं खो भो अङ्कमासो । ना’हं सक्कोमि भवन्ते अङ्कमासं आगमेतुं । को खो पन भो...पे०...अनगारियं’ति’ ।

‘तेन हि भवं गोविन्दो सत्ताहं आगमेतु याव मयं सके पुत्तभातरो रज्जे अनुसासाम । सत्ताहस्स अच्चयेन मयम्पि अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्साम, अथ या ते गति सा नो गति भविस्सती’ति’ ।

‘न चिरं खो भो सत्ताहं, आगमिस्सामा’हं भवन्ते सत्ताहं’ति’ ।

५६ ‘अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो येन ते सत्त ब्राम्हणा महा-
साला सत्त च नहातकसतानि तेनु’पङ्कमि, उपसङ्कमित्वा सत्त ब्राम्ह-
णमहासाले सत्त च नहातकसतानि एतद्’ वोचः—

‘अञ्जं दानि भवन्तो आचरियं परियेसन्तु । यो भवन्तानं मन्ते वाचेस्सति । इच्छाम’हं भो अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं...पे०... (२४७) अनगारियं’ति’ ।

‘मा भवं गोविन्दो अगारस्मा अनगारियं पब्बजि । पब्बज्जा भो अप्पेसक्खा च अप्पलाभा च ब्रम्हञ्जं महेसक्खञ्च महालाभञ्चा’ति’ ।

‘मा भवन्तो एवं अवच्चुत्थः—‘पब्बज्जा अप्पेसक्खा च अप्पलाभा च, ब्रम्हञ्जं महेसक्खञ्च महालाभञ्चा’ति’ । को नु खो भो अञ्जो मया महेसक्खतरो वा महालाभतरो वा । अहं हि भो एतरहि राजा च रञ्जं ब्रम्हा च ब्राम्हणानं देवता च गहपतिकानं, तं पा’हं सब्बं पहाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामि । यथा खो पन मे...पे०... अनगारियं’ति’ ।

‘सचे भवं गोविन्दो अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सति मयम्पि अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्साम, अथ या ते गति सा नो गति भविस्सती’ति’ ।

५७ ‘अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो येन चत्तालीसा भरिया सादिसियो तेनु’ पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा चत्तालीसा भरिया सादिसियो एतद’ वोचः—‘या भोति नं इच्छति सकानि व जातिकुलानि गच्छतु, अञ्जं भत्तारं परियेसतु । इच्छाम’हं भोति अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं....पे०...अनगारियं’ति’ ।

‘त्वं येव नो जाति जातिकामानं । त्वं पन भत्ता भत्तुकामानं । सचे भवं गोविन्दो अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सति, मयम्पि अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्साम, अथ या ते गति सा नो गति भविस्सती’ति’ ।

५८ ‘अथ खो भो महागोविन्दो ब्राम्हणो तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजि । पब्बजितञ्च पन महागोविन्दं ब्राम्हणं सत्त च राजानो खत्तिया मुद्धावसित्ता सत्त च ब्राम्हणमहासाला सत्त च नहातकसतानि चत्तालीसा च भरिया सादिसियो अनेकानि च खत्तिय—सहस्सानि अनेकानि च ब्राम्हणसहस्सानि अनेकानि च गहपतिसहस्सानि अनेका च इत्थागारेहि इत्थिकायो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा महागोविन्दं ब्राम्हणं अगारस्मा अनगारियं पब्बजितं अनुपब्बजिंसु । ताय सुदं भो परिसाय परिवुतो महागोविन्दो ब्राम्हणो गामनिगमराजधानीसु चारिकं चरति । यं खो पन भो तेन समयेन महागोविन्दो ब्राम्हणो गामं वा निगमं वा उपसङ्कमति, तत्थ राजा व होति रञ्जं ब्रम्हा व ब्राम्हणानं देवता व गहपतिकानं । ये च खो पन भो तेन समयेन मनुस्सा खिपन्ति वा उपवस्वन्ति वा, ते एवमा’हंसुः—‘नम’त्थु महागोविन्दस्स ब्राम्हणस्स, नम’त्थु सत्तपुरोहितस्सा’ति’ ।

५९ 'महागोविन्दो भो ब्राम्हणो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं । इति उद्धं अधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अव्यापज्जेन फरित्वा विहासि । करुणासहगतेन चेतसा.....पे०.....मुद्धितासहगतेन चेतसा.....पे०.....उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं । इति उद्धं अधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अव्यापज्जेन फरित्वा विहासि, सावकानञ्च ब्रम्हलोकसहव्यताय मग्गं देसेसि ।

६० 'ये खो पन भो तेन समयेन महागोविन्दस्स ब्राम्हणस्स सावका सब्बेन सब्बं सासनं आजानिंसु, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं ब्रम्हलोकं उपपज्जिंसु । ये न सब्बेन सब्बं सासनं आजानिंसु, ते कायस्स भेदा परं मरणा अप्पे'कञ्चे परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं सहव्यतं उप्पज्जिंसु ...पे०... (जनवसभ§ २०) उप्पज्जिंसु ये सब्बे सब्बनिहीनकायं परिपूरेसुं ते गन्धव्वकायं परिपूरेसुं ।

इति खो भो सब्बेसं येव तेसं कुलपुत्तानं अमोघा पब्बज्जा अहोसि अवज्झा सफला स-उद्धिसा'ति ।

६१ 'सरति तं भगवा'ति ? ।

'सराम'हं पञ्चसिख । अहं तेन समयेन महागोविन्दो ब्राम्हणो अहोसिं । अहं तेसं सावकानं ब्रम्हलोकसहव्यताय मग्गं देसेसिं । तं खो पन पञ्चसिख ब्रम्हचरियं न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बाणाय संवत्तति, यावदे'व ब्रम्हलोकूपपत्तिया । इदं खो पन मे पञ्चसिख ब्रम्हचरियं एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बाणाय

संवत्तति, अयमे'व अरियो अटुङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं—सम्मादिट्ठि...पे०...सम्मासमाधि । इदं खो तं पञ्चसिख ब्रम्हचरियं एकन्तनिब्बिदाय...पे०... संवत्तति ।

६२ 'ये खो पन मे पञ्चसिख सावका सब्बेन सब्बं सासनं आजानन्ति ते आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्चाविमुत्तिं दिट्ठे'व धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये न सब्बेन सब्बं सासनं आजानन्ति अप्पेकच्चे पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिका होन्ति, तत्थ परिनिब्बायिनो अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका । ये न सब्बेन सब्बं सासनं आजानन्ति अप्पे'कच्चे तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामिनो होन्ति, सक्किदे'व इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्स'न्तं करोन्ति । ये न सब्बेन सब्बं सासनं आजानन्ति अप्पे'कच्चे तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्ना होन्ति अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा । इति खो पञ्चसिख सब्बेसं येव इमेसं कुलपुत्तानं अमोघा पब्बज्जा अवज्झा सफला स—उद्दिता'ति' ।

इदम'वोच भगवा । अत्तमनो पञ्चसिखो गन्धर्वपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थे'व अन्तरधायी'ति' ।

महागोविन्द—सुत्तं—निर्द्धितं ।

[२० महासमय—सुत्तं]

१ एवं मे सुतं ।

एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवंत्थुर्स्मि महावने महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि सब्बेहे'व अरहन्तेहि, दसहि च लोकधातूहि देवता येभुय्येन सन्निपतिता होन्ति भगवन्तं दस्सनाय भिक्खुसङ्घञ्च ।

२ अथ खो चतुन्नं सुद्धावासकायिकानं देवानं एतद'होसिः—

‘अयं खो भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं महावने महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं...पे०...भिक्खुसङ्घञ्च । यन्नून मयम्पि येन भगवा तेनु’ पसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा भगवतो सन्तिके पञ्चेकगाथं भासेय्यामा’ति’ ।

३ अथ खो ता देवता सेय्यथा’पि नाम बलवा पुरिसो...पे०...सम्मिञ्जेय्य, एवमे’व सुद्धावासेसु देवेषु अन्तरहिता भगवतो पुरतो पातुर’ हंसु । अथ खो ता देवता भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अटुंसु । एकमन्तं ठिता खो एका देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासिः—

‘महासमयो पवनस्मिं, देवकाया समागता ।

आगत’म्हा इमं धम्मसमयं दक्खिताये अपराजितसङ्घं’ति’ ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासिः—

‘तत्र भिक्खवो समादहंसु, चित्तं अत्तनो उज्जुकं अकंसु ।

सारथि व नेत्तानि गहेत्वा इन्द्रियानि रक्खन्ति पण्डिता’ति’ ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासिः—

छेत्वा खिलं छेत्वा पलिघं इम्दखीलं ऊहच्चमनेजा ।

ते चरन्ति सुद्धा विमला चक्खुमता सुदन्ता सुसुनागा’ति’ ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासिः—

‘ये केचि बुद्धं सरणं गतासे न ते गमिस्सन्ति अपायं ।

पहाय मानुसं देहं देवकायं परिपूरेस्सन्ती’ति’ ॥

४ अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसिः—

‘येभ्ययेन भिक्खवे दससु लोकधातुसु देवता सन्निपतिता तथागतं दस्सनाय भिक्खुसङ्घञ्च । ये पि ते भिक्खवे अहेसुं अतीतम’द्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा तेसम्पि भगवन्तानं एतपरमा येव देवता सन्निपतिता अहेसुं, सेय्यथा पि मय्हं एतरहि । ये पि ते भिक्खवे भविस्सन्ति

अनागतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, तेसम्पि भगवन्तानं एतपरमा येव देवता सन्निपतिता भविस्सन्ति सेय्यथापि मय्हं एतरहि । आचि-
क्खिस्सामि भिक्खवे देवकायानं नामानि, कित्तयिस्सामि भिक्खवे
देवकायानं नामानि, देसिस्सामि भिक्खवे देवकायानं नामानि । तं सुणाय,
साधुकं मनसिकरोथ, भासिस्सामी'ति' ।

‘एवं भन्ते’ति’ खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतद’वोच:-

५ ‘सिलोकं अनुकस्सामि; यत्थ भुम्मा तद’स्सिता ।

ये सिता गिरगब्भरं पहितत्ता समाहिता ॥

पुथू सीहा व सल्लीना लोमहंसाभिसम्भुनो ।

ओदातमनसा सुद्धा विप्पसन्नाम’नाविला ॥

भिय्यो पच्चसते जत्वा वने कापिलवत्थवे ।

ततो आमन्तयि सत्था सावके सासने रते ॥

‘देवकाया अभिक्कन्ता ते विजानाथ भिक्खवो ।

ते च आतप्पम’करुं सुत्वा बुद्धस्स सासनं ॥

६ तेसं पातुर’हू आणं अमनुस्सान’दस्सनं ।

अप्पेके सतमद्दक्खुं सहस्सं अथ सत्ततिं ॥

सतं एके सहस्सानं अमनुस्सानम’दसुं ।

अप्पेके’नन्तमद्दक्खुं, दिसा सब्बा फुटा अहू ॥

तच्च सब्बं अभिज्जाय ववक्खित्वान चक्खुमा ।

ततो आमन्तयि सत्था सावके सासने रते ॥

‘देवकाया अभिक्कन्ता ते विजानाथ भिक्खवो ।

ये वो’ हं कित्तयिस्सामि गिराहि अनुपुब्बसो ॥

७ सत्त सहस्सा व यक्खा भुम्मा कापिलवत्थवा ।

इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।

मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खूनं समितिं वने ॥

छसहस्सा हेमवता यक्खा नानत्तवणिणो ।
इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खुनं समितिं वनं ॥

सातागिरा तिसहस्सा यक्खा नानत्तवणिणो ।
इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खुनं समितिं वनं ॥

इच्चे'ते सोळससहस्सा यक्खा नानत्तवणिणो ।
इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खुनं समितिं वनं ॥

८ वेस्सामित्ता पञ्चसता यक्खा नानत्तवणिणो ।
इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खुनं समितिं वनं ॥

कुम्भीरो राजगहिको वेपुल्लस्स निवेसनं ।
भिय्यो नं सतसहस्सं यक्खानं पयिरुपासति ।
कुम्भीरो राजगहिको सो पा'ग समितिं वनं ॥

९ पुरिमञ्च दिसं राजा धतरट्ठो पसासति ।
गन्धब्बानं आधिपति महाराजा यसस्सि सो ।
पुत्ता'पि तस्स बहवो इन्दनामा महब्बला ।
इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खुनं समितिं वनं ॥

दक्खिणञ्च दिसं राजा विरुळ्हो तं पसासति ।
कुम्भण्डानं आधिपति महाराजा यसस्सि सो ॥

पुत्ता'पि तस्स बहवो इन्दनामा महब्बला ।
इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खुनं समितिं वनं ॥

पच्छिमंश्च दिसं राजा विरूपकखो पसासति ।
 नागानं व आधिपति महाराजा यसस्सि सो ॥
 पुत्ता' पि तस्स बहवो इन्दनामा महब्बला ।
 इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
 मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खूनं समितिं वनं ॥
 उत्तरश्च दिसं राजा कुवेरो तं पसासति ।
 यक्खानं'व आधिपति महाराजा यसस्सि सो ॥
 पुत्ता पि तस्स बहवो इन्दनामा महब्बला ।
 इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
 मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खूनं समितिं वनं ॥
 पुरिमं दिसं धतरट्ठो दस्खिणेन विरूळ्हको ।
 पच्छिमेन विरूपकखो कुवेरो उत्तरं दिसं ।
 चत्तारो ते महाराजा समन्ता चतुरो दिसा ।
 दइल्लमाना अट्ठसु वने कापिलवत्थवे ॥

१० तेसं मायाविनो दासा आगु वञ्चनिका सठा ।
 माया कुटेण्डु वेटेण्डु विटुच्च विटुच्चो सह ।
 चन्दनो कामसेट्ठो च निन्नुघण्डु निघण्डु च ।
 पनादो ओपमञ्जो च देवसूतो च मातलि ।
 चित्तसेनो च गन्धब्बो नलो राजा जनेसभो ।
 आगु पञ्चसिखो चे'व तिम्वरू सुरियवच्चसा ।
 एते च अञ्जे च राजानो गन्धब्बा सह राजुभि ।
 मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खूनं समितिं वनं ॥

११ अथा'गु नाभसा नागा वेसाला सह तच्छका ।
 कम्बलस्सतरा आगु पायागा सह जातिभि ।
 यामुना धतरट्ठा च आगु नागा यसस्सिनो ।
 एरावणो महानागो सो पा'ग समितिं वनं ॥

ये नागराजे सहसा हरन्ति । दिब्बा दिजा पक्खि विसुद्धचक्खू ।
 वेहायसा ते वनमज्झपत्ता । चित्रा सुपण्णा इति तेसं नामं ॥
 अभयं तदा नागराजानमा'सि । सुपण्णतो खेमम'कासि बुद्धो ।
 सण्हाहि वाचाहि उपव्हयन्ता । नागा सुपण्णा सरणम'गंसु बुद्धं ॥

१२ जिता वजिरहत्थेन समुद्दं असुरा सिता ।
 भातरो वासवस्से'ते इद्धिमन्तो यसस्सिनो ।
 कालकञ्जा महाभिंसा असुरा दानवेघसा ।
 वेपचित्ति सुचित्ति च पहारादो नमुची सह ।
 सतच्च बलिपुत्तानं सब्बे वेरोचनामका ।
 सन्नय्हित्वा बलिनं सेनं राहुभद्दं उपागमुं ।
 'समयो दानि भद्दं ते भिक्खूनां समितिं वनं' ॥

१३ आपो च देवा पठवी तेजो वायो तदा'गमुं ।
 वरुणा वारुणा देवा सोमो च यससा सह ।
 मेत्ताकरुणाकायिका आगु देवा यसस्सिनो ।
 दसे'ते दसधा काया सब्बे नानत्तवणिणो ।
 इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
 मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खूनां समितिं वनं ॥

१४ वेण्हू च देवा सहळी च असमा च दुवे यमा ।
 चन्दस्सूपनिसा देवा चन्दं आगु पुरक्खत्वा ।
 सुरियस्सूपनिसा देवा सुरियं आगु पुरक्खत्वा ।
 नक्खत्तानि पुरक्खत्वा आगु मन्दवलाहका ।
 वसूनां वासवो सेट्ठो सक्को पा'ग पुरिन्ददो ।
 दसे ते दसधा काया सब्बे नानत्तवणिणो ।
 इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
 मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खूनां समितिं वनं ॥

- १५ अथा'गु सहभू देवा जलं अगिसिखारिव ।
 अरिद्वका च रोजा च उम्मापुष्फनिभासिनो ।
 वरुणा सहधम्मा च अच्चुता च अनेजका ।
 सूलेय्यरुचिरा आगु, आगु वासवनेसिनो ।
 दसे'ते दसधा काया सब्बे नानत्तवणिणनो ।
 इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
 मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खूनं समितिं वनं ॥
- १६ समाना महासमाना मानुसा मानुसुत्तमा ।
 खिड्डापदूसिका आगु, आगु मनोपदूसिका ।
 अथा'गु हरयो देवा ये च लोहितवासिनो ।
 पारगा महापारगा आगु देवा यसस्सिनो ।
 दसे'ते दसधा काया सब्बे नानत्तवणिणनो ।
 इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
 मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खूनं समितिं वनं ॥
- १७ सुक्का करुम्हा अरुणा आगु वेधनसा सह ।
 ओदातगय्हा पामोक्खा आगु देवा विचक्खणा ।
 सदामत्ता हारगजा मिस्सका च यसस्सिनो ।
 थनयं आग पज्जुन्नो यो दिसा अभिवस्सति ।
 दसे'ते दसधा काया सब्बे नानत्तवणिणनो ।
 इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
 मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खूनं समितिं वनं ॥
- १८ खेमिया तुसिता यामा कट्टका च यसस्सिनो ।
 लम्बीतका लामसेट्ठा जोतिनामा च आसवा ।
 निम्मानरतिनो आगु अथा'गु परनिम्मिता ।
 दसे'ते दसधा काया सब्बे नानत्तवणिणनो ।

इद्धिमन्तो जुतीमन्तो वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
मोदमाना अभिक्कामुं भिक्खूनां समितिं वनं ॥

१९ सट्ठे'ते देवनिकाया सब्बे नानत्तवण्णिनो ।
नामन्वयेन आगच्छुं ये च'ञ्जे सदिसा सह ।
'पवुत्थजातिम'खिलं ओघतिण्णम'नासवं ।
दक्खेम ओघतरं नागं चन्द'व असिता'तिगं ॥

२० सुब्रम्हा परमत्तो च पुत्ता इद्धिमतो सह ।
सनंकुमारो तिस्रो च सो पा'ग समितिं वनं ।
सहस्सब्रम्हलोकानं महाब्रम्हा 'भित्तिट्ठि ।
उपपन्नो जुतीमन्तो भिस्माकायो यसस्सि सो ।
दसे'त्थ इस्सरा आगु पच्चेकवसवत्तिनो ।
तेसञ्च मज्झतो आग हारितो परिवारितो ॥

२१ ते च सब्बे अभिक्कन्ते स-इन्द-देवे सब्रम्हके ।
मारसेना अभिक्कामि, पस्स कण्हस्स मन्दियं ।
'एथ गण्हथ बन्धथ रागेन बद्धं अत्थु वे ।
समन्ता परिवारेथ मा वो मुञ्चिच्चत्थ कोचि नं' ।
इति तत्थ महासेनो कण्हसेनं अपेसयि ।
पाणिना तलमा'हच्च सरं कत्वान भेरवं ।
यथा पाबुस्सको मेघो थनयन्तो सविज्जुको ।
तदा सो पच्चुदावात्ति संकुद्धो असयंवसी ॥

२२ तञ्च सब्बं अभिञ्जाय ववक्खित्वान चक्खुमा ।
ततो आमन्तयि सत्था सावके सासने रते ।
'मारसेना अभिक्कन्ता, ते विजानाथ भिक्खवो ।
ते च आतप्पम'करं सुत्वा बुद्धस्स सासनं ।

वीतरागेहि पक्कामुं न सं लोमम्पि इञ्जयुं ।
सब्बे विजितसङ्गामा भयातीता यसस्सिनो ।
मोदन्ति सह भूतेहि सावका ते जने सुता'ति' ।

महासमय-सुत्तं निवृत्तं ।

[२१. सकपञ्च-सुत्तं].

१. १ एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा मगधेसु विहरति, पाचीनतो राजगहस्स अम्बसण्डा नाम ब्राम्हणगामो, तस्सु'त्तरतो वेदियके पब्बते इन्दसालगुहायं । तेन खो पन समयेन सक्कस्स देवानं इन्दस्स उस्सुकं उदपादि भगवन्तं दस्सनाय ।

अथ खो सक्कस्स देवानं इन्दस्स एतद'होसिः—'कहन्नु खो भगवा एतरहि विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो'ति ?' । अइसा खो सक्को देवानं इन्दो भगवन्तं मगधेसु विहरन्तं, पाचीनतो राजगहस्स...पे०...इन्दसालगुहायं । दिस्वा देवे तावतिंसे आमन्तेसिः—

'अयं मारिसा भगवा मगधेसु विहरति...पे०...इन्दसालगुहायं । यदि पन मारिसा मयं तं भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमेय्याम अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं'ति' ।

'एवं भइं तवा'ति' खो देवा तावतिंसा सक्कस्स देवानं इन्दस्स पच्चस्सोसुं ।

२ अथ खो सक्को देवानं इन्दो पञ्चसिखं गन्धब्बपुत्तं आमन्तेसिः—
'अयं तात पञ्चसिख भगवा मगधेसु विहरति...पे०...इन्दसालगुहायं । यदि पन तात पञ्चसिख मयं...पे०...सम्मासम्बुद्धं'ति' ।

'एवं भइं तवा'ति' खो पञ्चसिखो गन्धब्बपुत्तो सक्कस्स देवानं इन्दस्स पटिस्सुत्वा वेलुवपण्डुवीणमादाय सक्कस्स देवानं इन्दस्स अनुचरियं उपागमि ।

अथ खो सक्को देवानं इन्दो देवेहि तावतिसैहि परिवुतो पञ्चसिखेन गन्धब्बपुत्तेन पुरवखतो, सेय्यथा'पि नाम बलवा पुरिसो...पे०...बाहं सम्मिञ्जेय्य, एवमेव देवेसु तावतिसेसु अन्तरहितो मगघेसु पाचीनतो राजगहस्स अम्बसण्डा नाम ब्राम्हणगामो, तस्स उत्तरतो वेदियके पब्बते पच्चुहासि ।

३ तेन खो पन समयेन वेदियको पब्बतो अतिरिव ओभासजातो होति, अम्बसण्डा च ब्राम्हणगामो, यथा तं देवानं देवानुभावेन । अपि' स्सुदे परितो गामेसु मनुस्सा एव'माहंसुः—'आदित्त'स्सु नाम अज्ज वेदियको पब्बतो, पज्झायित'स्सु नाम अज्ज वेदियको पब्बतो, जलित'स्सु नाम अज्ज वेदियको पब्बतो । किं सु नाम'ज्ज वेदियको पब्बतो अतिरिव ओभासजातो, अम्बसण्डा च ब्राम्हणगामो'ति' संविग्गा लोमहट्ठजाता अहेसुं ।

४ अथ खो सक्को देवानं इन्दो पञ्चसिखं गन्धब्बपुत्तं आमन्तेसिः—'बुरुपसङ्कमा खो तात पञ्चसिख तथागता मादिसेन, झायी ज्ञानरता तदनन्तरं पटिसल्लीना । यदि पन तात पञ्चसिख भगवन्तं पठमं पसादे-य्यासि, तथा तात पठमं पसादितं पच्छा मयं तं भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमेय्याम अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं'ति' ।

'एवं भदं तवा'ति' खो पञ्चसिखो गन्धब्बपुत्तो सक्कस्स देवानं इन्दस्स पटिस्सुत्वा बेलवपण्डुवीणमादाय येन इन्दसालगुहा तेनु'पसङ्कमि । उप-सङ्कमित्वाः—'एत्तावता मे भगवा ने'व अतिदूरे भविस्सति न अच्चा'सन्ने, सइच्च खो सोस्सती'ति' एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो पञ्चसिखो गन्धब्बपुत्तो बेलुवपण्डुवीणं अस्सावेसि इमा च गाथा अभासि बुद्धूप-संहिता धम्मूपसंहिता अरहन्तूपसंहिता कामूपसंहिताः—

५ 'वन्दे ते पितरं भद्रे तिम्वरं सूरियवच्चसे (v. 1. सूरियवच्छसे) ।
येन जाता'सि कल्याणि आनन्दजननी मम ॥

वातो'व सेदकं कन्तो पानीयं'व पिपासिनो (v. 1. पिपासितो) ।
 अङ्गीरसी पिया मे'सि धम्मो अरहतामि'व ॥
 आतुरस्से'व भेसज्जं, भोजनं व जिघच्छतो ।
 परिनिब्बापय भद्दे जलन्तमि'व वारिना ॥
 सीतोदकिं पोक्खराणिं युत्तं किञ्जकस्सरेणुना ।
 नागो घम्मा'भित्तो व ओगहे ते थनूदरं ॥
 अच्चङ्कुसो'व नागो च जितं मे तुत्ततोमरं ।
 कारणं न'प्यजानामि सम्मत्तो लक्खणूरसा ॥
 तथि गथितच्चित्तो'स्मि चित्तं विपरिणामितं ।
 पट्टिगन्तुं न सक्रोमि वङ्कघस्तो'व (v. 1. वङ्कघट्टो) अम्बुजो ॥
 वामरू सज मं भद्दे सज मं मन्दलोचने ।
 पल्लिस्सज मं कल्याणि एतं मे अभिपत्थितं ॥
 अप्पको वत मे सन्तो कामो वेल्लितकेसिया (v.1. वेल्लितरोसिया) ।
 अनेकभागो सम्पादि आरहन्ते'व दक्खिणा ॥
 यं मे अत्थि कत्तं पुञ्ञं अरहन्तेसु तादिसु ।
 तं मे सब्बङ्गकल्याणि तथा सद्धिं विपच्चतं ॥
 यं मे अत्थि कत्तं पुञ्ञं अस्मिं पुत्थुविमण्डले ।
 तं मे सब्बङ्गकल्याणि तथा सद्धिं विपच्चतं ॥
 सक्कपुत्तो'व ज्ञानेन एकोदि निपको सतो ।
 अमत्तं मुनि जिगिंसानो तम'हं सुरियवच्चसे ॥
 यथा पि मुनि नन्देय्य पत्वा सम्बोधिमु'त्तमं ।
 एवं नन्देय्य कल्याणि मिस्सीभावं गतो तथा ॥
 सक्रो च मे वरं दज्जा तावत्तिसानमि'स्सरो ।
 ता'हं भद्दे वरेय्योह एवं कामो दळ्हो मम ॥
 सालं'व न चिरं फुल्लं पितरं ते सुमेधसे ।
 वन्दमानो नमस्सामि यस्से'तादिसी पजा'ति' ॥

६ एवं वुत्ते भगवा पञ्चसिखं गन्धब्बपुत्तं एतद'वोच—' संसन्दति खो पन ते पञ्चसिख तन्तिस्सरो गीतस्सरेन गीतस्सरो च तन्तिस्सरेन, न च पन ते पञ्चसिख तन्तिस्सरो अतिवण्णति गीतस्सरं, गीतस्सरो वा तन्तिस्सरं । कदा संयूळहा पन ते पञ्चसिख इमा गाथा बुध्दूपसंहिता ...पे० ...कामूपसंहिता'ति' ? ।

‘ एकमि’दाहं भन्ते समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरअराय तीरे अजपालनिग्रोधमूले पठमा’भिसम्बुद्धो । तेन खो पना’हं भन्ते समयेन भद्दा नाम सुरियवच्चसा तिम्वरुनो गन्धब्बरञ्जो धीता, तं अभिकङ्खामि । सा खो पन भन्ते भगिनी परकामिनी होति, सिखद्धि नाम मातलिस्स सङ्गाहकस्स पुत्तो, तं अभिकङ्खति । यतो खो अहं भन्ते तं भगिनिं ना’लत्थं केनचि परियायेन, अथा’हं बेलुवपण्डवीण’मादाय येन तिम्वरुनो गन्धब्बरञ्जो निवेसनं तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा बेलुव-पण्डवीणं अस्सावेसिं, इमा च गाथा अभासिं बुध्दूपसंहिता...पे० कामूपसंहिता:—

७ ‘ वन्दे ते पितरं भद्दे तिम्वरं सुरियवच्चसे...पे० ...वन्दमानो नम-स्सामि यस्स से’तादिसी पजा’ति’ ॥

‘ एवं वुत्ते भन्ते भद्दा सुरियवच्चसा मं एतद'वोच:—‘ न खो मे मारिस सो भगवा सम्मुखा दिट्ठो । अपि च सुतो येव मे सो भगवा देवानं तावतिसानं सुधम्मायं सभायं उपनच्चन्तिया । यतो खो त्वं मारिस तं भगवन्तं कित्तेसि, होतु नो अज्ज समागमो’ति’ ।

‘ सो येव नो भन्ते तस्सा भगिनिया सद्धिं समागमो अहोसि, न च दानि, ततो पच्छा’ति’ ।

८ अथ खो सक्कस्स देवानमि’न्दस्स एतद'होसि:—‘ पटिसम्मोदति खो पञ्चसिखो गन्धब्बपुत्तो भगवता, भगवा च पञ्चसिखेना’ति’ ।

अथ खो सक्को देवानं इन्दो पञ्चसिखं गन्धब्बपुत्तं आमन्तेसिः—‘अभिवादेहि मे त्वं तात पञ्चसिख भगवन्तः—‘सक्को भन्ते देवानं इन्दो सामच्चो सपरिजमो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ति’ ।

‘एवं भइं तवा’ति’ खो पञ्चसिखो गन्धब्बपुत्तो सक्कस्स देवानं इन्दस्स पटिस्सुत्वा भगवन्तं अभिवादेसिः—‘सक्को भन्ते देवानं इन्दो...पे०... वन्दती’ति’ ।

‘सुखी होतु पञ्चसिख सक्को देवानं इन्दो सामच्चो सपरिजनो, सुखकामा हि देवमनुस्सा असुरा नागा गन्धब्बा ये च’उत्ते सन्ति पुथुकाया’ति’ ।

एवञ्च पन तथागता एवरूपे महेसक्खे अभिवदन्ति । अभिवादितो सक्को देवानं इन्दो भगवतो इन्दसालगुहं पविसित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अठासि, देशा पि तावतिंसा इन्दसालगुहं पविसित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अटुंसु, पञ्चसिखो पि गन्धब्बपुत्तो इन्दसालगुहं पविसित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि ।

९ तेन खो पन समयेन इन्दसालगुहा विसमा यन्ति समा सम्पादि, सम्बाधा यन्ति उरुन्दा सम्पादि, अन्धकारगुहायं आलोको उदपादि, यथा तं देवानं देवानुभावेन । अथ खो भगवा सक्कं देवानं इन्दं एतद’वोचः—

‘अच्छरियं इदं आयस्मतो कोसियस्स, अब्भुतं इदं आयस्मतो कोसियस्स, तावबहुकिच्चस्स बहुकरणीयस्स, यदिदं इधा’गमनं’ति ? ’ ।

‘चिरपटिका’हं (v. 1. चिरपथिका’हं) भन्ते भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमितुकामो, अपि च देवानं तावतिंसानं केहिचि केहिचि किच्चकरणीयेहि व्यावटो, एवा’हं ना’सक्खिं भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । एकमिदं भन्ते समयं भगवा सावत्थियं विहरति सलळागारके । अथ खो’हं भन्ते सावत्थियं अगमासिं भगवन्तं दस्सनाय ।

१० ‘तेन खो पन भन्ते समयेन भगवा अञ्जतरं समाधिना निसिन्नो होति, भुञ्जति च नाम वेस्सवणस्स परिचारिका भगवन्तं पच्चु-

पट्टिता होति पञ्जलिका नमस्समाना । अथ खो'हं भन्ते भुञ्जति एतद'वोचं:—

‘अभिवादेहि त्वं मे भगिनि भगवन्तं:—सको भन्ते देवानं इन्दो ...पे०...सिरसा वन्दती'ति' ।

‘एवं वुत्ते भुञ्जती मं एतद'वोच:—‘अकालो खो मारिस भगवन्तं दस्सनाय, पटिसल्लीनो भगवा'ति' ।

‘तेन हि भगिनि यदा भगवा तम्हा समाधिम्हा वुट्ठितो होति, अथ मम वचनेन भगवन्तं अभिवादेहि:—‘सको भन्ते देवानं इन्दो...पे०...सिरसा वन्दती'ति' । कच्चि मे सा भन्ते भगिनी भगवन्तं अभिवादेसि-सरति भगवा तस्सा भगिनिया वचनं'ति ?' ।

‘अभिवादेसि मं सा देवानं इन्द भगिनी । सराम'हं तस्सा भगिनिया वचनं । अपि चा'हं आयस्मतो च नेमिसद्देन तम्हा समाधिम्हा वुट्ठितो'ति' ।

११ ‘ये ते भन्ते देवा अम्हेहि पठमतरं तावतिसकायं उप्पन्ना, तेसं मे सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटिग्गहीतं: —‘यदा तथागता लोके उप्पज्जन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, दिब्बा काया परिपूरेन्ति, हायन्ति असुर-काया'ति' । तं मे इदं भन्ते सक्खिदिट्ठं यतो तथागतो लोके उप्पन्नो अरहं सम्मासम्बुद्धो, दिब्बा काया परिपूरेन्ति हायन्ति असुरकाया'ति' । इधे'व भन्ते कपिलवत्थुस्मिं गोपिका नाम सक्कयधीता अहोसि बुद्धे पसन्ना धम्मो पसन्ना सङ्घे पसन्ना सीलेसु परिपूरकारिनी । सा इत्थिचित्तं विराजेत्वा पुरिसचित्तं भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप्पन्ना देवानं तावतिसानं सहव्यतं, अम्हाकं पुत्तत्तं अज्झूपगता । तत्र पि नं एवं जानन्ति:—‘गोपको देवपुत्तो, गोपको देवपुत्तो'ति' । अञ्जे पि भन्ते तयो भिक्खू भगवति ब्रम्हचरियं चरित्वा हीनं गन्धव्वकायं उप्पन्ना । ते पञ्चहि कामगुणेहि समाप्पिता समङ्गिभूता परिचारयमाना अम्हाकं उपट्ठानं

आगच्छन्ति अम्हाकं पारिचरियं । ते अम्हाकं उपट्ठानं आगते अम्हाकं पारिचरियं गोपको देवपुत्तो पटिचोदेसि—‘ कुतोमुखा नाम तुम्हे मारिसा तस्स भगवतो धम्मं अस्सुत्वा ? अहं हि इत्थिका समाना बुद्धे पसन्ना धम्मे पसन्ना सङ्घे पसन्ना...पे०...अज्झूपगता । इध पि मं एवं जानन्ति:—‘गोपको देवपुत्तो, गोपको देवपुत्तो’ति’ । तुम्हे पन मारिसा भगवति ब्रम्हचरियं चरित्वा हीनं गन्धब्बकायं उप्पन्ना । दुद्धिरूपं वत अद्दसाम, ये मयं अद्दसाम सहधम्मिके हीनं गन्धब्बकायं उप्पन्ने’ति’ । तेसं भन्ते गोपकेन देवपुत्तेन पटिचोदितानं द्वे देवा दिट्ठे व धम्मे सतिं पटिलभिंसु कायं ब्रम्हपुरोहितं । एको पन देवो ते व कामे अज्झावसि’ ।

१२ ‘उपासिका चक्खुमतो अहोसिं नामाम्पि मय्हं अद्द गोपिका’ति’ ।

बुद्धे च धम्मे च अभिप्पसन्ना सङ्घञ्चु’पट्ठासिं पसन्नचित्ता ॥

तस्से’व बुद्धस्स सुधम्मताय सक्कस्स पुत्तो’म्हि महानुभावो ।

महाजुतीको तिदिवूपपन्नो, जानन्ति पि मं इध गोपको’ति’ ॥

अथ’द्दसं भिक्खवो दिट्ठपुब्बे गन्धब्बकायूपगते वसीने ।

इेमहि ते गोतमसावकासे ये च मयं पुब्बे मनुस्सभूता ॥

अन्नेन पानेन उपट्ठहिम्हा पादूपसङ्गय्ह सके निवेसने ।

कुतोमुखा नाम इमे भवन्तो बुद्धस्स धम्मं न पटिग्गहेसुं ॥

‘पच्चत्तं वेदितब्बो’ हि धम्मो सुदेसितो चक्खुमता’नुबुद्धो ।

अहम्पि तुम्हे च उपासमाना सुत्वान अरियान सुभासितानि ॥

सक्कस्स पुत्तो’म्हि महानुभावो महाजुतीको तिदिवूपपन्नो ।

तुम्हे पन सेट्ठं उपासमाना अनुत्तरे ब्रम्हचरियं चरित्वा ॥

हीनकायं उपपन्ना भवन्तो अनानुलोमा भवतूपपत्ति ।

दुद्धिरूपं वत अद्दसाम सधम्मिके हीनकायूपपन्ने ॥

गन्धब्बकायूपगता भवन्तो देवानं आगच्छथ पारिचरियं ।

अगारे वसतो मय्हं इदं यस्स विसेतं, ।

इत्थि हुत्वा स्व’ज्ज पुमो’म्हि देवो दिब्बेहि कामेहि समङ्गिभूतो ’ ॥

ते चोदिता गोतमसावकेन संवेगं आपादु समेच्च गोपकं ।
 'हन्द वितायाम वियायमाम मा नो मयं परपेस्सा अहुम्ह' ॥
 तेसं दुवे वीरियं आरभिसु, अनुस्सरा गोतमसासनानि ।
 इधे'व चित्तानि विराजयित्वा कामेसु आदीनवं अद्दसिंसु ॥
 ते कामसंयोजनबन्धनानि पापिमयोगानि दुरच्चयानि ।
 नागो व सन्दानगुणानि भेत्वा देवे तावतिसे अतिक्कमिंसु ॥
 सइन्ददेवा सपजापतीका सब्बे सुधम्माम सभायु'विट्ठा ।
 ते सन्निसिन्नानं अतिक्कमिंसु वीरा विरागा विरजं करोन्ता ॥
 ते दिस्वा संवेगं अकासि वासवो देवाभिभू देवगणस्स मज्झेः—
 'इमे हि ते देवकायूपपन्ना देवे तावतिसे अतिक्कमन्ति' ॥
 संवेगजातस्स वच्चो निसम्म सो गोपको वासवं अज्झभासिः—
 'बुद्धो पनि'न्द'त्थि मनुस्सलोके कामाभिभू सक्कमुनी'ति' त्रायति ॥
 तस्से'ते पुत्ता सतिया विहीना चुता मया ते सति पच्चलत्थुं ।
 तिण्णं तेसं अवसीने'त्थ एको गन्धब्बकायूपगतो वसीनो ॥
 द्वे चे'व सम्बोधिपथानुसारिनो देवे पि हीळ्हेन्ति समाहितत्ता ।
 एतादिसी धम्मपकास'ने'त्थ न तत्थ किं कङ्कति कोचि सावको ।
 नित्तिण्णओधं विचिकिच्छछिन्नं बुद्धं नमस्साम जिनं जनिन्दं ॥
 यं ते धम्मं इध'ञ्जाय विसेसं अज्झगंसु ते ।
 कायं ब्रम्हपुरोहितं दुवे तेसं विसेसगू ॥
 तस्स धम्मस्स पत्तिया आगत'म्हासे मारिस ।
 कतोकासा भगवता पञ्हं पुच्छेमु मारिसा'ति' ॥

१३ अथ खो भगवतो एतद' होसिः—दीघरत्तं विसुद्धो खो अयं सक्को ।
 यं किञ्चि मं पञ्हं पुच्छिस्सति सब्बं तं अत्थसंहितं येव पुच्छिस्सति नो
 अनत्थसंहितं । यं अस्सा'हं पुट्ठो व्याकरिस्सामि तं खिप्पमे'व आजानि-
 स्सती'ति' । अथ खो भगवा सक्कं देवानं इन्दं गाथाय अज्झभासिः—

‘पुच्छ वासव मं पञ्हं यं किञ्चि मनसि’च्छसि ।
तस्स तस्से’व पञ्हस्स अहं अन्तं करोमि ते’ति’ ॥

पठमक-भाणवारं

२१ कतावकासो सक्को देवानं इन्दो भगवन्तमि’मं पठमं पञ्हं पुच्छिः—‘किंसंयोजना नु खो मारिस देवा मनुस्सा असुरा नागा गन्धक्वा ये च’ञ्जे सन्ति पुथुकाया, ते अवेरा अदण्डा असपत्ता अव्यापज्झा विहरेमु अवेरिनो’ति इति चे नेसं होति अथ च पन सवेरा सदण्डा ससपत्ता सव्यापज्झा विहरन्ति वेरिनो’ति ?’ ।

इत्थं सक्को देवानं इन्दो भगवन्तं इमं पठमं पञ्हं अपुच्छि । तस्स भगवा पञ्हं पुट्ठो व्याकासिः—

‘इस्सामच्छरियसंयोजना खो देवानं इन्द देवा मनुस्सा...पे०... विहरन्ति वेरिनो’ति’ ।

इत्थं भगवा सक्कस्स देवानं इन्दस्स पञ्हं पुट्ठो व्याकासि । अत्तमनो सक्को देवानं इन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दि अनुमोदिः—‘एवमे’तं भगवा, एवमे’तं सुगत, तिण्णा मे’त्थ कङ्खा विगता कथंकथा भगवतो पञ्हवेय्याकरणं सुत्वा’ति’ ।

२ इति ह सक्को देवानं इन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तं उत्तरिं पञ्हं अपुच्छिः—

‘इस्सामच्छरियं पन मारिस किंनिदानं किं समुदयं किंजातिकं किंपभवं । किस्मिं सति इस्सामच्छरियं होति, किस्मिं असति इस्सामच्छरियं न होति ?’ ।

‘इस्सामच्छरियं खो देवानं इन्द पियाप्पियनिदानं पियाप्पियसमुदयं पियाप्पियजातिकं पियाप्पियपभवं, पियाप्पिये हि सति इस्सामच्छरियं होति, पियाप्पिये असति इस्सामच्छरियं न होती’ति’ ।

‘पियाप्पियं पन मारिस किंनिदानं किंसमुदयं किंजातिकं किंपभवं किस्मिं सति पियाप्पियं होति, किस्मिं असति पियाप्पियं न होती’ति?’ ।

‘पियाप्पियं खो देवानं इन्द छन्दनिदानं छन्दसमुदयं छन्दजातिकं छन्दपभवं, छन्दे सति पियाप्पियं होति, छन्दे असति पियाप्पियं न होती’ति’ ।

‘छन्दो पन मारिस किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो, किस्मिं सति छन्दो होति, किस्मिं असति छन्दो न होती’ति?’ ।

‘छन्दो खो देवानं इन्द वितक्कनिदानो वितक्कसमुदयो वितक्कजातिको वितक्कपभवो, वितक्के सति छन्दो होति, वितक्के असति छन्दो न होती’ति?’ ।

‘वितक्को पन मारिस किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो, किस्मिं सति वितक्को होति, किस्मिं असति वितक्को न होती’ति’ ।

‘वितक्को खो देवानं इन्द पपञ्चसञ्जासङ्खानिदानो पपञ्चसञ्जासङ्खासमुदयो पपञ्चसञ्जासङ्खाजातिको पपञ्चसञ्जासङ्खापभवो, पपञ्चसञ्जासङ्खाय सति वितक्को होति, पपञ्चसञ्जासङ्खाय असति वितक्को न होती’ति’ ।

३ ‘कथंपटिपन्नो पन मारिस भिक्खु पपञ्चसञ्जासङ्खानिरोधसारूप्यगामिनिपटिपदं पटिपन्नो होती’ति?’ ।

‘सोमनस्सं पा’हं देवानं इन्द दुविधेन वदामि, सेवितब्बम्मि असेवितब्बम्मि । दोमनस्सं पा’हं देवानं इन्द दुविधेन वदामि, सेवितब्बम्मि असेवितब्बम्मि । उपेक्खं पा’हं देवानं इन्द दुविधेन वदामि, सेवितब्बम्मि असेवितब्बम्मि । ‘सोमनस्सं पा’हं देवानं इन्द दुविधेन वदामि सेवितब्बम्मि असेवितब्बम्पीति’इति खो पने’तं वुत्तं । किञ्चे’तं पटिच्च वुत्तं? । तत्थ यं जञ्जा सोमनस्सं ‘इमं खो मे सोमनस्सं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवद्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ति’ । एवरूपं सोमनस्सं न सेवितब्बं । तत्थ यं जञ्जा सोमनस्सं ‘इमं खो मे सोमनस्सं

सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवद्दन्ती'ति' एवरूपं सोमनस्सं सेवितब्बं । तत्थ यञ्चे सवितक्कं सविचारं, यञ्चे अवि-
तक्कं अविचारं, ये अवितक्के अविचारे से पणीततरे ।

‘सोमनस्सं पा'हं देवानं इन्द्र दुविधेन वदामि सेवितब्बम्पि असेवि-
तब्बम्पी'ति' । इति यं तं वुत्तं इदं एतं पटिच्च वुत्तं ।

‘दोमनस्सं पा'हं देवानं इन्द्र दुविधेन वदामि सेवितब्बम्पि असेवि-
तब्बम्पी'ति' इति खो पने'तं वुत्तं । किञ्चे'तं पटिच्च वुत्तं ? । तत्थ यं
जञ्जा दोमनस्सं ‘इमं खो मे दोमनस्सं सेवतो अकुसला धम्मा अभि-
वद्दन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती'ति' । एवरूपं दोमनस्सं न सेवितब्बं ।
तत्थ यं जञ्जा दोमनस्सं ‘इमं खो मे दोमनस्सं सेवतो अकुसला धम्मा
परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवद्दन्ती'ति' एवरूपं दोमनस्सं सेवितब्बं ।
तत्थ यञ्चे सवितक्कं सविचारं, यञ्चे अवितक्कं अविचारं, ये अवितक्के
अविचारे से पणीततरे ।

‘दोमनस्सं पा'हं देवानं इन्द्र दुविधेन वदामि, सेवितब्बम्पि असेवि-
तब्बम्पी'ति' । इति यं तं वुत्तं इदमे'तं पटिच्च वुत्तं ।

‘उपेक्खं पा'हं देवानं इन्द्र दुविधेन वदामि, सेवितब्बम्पि असेवि-
तब्बम्पी'ति' इति खो पने'तं वुत्तं । किञ्चे'तं पटिच्च वुत्तं ? । तत्थ यं
जञ्जा उपेक्खं ‘इमं खो मे उपेक्खं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवद्दन्ति
कुसला धम्मा परिहायन्ती'ति', एवरूपा उपेक्खा न सेवितब्बा । तत्थ यं
जञ्जा उपेक्खं ‘इमं खो मे उपेक्खं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति
कुसला धम्मा अभिवद्दन्ती'ति', एवरूपा उपेक्खा सेवितब्बा । तत्थ
यञ्चे सवितक्कं सविचारं, यञ्चे अवितक्कं अविचारं, ये अवितक्के अवि-
चारे से पणीततरे ।

‘उपेक्खं पा'हं देवानं इन्द्र दुविधेन वदामि सेवितब्बम्पि असेवि-
तब्बम्पी'ति' । इति यं तं वुत्तं इदं एतं पटिच्च वुत्तं ।

‘एवं पटिपन्नो खो देवानं इन्द भिक्खु पपञ्चसज्जासङ्खानि-
रोधसारुप्पगामिनिपटिपदं पटिपन्नो होती’ति’ ।

इत्थं भगवा सक्कस्स देवानं इन्दस्स पञ्चं पुट्ठो व्याकासि...पे०....
पञ्चवेय्याकरणं सुत्वा’ति’ ।

४ इति सक्को देवानं इन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमो-
दित्वा भगवन्तं उत्तरिं पञ्चं अपुच्छिः—

‘कथंपटिपन्नो पन मारिस भिक्खु पातिमोक्खसंवराय पटिपन्नो
होती’ति ?’ ।

‘कायसमाचारं पा’हं देवानं इन्द दुविधेन वदामि, सेवितब्बम्पि अ-
सेवितब्बम्पि । वचीसमाचारं पा’हं देवानं इन्द दुविधेन वदामि, सेवितब्बम्पि
असेवितब्बम्पि । परियेसनं पा’हं देवानं इन्द दुविधेन वदामि, सेवितब्बम्पि
असेवितब्बम्पि । ‘कायसमाचारं पा’हं देवानं इन्द दुविधेन वदामि,
सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति’ इति खो पने’तं वुत्तं । किञ्चे’तं पटिच्च
वुत्तं ? । तत्थ यं जज्जा कायसमाचारं, ‘इमं खो मे कायसमाचारं
सेवतो अकुसला धम्मा अभिवद्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ति’,
एवरूपो कायसमाचारो न सेवितब्बो । तत्थ यं जज्जा कायसमाचारं,
‘इमं खो मे कायसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला
धम्मा अभिवद्ढन्ती’ति’ एवरूपो कायसमाचारो सेवितब्बो ।

‘कायसमाचारं पा’हं देवानं इन्द दुविधेन वदामि सेवितब्बम्पि असे-
वितब्बम्पी’ति’ इति यं तं वुत्तं इदं एतं पटिच्च वुत्तं ।

‘वचीसमाचारं पा’हं देवानं इन्द दुविधेन वदामि, सेवितब्बम्पि
असेवितब्बम्पी’ति’ इति खो पने’तं वुत्तं । किञ्चे’तं पटिच्च वुत्तं ? । तत्थ
यं जज्जा वचीसमाचारं, ‘इमं खो मे वचीसमाचारं सेवतो अकुसला
धम्मा अभिवद्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ती’ति’ एवरूपो वचीसमा-
चारो न सेवितब्बो । तत्थ यं जज्जा वचीसमाचारं, ‘इमं खो मे

वचीसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिव-
द्दन्तीति', एवरूपो वचीसमाचारो सेवितब्बो ।

‘वचीसमाचारं पा’हं देवानं इन्द्र दुविधेन वदामि सेवितब्बम्पि असे-
वितब्बम्पीति’ इति यं वुत्तं इदं एतं पटिच्च वुत्तं ।

‘परियेसनं पा’हं देवानं इन्द्र दुविधेन वदामि, सेवितब्बम्पि असे-
वितब्बम्पीति’ इति खो पेनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं ? । तत्थ यं
जञ्जा परियेसनं, ‘इमं खो मे परियेसनं सेवतो अकुसला धम्मा अभि-
वद्दन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्तीति’, एवरूपा परियेसना न सेवि-
तब्बा । तत्थ यं जञ्जा परियेसनं, ‘इमं खो मे परियेसनं सेवतो अकु-
सला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवद्दन्तीति’, एवरूपा
परियेसना सेवितब्बा ।

‘परियेसनं पा’हं देवानं इन्द्र दुविधेन वदामि, सेवितम्बम्पि असे-
वितब्बम्पीति’ इति यं तं वुत्तं इदं एतं पटिच्च वुत्तं ।

‘एवं पटिपन्नो खो देवानं इन्द्र भिक्खु पातिमोक्खसंवराय पटि-
पन्नो होति’ति’ । इत्थं भगवा सक्कस्स देवानं इन्द्रस्स पञ्चं पुट्ठो व्याकासि
.....पे०.....पञ्चवेय्याकरणं सुत्वा’ति’ ।

५ इति ह सक्को देवानं इन्द्रो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनु-
मोदित्वा भगवन्तं उत्तरिं पञ्चं अपुच्छिः—

‘कथंपटिपन्नो पन मारिस भिक्खु इन्द्रियसंवराय पटि-
पन्नो होतीति ? । ‘चक्खुविञ्जे यं रूपं पा’हं देवानं इन्द्र दुविधेन वदामि,
सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पि । सोतविञ्जेय्यं सद्दं पा’हं देवानं इन्द्र...
पे०...घानविञ्जेय्यं गन्धं पा’हं देवानं इन्द्र...पे०...जिह्वाविञ्जेय्यं
रसं पा’हं देवानं इन्द्र...पे०...कायविञ्जेय्यं फोटुब्बं पा’हं देवानं
इन्द्र...पे०...मनोविञ्जेय्यं धम्मं पा’हं देवानं इन्द्र दुविधेन वदामि
सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पीति’ । एवं वुत्ते सक्को देवानं इन्द्रो भगवन्तं
एतद्’वोचः—

‘इमस्स खो अहं भन्ते भगवता संखित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेण अत्थं आजानामि । यथारूपं भन्ते चक्खुविज्जेय्यं रूपं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवद्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपं चक्खुविज्जेय्यं-रूपं न सेवितब्बं; यथारूपञ्च खो भन्ते चक्खुविज्जेय्यं रूपं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवद्ढन्ति, एवरूपं चक्खु-विज्जेय्यं रूपं सेवितब्बं । यथारूपं च खो भन्ते सोतविज्जेय्यं सद्दं सेवतो...पे०...घानविज्जेय्यं गन्धं सेवतो...पे०...जिह्वाविज्जेय्यं रसं सेवतो...पे०...कायविज्जेय्यं फोटुब्बं सेवतो...पे०...मनोविज्जेय्यं धम्मं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवद्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपो मनोविज्जेय्यो धम्मो न सेवितब्बो । यथारूपञ्च खो भन्ते मनोविज्जेय्यं धम्मं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवद्ढन्ति, एवरूपो मनोविज्जेय्यो धम्मो सेवितब्बो । इमस्स खो मे भन्ते भगवता संखित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेण अत्थं आजानतो तिण्णा मे’त्थ कङ्का विगता कथं कथा भगवतो पञ्चहेय्याकरणं सुत्वा’ति’ ।

६ इति ह सक्को देवानं इन्द्रो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनु-मोदित्वा भगवन्तं उत्तरिं पञ्चं अपुच्छिः—

‘सब्बे व नु खो मारिस समणब्राम्हणा एकन्तवादा एकन्तसीला एकन्तछन्दा एकन्तअज्झोसाना’ति ? ’ ।

‘न खो देवानं इन्द्र सब्बे समणब्राम्हणा एकन्तवादा एकन्तसीला एकन्तछन्दा एकन्तअज्झोसाना’ति’ ।

‘कस्मा पन मारिस न सब्बे समणब्राम्हणा एकन्तवादा एकन्त-सीला एकन्तछन्दा एकन्तअज्झोसाना’ति ? ’ ।

‘अनेकधातु नानाधातु खो देवानं इन्द्र लोको । तस्मिं अनेक-धातुनानाधातुस्मिं लोके यं यदेव सत्ता धातुं अभिनिविसन्ति तं तदेव थामसा परामस्स अभिनिविस्स वोहरन्ति, ‘इदमे’व सच्चं, मोधं अज्जं’ति’ ।

तस्मा न सब्बे समणब्राम्हणा एकन्तवादा एकन्तसीला एकन्तछन्दा एकन्तअज्झोसाना'ति' ।

‘सब्बे व नु खो मारिस समणब्राम्हणा अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रम्हचारी अच्चन्तपरियोसाना'ति' ?’ ।

‘न खो देवानं इन्द सब्बे समणब्राम्हणा अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रम्हचारी अच्चन्तपरियोसाना'ति' ।

‘कस्मा पन मारिस न सब्बे समणब्राम्हणा अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रम्हचारी अच्चन्तपरियोसाना'ति' ?’ ।

‘ये खो ते देवानं इन्द समणब्राम्हणा तण्हासङ्खयविमुत्ता, ते अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रम्हचारी अच्चन्तपरियोसाना । तस्मा न सब्बे समणब्राम्हणा अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रम्हचारी अच्चन्तपरियोसाना'ति' । इत्थं भगवा सक्कस्स देवानं इन्दस्स पञ्चं पुट्ठो व्याकासि...पे०...पञ्चवेय्याकरणं सुत्वा'ति' ।

७ इति ह सक्को देवानं इन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तं एतद् वोचः—‘एजा भन्ते रोगो, एजा गण्डो, एजा सल्लं, एजा इमं पुरिसं परिकट्ठति तस्स तस्से'व भवस्स अभिनिष्फत्तिया; तस्मा अयं पुरिसो उच्चावचं आपज्जति । येसा'हं भन्ते पञ्चानं इतो बहिद्धा अञ्जेसु समणब्राम्हणेसु ओकासकम्म'म्पि नालत्थं, ते मे भगवता व्याकता दीघरत्तानुसयिनो, यच्च पन मे विचिकिच्छाकथं कथासल्लं तच्च भगवता अब्बूव्वहं'ति' ।

‘अभिजानासि नो त्वं देवानं इन्द इमे पञ्चे अञ्जे समणब्राम्हणे पुच्छित्थो'ति' ?’ (v. 1. पुच्छिता'ति) ।

‘अभिजानाम'हं भन्ते इमे पञ्चे अञ्जे समणब्राम्हणे पुच्छिता'ति' ।

‘यथाकथं पन ते देवानं इन्द व्याकंसु, सचे ते अगुरु, भासस्सू'ति' ।

‘न खो मे भन्ते गरु यत्थ'स्स भगवा निसिन्नो भगवन्तरूपा वा'ति' ।

‘तेन हि देवानं इन्द भासस्सू'ति' ।

‘ये सा’हं भन्ते मञ्जामि समणब्राम्हणे, ‘आरञ्जका पन्तसेना-
सना’ति’त्या’हं उपसङ्गमित्वा इमे पञ्हे पुच्छामि । ते मया पुढा न
सम्पायन्ति, असम्पायन्ता ममं येव पटिपुच्छन्ति, ‘को नामो आयस्मा’
ति?’ तेसा’हं पुट्ठो व्याकरोमि, ‘अहं खो मारिस सक्को देवानं इन्दो’ति’ ।
ते ममं येव उत्तरिं पटिपुच्छन्ति:—‘किं पना’ यस्मा देवानं इन्दो कम्मं
कत्वा इमं ठानं पत्तो’ति?’ । तेसा’हं यथासुतं यथापारियत्तं धम्मं
देसेमि । ते तावतकेन’व अत्तमना होन्ति, ‘सक्को च नो देवानं इन्दो
दिट्ठो, यच्च नो अपुच्छिम्हा, तच्च नो व्याकासी’ति’ । ते अञ्जदत्थु ममं
येव सावका सम्पज्जन्ति, न चा’हं तेसं, अहं खो पन भन्ते भगवतो
सावक्को, सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति’ ।

‘अभिजानासि नो त्वं देवानं इन्द इतो पुब्बे एवरूपं वेदपटिलाभं
सोमनस्सपटिलाभं’ति?’ ।

‘अभिजानाम’हं भन्ते इतो पुब्बे एवरूपं वेदपटिलाभं सोमनस्सप-
टिलाभं’ति’ ।

‘यथाकथं पन त्वं देवानं इन्द अभिजानासि इतो पुब्बे एवरूपं
वेदपटिलाभं सोमनस्सपटिलाभं’ति?’ ।

‘भूतपुब्बं भन्ते देवासुरसङ्गामो समूपब्बूळ्हो (v. l. समूपव्यूळ्हो)
अहोसि । तस्मिं खो पन भन्ते सङ्गामे देवा जिनिंसु, असुरा पराजिंसु ।
तस्स मय्हं भन्ते तं सङ्गामं अभिविजिनित्वा विजितसङ्गामस्स एतद’-
होसि:—‘या चे’व दानि दिब्बा ओजा, या’व असुरओजा, उभयं एतं
देवा परिभुञ्जिस्सन्ती’ति’ । यो खो पन मे भन्ते वेदपटिलाभो सोमनस्स-
पटिलाभो सदण्डावचरो ससत्थावचरो न निब्बिदाय न विरागाय न
निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बाणाय संव-
त्तति । यो खो पन मे अयं भन्ते भगवतो धम्मं सुत्वा वेदपटिलाभो सोमनस्स-
पटिलाभो, सो अदण्डावचरो असत्थावचरो एकन्तनिब्बिदाय विरागाय
निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बाणाय संवत्तती’ति’ ।

८ ' किं पन त्वं देवानं इन्द्र अत्थवसं सम्पस्समानो एवरूपं वेदपट्टि-
लाभं सोमनस्सपट्टिलाभं पवेदेसी'ति ?' ।

' छ खो अहं भन्ते अत्थवसे सम्पस्समानो एवरूपं वेदपट्टिलाभं
सोमनस्सपट्टिलाभं पवेदेमि ।

' इधे'व तिट्ठमानस्स देवभूतस्स मे सतो ।

पुनरा'यु च मे लद्धो एवं जानाहि मारिसा'ति' ॥

' इमं खो अहं भन्ते पठमं अत्थवसं सम्पस्समानो एवरूपं वेदपट्टि-
लाभं सोमनस्सपट्टिलाभं पवेदेमि ।

' चुता'हं दिविया काया आयुं हित्वा अमानुसं ।

अमूळ्हो गब्भेम'स्सामि यत्थ मे रमती मनो'ति' ॥

' इमं खो अहं भन्ते दुतियं ...पे०.... पवेदेमि ।

' सो 'हं अमूळ्हपञ्च'स्सु विहरं सासने रतो ।

आयेन विहरिस्सामि सम्पजानो पट्टिस्सतो'ति' ॥

' इमं खो अहं भन्ते ततियं ...पे०... पवेदेमि ।

' जायेन च मे चरतो सम्बाधि चे भविस्सति ।

अञ्जाता विहरिस्सामि स्वे'व अन्तो भविस्सती'ति' ॥

' इमं खो अहं भन्ते चतुत्थं ...पे०... पवेदेमि ।

' चुता'हं मानुसा काया आयुं हित्वान मानुसं ।

पुन देवो भविस्सामि देवलोकस्मि उत्तमो'ति' ॥

' इमं खो अहं भन्ते पञ्चमं ...पे०... पवेदेमि ।

' ते पणीततरा देवा अक्कनिट्ठा यसस्सिनो ।

अन्तिमे वत्तमानमिह सो निवासो भविस्सती'ति' ॥

' इमं खो अहं भन्ते छट्ठं...पे०...पवेदेमि ।

' इमे खो अहं भन्ते छ अत्थवसे सम्पस्समानो...पे०...पवेदेमि ।

९ ' अपरियोसितसङ्कप्पो विचिकिच्छी कथङ्कथी ।

विचरी दीघमद्धानं अन्वेसन्तो तथागतं ॥

य'स्सु मञ्जामि समणे पविवित्तविहारिनो ।
 सम्बुद्धो इति मञ्जानो गच्छामि ते उपासितुं ॥
 'कथं आराधना होति कथं होति विराधना ?' ।
 इति पुट्ठा न सम्भोन्ति मग्गे पटिपदासु च ॥
 त्या'स्सु यदा मं जानन्ति सक्को देवानमागतो ।
 त्या'स्सु मं एवं पुच्छन्ति किं कत्वा पापुणी इदं' ॥
 तेसं यथा सुतं धम्मं देसयामि जने सुतं ।
 तेन'स्स' त्तमना होन्ति दिट्ठो नो वासवो'ति' च ॥
 यदा च बुद्धं अहक्खिं विचिकिच्छावितारणं ।
 सो'म्हि वीतभयो अज्ज सम्बुद्धं पयिरूपासिय ॥
 तण्हासल्लस्स हन्तारं बुद्धं अप्पटिपुग्गलं ।
 अहं वन्दे महा'रीरं वन्दामा'दिच्चवन्धुनं ॥
 यं करोमसे ब्रम्हुनो समं देवेहि मारिस ।
 तद'ज्ज तुय्हं कस्साम हन्द सामं करोम ते ॥
 तुवं एवा'सि सम्बुद्धो तुवं सत्था अनुत्तरो ।
 सदेवकस्मिं लोकस्मिं न'त्थि ते पटिपुग्गलो'ति' ॥

१० अथ खो सक्को देवानं इन्दो पञ्चसिखं गन्धव्वपुत्तं आमन्तेसिः—
 'बहूपकारो खो मे'सि त्वं, तात पञ्चसिख, यं त्वं भगवन्तं पठमं पसादेसि ।
 तथा तात पठमं पसादितं पच्छा मयं भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्गमिम्ह
 अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । पेत्तिके ठाने ठपयिस्सामि, गन्धव्वराजा भविस्ससि
 भद्दञ्च ते सुरियवच्चसं दम्मि, सा हि ते अभिपत्थिता'ति' ।

अथ खो सक्को देवानं इन्दो पाणिना पठविं परामसित्वा तिव्वखुं
 उदानं उदानेसिः—

'नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स !
 नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स !
 नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा'ति' !

इमस्मिञ्च पन वेय्याकरणस्मिं भञ्जमाने सक्कस्स देवानं इन्दस्स विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादिः—‘यं किञ्चि समुदयधम्मं सब्बं तं निरोधधम्मं’ति’ । अञ्जेसञ्च असीतिया देवसहस्सानं । इति ह सक्केन देवानं इन्देन अज्झित्ता (प. १. अच्छरिया; अज्झिगुग्हा) पञ्हा पुहा, ते भगवता व्याकता । तस्मा इमस्स वेय्याकरणस्स सक्कपञ्चो त्वे’व अधि-वचनं’ति’ ।

सक्क-पञ्च-सुत्तं निट्ठितं ।

[२२. महासतिपट्टान-सुत्तं]

१ एवं मे सुत्तं । एकं समयं भमवा कुरूसु विहरति । कम्मास्सधम्मं (प. १. कम्मासद्धम्मं) नाम कुरूनं निगमो । तत्र खो भगवा भिक्खु आमन्तेसि, ‘भिक्खवो’ति’ । ‘भदन्ते’ति’ ते भिक्खू भगवतो पञ्च-स्सोसुं । भगवा एतद् ’ वोंचः - “ एकायनो अयं भिक्खवे मग्गो सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिह्वानं समतिक्रमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय त्रायस्स अधिगमाय निब्बाणस्स सच्छिकिरियाय, यदिदं चत्तारो सतिपट्टाना । कतमे चत्तारो ? । इध भिक्खवे भिक्खु काये कायानु-पस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादो-मनस्सं । वेदनानु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी...पे०...अभिज्झादो-मनस्सं । चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी...पे०...अभिज्झादो-मनस्सं । धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी...पे०...अभि-ज्झादोमनस्सं । (प. १. add उद्देसो निट्ठितो; उद्देसवारकथा निट्ठिता)

२ “ कथञ्च भिक्खवे भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति ? ।

इध भिक्खवे भिक्खु अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्गं आभुजित्वा उज्जं कायं पणिधाय परिमुत्तं सतिं उपट्ठेत्वा । सो सतो’व अस्ससति, सतो पस्ससति । दीघं वा अस्ससन्तो

‘दीघं अस्ससामी’ति’ पजानाति; दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ति पजानाति । रस्सं वा अस्ससन्तो रस्सं अस्ससामी’ति’ पजानाति; रस्सं वा पस्ससन्तो रस्सं पस्ससामी’ति’ पजानाति । ‘सब्बकायपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति’ सिक्खति ‘सब्बकायपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति’ सिक्खति । ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति’ सिक्खति; ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति’ सिक्खति ।

सेय्यथा पि भिक्खवे दक्खो भमकारो वा भमकारन्तेवासी वा दीघं वा अञ्छन्तो (v.l. अञ्जन्तो, आञ्छन्तो) ‘दीघं अञ्छामी’ति’ पजानाति, रस्सं वा अञ्छन्तो ‘रस्सं अञ्छामी’ति’ पजानाति, एवमेव खो भिक्खवे भिक्खु दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ति’ पजानाति, दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ति’ पजानाति, रस्सं वा अस्ससन्तो ‘रस्सं अस्ससामी’ति’ पजानाति, रस्सं वा पस्ससन्तो ‘रस्सं पस्ससामी’ति’ पजानाति । सब्बकायपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति’ सिक्खति, सब्बकायपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति’ सिक्खति । ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति’ सिक्खति, ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति’ सिक्खति ।

‘इति अज्झत्तं वा काये कायानुपस्सी विहरति, बहिद्धा वा काये कायानुपस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा वा काये कायानुपस्सी विहरति, समुदय-धम्मानुपस्सी वा कायस्मिं विहरति, वयधम्मानुपस्सी वा कायस्मिं विहरति, समुदयवयधम्मानुपस्सी वा कायस्मिं विहरति । ‘अत्थि कायो’ति’वा पन’ स्स सति पच्चुपट्ठिता होति यावदेव आणमत्ताय पटिस्स-तिमत्ताय । अनिस्सितो च विहरति न च किञ्चि लोके उपादियति । एवम्पि भिक्खवे भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति’ । (v.l. add आनापानपब्बं निट्ठितं, आनापानसतिकण्डं)

३ “ पुन च परं, भिक्खवे भिक्खु गच्छन्तो वा ‘गच्छामी’ति’ पजानाति, ठितो वा ‘ठितो’ म्ही’ति’ पजानाति, निसिन्नो वा ‘निसिन्नो’

म्ही'ति' पजानाति, सयानो वा 'सयानो' म्ही'ति' पजानाति । यथा यथा वा पन'स्स कायो पणिहितो होति, तथा तथा नं पजानाति ।

इति अज्झत्तं वा काये कायानुपस्सी विहरति ...पे०... न च किञ्चि लोके उपादियति । एवम्पि भिक्खवे भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति । (v.l. add इरियापथपब्बं निट्ठितं, इरियापथकण्डं)

४ “पुन च परं भिक्खवे भिक्खु अभिक्कन्ते पटिकन्ते सम्पजानकारी होति । आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति । सम्मिञ्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति । संघाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति । असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी होति । उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति । गते ठिते निसिञ्जे सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति ।

इति अज्झत्तं वा काये कायानुपस्सी विहरति ...पे०... न च किञ्चि लोके उपादियति । एवम्पि भिक्खवे भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति (v.l. add: सम्पजज्जपब्बं निट्ठितं; चतुसम्पजज्जकण्डं)

५ “पुन च परं भिक्खवे भिक्खु इममे'व कायं उद्धं पादतला अघो केसमत्थका तचपरियन्तं पूरं नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खति:— ‘अत्थि इमस्मिं काये केसा लोमा नखा दन्ता तचो मंसं नहारू अट्ठी अट्ठिमिञ्जा वक्कं हृदयं यकनं किलोमकं पिहकं पप्फासं अन्तं अन्तगुणं उदरियं करीसं पित्तं सेम्हं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो सिङ्घाणिका लसिका मुत्तं'ति' । सेय्यथा पि भिक्खवे उभतोमुखा मुतोलि (v.l. पुतोली) पूरा नानाविहितस्स धञ्जस्स, सेय्यथी'दं सालीनं वीहीनं मुग्गानं मासानं तिलानं तण्डुलानं, तमे'नं चक्खुमा पुरिसो मुञ्चित्वा पच्चवेक्खेय्य:—‘इमे साली, इमे वीहि, इमे मुग्गा, इमे मासा, इमे तिला, इमे तण्डुला'ति' । एवमे'व खो भिक्खवे भिक्खु इममे'व कायं उद्धं पादतला ...पे०...पच्चवेक्खति:—‘अत्थि इमस्मिं काये केसा ...पे०...मुत्तं'ति' ।

इति अज्झत्तं वा काये कायानुपस्सी विहरति...पे०...न च किञ्चि लोके उपादियति । एवम्पि भिक्खवे भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति । (v. l. add पटिकूलमनसिकारपब्बं निष्ठितं; पटिकूलमनसिकारकण्डं)

६ “पुन च परं भिक्खवे भिक्खु इममे’व कायं यथाठितं यथापणिहितं धातुसो पञ्चवेकखतिः—‘ अत्थि इमस्मिं काये पठवीधातु आपोधातु तेजो-धातु वायोधातू’ति’ । सेय्यथा’पि भिक्खवे दक्खो गोघातको वा गोघात-क’न्तेवासी वा गाविं वधित्वा चातुम्महापथे बिलसो पटिविभजित्वा (v.l. विभजित्वा) निसिन्नो अस्स, एवमे’व खो भिक्खवे भिक्खु इममे’व कायं यथाठितं...पे०...वायोधातू’ति’ ।

इति अज्झत्तं वा काये कायानुपस्सी विहरति...पे०...न च किञ्चि लोके उपादियति । एवम्पि भिक्खवे भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति । (v. l. add धातुमनसिकारकण्डं)

७ “पुन च परं भिक्खवे भिक्खु सेय्यथा पि पस्सेय्य सरीरं सीवथि-काय छड्डितं एकाहमतं वा द्वीहमतं वा तीहमतं वा उध्दुमातकं विनीलकं विपुब्बकजातं, सो इममे’व कायं उपसंहरतिः—‘ अयम्पि खो कायो एवं-धम्मो एवंभावी एतं (v. l. एवं) अनतीतो’ति’ ।

इति अज्झत्तं वा काये कायानुपस्सी विहरति...पे०...न च किञ्चि लोके उपादियति । एवम्पि भिक्खवे भिक्खु कार्य कायानुपस्सी विहरति (v. l. add पठमं सीवथिकं) ।

८ “पुन च परं भिक्खवे भिक्खु सेय्यथा पि पस्सेय्य सरीरं सीवथि-काय छड्डितं ककेहि खज्जमानं, कुललेहि वा खज्जमानं, गिज्जेहि वा खज्जमानं, सुपाणेहि (v. l. सुवानेहि; सुपानेहि; कङ्खेहि) वा खज्ज-मानं, सिगालेहि वा खज्जमानं, विविधेहि* वा पाणकजातेहि खज्जमानं,

* Burmese edition adds सुनखेहि वा खज्जमानं, व्यगधेहि वा खज्ज-मानं, दीपीहि वा खज्जमानं ।

सो इममेव कायं उपसंहरति:—‘अयम्पि खो कायो एवं-धम्मो एवंभावी एतं (v. l. एवं) अनतीतो’ति’ ।

इति अज्झत्तं वा काये कायानुपस्सी विहरति...पे०...काये कायानुपस्सी न च किञ्चि लोके उपादियति । एवम्पि भिक्खवे भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति ।

९ “पुन च परं भिक्खवे भिक्खु सेय्यथा पि पस्सेय्य सरीरं सीवथिकाय छड्डितं अट्टिसङ्खलिकं समंसलोहितं नहारुसम्बन्धं,.....पे०.....अट्टि. सङ्खलिकं निम्मंसं लोहितमक्खितं नहारुसम्बन्धं...पे०...अट्टिसङ्खलिकं अपगतमंसलोहितं नहारुसम्बन्धं...पे०...अट्टिकानि अपगतसम्बन्धानि दिसाविदिसासु विक्खित्तानि अज्जेन हत्थट्टिकं अज्जेन पादट्टिकं अज्जेन जङ्घट्टिकं अज्जेन ऊरट्टिकं अज्जेन कटट्टिकं अज्जेन पिट्टिकण्टकं* अज्जेन सीसकटाहं, सो इममेव कायं उपसंहरति:—‘अयम्पि खो कायो एवंधम्मो एवं भावी एतं (v. l. एवं) अनतीतो’ति’ ।

इति अज्झत्तं वा काये कायानुपस्सी विहरति...पे०...न च किञ्चि लोके उपादियति । एवम्पि भिक्खवे भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति ।

१० “पुन च परं भिक्खवे भिक्खु सेय्यथा पि पस्सेय्य सरीरं सीवथिकाय छड्डितं अट्टिकानि सेतानि सङ्खवण्णूपनिभानि...पे०...अट्टिकानि पुञ्जकितानि (v. l. पुञ्जकजातानि) तेरोवस्सिकानि...पे०...अट्टिकानि पूतीनि ज्जण्णकजातानि, सो इममेव कायं उपसंहरति:—‘अयम्पि खो कायो एवंधम्मो एवंभावी एतं (v. l. एवं) अनतीतो’ति’ ।

इति अज्झत्तं वा काये कायानुपस्सी विहरति...पे०...न च किञ्चि लोके उपादियति । एवं खो भिक्खवे भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति । (v. l. add : नवसीविकपब्बं निट्ठितं; चुद्धस कायानुपस्सना निट्ठिता)

* Burmese edition reads पिट्ठिट्ठिकं and adds:—अज्जेन खन्धट्ठिकं अज्जेन गीवट्ठिकं अज्जेन हनुकट्ठिकं अज्जेन दन्तट्ठिकं ।

११ “ कथञ्च भिक्खवे भिक्खु वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति ? ।

इध भिक्खवे भिक्खु सुखं वेदनं वेदियमानो ‘सुखं वेदनं वेदियामी’ति’ पजानाति; दुक्खं वेदनं वेदियमानो ‘दुक्खं वेदनं वेदियामी’ति’ पजानाति; अदुक्खमसुखं वेदनं वेदियमानो ‘अदुक्खमसुखं वेदनं वेदियामी’ति’ पजानाति । सामिसं वा सुखं वेदनं वेदियमानो ‘सामिसं सुखं वेदनं वेदियामी’ति’ पजानाति । निरामिसं वा सुखं वेदनं वेदियमानो ‘निरामिसं सुखं वेदनं वेदियामी’ति’ पजानाति । सामिसं वा दुक्खं वेदनं वेदियमानो ‘सामिसं दुक्खं वेदनं वेदियामी’ति’ पजानाति । निरामिसं वा दुक्खं वेदनं वेदियमानो ‘निरामिसं दुक्खं वेदनं वेदियामी’ति’ पजानाति । सामिसं वा अदुक्खमसुखं वेदनं वेदियमानो ‘सामिसं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदियामी’ति’ पजानाति । निरामिसं वा अदुक्खमसुखं वेदनं वेदियमानो ‘निरामिसं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदियामी’ति’ पजानाति ।

इति अज्झत्तं वा वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति...पे०...

§३ (change कायो, कायस्मिं for वेदना, वेदनासु respectively)
न च किञ्चि लोके उपादियति । एवं खो भिक्खवे भिक्खु वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति । (v. l. add : वेदनानुपस्सना निट्ठिता)

१२ “ कथञ्च भिक्खवे भिक्खु चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति ? । इध भिक्खवे भिक्खु सरागं वा चित्तं ‘सरागं चित्तं’ति’ पजानाति, वीतरागं वा चित्तं ‘वीतरागं चित्तं’ति’ पजानाति, सदोसं वा चित्तं ‘सदोसं चित्तं’ति’ पजानाति, वीतदोसं वा चित्तं ‘वीतदोसं चित्तं’ति’ पजानाति, समोहं वा चित्तं ‘समोहं चित्तं’ति’ पजानाति, वीतमोहं वा चित्तं ‘वीतमोहं चित्तं’ति’ पजानाति, सङ्खित्तं वा चित्तं सङ्खित्तं चित्तं’ति’ पजानाति, विक्खित्तं वा चित्तं ‘विक्खित्तं चित्तं’ति’ पजानाति, महगगतं वा चित्तं ‘महगगतं चित्तं’ति’ पजानाति, अमहगगतं वा चित्तं

‘अमहगगतं चित्तं’ति’ पजानाति, सउत्तरं वा चित्तं ‘सउत्तरं चित्तं’ति’ पजानाति, अनुत्तरं वा चित्तं’ति’ ‘अनुत्तरं चित्तं’ति’ पजानाति, समाहितं वा चित्तं ‘समाहितं चित्तं’ति’ पजानाति, असमाहितं वा चित्तं ‘असमाहितं चित्तं’ति’ पजानाति, विमुत्तं वा चित्तं ‘विमुत्तं चित्तं’ति’ पजानाति, अविमुत्तं वा चित्तं ‘अविमुत्तं चित्तं’ति’ पजानाति ।

इति अज्झत्तं वा चित्तं चित्तानुपस्सी विहरति ... पे० ...

§२ (change कायो, कायस्मिं for वेदना, वेदनासु respectively) न च किञ्चि लोके उपादियति । एवं सो भिक्खवे भिक्खु चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति (v.l. add : चित्तानुपस्सना निष्ठिता)

१३ “ कथञ्च भिक्खवे भिक्खु धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति ? । इध भिक्खवे भिक्खु धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति पञ्चसु नीवरणेषु । कथञ्च भिक्खवे भिक्खु धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति पञ्चसु नीवरणेषु ? । इध भिक्खवे भिक्खु सन्तं वा अज्झत्तं कामच्छन्दं ‘अत्थि मे अज्झत्तं कामच्छन्दो’ति’ पजानाति, असन्तं वा अज्झत्तं कामच्छन्दं ‘नत्थि मे अज्झत्तं कामच्छन्दो’ति’ पजानाति । यथा च अनुप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स उप्पादो होति तञ्च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स पहानं होति तञ्च पजानाति, यथा च पहीनस्स कामच्छन्दस्स आयतिं अनुप्पादो होति तञ्च पजानाति ।

सन्तं वा अज्झत्तं व्यापादं ‘अत्थि मे अज्झत्तं व्यापादो’ति’ पजानाति । असन्तं वा अज्झत्तं व्यापादं ‘नत्थि मे अज्झत्तं व्यापादो’ति’ पजानाति । यथा च अनुप्पन्नस्स व्यापादस्स उप्पादो होति तञ्च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स व्यापादस्स पहानं होति तञ्च पजानाति, यथा च पहीनस्स व्यापादस्स आयतिं अनुप्पादो होति तञ्च पजानाति ।

सन्तं वा अज्झत्तं थीनमिद्धं ‘अत्थि मे अज्झत्तं थीनमिद्धं’ति’ पजानाति, असन्तं वा अज्झत्तं थीनमिद्धं ‘नत्थि मे अज्झत्तं थीनमिद्धं’ति’ पजानाति । यथा च अनुप्पन्नस्स थीनमिद्धस्स उप्पादो होति तञ्च

पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स थीनमिद्धस्स पहानं होति तच्च पजानाति, यथा च पहीनस्स थीनमिद्धस्स आयतिं अनुप्पादो होति तच्च पजानाति ।

सन्तं वा अज्झत्तं उद्धच्चकुक्कुच्चं 'अत्थि मे अज्झत्तं उद्धच्चकुक्कुच्चं'ति' पजानाति, असन्तं वा अज्झत्तं उद्धच्चकुक्कुच्चं 'न'त्थि मे अज्झत्तं उद्धच्चकुक्कुच्चं'ति' पजानाति । यथा च अनुप्पन्नस्स उद्धच्चकुक्कुच्चस्स उप्पादो होति तच्च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स उद्धच्चकुक्कुच्चस्स पहानं होति तच्च पजानाति, यथा च पहीनस्स उद्धच्चकुक्कुच्चस्स आयतिं अनुप्पादो होति तच्च पजानाति ।

सन्तं वा अज्झत्तं विचिकिच्छं 'अत्थि मे अज्झत्तं विचिकिच्छा'ति' पजानाति, असन्तं वा अज्झत्तं विचिकिच्छं 'न'त्थि मे अज्झत्तं विचिकिच्छा'ति' पजानाति । यथा च अनुप्पन्नाय विचिकिच्छाय उप्पादो होति तच्च पजानाति, यथा च उप्पन्नाय विचिकिच्छाय पहानं होति तच्च पजानाति, यथा च पहीनाय विचिकिच्छाय आयतिं अनुप्पादो होति तच्च पजानाति ।

इति अज्झत्तं वा धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति...पे०...

§ ३, (change कायो, कायस्मिं for धम्मा, धम्मेसु) न च किञ्चि लोके उपादियति । एवं खो भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति पञ्चसु नीवरणेषु । (v. l. add नीवरणपञ्चं निहितं)

१४ “ पुन च परं भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति पञ्चसु उपादानक्खन्धेषु । कथञ्च भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति पञ्चसुपादानक्खन्धेषु ? ।

इध भिक्खवे भिक्खु 'इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो; इति वेदना, इति वेदनाय समुदयो, इति वेदनाय अत्थङ्गमो; इति सञ्ज्ञा, इति सञ्ज्ञाय समुदयो, इति सञ्ज्ञाय अत्थङ्गमो; इति सङ्खारा, इति सङ्खारानं समुदयो, इति सङ्खारानं अत्थङ्गमो; इति विञ्ज्याणं,

इति विञ्जाणस्स समुदयो, इति विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो'ति' । इति अज्झत्तं वा धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति...पे०...§१३

न च किञ्चि लोके उपादियति । एवं खो भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति पञ्चसु'पादानकखन्धेषु । (v. l. add खन्धपब्बं निट्ठितं)

१५ "पुन च परं भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति छसु अज्झत्तिकवाहिरेसु आयतनेसु ।

कथञ्च भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति छसु अज्झत्तिकवाहिरेसु आयतनेसु ? ।

इध भिक्खवे भिक्खु चक्खुञ्च पजानाति, रूपे च पजानाति, यञ्च तदुभयं पटिञ्च उप्पज्जति संयोजनं तञ्च पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स संयोजनस्स उप्पादो होति तञ्च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स संयोजनस्स पहानं होति तञ्च पजानाति, यथा च पहीनस्स संयोजनस्स आयतिं अनुप्पादो होति तञ्च पजानाति...सोतञ्च पजानाति, सद्दे च पजानाति...पे०... घानञ्च पजानाति, गन्धे च पजानाति...पे०...जिह्वञ्च पजानाति, रसे च पजानाति...पे०...कायञ्च पजानाति, फोट्टब्बे च पजानाति...पे०...मनञ्च पजानाति, धम्मे च पजानाति, यञ्च तदुभयं पटिञ्च उप्पज्जति संयोजनं तञ्च पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स संयोजनस्स उप्पादो होति तञ्च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स संयोजनस्स पहानं होति तञ्च पजानाति, यथा च पहीनस्स संयोजनस्स आयतिं अनुप्पादो होति तञ्च पजानाति ।

इति अज्झत्तं वा धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति...पे०...§१४

न च किञ्चि लोके उपादियति । एवं खो भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सीविहरति अज्झत्तिकवाहिरेसु आयतेनसु । (v. l. add: आयतनपब्बं निट्ठितं) ।

१६ "पुन च परं भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति

सत्तसु बोज्झङ्गेसु । कथञ्च भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति सत्तसु बोज्झङ्गेसु ? ।

इध भिक्खवे भिक्खु सन्तं वा अज्झत्तं सतिसम्बोज्झङ्गं 'अत्थि मे अज्झत्तं सतिसम्बोज्झङ्गो'ति' पजानाति । असन्तं वा अज्झत्तं सतिसम्बोज्झङ्गं 'न'त्थि मे अज्झत्तं सतिसम्बोज्झङ्गो'ति' पजानाति । यथा च अनुप्पन्नस्स सतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादो होति तञ्च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स सतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरी होति तञ्च पजानाति ।

इध भिक्खवे भिक्खु सन्तं वा अज्झत्तं धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं...पे० ...सन्तं वा अज्झत्तं विरियसम्बोज्झङ्गं...पे०...सन्तं वा अज्झत्तं पीतिसम्बोज्झङ्गं...पे०...सन्तं वा अज्झत्तं पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं...पे०...सन्तं वा अज्झत्तं समाधिसम्बोज्झङ्गं...पे०...सन्तं वा अज्झत्तं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं 'अत्थि मे अज्झत्तं उपेक्खासम्बोज्झङ्गो'ति' पजानाति । असन्तं वा अज्झत्तं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं 'न'त्थि मे अज्झत्तं उपेक्खासम्बोज्झङ्गो'ति' पजानाति । यथा च अनुप्पन्नस्स उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स उप्पादो होति तञ्च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स पारिपूरी होति तञ्च पजानाति ।

इति अज्झत्तं वा धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति...पे०...§१४

न च किञ्चि लोके उपादियति । एवं सो भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति सत्तसु सम्बोज्झङ्गेसु । (v. l. add बोज्झङ्ग-पब्बं निहितं) ।

१७ "पुन च परं भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति चतूसु अरियसङ्घेसु । कथञ्च भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति चतूसु अरियसङ्घेसु ? ।

इध भिक्खवे भिक्खु 'इदं दुक्खं'ति' यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खसमुदयो'ति' यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधो'ति' यथा-

भूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा'ति' यथाभूतं पजानाति । (v. l. add पठभाणवारं निष्ठितं) ।

१८ "कतमञ्च भिक्खवे दुक्खं अरियसच्चं ? । जाति पि दुक्खा जरा पि दुक्खा [व्याधि पि दुक्खा], मरणाम्पि दुक्खं, सोकपरिदेवदुक्ख-दोमनस्सुपायासा पि दुक्खा, यम्पि'च्छं न लभति तम्पि दुक्खं संखित्तेन पञ्चुपादानक्खन्धा दुक्खा ।

कतमा च भिक्खवे जाति ? या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जाति सज्जाति ओक्कान्ति अभिनिव्वत्ति खन्धानं पातुभावो आयतनानं पटिलाभो, अयं वुच्चति भिक्खवे जाति ।

कतमा च भिक्खवे जरा ? या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता आयुनो संहानि इन्द्रियानं परिपाको अयं वुच्चति भिक्खवे जरा ।

कतमञ्च भिक्खवे मरणं ? यं तेसं तेसं सत्तानं तम्हा तम्हा सत्तनिकाया चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो, इदं वुच्चति भिक्खवे मरणं ।

कतमो च भिक्खवे साको ? यो खो भिक्खवे अञ्जतर'ञ्जतरेन व्यसनेन समन्नागतस्स अञ्जतर'ञ्जतरेन दुक्खधम्मेन फुट्ठस्स सोको सोचना सोचित्तत्तं अन्तोसोको अन्तोपरिसोको, अयं वुच्चति भिक्खवे सोको ।

कतमा च भिक्खवे परिदेवो ? यो खो भिक्खवे अञ्जतर'ञ्जतरेन व्यसनन समन्नागतस्स अञ्जतर'ञ्जतरेन दुक्खधम्मेन फुट्ठस्स आदेवो परिदेवा आदेवना परिदेवना आदेवित्तत्तं परिदेवित्तत्तं, अयं वुच्चति भिक्खवे परिदेवो ।

कतमञ्च भिक्खवे दुक्खं ? यं खो भिक्खवे कायिकं दुक्खं कायिकं असातं कायसम्फस्सज्जं दुक्खं असातं वेदयित्तं, इदं वुच्चाते भिक्खवे दुक्खं ।

कतमञ्च भिक्खवे दोमनस्सं ? यं खो भिक्खवे चेतसिकं दुक्खं चेत-

सिकं असातं मनोसम्पस्सजं दुक्खं असातं वेदयितं, इदं वुच्चति भिक्खवे दोमनस्सं ।

कतमो च भिक्खवे उपायासो ? यो खो भिक्खवे अञ्जतर'ञ्जतरेन व्यसनेन समन्नागतस्स अञ्जतर'ञ्जतरेन दुक्खधम्मेन फुट्ठस्स आयासो उपायासो आयासितत्तं उपायासितत्तं, अयं वुच्चति भिक्खवे उपायासो ।*

कतमञ्च भिक्खवे यम्पिच्छं न लभति तम्पि दुक्खं ? जातिधम्मानं भिक्खवे सत्तानं एवं इच्छा उप्पज्जति:—‘अहो वत मयं न जातिधम्मा अस्साम, न च वत नो जाति आगच्छेय्या’ति’ । न खो पने’तं’ इच्छाय पत्तब्बं इदम्पि यम्पि’च्छं न लभति तम्पि दुक्खं । जराधम्मानं भिक्खवे सत्तानं ...पे०... व्याधिधम्मानं भिक्खवे सत्तानं ...पे०... मरणधम्मानं भिक्खवे सत्तानं ...पे०... सोकपरिदेव-दुक्खदोमनस्सु’पायासधम्मानं भिक्खवे सत्तानं एवं इच्छा उप्पज्जति:—‘अहो वत मयं न सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु’पायासधम्मा अस्साम, न च वत नो सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु’पायासा आगच्छेय्युं’ति’ न खो पने’तं इच्छाय पत्तब्बं । इदं यं पि’च्छं न लभति तम्पि दुक्खं ।

* v. 1. add कतमो च भिक्खवे अप्पियेहि सम्पयोगो दुक्खो ? इध यस्स ते होन्ति अनिट्ठा अकन्ता अमनापा रूपा सद्दा गन्धा रसा फोढब्बा धम्मा, ये वा पन’स्स ते होन्ति अनिट्ठकामा अहितकामा, अफासुककामा, अयोगक्खेमकामा, या तेहि सद्धिं सङ्गति समागमो समोधानं मिस्सीभावो, अयं वुच्चति भिक्खवे अप्पियेहि सम्पयोगो दुक्खो ।

कतमो च भिक्खवे पियेहि विप्पयोगो दुक्खो ? इध यस्स यस्स ते होन्ति इट्ठा कन्ता मनापा रूपा सद्दा गन्धा रसा फोढब्बा धम्मा, ये वा पन’स्स ते होन्ति अत्थकामा हितकामा फासुककामा योगक्खेमकामा, माता वा पिता वा माता वा भगिनी वा कनिट्ठा वा मित्ता वा अमच्चा वा ज्ञातिसालोहिता या तेहि सद्धिं असङ्गति असमागमो असमोधानं अमिस्सी-भावो, अयं वुच्चति भिक्खवे पियेहि विप्पयोगो दुक्खो ।

कतमे च भिक्खवे सङ्खित्तेन पञ्चुपादानक्खन्धा दुक्खा ? सेय्यथीदं-
रूपपादानक्खन्धो वेदनूपादानक्खन्धो सञ्जूपादानक्खन्धो सङ्खारूपादान-
क्खन्धो विञ्जाणूपादानक्खन्धो, इमे वुच्चन्ति भिक्खवे सङ्खित्तेन पञ्चु-
पादानक्खन्धा दुक्खा । इदं वुच्चति भिक्खवे दुक्खं अरियसच्चं ।

१९ “ कतमञ्च भिक्खवे दुक्खसमुदयं अरियसच्चं ? या’यं तण्हा
पोनोभविका नन्दिरागसहगता तत्र तत्रा’भिनन्दिनी, सेय्यथीदं-कामतण्हा
भवतण्हा विभवतण्हा । सा खो पने’सा भिक्खवे तण्हा कत्थ उप्पज्ज-
माना उप्पज्जति, कत्थ निविसमाना निविसति ? । यं लोके पियरूपं
सातरूपं, एत्थे’सा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति निविसमाना निविसति ।

किञ्चि लोके पियरूपं सातरूपं ? चक्खुं लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे’
सा तण्हा...पे०... निविसति । सोतं लोके...पे०...घानं लोके...
पे०...जिह्वा लोके...पे०...कायो लोके...पे०...मनो लोके पियरूपं
सातरूपं, एत्थे’सा तण्हा...पे०...निविसति ।

रूपा लोके...पे०...सद्दा लोके...पे०...गन्धा लोके...पे०...रसा
लोके...पे०...फोह्व्वा लोके...पे०...धम्मा लोके पियरूपं सातरूपं,
एत्थे’सा तण्हा...पे०... निविसति ।

चक्खुविञ्जाणं लोके...पे०...सोतविञ्जाणं लोके...पे०...घान-
विञ्जाणं लोके...पे०...जिह्वाविञ्जाणं लोके...पे०...कायविञ्जाणं
लोके...पे०...मनोविञ्जाणं लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे’सा तण्हा...
पे०...निविसति ।

चक्खुसम्फस्सो लोके...पे०...सोतसम्फस्सो लोके...पे०...घान-
सम्फस्सो लोके...पे०...जिह्वासम्फस्सो लोके...पे०...कायसम्फस्सो
लोके...पे०...मनोसम्फस्सो लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे’सा तण्हा...
पे०...निविसति ।

चक्खुसम्फस्सजा वेदना लोके...पे०...सोतसम्फस्सजा वेदना लोके

...पे०...घानसम्पस्सजा वेदना लोके...पे०...जिह्वासम्पस्सजा वेदना लोके...पे०...कायसम्पस्सजा वेदना लोके...पे०...मनोसम्पस्सजा वेदना लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे'सा तण्हा ..पे०...निविसति ।

रूपसञ्जा लोके...पे०...सद्दसञ्जा लोके...पे०...गन्धसञ्जा लोके...पे०...रससञ्जा लोके...पे०...फोटुब्बसञ्जा लोके...पे०...धम्मसञ्जा लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे'सा तण्हा...पे०...निविसति ।

रूपसञ्चेतना लोके...पे०...सद्दसञ्चेतना लोके.. पे०...गन्धसञ्चेतना लोके...पे०...रससञ्चेतना लोके...पे०...फोटुब्बसञ्चेतना लोके...पे०...धम्मसञ्चेतना लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे'सा तण्हा...पे०...निविसति ।

रूपतण्हा लोके...पे०...सद्दतण्हा लोके...पे०...गन्धतण्हा लोके...पे०...रसतण्हा लोके...पे०...फोटुब्बतण्हा लोके...पे०...धम्म-तण्हा लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे'सा तण्हा...पे०...निविसति ।

रूपवितक्को लोके...पे०...सद्दवितक्को लोके...पे०...गन्धवितक्को लोके...पे०...रसवितक्को लोके...पे०...फोटुब्बवितक्को लोके...पे०...धम्मवितक्को लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे'सा तण्हा...पे०...निविसति ।

रूपविचारो लोके...पे०...सद्दविचारो लोके...पे०...गन्धविचारो लोके...पे०...रसविचारो लोके...पे०...फोटुब्बविचारो लोके...पे०...धम्मविचारो लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे'सा तण्हा निविसति ।

इदं वुच्चति भिक्खवे दुक्खसमुदयं अरियसञ्चं ।

२० “कतमञ्च भिक्खवे दुक्खनिरोधं अरियसञ्चं ? यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो ।

सा खो पने'सा भिक्खवे तण्हा कत्थ पहीयमाना पहीयति, कत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ? यं लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे' सा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

किञ्चि लोके पियरूपं सातरूपं ? चक्खुं लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे ' सा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति । सोतं लोके...पे०...घानं लोके...पे०...जिव्हा लोके...पे०...कायो लोके...पे०...मनो लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे ' सा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

रूपा लोके...पे०...सद्दा लोके...पे०...गन्धा लोके...पे०...रसा लोके...पे०...फोटुब्बा लोके...पे०...धम्मा लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे ' सा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

चक्खुविज्जाणं लोके...पे०...सोतविज्जाणं लोके...पे०...धानविज्जाणं लोके...पे०...जिव्हाविज्जाणं लोके...पे०...कायविज्जाणं लोके...पे०...मनोविज्जाणं लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे ' सा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

चक्खुसम्फस्सो लोके...पे०...मनोसम्फस्सो लोके पियरूपं सातरूपं एत्थे ' सा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

चक्खुसम्फस्सजा वेदना लोके...पे०...मनोसम्फस्सजा वेदना लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे ' सा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

रूपसञ्जा लोके...पे०...धम्मसञ्जा लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे ' सा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

रूपसञ्चेतना लोके...पे०...धम्मसञ्चेतना लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे ' सा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

रूपतण्हा लोके...पे०...धम्मतण्हा लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे ' सा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

रूपवितक्को लोके...पे०...सद्दवितक्को लोके...पे०...गन्धवितक्को लोके...पे०...रसवितक्को लोके...पे०...फोटुब्बवितक्को लोके...पे०...

धम्मवितक्को लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे'सा तण्हा पहीयमाना पही-
यति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

रूपविचारो लोके...पे०...सद्विचारो लोके...पे०...गम्भविचारो
लोके...पे०...रसयिचारो लोको...पे०...फोटुब्बविचारो लोके...पे०...
धम्मविचारो लोके पियरूपं सातरूपं, एत्थे'सा तण्हा पहीयमाना पही-
यति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति । इदं वुच्चति भिक्खवे दुक्ख-
निरोधं अरियसच्चं ।

२१ “ कतमञ्च भिक्खवे दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं ?
अयमे'व अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथी'दं-सम्मादिट्ठि सम्मासङ्कप्पो
सम्मावाचा सम्माकम्मन्तो सम्माआजीवो सम्मावायामो सम्मासति
सम्मासमाधि । कतमा च भिक्खवे सम्मादिट्ठि ? ।

यं खो भिक्खवे दुक्खे त्राणं दुक्खसमुदये त्राणं दुक्खनिरोधे त्राणं
दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय त्राणं, अयं वुच्चति भिक्खवे सम्मा-
दिट्ठि । कतमो च भिक्खवे सम्मासङ्कप्पो ? ।

नेक्खम्मसङ्कप्पो अब्यापादसङ्कप्पो अविहिंसासङ्कप्पो, अयं वुच्चति
भिक्खवे सम्मासङ्कप्पो ।

कतमा च भिक्खवे सम्मावाचा ? ।

मुसावादा वेरमणी, पिसुणाय वाचाय वेरमणी, फरुसाय वाचाय
वेरमणी, सम्फप्पलापा वेरमणी, अयं वुच्चति भिक्खवे सम्मावाचा ।

कतमो च भिक्खवे सम्माकम्मन्तो ? ।

पाणातिपाता वेरमणी, अदिन्नादाना वेरमणी, कामेसु मिच्छाचारा
वेरमणी, अयं वुच्चति भिक्खवे सम्माकम्मन्तो ।

कतमो च भिक्खवे सम्माआजीवो ? ।

इध भिक्खवे अरियसावको मिच्छाआजीवं पहाय सम्माआजीवेन
जीविकं कप्पेति, अयं वुच्चति भिक्खवे सम्माआजीवो ।

कतमो च भिक्खवे सम्मावायामो ? ।

इध भिक्खवे भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनु-
प्पादाय छन्दं जनेति वायमति, विरियं आरभति, चित्तं पगगण्हाति
पदहति । उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पद्धानाय छन्दं जनेति
वायमति, विरियं आरभति, चित्तं पगगण्हाति पदहति । अनुप्पन्नानं कुस-
लानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति, विरियं आरभति, चित्तं
पगगण्हाति पदहति । उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय
भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति,
विरियं आरभति, चित्तं पगगण्हाति पदहति । अथं वुच्चति भिक्खवे
सम्मावायामो ।

कतमा च भिक्खवे सम्मासति ? ।

इध भिक्खवे भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो
सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, वेदनासु...पे०...चित्ते...
पे०...धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य
लोके अभिज्झादोमनस्सं । अयं वुच्चति भिक्खवे सम्मासति ।

कतमो च भिक्खवे सम्मासमाधि ? ।

इध भिक्खवे भिक्खु विविच्चे'व कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि
सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमज्झानं उपसम्पज्ज
विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदि-
भावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियज्झानं उपसम्पज्ज
विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको विहरति सतो च सम्पजानो,
सुखञ्च कायेन पतिसंवेदेति यं तं अरिया आचिक्खन्तिः—‘उपेक्खको
सतिमा सुखविहारी’ति’ ततियज्झानं उपसम्पज्ज विहरति । सुखस्स च
पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बे'व सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा
अदुक्खं असुखं उपेक्खासतिपरिसुद्धिं चतुत्थज्झानं उपसम्पज्ज
विहरति । अयं वुच्चति भिक्खवे सम्मासमाधि । इदं वुच्चति भिक्खवे
दुक्खनिरोधगामिनीपटिपदा अरियसच्चं ।

इति अज्झत्तं वा धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति...पे०... (§१४) न किञ्चि लोके उपादियति । एवं खो भिक्खवे भिक्खु धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति चतुसु अरियसत्त्वेषु ।

२२ “ यो हि कोचि भिक्खवे इमे चत्तारो सतिपट्टाने एवं भावेय्य सत्तवस्सानि तस्स द्विन्नं फलानं अज्झतरं फलं पाटिकङ्गं, दिट्ठे व धम्मो अज्झा सति वा उपादिसेसे अनागामिता । तिठन्तु भिक्खवे सत्तवस्सानि, यो हि कोचि भिक्खवे इमे चत्तारो सतिपट्टाने एवं भावेय्य छ वस्सानि ...पे०...पञ्च वस्सानि...पे०...चत्तारि वस्सानि...तीणि वस्सानि ...द्वे वस्सानि...एकं वस्सं तस्स द्विन्नं फलानं अज्झतरं फलं पाटिकङ्गं, दिट्ठे व धम्मो अज्झा सति वा उपादिसेसे अनागामिता । तिठन्तु भिक्खवे एकं वस्सं, यो हि कोचि भिक्खवे इमे चत्तारो सतिपट्टाने एवं भावेय्य सत्तमासानि, तस्स द्विन्नं फलानं अज्झतरं फलं पाटिकङ्खं दिट्ठे व धम्मो अज्झा सति वा उपादिसेसे अनागामिता । तिठन्तु भिक्खवे सत्तमासानि, यो हि कोचि भिक्खवे इमे चत्तारो सतिपट्टाने एवं भावेय्य छमासानि...पे०...पञ्चमासानि...पे०...चत्तारि मासानि...पे०...तीणि मासानि...पे०...एकं मासं...पे० अड्डमासं, तस्स द्विन्नं फलानं अज्झतरं फलं पाटिकङ्खं, दिट्ठे व धम्मो अज्झा सति वा उपादिसेसे अनागामिता । तिठन्तु भिक्खवे अड्डमासो, यो हि कोचि भिक्खवे इमे चत्तारो सतिपट्टाने एवं भावेय्य सत्ताहं, तस्स द्विन्नं फलानं अज्झतरं फलं पाटिकङ्खं, दिट्ठे व धम्मो अज्झा सति वा उपादिसेसे अनागामिता । ‘एकायनो अयं भिक्खवे मग्गो... पे०... (§१) यदिदं चत्तारो सतिपट्टाना’ति’ इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं’ति” ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खु भगवतो भासितं अभिनन्दुं’ति’ ।

महा—सतिपट्टान—सुत्तं निट्ठितं ।

[२३ पायासि-सुत्तं]

१ एवं मे सुतं । एकं समयं आयस्मा कुमारकस्सपो कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि येन सेतव्या (v. l. सेतव्या) नाम कोसलानं नगरं तद् वसरि । तत्र सुदं आयस्मा कुमारकस्सपो सेतव्यायं विहरति उत्तरेन सेतव्या सिंसपावने । तेन खो पन समयेन पायासि राजञ्जो सेतव्यं अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्ठोदकं सधञ्जं राजभोगं रञ्जा पसेनदिकोसलेन दिन्नं राजदायं ब्रम्हदेय्यं ।

२ तेन खो पन समयेन पायासि राजञ्जस्स एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं होतिः—‘इति पि न’त्थि परलोको, न’त्थि सत्ता ओपपातिका, न’त्थि सुकटदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको’ति’ । अस्सोसुं खो सेतव्यका ब्राम्हणगहपतिकाः—‘समणो खलु भो कुमारकस्सपो समणस्स गोतमस्स सावको कोसलेसु चारिकं चरमानो...पे०...सिंसपावने’ । तं खो पन भवन्तं कुमारकस्सपं एवं कल्याणो कित्तिसदो अब्भुगगतोः—‘पण्डितो व्यत्तो मेधावी बहुस्सुतो चित्तकथी कल्याणपटिभानो बुद्धो चे’व अरहा च । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती’ति’ । अथ खो सेतव्यका ब्राम्हणगहपतिका सेतव्याय निक्खमित्वा सङ्घा सङ्घी गणीभूता उत्तरेनमुखा गच्छन्ति येन सिंसपावनं तेनु’ पसङ्कमन्ति ।

३ तेन खो पन समयेन पायासी राजञ्जो उपरिपासादे दिवासेय्यं उपगतो होति । अइसा खो पायासि राजञ्जो सेतव्यके ब्राम्हणगहपतिके सेतव्याय निक्खमित्वा सङ्घा सङ्घी गणीभूते उत्तरेनमुखे गच्छन्ते येन सिंसपावनं तेनु’ पसङ्कमन्ते । दिस्वा खत्तं आमन्तेसिः—

‘किन्नु खो भो खत्ते सेतव्यका ब्राम्हणगहपतिका सेतव्याय निक्खमित्वा सङ्घा सङ्घी गणीभूता उत्तरेनमुखा गच्छन्ति येन सिंसपावनं’ति’ ।

‘अत्थि खो भो समणो कुमारकस्सपो समणस्स गोतमस्स सावको... पे... (§२) अरहा चा’ति’ । तं एनं भवन्तं कुमारकस्सपं दस्सनाय उपसङ्कमन्ती’ति’ ।

‘तेन हि भो खत्ते येन सेतव्यका ब्राम्हणगहपतिका तेनु’पसङ्कम, उपसङ्कमित्वा सेतव्यके ब्राम्हणगहपतिके एवं वदेहि:—‘पायासि भो राजञ्जो एवमा’ह:—‘आगमेन्तु किर भवन्तो, पायासि राजञ्जो समणं कुमारकस्सपं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’ति’ । पुरा समणो कुमारकस्सपो सेतव्यके ब्राम्हणगहपतिके बाले अव्यत्ते सञ्जापेति:—‘इति पि अत्थि परलोको, अत्थि सत्ता ओपपातिका, अत्थि सुकटदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको’ति’ । न’त्थि हि भो खत्ते परलोको, न’त्थि सत्ता ओपपातिका, न’त्थि सुकटदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको’ति’ ।

‘एवं भो’ति’ खो सो खत्ता पायासिस्स राजञ्जस्स पटिस्सुत्वा येन सेतव्यका ब्राम्हणगहपतिका तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा सेतव्यके ब्राम्हणगहपतिके एतद’वोच:—‘पायासि भो राजञ्जो एवमा’ह:—‘आगमेन्तु किर भवन्तो, पायासि राजञ्जो समणं कुमारकस्सपं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’ति’ ।

४ अथ खो पायासि राजञ्जो सेतव्यकेहि ब्राम्हणगहपतिकेहि परिवुतो येन सिंसपावनं येना’यस्मा कुमारकस्सपो तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता कुमारकस्सपेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । सेतव्यका पि खो ब्राम्हणगहपतिका अप्पे’कच्चे आयस्मन्तं कुमारकस्सपं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । अप्पे’कच्चे आयस्मता कुमारकस्सपेन सद्धिं सम्मोदिंसु, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु, अप्पे’कच्चे येना’यस्मा कुमारकस्सपो तेन’ञ्जलिं पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु, अप्पे’कच्चे नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु, अप्पे’कच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिंसु ।

५ एकमन्तं निसिन्नो खो पायासि राजञ्जो आयस्मन्तं कुमारकस्सपं एतद्वेचः—‘अहं हि भो कस्सप एवंवादी एवंदिट्ठीः—इति पि न’त्थि परलोको, पे०... (५२) विपाको’ति ’ ।

‘ना’हं राजञ्ज एवंवादिं एवंदिट्ठिं अइसं वा अस्सोसिं वा’ । कथं हि नाम एवं वदेय्यः—‘ इति पि न’त्थि परलोको...पे०....विपाको’ति’ । तेन हि राजञ्ज तं येवे’त्थ पटिपुच्छिस्सामि, यथा ते खमेय्य तथा नं थ्याकरेय्यासि । तं किं मञ्जसि राजञ्ज, इमे चन्दिमसुरिया इमस्मिं लोके परस्मिं वा, देवा वा ते मनुस्सा वा’ति ’ ।

‘इमे भो कस्सप चन्दिमसुरिया परस्मिं लोके न इमस्मिं, देवा ते न मनुस्सा’ति’ ।

‘इमिना खो ने राजञ्ज परियायेन एवं होतुः—‘ इति पि अत्थि परलोको, अत्थि सत्ता ओपपातिका, अत्थि सुकटदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको’ति’ ।

६ ‘किञ्चा’पि भवं कस्सपो एवमा’ह, अथ खो एवं मे एत्थ होतिः—‘ इति पि न’त्थि परलोको...पे०....विपाको’ति’ ।

‘अत्थि पन राजञ्ज परियायो येन ते परियायेन एवं होतिः—‘ इति पि न’त्थि परलोको...पे०....विपाको’ति ’ ।

‘अत्थि भो कस्सप परियायो येन मे परियायेन एवं होतिः—‘ इति पि न’त्थि परलोको...पे०....विपाको’ति’ ।

‘यथा कथं विय राजञ्जा’ति ?’ ।

‘इध मे भो कस्सप मित्तामच्चा ज्ञातिसालोहिता पाणातिपाती अदि-
आदायी कामेसु मिच्छाचारी मुसावादी पिसुणावाचा फरुसावाचा सम्फ-
पलापी अभिज्झालू व्यापन्नचित्ता मिच्छादिट्ठी । ते अपरेन समयेन
आबाधिका होन्ति दुक्खिना बाळ्हगिलाना । यदा’हं जानामिः—‘ न दानि’

मे इमम्हा आबाधा वुटहिस्सन्ती'ति' । त्या'हं उपसङ्गमित्वा एवं वदामि:-
 'सन्ति खो भो एके समणब्राम्हणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो:-' ये ते पाणा-
 तिपाती...पे०...मिच्छादिट्ठी, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं
 विनिपातं निरयं उप्पज्जन्ती'ति' । भवन्तो खो पाणातिपाती...पे०...
 मिच्छादिट्ठी । सचे तेसं भवतं (v. l. भवति) समणब्राम्हणानं सच्चं
 वचनं, भवन्तो कायस्स भेदा...पे०... निरयं उप्पज्जिस्सन्ति । सचे
 भो कायस्स भेदा...पे०... निरयं उपज्जेय्याथ, येन मे आगन्त्वा
 आरोचेय्याथ:- 'इति पि अत्थि परलोको, अत्थि सत्ता ओपपातिका,
 अत्थि सुकटदुक्कटानं कम्मनं फलं विपाको'ति' । भवन्तो खो पन मे
 सद्धायिका पञ्चयिका, यं भवन्तेहि दिट्ठं यथा सामं दिट्ठं, एवमे'तं भवि-
 स्सती'ति' । ते मे 'साधू'ति' पटिस्सुत्वा ने'व आगन्त्वा आरोचेन्ति
 न पन दूतं पहिणन्ति । अयं पि खो भो कस्सप परियायो येन मे
 परियायेन एवं होति:- 'इति पि न'त्थि परलोको ...पे०...
 विपाको'ति' ।

७ 'तेन हि राजज्ज तं येवे'त्थ पटिपुच्छिस्सामि, यया ते खमेय्य
 तथा नं व्याकरेय्यासि । तं किं मज्जसि राजज्ज ? । इध ते पुरिसा चोरं
 आगुचारिं गहेत्वा दस्सेय्युं:- 'अयं ते भन्ते चोरो आगुचारी, इमस्स
 यं इच्छसि तं दण्डं पणेही'ति' (v. l. वदेही'ति') । ते त्वं एवं वदे-
 य्यासि:- 'तेन हि भो इमं पुरिसं दळ्हाय रज्जुया पच्छाबाहं गाळह-
 बन्धनं बन्धित्वा, खुरमुण्डं करित्वा, खरस्सरेन पणवेन रथियाय रथियं
 सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं परिनेत्वा, दक्खिणेन द्वारेन निक्खमित्वा,
 दक्खिणतो नगरस्स आघातने (v. l. आघातेन) सीसं छिन्दथा'ति' ।
 ते 'साधू'ति' पटिस्सुणित्वा, तं पुरिसं दळ्हाय रज्जुया पच्छाबाहं गाळह-
 बन्धनं बन्धित्वा ...पे०... आघातने निसीदापेय्युं । लभेय्य नु खो सो
 चोरो चोरघातेसु:- 'आगमेन्तु ताव भवन्तो चोरघाता, अमुकस्मिं मे
 गामे वा निगमे वा मित्तमच्चा जातिसालोहिता, यावा' हं तेसं

उद्दस्सेत्वा (व. १. उद्दिसित्वा) आगच्छामी'ति ? ' । उदाहु विप्पलपन्तस्से'व चोरघाता सीसं छिन्देय्युं'ति ? ' ।

‘न हि सो भो कस्सप चोरो लभेय्य चोरघातेसुः—‘आगमेन्तु ताव भवन्तो...पे०...आगच्छामी'ति’ । अथ खो नं विप्पलपन्तस्से'व चोर-घाता सीसं छिन्देय्युं'ति’ ।

‘सो हि नाम राजञ्ज चोरो मनुस्सो मनुस्सभूतेसु चोरघातेसु न लभिस्सतिः—‘आगमेन्तु ताव भवन्तो ...पे०... आगच्छामी'ति’ ? । किं पन ते मित्तामच्चा आतिसालोहिता पाणातिपाती...पे०...मिच्छादिट्ठी कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गति विनिपातं निरयं उप्पन्ना लभिस्सन्ति निरयपालेसुः—‘आगमेन्तु ताव भवन्तो निरयपाला याव मयं पायासिस्स राजञ्जस्स गन्त्वा आरोचेमः—‘इति पि अत्थि परलोको ...पे०... विपाको'ति’ ? । इमिना पि खो ते राजञ्ज परियायेन एवं होतुः—‘इति पि अत्थि परलोको,...पे०...विपाको'ति’ ।

८ ‘किञ्चापि भवं कस्सपो एवं आह, अथ खो एवं मे एत्थ होतिः—‘इति पि न'त्थि परलोको...पे०...विपाको'ति’ ।

‘अत्थि पन राजञ्ज परियायो येन ते परियायेन एवं होतिः—‘इति पि न'त्थि परलोको...पे०...विपाको'ति’ ? ’

‘अत्थि भो कस्सप परियायो येन मे परियायेन एवं होतिः—‘इति पि त्थि परलोको...पे०...विपाको'ति’ ।

‘यथा कथं विय राजञ्जा'ति ? ’ ।

‘इध मे भो कस्सप मित्तामच्चा आतिसालोहिता पाणातिपाता पट्टि-विरता, अदिन्नादाना पट्टिविरता, कामेसु मिच्छाचारा पट्टिविरता, मुसा-वादा पट्टिविरता, पिसुणाय वाचाय पट्टिविरता, फरुसाय वाचाय पट्टि-विरता, सम्फप्पलापा पट्टिविरता, अनभिज्झालू अव्यापन्नचित्ता सम्मा-

दिट्ठी । ते अपरेन समयेन आबाधिका होन्ति दुर्विस्तता बाळहगिलाना । यदा'हं जानामिः-‘न दानि ’ मे इमम्हा आबाधा वुट्ठहिस्सन्ती’ति’ । स्या’हं उपसङ्कमित्वा एवं वदामिः-‘ सन्ति खो भो एके समणब्राम्हणा एवं वादिनो एवं दिट्ठिनो-‘ये ते पाणातिपाता पटिविरता...पे०...सम्मादिट्ठी ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप्पज्जन्ती’ति’ । भवन्तो खो पाणातिपाता पटिविरता...पे०... सम्मादिट्ठी । सचे तेसं भवन्तं समणब्राम्हणानं सच्चं वचनं भवन्तो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप्पज्जिस्सन्ति । सचे भो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप्पज्जेय्याथ, येन मे आगन्त्वा आरोचेय्याथः-‘ इति पि अत्थि परलोको...पे०...विपाको’ति’ । भवन्तो खो पन ते मे सद्धायिका पच्चयिका, यं भवन्तेहि दिट्ठं, यथा सामं दिट्ठं, एवमे’तं भविस्सती’ति’ । ते मे ‘साधू’ति’ पटिसुणित्वा ने’व आगन्त्वा आरोचेत्ति न पन दूतं पहिणन्ति । अयम्पि खो भो कस्सप परियायो येन मे परियायेन एवं होतिः-‘ इति पि न’त्थि परलोको....पे०...विपाको’ति’ ।

९ ‘तेन हि राजञ्ज उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पि इधे’ कच्चे विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति । सेय्यथा पि राजञ्ज पुरिसो गूथकूपे ससीसको निमुग्गो अस्स । अथ त्वं पुरिसे आणापेय्यासिः-‘ तेन हि भो तं पुरिसं तम्हा गूथकूपा उद्धरथा’ति’ । ते ‘साधू’ति’ पटिस्सुणित्वा तं पुरिसं तम्हा गूथकूपा उद्धरेय्युं । ते त्वं एवं वदेय्यासिः-‘ तेन हि भो तस्स पुरिसस्स काया वेलुपेसिकाहि गूथं सुनिम्मज्जितं निम्मज्जथा’ति’ । ते ‘साधू’ति’ पटिस्सुणित्वा तस्स पुरिसस्स काया वेलुपेसिकाहि गूथं सुनिम्मज्जितं निम्मज्जेय्युं । ते त्वं एवं वदेय्यासिः-‘ तेन हि भो तस्स पुरिसस्स कायं पण्डुमत्तिकाय तिव्वत्तुं सुब्बव्वितं (v. l. सव्वव्वितं; उव्वटितं) उव्वव्वेथा’ति’ । ते तस्स पुरिसस्स कायं पण्डुमत्तिकाय तिव्वत्तुं सुब्बव्वितं उव्वव्वेय्युं । ते त्वं एवं वदेय्यासिः-‘तेन हि भो तं पुरिसं तेलेन अब्भजित्वा सुखुमेन चुण्णेन तिव्वत्तुं सुप्पधोतं

करोथा'ति' । ते तं पुरिसं तेलेन अब्भञ्जित्वा सुखुमेन चुण्णेन तिक्खुत्तुं सुप्पधोतं करेय्युं । ते त्वं एवं वेदय्यासिः—'तेन हि भो तस्स पुरिसस्स केसमस्सुं कप्पेथा'ति' । ते तस्स पुरिसस्स केसमस्सुं कप्पेय्युं । ते त्वं एवं वेदय्यासिः—'तेन हि भो तस्स पुरिसस्स महग्घञ्च मालं महग्घञ्च विलेपनं महग्घानि च वत्थानि उपहरथा'ति' । ते तस्स पुरिसस्स महग्घञ्च मालं महग्घञ्च विलेपनं महग्घानि च वत्थानि उपहरेय्युं । ते त्वं एवं वेदय्यासिः—'तेन हि भो तं पुरिसं पासादं आरोपेत्वा, पञ्च कामगुणानि उपट्ठपेथा'ति' । ते तं पुरिसं पासादं आरोपेत्वा पञ्च कामगुणानि उपट्ठपेय्युं । तं किं मञ्जसि राजञ्ज ? । अपि नु तस्स पुरिसस्स सुनहातस्स सुविलित्तस्स कप्पित-केसमस्सुस्स आमत्तमालाभरणस्स (१. ४. मणिकरणस्स) ओदातव-त्थवसनस्स उपरिपासादवरगतस्स पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितस्स समाङ्गि-भूतस्स परिचारियमानस्स पुनदेव तस्मिं गूथकूपे निम्मुज्जितुकामता अस्सा'ति' ? ।

‘नो हि'दं भो कस्सप' ।

‘तं किस्स हेतु ?' ।

‘असुचि भो कस्सप गूथकूपो, असुचि चे'व असुचिसङ्घातो च दुग्गन्धो च दुग्गन्धसङ्खातो च जेगुच्छो च जेगुच्छसङ्खातो च पटि-क्कूलो च पटिक्कूलसङ्खातो चा'ति' । ‘एवमे'व खो राजञ्ज मनुस्सा देवानं असुचि चे'व असुचिसङ्खाता च दुग्गन्धा च दुग्गन्धसङ्खाता च जेगुच्छा च जेगुच्छसङ्खाता च पटिक्कूला च पटिक्कूलसङ्खाता च योजनसतं खो राजञ्ज मनुस्सगन्धो देवे उब्बाहति । किं पन ते मित्तामच्चा आतिसालोहिता पाणातिपाता पटिविरता...पे०... (§८) सम्मादिट्ठी कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप्पन्ना आगन्त्वा आरो-चेस्सन्तिः—‘इति पि अत्थि परलोको...पे०...विपाको'ति' ?' । इमिना पि खो ते राजञ्ज परियायेन एवं होतुः—‘इति पि अत्थि परलोको...पे०...विपाको'ति' ।

१० 'किञ्चापि भवं कस्सपो एवमा'ह, अथ खो एवं मे एत्थ होति:-
'इति पि न'त्थि परलोको...पे०...विपाको'ति' ।

'अत्थि पन राजञ्ज परियायो...पे०... (§ ८) विपाको'ति' ।

'अत्थि भो कस्सप परियायो...पे०... (§ ८) विपाको'ति' ।

'यथा कथं विय राजञ्जा'ति ?' ।

'इध मे भो कस्सप मित्तमच्चा आतिसालोहिता पाणातिपाता पटि-
विरता, अदिन्नादाना पटिविरता, कामेसु मिच्छाचारा पटिविरता, मुसावादा
पटिविरता, सुरामेरयमज्जपमादट्टाना पटिविरता, ते अपरेन समयेन
आबाधिका होन्ति दुब्बिखता बाळ्हगिलाना । यदाहं जानामि न इदानि'
मे इमम्हा आबाधा वुट्ठहिस्सन्ती'ति,' त्या'हं उपसङ्गमित्वा एवं वदामि:-
'सन्ति खो भो एके समणब्राम्हणा एवं वादिनो एवं दिट्ठिनो 'ये ते पाणा-
तिपाता पटिविरता अदिन्नादाना पटिविरता कामेसु मिच्छाचारा पटि-
विरता मुसावादा पटिविरता सुरामेरयमज्जपमादट्टाना पटिविरता, ते
कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप्पज्जन्ति देवानं तावतिं-
सानं सहव्यतं'ति' । भवन्तो खो पाणातिपाता पटिविरता...पे०...सुरा-
मेरयमज्जपमादट्टाना पटिविरता । सचे तेसं भवतं समणब्राम्हणानं सच्चं
वचनं, भवन्तो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप्पज्जि-
स्सन्ति देवानं तावतिसानं सहव्यतं । सचे भो कायस्स भेदा परं मरणा
सुगतिं सगं लोकं उप्पज्जेय्याथ देवानं तावतिसानं सहव्यतं, येन मे
आगन्त्वा आरोचेय्याथ:-' इति पि अत्थि परलोको...पे०...विपाको'ति' ।
भवन्तो खो पन मे सद्धायिका पच्चयिका यं भवन्तेहि दिट्ठं, यथा सामं
दिट्ठं, एवमे'तं भविस्सती'ति' । ते मे 'साधू'ति' पटिसुणित्वा ने'व
आगन्त्वा आरोचेन्ति न पन दूतं पहिणन्ति । अयम्पि खो कस्सप परि-
यायो येन मे परियायेन एवं होति:-' इति पि न'त्थि परलोको...पे०...
विपाको'ति' ।

११ 'तेन हि राजञ्ज तं येवे'त्थ पटिपुच्छिस्सामि, यथा ते खमेय्य तथा नं व्याकरेय्यासि' । यं खो राजञ्ज मानुसकं वस्ससतं, देवानं तावतिसानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिस रत्तियो मासो, तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो, तेन संवच्छरेन दिब्बं वस्ससहस्सं देवानं तावतिसानं आयुप्पमाणं । ये ते मित्तामच्चा आतिसालोहिता पाणातिपाता पटिविरता...पे०...सुरामेरयमज्जपमाद्दुत्ताना पटिविरता, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप्पन्ना देवानं तावतिसानं सहव्यतं । सचे पन तेसं एवं भविस्सतिः—'याव मयं द्वे वा तीणि वा रत्तिन्दिवानि दिब्बेहि पञ्चकामगुणेहि समप्पिता समङ्गिभूता परिचारेम, अथ मयं पायासिस्स राजञ्जस्स गन्त्वा आरोचेस्सामः—'इति पि अत्थि परलोको...पे०...विपाको'ति' । अपि नु ते आगन्त्वा आरोचेय्युंः—'इति पि अत्थि परलोको, विपाको'ति' ।

'नो हि'दं भो कस्सप । अपि हि मयं भो कस्सप चिरं कालकता पि भवेय्याम । को पने'तं भोतो कस्सपस्स आरोचेतिः—'अत्थि देवा तावतिसा'ति'वा । 'एवं दीघायुका देवा तावतिसा'ति'वा न मयं भोतो कस्सपस्स सद्वहाम 'अत्थि देवा तावतिसा'ति वा 'एवं दीघायुका देवा तावतिसा'ति'वा ।

'सेय्यथा पि राजञ्ज जच्चन्धो पुरिसो यो न पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मज्झिट्टिकानि रूपानि, न पस्सेय्य समविसमं, न पस्सेय्य तारकरूपानि, न पस्सेय्य चन्दिमसुरिये । सो एवं वदेय्यः—'न'त्थि कण्हसुक्कानि रूपानि, न'त्थि कण्हसुक्कानं रूपानं दस्सावी, न'त्थि नीलकानि रूपानि, न'त्थि नीलकानं रूपानं दस्सावी, न'त्थि पीतकानि रूपानि, न'त्थि पीतकानं रूपानं दस्सावी, न'त्थि लोहितकानि रूपानि, न'त्थि लोहितकानं रूपानं दस्सावी, न'त्थि मज्झिट्टिकानि रूपानि, न'त्थि मज्झिट्टिकानं रूपानं दस्सावी, न'त्थि

समविसमं, न'त्थि समविसमस्स दस्सावी, न'त्थि तारकरूपानि, न'त्थि तारकरूपानं दस्सावी, न'त्थि चन्दिमसुरिया, न'त्थि चन्दिमसुरियानं दस्सावी । अहमे'तं न जानामि, अहमे'तं न पस्सामि, तस्मा तं न'त्थि'ति' । सम्मा नु खो सो राजञ्ज वदमानो वदेय्या'ति' ? । 'नो ह'दं भो कस्सप । अत्थि कण्हसुकानि रूपानि, अत्थि कण्हसुकानं रूपानं दस्सावी, अत्थि नीलकानि रूपानि, अत्थि नीलकानं रूपानं दस्सावी, अत्थि पीतकानि रूपानि, अत्थि पीतकानं रूपानं दस्सावी, अत्थि लोहितकानि रूपानि, अत्थि लोहितकानं रूपानं दस्सावी, अत्थि मज्झिट्टिकानि रूपानि, अत्थि मज्झिट्टिकानं रूपानं दस्सावी, अत्थि समविसमं, अत्थि समविसमस्स दस्सावी, अत्थि तारकरूपानि, अत्थि तारकरूपानं दस्सावी, अत्थि चन्दिमसुरिया, अत्थि चन्दिमसुरियानं दस्सावी । 'अहमे'तं न जानामि, अहमे'तं न पस्सामि, तस्मा तं न'त्थि'ति' न हि सो भो कस्सप सम्मा वदमानो वदेय्या'ति' ।

‘एवमे'व खो त्वं राजञ्ज जच्चन्धूपमो मञ्जे पटिभासि, यं मं त्वं एवं वेदेसि:—‘को पने'तं भोतो कस्सपस्स आरोचेति...पे०... वा तावतिं-सा'ति'वा' ।

‘न खो राजञ्ज एवं परलोको दटुब्बो यथा त्वं मञ्जसि इमिना मंसचक्खुना ये खो ते राजञ्ज समणब्राम्हणा अरञ्जे वनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवन्ति अप्पसद्धानि अप्पनिग्घोसानि, ते तत्थ अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहरन्ता दिब्बं चक्खुं विसोधेन्ति, ते दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन इममे'व लोकं पस्सन्ति परमे'व, सत्ते च ओपपातिके । एवं खो राजञ्ज परलोको दटुब्बो, न त्वेव यथा त्वं मञ्जसि इमिना मंसचक्खुना । इमिना पि खो ते राजञ्ज पथियायेन एवं होतु:—‘इति पि अत्थि परलोको...पे० सत्ता विपाको'ति' ।

१२ 'किञ्चापि भवं कस्सपो एवमा'ह; अथ खो एवं मे एत्थ होतिः—
'इति पि न'त्थि परलोको, न'त्थि सत्ता ओपपातिका, न'त्थि सुकट-
दुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको'ति' ।

'अत्थि पन राजञ्ज परियायो...पे०...(§८)...विपाको'ति' ? ।

'अत्थि भो कस्सप परियायो...पे०...(§८)...विपाको'ति' ।

'यथा कथं विय राजञ्जा'ति' ? ।

'इधा'हं भो कस्सप पस्सामि समणब्राम्हणे सीलवन्ते कल्याणधम्मं
जीवितुकामे अमरितुकामे सुखकामे दुक्खपटिक्कूले । तस्स मय्हं भो
कस्सप एवं होतिः—'सच्चे खो इमे भोन्तो समणब्राम्हणा सीलवन्तो
कल्याणधम्मा एवं जानेय्युंः—'इतो नो मतानं सेय्यो भविस्सती'ति'
इदान'मे भोन्तो समणब्राम्हणा सीलवन्तो कल्याणधम्मा विसं वां
खादेय्युं, सत्थं वा आहरेय्युं, उब्बन्धित्वा वा कालं करेय्युं, पपात वा
पपतेय्युं । यस्मा च खो इमे भोन्तो समणब्राम्हणा सीलवन्तो कल्या-
णधम्मा न एवं जानन्ति 'इतो नो मतानं सेय्यो भविस्सती'ति' तस्मा
इमे भोन्तो समणब्राम्हणा सीलवन्तो कल्याणधम्मा जीवितुकामा
अमरितुकामा सुखकामा दुक्खपटिक्कूला । अयम्पि भो कस्सप परियायो
येन मे परियायेन एवं होतिः—'इति पि न'त्थि परलोको...पे०...
विपाको'ति' ।

१३ 'तेन हि राजञ्ज उपमं ते करिस्सामि । उपमाय इधे'कच्चे विञ्जू
पुंरिसा भासितस्स अत्थं आजानंन्ति । भूतपुब्बं राजञ्ज अञ्जतरस्स
ब्राम्हणस्स द्वे पजापतियो अहेसुं । एकस्सा पुत्तो अहोसि दसवस्सुद्दे-
सिको वा द्वादसवस्सुद्देसिको वा, एका गम्भिनी उपविजञ्जा, अथ खो
सो ब्राम्हणो कालं अकासि । अथ खो सो माणवको मातुसपत्तिं एतद्'-
वोचः—'यं इदं भोति धनं वा धञ्जं वा रजतं वा जातरूपं वा सब्बं
तं मय्हं । न'त्थि तुम्हे'त्थ किञ्चि, पितु मे भोति दायज्जं नीययातेही'ति' ।
एवं वुत्ते सा ब्राम्हणी तं माणवकं एतद्'वोचः—'आगमेहि ताव तात

याव विजायामि । सचे कुमारको भविस्सति, तस्स पि एकदेसो भविस्सति, सचे कुमारिका भविस्सति, सा पि ते ओपभोग्गा भविस्सती'ति' ।

‘दुतियम्पि खो माणवको मातुसपत्तिं एतद'वोचः—‘यं इदं भोति धनं वा धञ्जं वा रजतं वा जातरूपं वा सब्बं तं मय्हं । न'त्थि तुम्हे'त्थ किञ्चि, पितु मे भोति दायज्जं नीय्यातेही'ति । दुतियम्पि खो सा ब्राम्हणी तं माणवकं एतद'वोचः—‘आगमेहि ताव तात याव विजायामि । सचे कुमारको भविस्सति...पे०...ओपभोग्गा भविस्सती'ति' ।

‘ततियम्पि खो सो माणवको मातुसपत्तिं एतद'वोचः—‘यं इदं होति धनं...पे०...दायज्जं नीय्यातेही'ति' । अथ खो सा ब्राम्हणी सत्थं गहेत्वा ओवरकं पविसित्वा उदरं ओपादेसि (v. 1. उप्पादेसि):-‘याव जानामि यदि वा कुमारको यदि वा कुमारिका'ति' । सा अत्तानञ्चैव जीवितं गब्भं सापतेय्यञ्च विनासेसि; यथा तं वाला अव्यत्ता अनयव्यसनं आपन्ना, अयोनिसो दायज्जं गवेस्सन्ती । एवमे'व खो त्वं राजञ्ज बालो अव्यत्तो अनयव्यसनं आपज्जिस्ससि अयोनिसो परलोकं गवेस्सन्तो, सेय्यथा'पि सा ब्राम्हणी बाला अव्यत्ता अनयव्यसनं आपन्ना अयोनिसो दायज्जं गवेस्सन्ती । न खो राजञ्ज समणब्राम्हणा सीलवन्तो कल्याणधम्मा अपक्कं परिपाचेन्ति, अपि च परिपाकं आगमेन्ति पण्डिता । अत्थो हि राजञ्ज समणब्राम्हणानं सीलवन्तानं कल्याणधम्मानं जीवितेन । यथा यथा खो राजञ्ज समणब्राम्हणा सीलवन्तो कल्याणधम्मा चिरं दीघं अद्धानं तिष्ठन्ति तथा तथा बहुं पुञ्जं पसवन्ति, बहुजनहिताय च पटिपज्जन्ति बहुजनसुखाय लोकानुक्कम्पकाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । इमिना पि खो ते राजञ्ज परियायेन एवं होतुः—‘इति पि अत्थि परलोको...पे०...विपाको'ति' ।

१४ ‘किञ्चा'पि भवं कस्सपो एवमा'ह; अथ खो एवं मे एत्थ होतिः—‘इति पि न'त्थि परलोको ...पे०... विपाको'ति' ।

‘अत्थि पन राजञ्ज पुरियायो...पे०...विपाको’ति’ ? ।

‘अत्थि भो कस्सप पुरियायो...पे०...विपाको’ति’ ।

‘कथं विय राजञ्जा’ति’ ? ।

‘इध मे भो कस्सप पुरिसा चोरं आगुचारिं गहेत्वा दस्सेन्ति:—‘अयं ते भन्ते चोरो आगुचारी, इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही’ति’ (v. 1. वदेही’ति)’ । त्या’हं एवं वदामि:—‘तेन हि भो इमं पुरिसं जीवन्तं येव कुम्भिया पक्खिपित्वा मुखं पिदहित्वा अल्लेन चम्मेन ओनन्धित्या अल्लाय मत्तिकाय बहलावलेपनं करित्वा उद्धनं आरोपेत्वा अग्गिं देथा’ति’ । ते मे ‘साधू’ति’ पटिस्सुणित्वा तं पुरिसं जीवन्तं येव कुम्भिया पक्खिपित्वा...पे०...उद्धनं आरोपेत्वा अग्गिं देन्ति । यदा मयं जानाम:—‘कालकतो सो पुरिसो’ति’, अथ नं कुम्भिं ओरोपेत्वा उब्भिन्दित्वा मुखं विवरित्वा सणिकं निल्लोकेम:—‘अप्पे’व नाम’स्स जीवं निक्खमन्तं पस्सेय्यामा’ति’ । ने’व’स्स मयं जीवं निक्खमन्तं पस्साम । अयम्पि खो भो कस्सप पुरियायो येन मे पुरियायेन एवं होति:—‘इति पि न’त्थि परलोको...पे०...विपाको’ति’ ।

१५ ‘तेन हि राजञ्ज तं येवे’त्थ पटिपुच्छिस्सामि, यथा ते खमेय्य तथा नं व्याकरेय्यासि । अभिजानासि नो त्वं राजञ्ज दिवासेय्यं उपगतो सुपिनकं पस्सित्वा आरामरामणेय्यकं वनरामणेय्यकं भूमिरामणेय्यकं पोक्खरणीरामणेय्यकं’ति’ ? ।

‘अभिजानाम’हं भो कस्सप दिवासेय्यं उपगतो सुपिनकं पस्सित्वा आरामरामणेय्यकं वनरामणेय्यकं’ति’ ।

‘रक्खन्ति तं तम्हि समये खुज्जा पि वामनिका पि वेलामिका (v. 1 वेलासिका) पि कोमारिका पी’ति’ ? ।

‘एवम्पि भो कस्सप रक्खन्ति मं तम्हि समये खुज्जा पि वामनिका पि वेलामिका पि कोमारिका पी’ति’ ।

‘अपि नु ता तुम्हं जीवं पस्सन्ति पविसन्तं वा निक्खमन्तं वा’ति’ ?

‘नो हि’दं भो कस्सप’ ।

‘ता हि नाम राजञ्ज तुम्हं जीवन्तस्स जीवन्तियो जीवं न पस्सिस्सन्ति पविसन्तं वा निक्खमन्तं वा । किं पन त्वं कालकतस्स जीवं पस्सिस्सन्ति पविसन्तं वा निक्खमन्तं वा ? । इमिना पि खो ते राजञ्ज परियायेन एवं होतुः—‘इति पि अत्थि परलोको...पे०...विपाको’ति’ ।

१६ ‘किञ्चा’पि भवं कस्सपो एवं आह; ‘अथ खो एवं मे एत्थ होतिः—‘इति पि नत्थि परलोको...पे०...विपाको’ति’ ।

‘अत्थि पन राजञ्ज परियायो...पे०...विपाको’ति’ ? ।

‘अत्थि भो कस्सप परियायो...पे०...विपाको’ति’ ।

‘यथा कथं विय राजञ्जा’ति’ ? ।

‘इध मे भो कस्सप चोरं आगुचारिं गहेत्वा दस्सेन्ति—‘अयं ते भन्ते चोरो आगुचारी, इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही’ति’ (v. 1. देही’ति) त्या’हं एवं वदामिः—‘तेन हि भो इमं पुरिसं जीवन्तं येव तुलाय तुलेत्वा जियाय अनस्सासकं मारेत्वा पुनदेव तुलाय तुलेथा’ति’ । ते मे ‘साधू’ति’ पटिस्सुणित्वा पुरिसं जीवन्तमे’ध तुलाय तुलेत्वा तुलाय तुलेन्ति । यदा सो जीवति, तदा लह्मतरो च होति मुदुतरो च कम्मञ्जतरो च । यदा पन सो कालकतो होति, तदा गरुतरो च होति पत्थीनतरो च अकम्मञ्जतरो च । अयम्पि खो भो कस्सप परियायो येन मे परियायेन एवं होतिः—‘इति पि न’त्थि परलोको...पे०...विपाको’ति’ ।

१७ ‘तेन हि राजञ्ज उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पि इधे’ कच्चे विञ्जु पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति । सेय्यथा पि राजञ्ज पुरिसो दिवससन्तत्तं अयोगुल्लं आदित्तं सम्पज्जलितं सजोतिभूतं तुलाय तोलेय्य, तं एनं अपरेन समयेन सीतं निब्बुतं तुलाय तोलेय्य । कदा नु खो सो अयोगुल्लो लह्मतरो वा होति मुदुतरो वा कम्मञ्जतरो वा ? यदा वा आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो, यदा वा सीतो निब्बुनो’ति’ ? ।

‘यदा सो भो कस्सप अयोगुळो तेजो सहगतो च होति वायोसहगतो आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो, तदा लहुतरो च होति मुदुतरो च कम्मञ्जतरो च । यदा पन सो अयोगुळो नेव तेजोसहगतो होति न वायोसहगतो सीतो निब्बुतो, तदा गरुतरो च होति पत्थीनतरो च अकम्मञ्जतरो चा’ति’ ।

‘एवमेव खो राजञ्ज यदा’यं कायो आयुसहगतो च होति उस्मासहगतो न विञ्जाणसहगतो च, तदा लहुतरो च होति मुदुतरो च कम्मञ्जतरो च । यदा पना’यं कायो नेव आयुसहगतो च होति न उस्मासहगतो न विञ्जाणसहगतो, तदा गरुतरो च होति पत्थीनतरो (v. 1. पत्थीनत्थिरो, पत्तिन्नतरो,) च अकम्मञ्जतरो च । इमिना पि खो ते राजञ्ज परियायेन एवं होति:—‘इति पि अत्थि परलोको, ...पे०...विपाको’ति’ ।

१८ ‘किञ्चा’पि भवं कस्सप एवं आह; अथ खो एवं मे एत्थ होति:—‘इति पि न’त्थि...पे०...फलं विपाको’ति’ ।

‘अत्थि पन राजञ्ज परियायो...पे०...विपाको’ति’ ? ।

‘अत्थि भो कस्सप परियायो...पे०...विपाको’ति’ ।

‘यथा कथं विय राजञ्जा’ति’ ? ।

‘इध मे भो कस्सप पुरिसा चोरं आगुचारिं गहेत्वा दस्सेन्ति:—‘अयं ते भन्ते चोरो आगुचारी, इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही’ति’ । (v.1. वदेही’ति’) । त्या’हं एवं वदामि:—‘तेन हि भो इमं पुरिसं अनुपहच्च छविञ्च चम्मञ्च मंसञ्च नहारुञ्च अट्ठिञ्च अट्ठिमिञ्जञ्च जीविता वोरोपेथा’ति’ । ते मे ‘साधू’ति’ पटिस्सुणित्वा तं पुरिसं अनुपहच्च छविञ्च...पे०...अट्ठिमिञ्जञ्च जीविता वोरोपेन्ति । यदा स अद्धमतो होति, त्या’हं एवं वदामि:—‘तेन हि भो इमं पुरिसं उत्तानं निपातेथ, अप्पेव नाम’स्स जीवं निक्खमन्तं पस्सेय्यामा’ति’ । ते तं पुरिसं उत्तानं निपातेन्ति, नेव’स्स मयं जीवं निक्खमन्तं पस्साम । त्या’हं एवं वदामि:—‘तेन हि भो इमं पुरिसं अव-

कुज्जं निपातेथ...पे०...पस्सेन निपातेथ...पे०...डुतियेन पस्सेन
 निपातेथ...पे०...उद्धं ठपेथ...पे०...ओमुद्धकं ठपेथ...पे०.....
 पाणिना आकोटेथ...पे०.....लेङ्गुना आकोटेथ...पे०.....
 दण्डेन आकोटेथ...पे०...सत्थेन आकोटेथ...पे०...ओधुनाथ...पे०
 ...सन्धुनाथ...पे०...निद्धुनाथ, अप्पे'व नाम'स्स जीवं निक्खमन्तं
 पस्सेय्यामा'ति' । ते तं पुरिसं ओधुनन्ति सन्धुनन्ति निद्धुनन्ति, ने'व'स्स
 मयं जीवं निक्खमन्तं पस्साम । तस्स च तदेव चक्खु होति ते रूपा
 तञ्चा'यतनं नप्पटिसंवेदेति, तदेव सोतं होति ते सद्वा तञ्चा'यतनं नप्पटि-
 संवेदेति, तदेव घानं होति ते गन्धा तञ्चा'यतनं नप्पटिसंवेदेति, सा येव
 जिह्वा होति ते रसा तञ्चा'यतनं नप्पटिसंवेदेति, सो येव कायो होति ते
 फोटुब्बा तञ्चा'यतनं नप्पटिसंवेदेति । अयम्पि खो भो कस्सप परियायो
 येन मे परियायेन एवं होतिः—' इति पि न'त्थि परलोको...पे०.....
 विपाको'ति' ।

१९ 'तेन हि राजञ्ज उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पि'धे'कञ्चे
 विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति । भूतपुब्बं राजञ्ज अञ्जतरो
 सङ्गधमो सङ्खमा'दाय पच्चन्तिमं जनपदं अगमासि । सो येन'ञ्जतरो
 गामो तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा मज्झे गामस्स ठितो तिक्खत्तुं सङ्गं उपळा-
 सित्वा सङ्गं भूमियं निक्खिपित्वा एकमन्तं निसीदि । अथ खो राजञ्ज
 तेसं पच्चन्तजानं मनुस्सानं एतद'होसिः—' किस्स नु खो एसो सद्दो एवं
 रजनीयो एवं कमनीयो एवं मदनीयो एवं बन्धनीयो एवं मुच्छनीयो'ति ?' ।
 सन्निपतित्वा तं सङ्गधमं एतद'वोचुं—' अम्भो किस्स नु खो एसो सद्दो
 एवं रजनीयो...पे०...एवं मुच्छनीयो'ति ?' । ' एसो खो भो सङ्गो नाम
 यस्स एसो सद्दो एवं रजनीयो...पे०...एवं मुच्छनीयो'ति' । ते तं सङ्गं-
 उत्तानं निपातेसुं—' वदेहि भो सङ्ग, वदेहि भो सङ्गा'ति' । ने'व सो सङ्गो
 सद्दं अकासि । ते तं सङ्गं अवकुज्जं निपातेसुं..., पस्सेन निपातेसुं...,
 डुतियेन पस्सेन निपातेसुं..., उद्धं ठपेसुं..., ओमुद्धकं ठपेसुं...,

पाणिना आकोटेसुं..., लेङ्गुना आकोटेसुं..., दण्डेन आकोटेसुं, सत्थेन आकोटेसुं...ओधुनिंसु...सम्भुनिंसु.....निज्जुनिंसु—‘वदेहि भो सङ्ग वदेहि भो सङ्ग’ति’ । ने’व सो सङ्गो सद्दं अकासि । अथ खो राजञ्ज तस्स सङ्गधम्मस्स एतद्’होसि:—‘याव बाला इमे पच्चन्तजा मनुस्सा ! कथं हि नाम अयोनिसो सङ्गसद्दं गवेसिस्सन्ती’ति !’ । तेसं पेक्खमानानं सङ्गं गहेत्वा तिवक्खत्तुं सङ्गं उपळासित्वा (v.l. उपळापेत्वा) सङ्गं आदाय पक्कामि । अथ खो राजञ्ज तेसं पच्चन्तजानं मनुस्सानं एतद्’होसि:—‘यदा किर भो अयं सङ्गो नाम पुरिससहगतो च होति वायामसहगतो च वायोसहगतो च, तदा’यं सङ्गो सद्दं करोति । यदा पुना’यं सङ्गो ने’व पुरिससहगतो होति न वायामसहगतो न वायोसहगतो, ना’यं सङ्गो सद्दं करोती’ति’ । एवमे’व खो राजञ्ज यदा’यं कायो आयुसहगतो च होति उस्मासहगतो च विञ्जाणसहगतो च, तदा अभिक्कमति पि पटिक्कमति पि तिट्ठति पि निसीदति पि सेय्यम्पि कप्पेति, चक्खुना पि रूपं पस्सति, सोतेन पि सद्दं सुणाति, घानेन पि गन्धं धायति, जिह्वाय पि रसं सायति, कायेन पि फोट्टब्बं फुसति, मनसा पि धम्मं विजानाति । यदा पनायं कायो ने’व आयुसहगतो च होति, न उस्मासहगतो च, न विञ्जाणसहगतो, तदा ने’व अभिक्कमति न पटिक्कमति न तिट्ठति न निसीदति न सेय्यं कप्पेति, चक्खुना पि रूपं न पस्सति, सोतेन पि सद्दं न सुणाति, घानेन पि गन्धं न धायति, जिह्वाय पि रसं न सायति, कायेन पि फोट्टब्बं न फुसति, मनसा पि धम्मं न विजानाति । इमिना पि खो ते राजञ्ज परियायेन एवं होतु:—‘इति पि अत्थि परलोको,...पे०...विपाको’ति’ ।

२० ‘किञ्चापि भवं कस्सपो एवमा’ह; अथ खो एवं मे एत्थ होति:—इति पि न’त्थि परलोको, न’त्थि सत्ता ओपपातिका, न’त्थि सुकट्टुक्कटानं कम्मनं फलं विपाको’ति’ ।

‘अत्थि पन राजञ्ज परियायो...पे०...विपाको’ति ?’

‘अत्थि भो कस्सप परियायो...पे०...विपाको’ति’ ।

‘यथा कथं विय राजञ्जो’ति ?’ ।

‘इध मे भो कस्सप पुरिसा चोरं आगुचारिं गहेत्वा दस्सेन्ति:—‘अयं ते भन्ते चोरो आगुचारी, इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही’ति’ (प. १. वदेही’ति’) त्या’हं एवं वदामि:—‘तेन हि भो इमस्स पुरिसस्स छविं छिन्दथ, अप्पेव नाम’स्स जीवं पस्सेय्यामा’ति’ । ते तस्स पुरिसस्स छविं छिन्दन्ति, नेव’स्स मयं जीवं परस्साम । त्या’हं एवं वदामि:—‘तेन हि भो इमस्स पुरिसस्स चम्मं छिदन्थ..., मसं छिन्दथ..., नहारं छिन्दथ..., अट्ठिं छिन्दथ..., अट्ठिमिअं छिन्दथ, अप्पेव नाम’स्स जीवं पस्सेय्यामा’ति’ । ते तस्स पुरिसस्स चम्पं...पे०...अट्ठिमिअं छिन्दन्ति, ने’ व’स्स मयं जीवं परस्साम । अयम्पि खो भो कस्सप परियायो येन मे परियायेन एवं होति:—‘ इति पि नत्थि परलोको,...पे०...विपाको’ति’ ।

२१ ‘तेन हि राजञ्ज उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पि इधे’ कच्चे विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति । भूतपुब्बं राजञ्ज अगिगको जटिलो अरञ्जायतने पण्णकुटिया वसति । अथ खो राजञ्ज अञ्जतरो जनपदपदेसो वुट्ठासि । अथ खो सो सत्थो तस्स अगिगकस्स जटिलस्स अस्समस्स सामन्ता एकरत्तिं वसित्वा पक्कामि । अथ खो राजञ्ज तस्स अगिगकस्स जटिलस्स एतद’ होसि: ‘यन्नूना’हं येन सो सत्थवासो तेनु’ पसङ्कमेय्यं, अप्पे’ व नामे, त्थ किञ्चि उपकरणं अधि-गच्छेय्यं’ति’ । अथ खो सो अगिगको जटिलो कालस्से’ व वुट्ठाय येन सो सत्थवासो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा अइस तस्मिं सत्थवासे दहरं कुमारं मन्दं उत्तानसेय्यकं छड्ढितं । दिस्वान’स्स एतद’ होसि:—‘ न खो मे तं पटिरूपं यं मे पेक्खमानस्स मनुस्सभूतो कालं करेय्य । यन्नूना’हं इमं दारकं अस्समं नेत्वा आपादेय्यं पोसेय्यं वट्ठेय्यं’ति’ । अथ खो सो अगिगको जटिलो तं दारकं अस्समं आनेत्वा आपादेसि पोसेसि वट्ठेसि । यदा सो दारको दसवस्सुहेसिको वा होति द्वादसवस्सुहेसिको वा अथ’स्स

अगिगकस्स जटिलस्स जनपदे किञ्चिदेव करणीयं उप्पज्जि । अथ खो सो अगिगको जटिलो तं दारकं एतद'वौचः—'इच्छाम'हं तात जनपदं गन्तुं अगिं परिचरेय्यासि, मा च ते अगिग निब्बायि । सचेव ते अगिग निब्बायेय्य, अयं वासी, इमानि कट्टानि, इदं अरणिसहितं, अगिं निब्बत्तेत्वा अगिं परिचरेय्यासी'ति' । अथ खो सो अगिगको जटिलो तं दारकं एवं अनुसासित्वा जनपदं अगमासि । तस्स खिड्डापसुतस्स अगिग निब्बायि । अथ खो तस्स दारकस्स एतद' होसिः—' पिता खो मं एवं अवचः—' अगिं तात परिचरेय्यासि...पे०...अगिं परिचरेय्यासी'ति' । यन्नूना'हं अगिं निब्बत्तेत्वा अगिं परिचरेय्यं'ति' । अथ खो सो दारको अरणिसहितं वासिया तच्छिः—'अप्पे' व नाम अगिं अधिगच्छेय्यं'ति' । ने'व सो अगिं अधिगच्छि । अरणिसहितं द्विधा फालेसि, तिधा फालेसि, चतुधा फालेसि, पञ्चधा फालेसि, दसधा फालेसि, सतधा फालेसि, सकलिकं सकलिकं अकासि, सकलिकं सकलिकं करित्वा उदुक्खले कोट्टेसि, उदुक्खले कोट्टेत्वा महावाते ओपुनिः—(v. l. ओफुनि) 'अप्पे' व नाम अगिं अधिगच्छेय्यं'ति' । ने'व सो अगिं अधिगच्छि । अथ खो सो अगिगको जटिलो जनपदे तं करणीयं तीरेत्वा, येन सको अस्समो तेनु'पसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा तं दारकं एतद'वौचः—'कच्चि ते तात अगिग निब्बुतो'ति ?' । 'इध मे तात खिड्डापसुतस्स अगिग निब्बायि । तस्स मे एतद'होसिः—' पिता खो मं एवं अवचः—' अगिं तात परिचरेय्यासि...पे०....अगिं परिचरेय्यासी'ति' । यन्नूना'हं अगिं निब्बत्तेत्वा अगिं परिचरेय्यं'ति' । अथ खो अहं तात अरणिसहितं वासिया तच्छिः—'अप्पे' व नाम अगिं अधिगच्छेय्यं'ति' । ने'वा'हं अगिं अधिगच्छि । अरणिसहितं द्विधा फालेसिं, तिधा फालेसिं, चतुधा फालेसिं, पञ्चधा फालेसिं, दसधा फालेसिं, सतधा फालेसिं, सकलिकं सकलिकं अकासिं, सकलिकं सकलिकं करित्वा उदुक्खले कोट्टेसिं, उदुक्खले कोट्टेत्वा महावाते ओपुनि (v. l. ओफुनि)ः—'अप्पेव नाम अगिं अधि-

गच्छेय्यं'ति' । ने'वोहं आगिं अधिगच्छं'ति' । अथ खो तस्स अगिगकस्स जटिलस्स एतद'होसिः—'याव बालो अयं दारको अव्यत्तो । कथं हि नाम अयोनिसो अगिं गवेसिस्सती'ति ?' । तस्स पेक्खमानस्स अरणि-सहितं गहेत्वा अगिं निब्बत्तेत्वा तं दारकं एतद'वोचः—'एवं खो तात अगिं निब्बत्तेतब्बो, न त्वे'व यथा त्वं बालो अव्यत्तो अयोनिसो अगिं गवेसिस्ससी'ति' । एवमे'व खो त्वं राजञ्ज बालो अव्यत्तो अयोनिसो परलोकं गवेससि । पटिनिस्सजे'तं राजञ्ज पापकं दिट्ठिगतं । पटिनिस्स-जे'तं राजञ्ज पापकं दिट्ठिगतं । मा ते अहोसि दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया'ति' ।

२२ 'किञ्चा'पि भवं कस्सपो एवमा'ह; अथ खो ने'वा'हं सय्हाभि इदं पापकं दिट्ठिगतं पटिनिस्सज्जितुं । राजा पि मं पसेनदिकोसलो जानाति तिरोराजानो पिः—'पायासि राजञ्जो एवंवादी एवंदिट्ठीः—'इति पि नत्थि परलोको...पे०...विपाको'ति' । सच्चा'हं कस्सप इमं पापकं दिट्ठिगतं पटिनिस्सज्जिस्सामि, भविस्सन्ति मे वत्तारोः—'याव बालो पायासि राजञ्जो अव्यत्तो दुग्गहीतगाही'ति' । कोपेन पि नं हरिस्सामि, मक्खेन पि नं हरिस्सामि, पळासेन पि नं हरिस्सामी'ति' ।

२३ 'तेन हि राजञ्ज उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पि'धे' कच्चे विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति । भूतपुब्बं राजञ्ज महा सकटसत्थो सकटसहस्सं पुरत्थिमा जनपदा पच्छिमं जनपदं अगमासि । सो येन येन गच्छति खिप्पमे'व परियादियति तिणकट्टोदकं हरितकवण्णं तस्मिं खो पन सत्थे (v. l. सत्ते) द्वे सत्थवाहा अहेसुं, एको पञ्चन्नं सकटसतानं, एको पञ्चन्नं सकटसतानं । अथ खो तेसं सत्थवाहानं एतद' होसिः—'अयं खो पन महा सकटसत्थो सकटसहस्सं । ते मयं येन येन गच्छाम खिप्पमेव परियादियति तिणकट्टोदकं हरितकवण्णं । यन्नून मयं इमं सत्थं द्विधा विभजेय्याम एकतो पञ्च सकटसतानि' ।

‘ते तं सत्थं द्विधा विभजिंसु; एकतो पञ्च सकटसतानि एकतो पञ्च सकटसतानि । एको ताव सत्थवाहो बह्वं तिणञ्च कट्टञ्च उदकञ्च आरो-
पेत्वा सत्थं पायापेसि । द्वीहतीहपायातो (v. l. द्वीहितिहं पयातो) खो
पन सो सत्थो अइस पुरिसं काळं लोहितविसं अपनद्धकलापं (v l.
असन्नद्धकलापं) कुमुदमालिं अल्लवत्थं अल्लकेसं कइममविसतेहि
चक्केहि गदभरथेन (v. l. भदेन रथेन) पटिपथं आगच्छन्तं । दिस्वा
एतद’ वोचः-‘कुतो भो आगच्छसी’ति ?’ ।

‘अमुकम्हा जनपदा’ति’ ।

‘कुहिं गमिस्ससी’ति ?’ ।

‘असुकं नाम जनपदं’ति’ ।

‘कच्चि भो पुरतो कन्तारे महामेघो अभिप्पवट्ठो’ति ?’

‘एवं खो भो पुरतो कन्तारे महामेघो अभिप्पवट्ठो (v. l. अभिप्पवट्ठो)
आसित्तोदकानि वट्टमानि बह्वं तिणञ्च कट्टञ्च उदकञ्च, छड्ढेथ भो पुरा-
णानि तिणानि कट्टानि उदकानि, लहुभारेहि सकटेहि सीधं सीधं गच्छथ
मा योग्गानि किलमेथा’ति’ ।

‘अथ खो सत्थवाहो सत्थिके आमन्तेसि:-‘अथं भो पुरिसो एव मा’
ह:-‘पुरतो कन्तारे...पे०...योग्गानि किलमेथा’ति’ । छड्ढेथ भो
पुराणानि तिणानि कट्टानि उदकानि, लहुभारेहि सकटेहि सत्थं
पायापेथा’ति’ ।

एवं भो’ति’ खो ते सत्थिका तस्स सत्थवाहस्स पटिस्सुत्त्वा, छड्ढेत्त्वा
पुराणानि तिणानि कट्टानि उदकानि लहुभारेहि सकटेहि सत्थं पायापेसुं ।
ते पठमे पि सत्थवासे न अइसंसु तिणं वा कट्टं वा उदकं वा, बुतिये पि
सत्थवासे...पे०...ततिये पि सत्थवासे...पे०...चतुत्थे पि सत्थवासे
...पे०...पञ्चमे पि सत्थवासे...पे०...छट्ठे पि सत्थवासे...पे०...
सत्तमे पि सत्थवासे न अइसंसु तिणं वा कट्टं वा उदकं वा, सब्बे व
अनयव्यसनं आपज्जिंसु । ये च तस्मिं सत्थे अहेसुं मनुस्सा वा पसु
वा सब्बे सो यक्खो अमनुस्सो भक्खेसि, अट्ठिकाने’व सेसेसि ।

‘यदा अञ्जासि दुतियो सत्थवाहोः—‘बहुनिक्खन्तो (५.१. बहु-
निक्खन्तरो) खो दानि सो सत्थो’ति’ बहुं तिणञ्च कटुञ्च उदकञ्च आरो-
पेत्वा सत्थं पायापेसि । द्वीहीतीहपायातो खो पने’सो सत्थो अइस पुरिसं
काळं लोहितकिंख...पे०...(§२३) मा योग्गानि किलमेथा’ति’ ? ।

‘अथ खो सो सत्थवाहो सत्थिके आमन्तेसिः—‘अयं भो पुरिसो
एवमा’ह—‘पुरतो कन्तारे महामेघो...पे०...योग्गानि किलमेथा’ति’ ।
अयं खो भो पुरिसो ने’व’ अम्हाकं मित्तो न पि जातिसालोहितो, कथं
मयं इमस्स सद्धाय गमिस्साम ? न खो छुट्ठेत्तब्बानि पुराणानि तिणानि
कट्टानि उदकानि, यथाकतेन भण्डेन सत्थं पायापेथ, न वो
पुराणं छुट्ठेस्सामा’ति’ ।

‘एवं भो’ति’ खो ते सत्थिका तस्स सत्थवाहस्स पटिस्सुत्वा यथाक-
तेन भण्डेन सत्थं पायापेसुं । ते पठभे पि सत्थवासे न अइसंसु तिणं
वा कटुं वा उदकं वा,...पे०...सत्तमे पि...पे०...कटुं वा उदकं वा, तञ्च
सत्थं अइसंसु अनयव्यसनं आपन्नं । ये व तस्मिं सत्थे अहेसुं मनुस्सा वा
पसू वा, तेसञ्च अट्टिकाने’व अइसंसु तेन यक्खेन अमनुस्सेन भक्खितानं ।

‘अथ खो सो सत्थवाहो सत्थिके आमन्तेसिः—‘अयं खो भो सो सत्थो
अनयव्यसनं आपन्नो यथा तं तेन बालेन सत्थवाहेन परिणायकेन । तेन
हि भो यान’स्माकं सत्थे अप्पसारानि पणियानि, तानि छुट्ठेत्वा,
यानि इमस्मिं सत्थे महासारानि पणियानि तानि आदियथा’ति’ । ‘एवं
भो’ति’ खो ते सत्थिका तस्स सत्थवाहस्स पटिस्सुत्वा यानि सकस्मिं
सत्थे अप्पसारानि पणियानि तानि छुट्ठेत्वा, यानि तस्मिं सत्थे महासा-
रानि पणियानि तानि आदियित्वा, सोत्थिना तं कन्तारं नित्थरिंसु यथा
तं पण्डितेन सत्थवाहेन परिणायकेन । एवमे’व खो त्वं राजञ्ज बालो
अव्यत्तो अनयव्यसनं आपज्जिस्ससि अयोनिस्सो परलोकं गवेसन्तो,
सेय्यथा’ पि सो पुरिसो सत्थवाहो । ये पि तव सोतब्बं सद्दहातब्बं
मञ्जिस्सन्ति, ते पि अनयव्यसनं आपज्जिस्सन्ति, सेय्यथा पि ते

सत्थिका । पटिनिस्सज्जे'तं राजञ्ज पापकं दिट्ठिगतं । मा ते अहोसि दीघरत्तं अहिताय दुक्खयाया'ति' ।

२४ 'किञ्चापि भवं कस्सपो एवमाह; अथ खो नेवाहं' सय्हामि इदं पापकं दिट्ठिगतं पटिनिस्सज्जितुं । राजा पि मं पसेनादिकोसलो जानाती' ति', तिरोराजान्नो पि:-'...पे०...(§२२) पळासेन पि नं हरिस्सामी'ति' ।

२५ 'तेन हि राजञ्ज उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पि'धे'कच्चे विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति । भूतपुब्बं राजञ्ज अञ्जतरो सूद्धरपोसको पुरिसो सकम्हा गामा अञ्जं गामं अगमासि । तत्थ'द्वस्स पहूतं सुक्खगूथं छड्डितं । दिस्वान'स्स एतद'होसि:-'अयं मे बहुको सुक्खगूथो छड्डितो ममञ्च सूकरभत्तं । यन्नूना'हं इतो सुक्खगूथं हरेय्यं'ति' । सो उत्तरासङ्गं पत्थरित्था पहूतं सुक्खगूथं आहरित्वा भण्डिकं बन्धित्वा सीसे उब्बाहेत्वा अगमासि । तस्स अन्तरामग्गे महा अकालमेघो पावस्सि । सो उग्धरन्तं पग्धरन्तं याव अगगनखा गूथेन मक्खितो गूथभारं आदाय अगमासि । तं एनं मनुस्सा दिखा एवं आहंसु:-'कच्चि नो त्वं भणे उम्मत्तो, कच्चि वेचेतो (च. १. विचेतो, नु विचेतो) । कथं हि नाम उग्धरन्तं पग्धरन्तं याव अगगनखा गूथेन मक्खितो गूथभारं हरिस्स-सी'ति ?' । 'तुम्हे ख्व'त्थ (च. १. ख्वे'त्थ) भणे उम्मत्ता तुम्हे वेचेता (च. १. विचेता) तथा हि पन मे सूकरभत्तं'ति' । एवमे'व खो त्वं राजञ्ज गूथहारिकू'पमो मञ्जे पटिभासि । पटिनिस्सज्जे'तं राजञ्ज पापकं दिट्ठिगतं । पटिनिस्सज्जे'तं राजञ्ज पापकं दिट्ठिगतं । मा ते अहोसि दीघरत्तं अहिताय दुक्खयाया'ति' ।

२६ 'किञ्चा'पि भवं कस्सपो एवमाह; अथ खो ने'वा'हं सय्हामि इदं पापकं दिट्ठिगतं पटिनिस्सज्जितुं । राजा पि मं पसेनादिकोसलो जाना-ती'ति' तिरोराजाना पि:-'...पे०...(§२२) पळासेन पि नं हरिस्सामी'ति' ।

२७ 'तेन हि राजञ्ज उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पि'धे'कच्चे विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति । भूतपुब्बं राजञ्ज द्वे

अक्खधुत्ता अक्खेहि दिब्बिसु । एको अक्खधुत्तो आगतागतं कलं गिलति । अइसा खो दुतियो अक्खधुत्तो तं अक्खधुत्तं आगतागतं कलं गिलन्तं । दिस्वा अक्खधुत्तं एतद'वोचः—'त्वं खो सम्म एकन्तिकेन जिनासि, देहि सम्म अक्खे, पजोहिस्सामी'ति' । 'एवं सम्मा'ति' खो सो अक्खधुत्तो तस्स अक्खधुत्तस्स अक्खे पादासि । अथ खो सो अक्खधुत्तो अक्खे विसेन परिभावेत्वा तं अक्खधुत्तं एतद'वोचः—'एहि खो सम्म अक्खेहि दिब्बिसामा'ति' । 'एवं सम्मा'ति' खो सो अक्खधुत्तो तस्स अक्खधुत्तस्स पच्चस्सोसि । दुतियम्पि खो ते अक्खधुत्ता अक्खेहि दिब्बिसु । दुतियम्पि खो सो अक्खधुत्तो आगतागतं कलं गिलति । अइसा खो दुतियो अक्खधुत्तो तं अक्खधुत्तं दुतियम्पि आगतागतं कलं गिलन्तं । दिस्वा तं अक्खधुत्तं एतद'वोचः—

‘लितं परमेन तेजसा । गिलम'क्खं पुरिसो न बुज्झति ।

गिल रे गिल पापधुत्तक ! पच्छा ते कटुकं भविस्सती'ति' ॥

‘एवमे'व खो त्वं राजञ्ज अक्खधुत्त'पमो मञ्जे पटिभासि । पटिनिस्सज्जे'तं राजञ्ज पापकं दिट्ठिगतं, पटिनिस्सज्जे'तं राजञ्ज पापकं दिट्ठिगतं । मा ते अहोसि दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया'ति' ।

२८ ‘किञ्चापि भवं कस्सपो एवमा'ह; अथ खो ने'वा'हं सय्हामि इदं पापकं दिट्ठिगतं पटिनिस्सज्जितुं । राजा'पि मं...पे०...(§२६) पळासेन पि नं हरिस्सामी'ति' ।

२९ ‘तेन हि राजञ्ज, उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पि'धेकच्चे विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति । भूतपुब्बं राजञ्ज अञ्जतरो जनपदो वुट्ठासि । अथ खो सहायको सहायकं आमन्तेसिः—‘आयाम सम्म, येन सो जनपदो तेनु'पसङ्कमिस्साम, अप्पेव नामे'त्थ किञ्चि धनं अधिगच्छेय्यामा'ति' । 'एवं सम्मा'ति' खो सहायको सहायकस्स पच्चस्सोसि । ते येन सो जनपदो येन'ञ्जतरं गामपद्धनं (४. १. पण्डनं; पच्चनं; पट्टं, पज्जं) तेनु'पसङ्कमिंसु । तत्थ अइसुंसु पहूतं साणं

छड्डितं । दिस्वा सहायको सहायकं आमन्तेसिः—‘इदं खो सम्म पहूतं साणं छड्डितं, तेन हि सम्म त्वञ्च साणभारं बन्ध, अहञ्च साणभारं बन्धिस्सामि, उभो साणभारं आदाय गमिस्सामा’ति’ । ‘एवं सम्मा’ति’ खो सहायको सहायकस्स पटिस्सुत्वा साणभारं बन्धि ।

‘ते उभो साणभारमादाय येन’ ऊज्जतरं गामपद्धनं (४. १. पब्बतं, (गा मण्डनं, पट्टं, पज्जं) तेनु’ सङ्कमिंसु । तत्थ’ इंसंसु पहूतं साण-सुत्तं छड्डितं । दिस्वा सहायको सहायकं आमन्तेसिः—‘यस्स खो सम्म अत्थाय इच्छेय्याम साणं इदं पहूतं साणसुत्तं छड्डितं । तेन हि सम्म त्वञ्च साणभारं छड्डेहि, अहञ्च साणभारं छड्डेस्सामि, उभो साणसुत्तभारं आदाय गमिस्सामा’ति’ । ‘अयं खो मे सम्म साणभारो दूराभतो च सुसन्नद्धो च, अलं मे त्वं पजानाही’ति’ । अथ खो सहायको साणभारं छड्डेत्वा साणसुत्तभारं आदियि ।

‘ते येन’ ऊज्जतरं गामपद्धनं तेनु’ पसङ्कमिंसु । तत्थ अइंसंसु पहूता साणियो छड्डिता । दिस्वा सहायको सहायकं आमन्तेसिः—‘यस्स खो सम्म अत्थाय इच्छेय्याम साणं वा साणसुत्तं वा, इमा पहूता साणियो छड्डिता । तेन हि सम्म त्वञ्च साणभारं छड्डेहि, अहञ्च साणसुत्तभारं छड्डेस्सामि, उभो साणभारं आदाय गमिस्सामा’ति’ । ‘अयं खो मे सम्म साणभारो दूराभतो च सुसन्नद्धो च, अलं मे, त्वं पजानाही’ति’ । अथ खो सो सहायको साणसुत्तभारं छड्डेत्वा साणभारं आदियि ।

‘ते येन’ ऊज्जतरं गामपद्धनं तेनु’ पसङ्कमिंसु । तत्थ’ अइंसंसु पहूतं खोमं छड्डितं । दिस्वा...पे०...पहूतं खोमसुत्तं छड्डितं । दिस्वा...पे०...पहूतं खोमदुस्सं छड्डितं । दिस्वा...पे०...पहूतं कप्पासं छड्डितं । दिस्वा...पे०...पहूतं कप्पासिकसुत्तं छड्डितं । दिस्वा...पे०...पहूतं कप्पासिकदुस्सं छड्डितं दिस्वा...पे०...पहूतं अयं छड्डितं । दिस्वा...पे०...पहूतं लोहं छड्डितं । दिस्वा...पे०...पहूतं तिपुं छड्डितं । दिस्वा...पे०...पहूतं सीसं छड्डितं । दिस्वा...पे०...पहूतं सज्जुं छड्डितं ।

दिस्वा...पे०...पहृतं सुवण्णं छड्डितं । दिस्वा सहायको सहायकं आमन्तेसिः—‘यस्स खो सम्म अत्थाय इच्छेय्याम साणं वा साणसुत्तं वा साणियो वा खोमं वा खोमसुत्तं वा खोमदुस्सं वा कप्पासं वीं कप्पासिकसुत्तं वा कप्पासिकदुस्सं वा अयं वा लोहं वा तिपुं वा सीसं वा सज्झुं वा, इदं पहृतं सुवण्णं छड्डितं । तेन हि सम्म त्वञ्च साणभारं छड्डेहि, अहञ्च सज्झुभारं छड्डेस्सामि, उभो सुवण्णभारं आदाय गमिस्सामा’ति’ । ‘अयं खो मे सम्म साणभारो दूराभतो च सुसन्नद्धो च, अलं मे, त्वं पजानाही’ति’ । अथ खो सहायको सज्झुभारं छड्डेत्वा सुवण्णभारं आदियि ।

‘ते येन सको गामो तेनु’ पसङ्कर्मिंसु । तत्थ यो सो सहायको साणभारमादाय अगमासि, तस्स ने’व मातापितरो अभिनन्दिंसु, न पुत्तदारा अभिनन्दिंसु, न मित्तामच्चा अभिनन्दिंसु, न च ततोनिदानं सुखं सोमनस्सं अधिगच्छि । यो पन सो सहायको सुवण्णभारं आदाय अगमासि, तस्स मातापितरो अभिनन्दिंसु, पुत्तदारा अभिनन्दिंसु, मित्तामच्चा पि अभिनन्दिंसु, ततोनिदानं च सुखं सोमनस्सं अधिगच्छति ।

‘एवमे’व खो त्वं राजञ्ज्वा साणभारकूपमो मञ्जे पटिभासि । पटिनिस्सज्जे’तं राजञ्ज्वा पापकं दिट्ठिगतं, पटिनिस्सज्जे’तं राजञ्ज्वा पापकं दिट्ठिगतं । मा ते अहोसि दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया’ति’ ।

३० ‘पुरिमेने’वा’हं ओपम्मेन भोतो कस्सपस्स अत्तमनो अभिरद्धो, अपि चा’हं इमानि विचित्रानि पञ्चपटिभानानि (५. १. पटिभागानि) सोतुकामो, एवा’हं भवन्तं कस्सपं पच्चनीकातब्बं अमञ्जिस्सं । अभिक्कन्तं भो कस्सप, अभिक्कन्तं भो कस्सप ! सेय्यथा’पि भो कस्सप निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्यः—‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खिन्ती’ति’ एवमे’व भोता कस्सपेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसा’हं भो कस्सप तं भगवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । उपासकं मं भवं कस्सपो धारेतु, अज्जतग्गे पाणुपेतं

सरणं गतं । इच्छामि चा'हं भो कस्सप महायञ्जं यजितुं । अनुसासतु मं भवं कस्सपो यं ममं अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया'ति ?' ।

३१ ' यथारूपे खो राजञ्ज यञ्जे गावो वा हञ्जन्ति, अजेळका वा हञ्जन्ति, कुक्कुटसूकरा वा हञ्जन्ति, विविधा वा पाणा सङ्घातं आप-
ज्जन्ति, पटिग्गाहका च होन्ति मिच्छादिट्ठी मिच्छासङ्कुप्पा मिच्छावाचा
मिच्छाकम्मन्ता मिच्छाआजीवा मिच्छावायामा मिच्छासती मिच्छास-
माधी, एवरूपो खो राजञ्ज यञ्जो नाम न महप्फलो होति न महा-
निसंसो न महाजुतिको न महाविप्फारो । सेय्यथा पि राजञ्ज कस्सको
बीजनङ्गलं आदाय वनं पविसेय्य । सो तत्थ दुक्खत्ते दुब्भूमे अविहत-
खानुके (v. l. अविहतखाणुकण्डके) बीजानि पतिट्ठापेय्य खण्डानि
पूतीनि वातातपहतानि असारदानि असुखसायितानि, देवो च न कालेन
कालं सम्माधारं अनुप्पवेच्छेय्य । अपि नु तानि बीजानि बुद्धिं विरुळिंह
वेपुल्लं आपज्जेय्युं, कस्सको वा विपुलफलं अधिगच्छेय्या'ति ?' ।

' नो हि'दं, भो कस्सप ' ।

' एवमे'व राजञ्ज यथारूपे यञ्जे गावो वा हञ्जन्ति....पे०...न
महाविप्फारो । यथारूपे च खो राजञ्ज यञ्जे ने'व गावो हञ्जन्ति न
अजेळका हञ्जन्ति न कुक्कुटसूकरा हञ्जन्ति न विविधा पाणा सङ्घातं
आपज्जन्ति, पटिग्गाहका च होन्ति सम्मादिट्ठी सम्माङ्कुप्पा सम्मावाचा
सम्माकम्मन्ता सम्माआजीवा सम्मावायामा सम्मासती सम्मासमाधी,
एवरूपो खो राजञ्ज यञ्जो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको
महाविप्फारो । सेय्यथा पि राजञ्ज कस्सको बीजनङ्गलं आदाय वनं
पविसेय्य । सो तत्थ सुक्खत्ते सुब्भूमे सुविहतखानुके बीजानि पतिट्ठापेय्य
अखण्डानि अपूतीनि अवातातपहतानि सारदानि सुखसायितानि, देवो च
कालेन कालं सम्माधारं अनुप्पवेच्छेय्य । अपि नु तानि बीजानि बुद्धिं
विरुळिंह वेपुल्लं आपज्जेय्युं, कस्सको वा विपुलफलं अधिगच्छेय्या'ति ?' ।

‘ एवं, भो कस्सप ’ ।

‘ एवमे’व खो राजञ्ज यथारूपे यञ्जे ने’व गावो हञ्जन्ति...पे० महाविष्कारो’ति” ।

३२ अथ खो पायासि राजञ्जो दानं पट्टपेसि समणब्राम्हणकपाणि-
द्विकवनिब्वकयाचकानं । तस्मिं खो पन दाने एवरूपं भोजनं दिव्यति
(४. १. दीव्यति, दीयति) कणाजकं बिलङ्गदुतियं थेरकानि (४. १.
थेवकानि, धोरकानि, चोरकानि,) च वत्थानि गुळवालकानि (४. १.
गुळगाळकानि) तस्मिं खो पन दाने उत्तरो नाम माणवो व्यावटो
अहोसि । सो दानं दत्वा एवं अनुदिससति:-‘इमिना दानेन पायासिराजञ्जं
एव इमस्मिं लोके समागाञ्छि मा परस्मिं’ति’ । अस्सोसि खो पायासि
राजञ्जो:-‘उत्तरो किर माणवो दानं दत्वा एवं अनुदिससति:-‘इमिना
दानेन पायासिराजञ्जं...पे०...परस्मिं’ति’ । अथ खो पायासि राजञ्जो
उत्तरं माणवं आमन्तापेत्वा एतद’वोच:-‘ सच्चं किर त्वं तात उत्तर दानं
दत्वा एवं अनुदिससति:-‘इमिना दानेन...पे०...परस्मिं’ति’ ।

‘ एवं भो’ति’ ।

‘ किस्स पन त्वं तात उत्तर दानं दत्वा अनुदिससति:-‘इमिना दानेन
...पे०...परस्मिं’ति’ । ननु मयं तात उत्तर पुञ्जत्थिका दानस्से’व
फलं पाटिकक्किनो’ति ? ’ ।

‘ भोतो खो पन दाने एवरूपं भोजनं दिव्यति:-‘ कणाजकं बिलङ्ग-
दुतियं यं भवं पादा पि न इच्छेय्य लुपितुं, कुतो भुञ्जितुं; थेरकानि
च वत्थानि गुळवालकानि यानि भवं पादा पि न इच्छेय्य सम्फुसितुं,
कुतो परिदहितुं । भवं खो पन’स्माकं पियो मनापो, कथं मयं पियं मनापं
अमनापेन संयोजेमा’ति ? ’ ।

‘ तेन हि त्वं तात उत्तर यादिसा’हं भोजनं भुञ्जामि तादिसं भोजनं
पट्टपेहि, यादिसानि चा’हं वत्थानि परिदहामि तादिसानि च वत्थानि
पट्टपेही’ति’ ।

‘एवं भो’ति’ खो उत्तरो माणवो पायासिराजज्जस्स पटिस्सुत्वा यादिसं भोजनं पायासिराजज्जो भुञ्जति तादिसं भोजनं पट्ठपेसि, यादिसानि च वत्थानि पायासि राजज्जो परिदहति तादिसानि वत्थानि च पट्ठपेसि ।

अथ खो पायासिराजज्जो असक्कच्चं दानं दत्वा असहत्था दानं दत्वा अचित्तिक्तं दानं दत्वा अपविद्धं दानं दत्वा कायस्स भेदा परं मरणा चातुम्महाराजिकानं देवानं सहव्यतं उप्पज्जि सुञ्जं सेरिसकं विमानं । यो पन तस्स दाने व्यावटो अहोसि उत्तरो नाम माणवो सो सक्कच्चं दानं दत्वा सहत्था दानं दत्वा चित्तिक्त्वा दानं दत्वा अनपविद्धं दानं दत्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप्पज्जि देवानं तावर्तिसानं सहव्यतं ।

३३ तेन खो पन समयेन आयस्मा गवम्पति अभिक्खणं सुञ्जं सेरिसकं विमानं दिवाविहारं गच्छति । अथ खो पायासि देवपुत्तो येना’यस्मा गवम्पति तेनु’पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं गवम्पतिं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो पायासिदेवपुत्तं आयस्मा गवम्पति एतद’वोचः—‘को’सि त्वं आवुसो’ति !’ ।

‘अहं भन्ते पायासि राजज्जो’ति’ ।

‘ननु त्वं आवुसो एवंदिट्ठिको अहोसिः—‘इति पि न’त्थि परलोको, ...पे०...विपाको’ति ?’ ।

‘स्वा’हं भन्ते एवंदिट्ठिको अहोसिः—‘इति पि न’त्थि परलोको, ...पे० विपाको’ति’ । अपि चा’हं अय्येन कुमारकस्सपेन एतस्मा पापका दिट्ठिगता विवेचितो’ति’ ।

‘यो पन ते आवुसो दाने व्यावटो अहोसि उत्तरो नाम माणवो, सो कुहिं उप्पन्नो’ति ?’ ।

‘यो मे भन्ते दाने व्यावटो अहोसि उत्तरो नाम माणवो, सो सक्कच्चं दानं दत्वा सहत्था दानं दत्वा चित्तिक्तं दानं दत्वा अनपविद्धं दानं

दत्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप्पन्नो देवानां ताव-
तिंसानं सहव्यतं । अहं पन असक्कच्चं दानं दत्वा असहत्था दानं दत्वा
अचित्तिकतं दानं दत्वा अपविद्धं दानं दत्वा कायस्स भेदा परं मरणा
चातुम्महाराजिकानं देवानं सहव्यतं उप्पन्नो सुज्जं सेरीसकं विमानं ।
तेन हि भन्ते गवम्पति मनुस्सलोकं गन्त्वा एवं आरोचेहिः—‘सक्कच्चं
दानं देथ, सहत्था दानं देथ, चित्तिकतं दानं देथ, अनपविद्धं दानं
देथ । पायासिराजज्जो असक्कच्चं दानं दत्वा...पे०...सुज्जं सेरीसकं
विमानं । यो पन तस्स दाने व्यावटो अहोसि उत्तरो नाम माणवो,
...पे०...देवानं तावतिंसानं सहव्यतं’ति ?’ ।

३४ अथ सो आयस्मा गवम्पति मनुस्सलोकं आगन्त्वा एवं आरो-
चेसिः—‘सक्कच्चं दानं देथ, सहत्था दानं देथ, चित्तिकतं दानं देथ, अन-
पविद्धं दानं देथ । पायासि राजज्जो असक्कच्चं दानं दत्वा असहत्था
दानं दत्वा अचित्तिदानं दत्वा अपविद्धं दानं दत्वा कायस्स भेदा
परं मरणा चातुम्महाराजिकानं देवानं सहव्यतं उप्पन्नो सुज्जं सेरीसकं
विमानं । यो पन तस्स दाने व्यावटो अहोसि, उत्तरो नाम माणवो,
सो सक्कच्चं दानं दत्वा सहत्था दानं दत्वा चित्तिकतं दानं दत्वा अनप-
विद्धं दानं दत्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप्पन्नो
देवानं तावतिंसानं सहव्यतं’ति’ ।

पायासि—सुत्तं—निष्ठितं ।

महावग्गो.

अपदानं निदानञ्च निव्वाणञ्च सुदस्सनं ।

जनवसभगोविन्दं समयं सक्कमे’व च ।

सतिपट्टान—पायासि महावग्गस्स सङ्गहो ॥

